

2428

POLITICA

GENE

110.

115

POLITICA
CONTRACTA
GENERALIS,
NOTIS ILLUSTRATA.
SEU

*De Singulorum ante imperia instituta,
Et Summarum potestatum institutis
imperiiis, cum inter se, tum in
subjectos,*

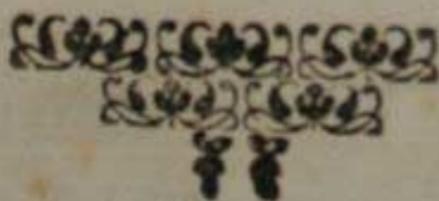
JURE AC POTESTATE,
Temperatâ ex præceptis naturalibus,
& gentium conventionibus,

TRACTATUS

Brevis & succinctus. Authore

ADRIANO HOUTUYN, Jcto.

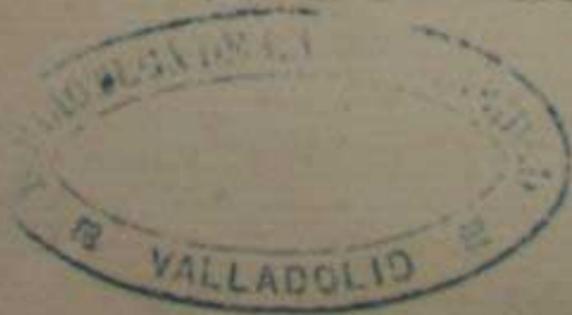
*Ad calcem Errores Hobbesiani
indican tur.*

HAGÆ-COMITIS.

Apud GERARDUM RAMMAZINUM.

M. DC. LXXXI.

POLITICA

CONTRACTA

GERMANIAE

NOTAE HISTORIAE

ET

DE GERMANIA ANTIQVA

ET GERMANIAE IMPERII

INSTRUMENTA

JURIS AC POLITICAE

CONSTITUTIONIS

ET

STATUTIS

AD

ADRIANO HOOTUYN

AD COLONIAM BATAVORUM

INSTRUMENTA

REPERTORIUM

IMPRIMIS

APUD GERARDUM AMMANNIUM

MDCCLXXII

PRÆMONITIO

A D

LECTOREM.

POLITICÆ nomen operi inscripti, quod Civitatem spectet, & juris ad Civitatem pertinentis regulas contineat. Statum vides initio pacis primævum. Confusionis deinde & belli, ex vitio humano: Sub utroque jura singulorum, posita statim naturæ lege, quæ recta ratio est, damnatâ sententiâ quæ jus omne ex potentia, appetitu, utilitate determi-

A 2

nat

a §. 1. usq. *ii.* nat *a*: ibi jus ab lege discernas *b*,
b d. §. 1. Tandem restitutum pacis statum
per imperia instituta *c*: ibi jura
c §. 11. usque 19. Majestatum, & quæ potestas Prin-
cipum: Sub qua periodo accurate
velim juris significationem ab im-
perii, & ejus habendi modo, & im-
perium absolutum à summo, &
d §. 28. 94. n. 7. pleno distinguas *d*: Imperium ad
actiones externas coarctes, & le-
e §. 33. & alibi. ge divina in partem contrariam
non definitas *e*. Judicium publi-
f §. 34. 69. n. 8. cum à privato discrimines, & eo
§. 70. 87. quod rectum ipsius Dei sit judi-
93. n. 6. cio, & ipso judicandi jure *f*: Re-
g §. 63. 64. & religionem internam ab externa, &
passim. publicam a privata discerne *g*: Jus
h §. 65. Ecclesiæ naturale, & concessivum
n. 9. cir. pr. privatum a concessivo publico, &
n. 10. 11. inde effectus publicos a privatis di-
§. 68. n. 3. stingue *h*. Post Imperium officium
fin. n. 5. fin. subditorum in obedientia cer-
§. 69. n. 10 nis *i*: Ibi cave non-obedientiam
§. 71. n. 3. & alibi.
i §. 86. cum

cum actu resistentiæ confundas ;
 inde non-obedire licitum , obedi-
 re illicitum, resistere illicitum, coa-
 ctio tamen licita *k*. Sequuntur ex-
 ceptiones quæ potestatem limi-
 tant , ex naturæ & divina lege , &
 posita imperio conditione *l*: I-
 bi nota , plus quandoque in le-
 ge positiva atque naturali cf-
 le *m* , ne sub illa quod non li-
 ceat , sub hac non licere putes : A
 conditionibus tacitis expressas di-
 stingui *n*: Et a jure regni funda-
 mentali leges regni fundamenta-
 les *o*: In conditionibus & jure non
 translato populum personam ha-
 bere *p*. His visis quid debilitet Ma-
 jestatem vides *q*. Quomodo in im-
 perante imperium desinat *r*. Quo-
 modo Civitas intereat. Reliqua
 quæ Politicam hanc lecturus in
 ipso quasi limine ac introitu accu-
 ratius velim observes , ex Introdu-

k §. 70. n.

17. 19.

§. 88. §. 93.

n. 1. 2. 6.

seqq.

l §. 92.

93. 94.

m §. 92.

n. 8. §. 3.

n. 4. 7.

n §. 94.

n. 2. 3.

o n. 8.

ccd.

p §. 98.

n. 2 §. 94.

n. 9. med.

q §. 95.

96.

r §. 97.

98. 99.

100.

Etione discas. Sic prælibatis iis quæ
omnes ubique per totam viam
scopulos removent, tutior in ip-
sam Politicam ingredieris, ac pro-
gredieris. Quid in ea præstiti vi-
debis, iudicium feres. Si non in-
gratus labor fuerit, Politicam pro-
mitto specialem, quæ translatio
seu applicatio erit generalis, eo-
dem ordine, totidemque numeris
distincta, ad Hollandiæ particula-
rem, ab ipsis reipublicæ deducta
primordiis, vel ipso Gentis initio
plura ante secula, ex Historiis, &
monumentis antiquis, Illustrissi-
morum imprimis & Magna Poten-
tium **O R D I N U M** resolutioni-
bus, placitis, diligenter & accu-
rate contractam. Hac interim
fruere. Si quid humani in ea ad-
missum, ignosce. & **V A L E.**

IN-

INTRODUCTIO

I N

POLITICAM

GENERALEM

De *Naturæ & Juris* signifi-
cationibus.

SUMMARI A.

Significat natura statum pactis omni-
bus, & institutis imperiis priorem. 2.
Sub natura lege, qui pacis primo, dein-
ceps belli fuit. Vel perfectissimus ante
lapsum, vel depravata ratione minus perfectus post
lapsum. 3. Idemque quod lex naturalis. 4. Saltem
quod rectæ rationi non repugnat. 5. Quandoque
æqualitatem personarum, rerum, actionum, quæ
facultas dicitur. 6. Quandoque affectus, etiam vi-
tiosos. 7. Nonnunquam usum & functionem par-
tium corporis humani, & cujuscunque individui na-
turalis. 8. Quandoque & hominem. 9. Nonnun-
quam discipline opponitur. 10. Et ei quod in-
dustriam requirit. 11. Et ope indiget alterius. 12.
Nonnunquam pro moribus & consuetudine accipi-
tur. 13. Quandoque pro Deo ponitur. 14. Etiam

A 4

pro

INTRODUCTIO.

pro toto universi ordine. 15. Contra naturam quod fit ex oppositis colligitur.

§. 2. Jus Obligativum est seu Præceptivum. 2. Quod naturale, & divinum, & gentium universale seu omnium commune. 3. Est & Permissivum seu concessivum. 4. Idem naturale & divinum, & gentium universale seu commune. 5. Hinc juris Naturalis, & Divini species, præceptivum, & permissivum. 6. Ex utraque specie jus positivum, idque divinum & humanum. 7. Hoc civile unius gentis. 8. Vel plurium gentium citra obligationem. 9. Vel ex communi obligatione. 10. Et hoc imperativum, vel interveniens.

§. 3. Aliter jus LEX est, & FACULTAS faciendi ex potentia, voluntate, appetitu, ante legem. 2. Posita lege facultas habendi & faciendi JUSTE, sub qua imperii jus venit, & omne quod in rem, & in personam dicitur; quæ justitiæ explettricis sunt. 3. JUSTUM regulas habet Naturales, unde jus naturale. 4. Divinas, unde jus divinum. 5. Humanas, unde jus humanum. 6. Idque inter gentes ex consensu, unde jus gentium. 7. Vel non interveniente consensu, quod plurium gentium distributivum. 8. Vel in Civitate, unde jus proprie civile venit. 9. Quod extra has est leges, Libertas dicitur, & electio, & ipsum jus. Inde facultas secundum leges, & extra leges. 10. Voluntarii seu positivi a naturali distinctio. 11. Quod secundum leges, etiam Æquitas dicitur, & ipsa jus. 12. Quamquam & æquum à jure differat. 13. Dicitur & improprie jus quod impune fit, rectius

INTRODUCTIO.

rectius licitum. 14. Et jure fieri cum agentem jus ipsum excusat. 15. Et jus quod injustum non est. 16. Quandoque & pro facto. 17. Et justum pro solenni. 18. Potissimum autem pro LEGE, & FACULTATE seu jure non impedito accipitur.

§. 4. Virtus legum vetare, jubere est. 2. Quid nota a consilio differt. 3. Divinarum & naturalium immutabiliter. 4. Quid lex naturalis. 5. Circa Dei cultum. 6. Circa hominum officia inter se. 7. Ea cujusque privati judicio aestimatur. 8. Non aliarum, vel plurium, vel moratiorum gentium. 9. Ejus virtus obligativa in natura statu singulos, qua ratione preditos, qua Deo subjectos, qua homines, unde jus naturale hominum. 10. Et principes & gentes. 11. Unde jus principum, gentium, & inter gentes dictum. 12. Juris hujus regulæ. 13. Jus naturale quatenus Civitatem spectet. 14. Jus proprie Gentium non dicitur, nisi quatenus aliquid a naturali diversum habet. 15. Observantia ejus ex pacti fide inter omnes, vel moratiores, taciti quam expressi magis, & n. 18. 16. Unde quod cum hac & illa gente expresse convenit non jus gentium statim. 17. Nec quod apud plures servatur extra obligationem communem. 18. Sed quod ex obligatione communi per longi temporis usum. 19. Est fere in bello & pace omne: ejus causa metus, & indigentia. 20. Jus publicum dicitur. 21. Quod & legi civili suo sensu accommodatur. 22. Juris autem questio a prudentia distinguenda, & facto, & juris exercendi modo.

INTRODUCTIO.

PLacuit nempe Politicam per *Natura* & *Juris* significationes introducere, cum fallere sæpius eæ voces, vel suspensum tenere lectoris iudicium possint; ad intelligentiam tamen principiorum politicorum ut nihil æque necessariæ. Utraque significationes habet diversas. Significat enim *Natura* *statum* hominis naturalem, pactis omnibus, & institutis imperiis priorem, sub *natura* lege, qui (a) pacis primo ex præcepto Dei naturali, deinceps belli (b) ex vitio humano fuit: neque enim status datur ante vel extra naturæ legem (c). idem status ante instituta imperia perfectissimus ante lapsum, minus perfectus depravata ratione post lapsum, quem utrumque discutiendum Theologis relinquemus. Sæpe idem significat quod *lex* naturalis, cum præcipiente vel vetante naturâ fieri dicuntur, quæ fieri vel non fieri per legem naturalem debent: lex autem cum necessitatem imponat immutabilem, præcepta per eam vel vetita, necessaria & necessitatis moralis & naturalis appellamus. Cui proxima significatio, si in concursu legum naturalium eam *quæ fortior* est, vel è duobus pluribusve positis, *quod melius*, minusve malum sequamur, cum & hæc per naturam & ex
rectæ

a §. 3. 7. 1.

b §. 8. 9.
10.

c §. 1.

INTRODUCTIO. §. 1.

4. rectæ rationis dictamine facere dicimur. Sic & naturâ fieri, si actus rectæ rationi saltem *non repugnent*; in quibus cum libertas sit aliqua, vel naturalis vel moralis, *permittens* (d) lex dici cæpit, & permittente jure fieri, cuius contrarium eodem non exigitur. Unde *licitum*, quia medium inter justum & injustum facit, eo quod sit non injustum (e). d *Infr. hic*
§. 3. n. 9.
5. Quandoque & *æqualitatem* significat eam in qua homines natura produxit: nescia natura distinguere gradus non huic magis, quam illi tribuit: eaque *omnimoda* est æqualitas. Statim autem patris conditio cum filiis non æqualis fuit, cum imperio emerit: respectu non eminentiæ status æqualis inter liberos fuit; deinceps inter familias; & singulos inter se è familiis, exceptis patribus in familia, usque ad imperia civilia instituta: quæ æqualitas *personarum* & *juris* etiam dicetur. Nam & *bonorum* æqualitatem appellamus, ante distributiones factas, quousque communitio quædam mansit, respectu communium: quamquam & rectè naturæ statum dixeris, introductis jam dominiis, ante imperia. (f) f §. 3. n. 15.
fin.
- Actionum*, dum uni plus quam alii non licuit, si patres excipias in imperii actibus. eaque agendi æqualitas *jus* dicitur, & facultas, de qua sub (g) juris significatione. Quandoque g *Infr. hic.*
§. 3. n. 1. &
seqq.
7. dis, etiam vitiosis accipitur. Etiam pro *actione*, factu, usu, *functione* cujusque partis corporis

INTRODUCTIO. §. I.

poris humani, alteriusve individui naturalis, quæ propria cuique a natura assignata est: quo sensu natura brutis cum homine communis. Quandoque & pro ipso homine accipitur, §. ita cœpisse cum natura humana dicitur, quod cum homine cœpit. Quandoque & disciplina 9. opponitur, & industria, & factio vel auxilio humano, quo sensu venire naturaliter fructus in I I. jure dicuntur, quod vi sua, & ingenita virtute proveniant: sic & a natura pulchritudo, robur, deformitas, & quæ plura hujusmodi: Quandoque & pro eo quod receptum populo 12. moribus est, aut consuetudine probatum (h). Est autem recta significatio, quæ Deum natura 13. authorem; generalissima, quæ totum 14. universi ordinem designat: at impia, quæ hanc ipsam Deum statuit, alium præter ipsam non agnoscit. Quæ contra naturam fieri dicenda 15. ex oppositis liquet. maxime autem contra naturam facere dicitur qui lædere vel evertere (i) societatem humanam, etiam simplicem, nititur, & cujus actus a se, vel naturâ posito fini vel ordini adversantur.

h ut l. 16.

§. 4. locat. l.

7. d. R. 7.

i §. 3. n. 7.

§. II. Juris distributionem quod attinet, alii aliam faciunt. Vir doctissimus Johannes Seldenus distributione generalissima jus duplex fecit, ex qua duplici tertiam colligit speciem. Primo nempe ut *Obligativum* vel *præceptivum* sit, quale naturale & divinum, ex 1. præceptis naturalibus & divinis cum jubentibus 2. tum vetantibus: utrumque gentium universale

INTRODUCTIO. §. 2.

versale & commune appellat, quia omnes
 gentes obligat: idque immutabile, sed quod
 incrementa & additiones recipiat, quibus
 3. firmitus ac decentius observetur. Secundo
Permissivum seu *concessivum*, itidem natu-
 4. rale & divinum ex eo quod lex naturalis &
 divina permittat, nec vetet nec jubeat: &
 gentium universale & commune quia per-
 missio ad omnes gentes spectat, mutabile.
 5. Ita ut *juris divini*, sic *naturalis* duplicem
 statuit speciem, Præceptivum, & Permissi-
 vum: utramque naturalis præceptivi & per-
 missivi speciem *jus gentium primævum* appel-
 lat: & utroque eo naturali quid in rebus
 mere humanis, & quæ hominum duntaxat
 mutua officia spectant, licere debeat, ex
 plurium gentium recepto usu decernendum
 6. putat. Ex præceptivi nunc additionibus, &
 permissivi mutationibus tertiam facit, quod
Positivum vocat, utpote ab ipsis hominibus,
 vel ab Numine positum: unde positivum *di-*
vinum & *humanum*, verum quod gentes non
 universas, sed partes spectet vel obliget. ut
 civitatem aliquam, quod *civile* simpliciter:
 7. vel plures, sed cui juri non ex communi ob-
 8. ligatione aliqua verum ex accidente, non
 pariter sed singulatim subsunt, quod plurium
 gentium non commune, sed civile seu *dome-*
sticum appellat, propter obligationem qua te-
 nentur tantum sibi singulis sine obligationis
 9. communione: vel plures etiam civitates seu
 gen-

INTRODUCTIO. §. 2.

k Deut. 20.
v. 10.

gentes ex communi aliqua obligatione, cui proinde communiter pariter ac simul subsunt, quod plurium gentium *commune* nuncupavit. Idque vel pluribus gentibus *imperio*, quale jurisdictionem eam quæ Amphictionico conventui in plures Græciæ populos competebat, & præscriptum (k) populo Israëlitico, quod in bello jus esset: vel *interveniens*, quod non ex communi pluribus imperio, sed interveniente pacto, sive morum usu natum est, quod & *jus gentium secundarium* indigitavit.

■ infr. n. 9.

§. III. Multo vero mihi simplicior distinctio placet. Significat enim jus si actionibus applicetur *regulam*, si personæ, *facultatem*, quæ maxime est secundum regulam, quas leges appello. Etenim si statum fingere ante naturæ legem vel seponere rationem liceat, jus *facultas* erit *simplex* faciendi aut non faciendi, quæ & potentiam complectitur & voluntatem seu volitum & affectus nudos, maxime si intra actus subsistamus internos. jus minus proprie dictum. Si positâ lege, *facultas* erit aliquid *juste* habendi vel faciendi, hoc est secundum regulas (l). sub qua imperii jus venit, & omne quod in rem, & in personam dicitur, & quæ justitiæ explettricis sunt, cum plene & perfecte ad nos pertineant, & exigi actione, ut nostra vel nobis debita vel tanquam a debitore, possint. *Justum* enim in naturæ statu regulas habet Naturales, unde

INTRODUCTIO. §. 3.

4. de *jus naturale*, seu lex *mavis naturalis*: & divinas positivas, quæ *jus divinum positivum* seu lex divina positiva: utraque species sub im-
5. perio etiam manet. Sed in statu civili regulas insuper habet humanas, quæ *jus humanum*
6. & lex etiam humana: si consensu inter gentes omnes, vel moratiores *jus gentium* vocatur: si nullo intercedente consensu apud gentes nonnullas (m), civile plurium gentium *distributivum* dictum: si constitutione apud gentes singulas, proprio nomine civile, seu lex *civilis* dicitur: cujus stricta & laxior est significatio; stricta eas solas constitutiones complectitur, quæ quod juris naturalis vel divini positivi sit, nihil habent, solemnitates ferè & actionum formulas, quo sensu merè civilis: laxior, ubi jus utrumque vel alterutrum confirmat, eoque sensu, ut cunque in Corpus civile relata, *divina & naturalis* manet, & ipsa naturalis & divina ab accedente confirmatione, & autoritate civili
9. *civilis* dicta (n). Quod extra, vel non contra easdem est leges, *libertas* (o) dicitur, & electio quod utrumque liceat, & ipsa jus & facultas naturalis quatenus nulla lege prohibita. Est igitur jus proprie & **L E X**, cujus species supra jam vidimus, & **F A C U L T A S** *secundum*, & *extra*, vel *non contra leges*, vel facultas non impedita per leges: eadem libertas actionum, nisi quod agere lege prohibeamur.
10. Omnium legum exceptâ solâ naturali unum

m §. 4. *hic*
num. 17.

n §. 27. n. 7.
§. 69. n. 4. 5.

o §. 1. *hic*
n. 4.

INTRODUCTIO. §. 3.

voluntarii, & positivi est nomen. Quod 11.
 secundum has est leges *Æquitas* etiam dici-
 tur, & a jure non differt: in statu quidem na-
 turali ubi sola lex est naturalis, jus omne ex
 æquitate est, eo quod recta ratio dicet.
 Sed neque fieri potest, ut jus scriptum non
 æquum dicatur, cum rationi imperantis
 probatum sit (p): ubi casus legis expressus est
 licet non iusta videatur, nihil nobis sup-
 plendum est, dum mens legislatoris clara
 sit; neque enim ad naturalem rationem sin-
 gulis patet refugium, postquam ratio le-
 gis imperanti probata sit (q): quare valere pro
 lege & æquitate in foro civili debet: hoc sen-
 su jurisprudentia ars æqui dicitur. distincta
 autem ab jure est æquitas in casu quo lex de- 12.
 ficit; supplet enim ratio naturalis quod le-
 gis verba præcisa non definiunt: ut si in lege
 civili repetita simpliciter ea naturalis sit,
 quæ homicidium vetet, nec alia civilis ex-
 stet, supplebit æquitas, nisi ob defensionem
 justam, vel in peccati pœnam iudicio pub-
 lico committatur: ita in aliis. ubi lex deficit
 ad naturæ principia recurritur, quod dicta-
 men rectæ rationis est. sic lex naturalis sup-
 plementum est alterius juris. Sed & æquum
 eo sensu arbitrium iudicis quod legem arbi-
 trio suppleat. Et altero sensu *æquum* jus pro-
 prius ad naturale accedens, respectu alterius
 paulo latius recedentis. Improperia autem 13.
 & rigida (r) juris significatio est, qua jure
 fieri

p §. 70. n. 3.
 §. 92. n. 9.

q 70. n. 4.

r §. 4. n.
 12. hic. §. 1.
 n. 2. §. 2.
 n. 13. §. 29.
 n. 6. 7.

INTRODUCTIO. §. 3.

fieri hac sola ratione dicitur, quod quamvis
 contra legem sit divinam vel naturalem, *actus*
humano non subsit supplicio, vel resisti ei ne-
 queat, quales imperantium omnes, qui cum
 supra leges, impune agere omnia dicuntur
 & resistentia illicita: quo sensu in alteram in-
 cidit quam potentiam diximus, eoque licita
 magis actio, quam justa dicitur, unde sæpius
 sub *liciti* vocabulo apud bonos Authores re-
 perias, & ei oppositum quod deceat, oporteat,
 & fas esse dicitur, justitia externa ma-
 14. gis quam interna dicta. Impropria etiam si-
 gnificatio est qua licet actus juris regulis non
 conveniat, jure tamen fieri dicimus ideo
 quod jus ipsum agentes, subjectos legibus,
ab injustitia & pœna excusat (f), quales in- f §. 2. n. 6.
 fantium, & aliorum quorum nulla vel im-
 15. matura est ratio. At propria satis significatio
 est, licet actus præcise his regulis non con-
 gruatur vel referri ad aliquam harum non pos-
 sit, quod *non repugnet*, vel actio injusta non
 16. sit (t). Quandoque & pro ipso *facto justo* vel t §. 1. n. 4.
 17. injusto accipitur. Etiam justum pro *solenn-* *supr.*
ni(u), quod rite perficiatur, & effectus pecu-
 liares habeat; licet idem citra solennitates & u §. 48. n. 4.
 effectus peculiare naturaliter justum esse
 18. possit. Potissima autem pro *LEGE & FA-*
CULTATE est significatio. ita semper in
 quæstione videndum quo sensu sit juris vel
 justitiæ vox posita.

1. §. IV. Virtus legum vetare, jubere est,

B

civi-

INTRODUCTIO: §. 4.

civilium proprie, quod ante facere, & non facere facultatis naturalis erat. *Lex* mandatum, præceptum est ejus quod necessarium, etiam nolentibus: *Consilium* præscriptum ejus plerumque quod optimum, nec nisi volentibus. Sic *lex* obligat, non ita *consilium*; quamvis præbere occasionem obligationi possit, quale medici rectum ægroto *consilium*, non ex virtute imperativa, sed quod sequi recta ratio dicitur: in *consilio* sola ratio valet; in *lege* sola voluntas sufficiens.

- x §. 69. n. 10. *fin.* Convenientia plerumque in verbis & (x) pronunciandi modo est. Jubent & vetant 3.
y §. 92. n. 7. *§ 9.* naturales & divinæ immutabiliter (y). unde 4.
z §. 2. n. 10. 11. num (z), lux ab ipso Deo innata, quæ mentem nostram, intellectum, judicium instruit (a) in cognitione & discrimine boni & mali, liciti & illiciti, qua uti Deus hominem in cunctis suis actionibus voluit, cum quæ ipsius Dei cultum, tum quæ æque-hominem, & civitatem spectent. Paulus legem inscriptam (b) cordibus nostris appellat, quæ inscriptio vice promulgationis habenda. Quod 5.
a *confr.* §. 3. n. 2. Dei cultum spectet, cum Deum O. M. Creatorem, Omnipotentem, & Conservatorem nostrum agnoscamus, proindeque imperium ei competere & a nobis obedientiam ei deberi;

b *Rom.* 2. 14. 15. *confr.*
Psa. m. 37. 31. *Deutr.*
30. 14. *Jer.*
31. 33.

INTRODUCTIO. §. 4.

beri, & gratias, & preces, naturalis ratio dicitur omnia ea facienda & dicenda, quæ imperium significare Deo & obedientiam, & gratias, & preces possint: eaque summa & in amplissimo suo gradu, ut qui Deus summus, juxta quem non alius eo modo & affectu colendus externe, vel honorandus interne. Sic autem inferre naturaliter ad Dei honorem libet: Qui novit se non a se ipso esse, facile novit ab alia se causa esse quæ causam non habeat: novit autem se non esse a se ipso, quia si se ipsum, omnia posset individua producere. itaque alia causa est, quam *Deum* appello. Is autem quia causam non habet ab *Æterno* dicitur, eoque sensu *Infini- tus*, quia principium, nec finem habet. non est infinitum quod intellectu humano concluditur. Eadem ratione *Incomprehensibilis*. Qua vero ipse causa est hominum & individuum omnium & causa omnium causarum, *Omnipotens* dicendus. hinc & *Creator*. & *Unus*, quia plures omnipotentes esse non possunt. Sed & cum homo virtute sua nihil inagis conferre ad durationem existentiae suæ, quam ad ipsam existentiam seu essentiam possit, & *Conservator* dicendus. Conservando autem per omnipotentiam quia regit, & *Rex*. *Summus*, quia priorem non habet, & ex creatione *Dominus*. Creationem cum nullo nobis debito præstet, & necessaria donet, *Bonus & Liberalis*. Omnia autem

INTRODUCTIO. §. 4.

cum regat, conservet, *Omnipraesens*. Et unumquodque cum iis servet mediis, quibus ad conservationem egeamus necessariis, unde scire ea omnia oporteat, *Omniscius*. Quæ naturales omnes sunt rationes, quare Deus honorandus, quas qui recte perpendit & in animum inducit, hoc ipso quod perpendit & inducit, Deum honorat: *honor* enim in *existimatione* consistit. Talem igitur Deum æstimare & agnoscere ad officium pertinet cuiusque hominis, dictante ratione seu naturæ lege. *Cultus* autem externus omnis in *obedientia* est, (sub qua profundam submissionem, & reverentiam, & venerationem complector) debita imperio Dei, in *gratiarum actione* ob conservationem & alia beneficia, & *precibus* ut in iis perseveret; quæ circa externa officium sunt hominis naturalis. sic bonum Deo pro bono redditur, quod & ipsum naturæ lex dicitur. Qui contra admiserit, adversus dictamina peccat rationis, (quæ naturæ leges) divino obnoxius supplicio. Quod ^{6.} *hominum officia* inter se spectat, (quo jus singulorum erga singulos intelligo *) qui servare cupit, modeste is iudicet, non turbide, non ira, non odio, vel invidia, aliisque affectibus commotus, nec errare iudicio poterit. ita nempe remotis affectibus putet secum quisquis priusquam agat, an fieri erga se quod facere adversus alium parat, si in eadem esset conditione, licitum vel non licitum vellet, rectum vel minus iudicaret. quam legum omnium
na-

* §. 3, n. 3.
segg. 5
p. 11. tot.
tract.

INTRODUCTIO. §. 4.

naturalium summam, quatenus hominum officia inter se, ipse Salvator noster in Evangelio dedit. Sic rectitudinem in actionibus nostris, hoc est quid legis sit naturalis proprio (c) quisque iudicio suo, & ratione seu ratiocinatione sua, licet fallibili, & coram Deo non recta, æstimabit: ipse nempe de facti convenientia & disconvenientia cum ratione, & quod addere aliis placuit, natura sociali iudicabit; hoc est, utrum cum ratione conveniat, & conservationem societatis humanæ, an subversionem seu everisionem tendat actus, ad trutinam rationis privatæ erit reducendum: Quamquam vero & Gentium, vel omnium, vel plurium, morationum maxime, receptis ac usitatis diu moribus, & consonantibus de jure naturali sententiis, in dubio plurimum sit tribuendum, eoque casu non imprudentis sit imitari, cum vix sit ut a ratione abeat quod pro ratione omnibus habetur. Sed vero alium, vel singulos, vel plures, vel gentes easdem omnes vel morationes ea de re circa actiones nostras necessario iudices constituere, vel earum scita, sententiasque, consuetudines imitandas necessario ut nobis ponamus, ferre in naturæ statu singulorum, vel sub imperiis principum æqualitas, sub utroque ratiocinandi libertas nequit.

9 In naturæ statu sola lex naturalis obtinuit, id est ratio agendi norma fuit, cum alia positiva non esset, & obligatos singulos tenuit

c §. 5. n. 1.

INTRODUCTIO. §. 4.

ratione præditos, cum lex ipsa dictamen
 esset rationis; qua Deo subjectos, quippe
 divinitus lata; qua homines, cum divina
 potestas supra omnem sese humanam exten-
 dat: itaque minime male Hobbesius legem
 naturalem *Hominum* dixit. Hinc & *Principes*,^{10.}
 civitates, gentes obligatos tenet (d), dum
 ipsi homines, ratione præditi, Deo subjecti
 sint: Sed & cum eadem lex universalis seu jus I I.
 illud hominum universale specialiter ad prin-
 cipes, civitates, gentes applicetur, & ipsi
 eo jure servando inter se teneantur, non mi-
 nus feliciter jus *Principum* dixeris, & jus *na-*
turale gentium, quod & *gentium* appellare
 simpliciter licebit, quasi quo jure gentes
 utantur, cum civili non teneantur, inde &
 jus *inter gentes*, distinctum a gentium vo-
 luntario de quo *num. seq.* dicetur. De hac au-^{12.}
 tem lege naturali, adde & divinâ, *regula*
 sint, Ut quæ jussa eâ vel prohibita, aliter fieri
 ab homine humanove imperio non pos-
 sint (e), extra jus dici agentis (f): quæ vero in
 alteram partem definita non sunt (g), ea libe-
 ræ dispositionis, & juris cujusque hominis an-
 te imperia, deinceps imperantis sint. Quod^{13.}
ad Civitatem, rempublicam, rectæ rationi
 congruere dicetur, quod salutem, pacem,
 tranquillitatem ejus spectet, procuret, de-
 fendat, promoveat; confusionem propellat,
 declinet, procul arceat. Peccat igitur contra
 rationem qui officium quod diximus homini-
 bus

d §. 92. n.
6. 7.

n. 14.

e 65. n. 3.
§. 92.

f §. 3. n. 13.
sup.

g §. 2. n. 13.
ibid.

INTRODUCTIO. §. 4.

bus non præstet, vel admittat quod pacem
 14. publicam turbet (h). De jure gentium vo- h infr. §. 11
 luntario notandum, hic tale non dici nisi
 quatenus aliquid præter legem naturalem, seu
 ab ea *diversum* habet (i); ubi enim conve- i §. 92. n. 12
 niunt non opus est diversas juris species fin-
 gere, eidemque rei nomina diversa impone-
 re, sed utendum priore recepto est: eaque
 15. positâ differentiâ, nomen & diversa hæc ju-
 ris (gentium puta) species ex communi inter
 gentes vel omnes vel moratiores, cum om-
 nibus vel moratoribus, per longi (k) tem- k infr. n. 18.
 poris usum introducta obligatione est. Sic §. 3. n. 19.
 virtus juris gentium ex virtute (l) legis natu- l §. 3. n. 1.
 ralis pendet, præcipiente fidem servare, *con-* §. 92. n. 8.
sensu hic magis *tacito* quam expresso introdu-
 16. ctam. Itaque nec singularum gentium cum
 singulis inito pacto: quippe quod expresse
 cum illo & altero convenit, deinde cum plu-
 ribus, tandem cum omnibus, non jus statim
 gentium proprie dicendum, quia non pactum
 omnium cum omnibus, sed singularum na-
 tionum cum singulis intercessit: quamvis &
 gentium, si placet, eo sensu dixeris quod
 pacto inter gentes, licet singulas, convenit,
 ex quo inter easdem orta communis obliga-
 tio sit: Seldenus jus gentium interveniens
 17. diceret. Minime vero juris gentium haben-
 dum quod in parte (m) aliqua orbis vel apud m §. 3. n.
 gentes plures idem servatur. Sic apud pluri- 7. hic.
 mas capere feras licet, apud plurimas non

INTRODUCTIO. §. 4.

licet, neutrum hic jus gentium est. plurimæ
idem circa affinium & consanguineorum
conjugia, & successiones jus servant. Rho-
diorum leges nauticas Romani recepere, &
ab Atheniensibus quæ xii. tabulis conscri-
ptæ essent. Longobardorum constitutiones
feudales apud plurimas receptæ. quid quod
hodieque jure Pontificio gentes reformatæ
utantur? ipsæ Romanæ leges apud nos ho-
dieque, plurimasque gentes in usu, quare
idem jus apud plures gentes non in partibus
folis, sed juris corpore toto cernis. Sed ut
xii. tabulæ apud utramque gentem Roma-
nam & Atticam leges civiles, ita jus Roma-
num apud plurimas civile: Grotio civile plu-
rium gentium distributivum (n): Seldeno jus
non ex obligatione commune, sed plurium
civile, & domesticum appellatum. igitur
nec hoc jus gentium facit quod plures gentes
in eodem jure conveniant, potest enim plu-
rium idem interesse, eademque tranquillitatis
& regundæ Reipublicæ ratio esse, Sed quod 18.
inter omnes vel moratiores *ex consensu*, per
o n. 15. *hic*. longi temporis usum (o), juris servandi com-
munis introducta *obligatio* fit. Occupatur au- 19.
p §. 10. 11. modo enim metus (p) ab invicem singulos
inire pacem coëgit ut tuti ab aliorum essent
insultibus, sic & ad pacem eadem ratio Prin-
cipes coëgit (qui singuli in naturæ habentur
statu) ut tutæ atque tranquillæ respUBLICÆ es-
sent

INTRODUCTIO. §. 4.

sent, quæ personæ vicem sustinent: Itaque leges seu conditiones tacitæ placuere, quibus in pace viverent, quod jus inter gentes dicitur, ipsæque juris gentium dictæ ubi aliquid à lege naturali diversum habent. Confociationis inter gentes simplicis, seu alterius ad alteram accessus, frequentationis mutuæ, commercii, mutua alterius operis & auxilii, & rerum quæ apud alios essent indigentia fuit; unde & jus quoddam ipsis gentibus commercandi, frequentandi, adeundi alteros quasi ex pacto tacito, quæsitum, quod ipsum jus inter gentes dictum (q): si cui egen- q §. 15. n. 6.
 ti negatum, jus ei naturale manet (r). E- r §. 36. n. 16.
 jusdem juris & belli conditiones, forma, ritus & effectus peculiare, quatenus etiam lex ipsa naturalis jus certum vel regulas necessarias ei non præscripserit: conditiones autem, forma, ritus, cum libertatem, id est, jus à natura in bello moderentur, recte eo sensu cum Hermogeniano dixeris, jure gentium
 20. introducta bella. *Publicum* hoc jus dicitur, quod inter populos liberos servetur, & obligandi efficaciam non nisi à potestatibus publicis, consensu communi, habeat: sed & quo sensu publicum jus inter principes, licet
 21. non plures, ex pacto expresso dicitur. Quatenus autem publici vox ei opponitur quod privati est juris (s), leges etiam cujusque civi- s §. 64. n. 3.
 tatis civiles publicæ dicuntur (t), sive reipublicæ statum, sive res privatorum spectes: t §. 69. n. 2.

INTRODUCTIO. §, 4.

recepto ex posteriore hac specie apud Juris-
Consultos *privati* nomine. Cavendum au-22.
tem ne *juris* quæstionem, sive inter gentes
sive privatos, cum *prudencia*, & *facto*, & *juris*
exercendi *modo* confundas, quod viros non
indoctos fefellit.

P O-

POLITICA

CONTRACTA

GENERALIS.

PRincipio rerum, ante gentes nationesque, lex statim naturæ fuit; non status ante naturæ legem. Posita naturæ lege jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat. Primum autem ratio dictavit institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare, mala contra vitare, arcere, propulsare; quo conservatio maxime sui, & rerum, & defensio iusta

sta spectat: lex prima inter omnes. Unde procul dubio ad hæc jus dedit. Quid bonum, quid malum cum naturæ æqualitas vetet alium judicare, jus simul dedit propria quemque sententia æstimare. Sic jus determinatum ex ratione dicimus ad media; sic jus ad omnia; omnia jure fieri. Natura autem humana cum prava ac imbecillis non possit eo judicio naturali & jure recte uti, & in promiscuo omnium rerum usu naturæ leges æqualitatemque servare, protinus ad ambitionem, gloriam dominationem prorupit, quæ discordias excitarunt, jurgia, pugnas, cædes: Sic rupta pace confusio venit rerum, & belli status, dum continuus ab injuriis metus esset. Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse

fuisse. Pax autem cum tuta extra Imperium haberi non possit, Imperia instituenda, ut præter nudam rationem lex jam & potestas civilis libertatem moderetur. Unde salus populi. Quæ finis Imperii, & Imperantis summa officii est. Causa impulsiva, idem quem diximus, in naturæ statu metus existit. Consensus efficiens, ita dum pacto quisquis consentit, ut per consensum unus Imperans, cæteri subiecti sint. Hinc summa quæ dicitur Majestas. Potestas eadem est, ut libertas eadem, quam nec auget territorium, nec minuit forma, nil mutat fœderatio, non tollit unio, Populus, Primores, seu Singuli regant. Princeps solutus legibus, aliis legum author est. Jus vel imperium absolutum in personas, bona, territorium,

POLITICA *Contracta*

rium, causas, actiones habet. In
ipsis quoque actionibus quid bo-
num quid malum, justum inju-
stum, æquum iniquum, sententia
sua determinat. Proprietates lege
publica discernit: Et ipse dominia
propria habet. Jurisdictionem ha-
bet omnimodam, provocationi
nulli obnoxiam. Mali vindex
idem severus, idem benignus. Di-
gnitatum omnium fons est, & Au-
thor. Qui rempublicam admini-
strent, jura Majestatis exerceant
Magistratus, ministros singulos,
publicos, vel collegia instituit:
Cætera privata, licita vel illicita.
Munera invitis imponit. Parem
in territorio habet neminem, in-
feriores omnes. Belli, & pacis, &
foederum, & legatorum jus habet.
Viros militares conducit. Ducit.
Solvit. Dimittit. Qui subalterno
præ-

GENERALIS.

præfint imperio ipse eligit. Sacramento obstringit. Quisquis deliquit sui Principis subjicitur severitati. Nisi communis fit miles. Monetam cudit, æstimat. Onera imponit ex arbitratu. Pecuniæ dominus est. Sacra regit ut profana, externa, & lege divina non definita; hinc personas, res, actiones; distinctim ab Christi imperio. Religionem publicam facit quamlibet. Qui religionem doceant, sacram faciant functionem ministros publicos constituit: deponit: punit. Imperium, jurisdictio omnis, & legislatio ad eandem pertinet. Neutram partem, vel quod aliud est imperium, adnexum ministerium habet. Et ipsa summa potestas non leges tantum proprias, sed & naturales, & veteris, & Novi Testamenti publicas facit,

cit,

cit, vimque publicam & robur publicum in civitate accommodat. Leges divinas cum naturales tum positivas interpretatur, & doctrinæ controversias judicat, eodemque judicio suo definitivo fidei articulos determinat. Si cum Synodo placet, personas, materiam, tempus, locum, ordinem præfinit, designat. In conventu ipse præfens, ac primus, vel per se, vel per delegatos est. Si placet & suam sententiam promittit. Eandemque summam, & definitivam post Synodum. Et ipsam sacram facere functionem quid prohibet? Quicquid tandem ad salutem populi internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse procurat, solus æstimat. Jura hæc Majestatis sunt, nullis circumscripta limi-
ti-

G E N E R A L I S

tibus. Quæ si negare subditus, iisve detrahere, vel ipse attrectare, Majestatis reus fit. Voluntas pro lege est: In statu poliarchico quod pars major decrevit. Voluntati obtemperandum & universis, & singulis. De ratione nullus disputat, nullus examinat, singulorum nullum est judicium. Resistere nefas. Magis folio deturbare. Occidere sacrilegium. Qualiscunque ferendus est. Divina autem supremi legislatoris, & naturæ, & humanæ positæ imperio leges potestatem limitant. Subditos obsequio solvunt. Arctius imperium tenet quem conditiones obligant. Non potenter, qui non plenum; Divisio interitum minatur. At tota resolvitur majestas quam vis subegit. A principe recedit, si in alium transferat.

C

Vel

POLITICA *Contracta*

Vel sponte deserat, cum temporis præscriptione. Naturaliter deponit, si vitâ functus, hæres imperium non excipit.

P O L I T I C A
G E N E R A L I S

PERIODIS SEU PARAGRAPHIS

DISTINCTA.

Principio rerum ante gentes nationesque Lex statim naturæ fuit, non status ante naturæ legem.

2. Positâ naturæ lege jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat.

3 Primum autem ratio dictavit institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare; mala contra vitare, arcere, propulsare: quo conservatio maxime sui, & rerum, & defensio justa spectat: Lex prima inter omnes.

C 2

Unde

POLITICA GENERALIS

Unde procul dubio ad hæc jus dedit.

4. Quid bonum, quid malum cum natura æqualitas vetet alium judicare.
5. Jus simul dedit propriam quemque sententiam æstimare.
6. Sic jus ex ratione determinatum dicimus ad media.
7. Sic jus ad omnia: omnia jure fieri.
8. Natura autem humana, cum prava ac imbecillis non possit eo judicio naturali & jure recte uti, & in promiscuo utrumque rerum usu nature leges, æqualitatemque servare,
9. Proinus ad ambitionem, gloriam, dominationem prorupit, quæ discordias excitavit, jurgia, pugnas, cedes.
10. Sic rupta pace confusio venit rerum, & belli status, dum continuus ab injuriis metus esset.
11. Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse.

12. Pax

PARAGRAPHIS DISTINCTA.

12. Pax autem cum tuta extra impe-
rium haberi non possit, imperia in-
stituenda, ut, præter nudam ratio-
nem, Lex jam & potestas civilis
libertatem moderetur.
13. Unde salus populi.
14. Quæ finis imperiū, & imperantis
summa officii est.
15. Causa impulsiva idem quæ dixi-
mus, in naturæ statu metus existi-
t.
16. Consensus efficiens.
17. Ita dum pacto quisquis consentit,
ut per consensum unus Imperans,
cæteri subiecti sint.
18. Hinc summa quæ dicitur Majestas.
19. Potestas eadem est,
20. Ut libertas eadem,
21. Quam nec auget territorium,
22. Nec minuit forma,
23. Nil mutat fœderatio,
24. Non tollit unio,

POLITICA GENERALIS

25. *Populus, Primores, seu singuli regant.*
26. *Princeps solutus legibus,*
27. *Aliis legum author est.*
28. *Jus vel imperium absolutum,*
29. *In personas,*
30. *Bona,*
31. *Territorium,*
32. *Causas,*
33. *Actiones habet.*
34. *In ipsis quoque actionibus quid bonum quid malum, justum quid injustum, æquum iniquum, sententia sua determinat.*
35. *Proprietates lege publica discernit,*
36. *Et ipse Dominia propria habet.*
37. *Jurisdictionem habet omnimodam;*
38. *Nulli provocationi obnoxiam.*
39. *Mali vindex idem severus,*
40. *Idem benignus.*
41. *Dignitatum omnium fons est, & author;*

42 *Qui*

PARAGRAPHIS DISTINCTA.

42. Qui rem publicam administrant, jura Majestatis exercent Magistratus,
43. Ministros singulos, publicos,
44. Vel collegia instituit:
45. Cetera privata, licita vel illicita.
46. Munera invitis imponit.
47. Parem in territorio habet neminem, inferiores omnes.
48. Belli,
49. Et pacis,
50. Et fœderum,
51. Et legatorum jus habet.
52. Viros militares conducit,
53. Ducit.
54. Solvit.
55. Dimittit.
56. Qui subalterno præsent imperio ipse eligit.
57. Sacramento obstringit.
58. Quisquis deliquit sui principis subjicitur severitati.

C 4

59. Nisi

POLITICA GENERALIS

59. *Nisi communis sit miles.*
60. *Monetam cudit, æstimat.*
61. *Onera imponit ex arbitratu.*
62. *Pecunie Dominus est.*
63. *Sacra regit, ut prophana externa,
& lege divina non definita: hinc
personas, res, actiones; distinctim
ab Christi imperio.*
64. *Religionem publicam facit quam-
libet.*
65. *Qui religionem doceant, sacram
faciant functionem ministros publi-
cos constituit.*
66. *Deponit, punit.*
67. *Imperium, jurisdictio omnis, &
legislatio ad eandem pertinet.*
68. *Neutram partem, vel quod aliud
est imperium, adnexum ministe-
rium habet.*
69. *Et ipsa Summa potestas non leges
tantum proprias, sed & naturales,
& veteris, & novi Testamenti publi-
cas*

PARAGRAPHIS DISTINCTA.

cas facit, vimque publicam & robur publicum, in civitate accommodat.

70. Leges divinas, cum naturales tum positivas, interpretatur, & doctrinæ controversias judicat, eodemque judicio suo definitivo fidei articulos determinat.
71. Si cum Synodo placet,
72. Personas,
73. Materiam,
74. Tempus,
75. Locum,
76. Ordinem præfinit, designat.
77. In conventu ipse præsens, ac primus vel per se, vel per delegatos est.
78. Si placet, & suam sententiam promittit.
79. Eandemque definitivam & summam post Synodum.
80. Et ipsam sacram facere functionem, quid prohibet?
81. Quicquid tandem ad salutem populi

POLITICA GENERALIS

puli internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse procurat, solus æstimat.

82. Jura hæc Majestatis sunt, nullis circumscripta limitibus.
83. Quæ si negare subditus, iisve detrabere, vel ipse attrectare Majestatis reus fit.
84. Voluntas pro lege est:
85. In statu Poliarchico quod pars major decrevit.
86. Voluntati obtemperandum & universis, & singulis.
87. De ratione nullus disputat, nullus examinat, singulorum nullum est judicium.
88. Resistere nefas.
89. Magis solio deturbare.
90. Occidere sacrilegium.
91. Qualiscunque ferendus est.
92. Divinæ autem supremi legislatoris,

PARAGRAPHIS DISTINCTA.

*ris, & naturæ, & humanæ positæ
Imperio leges potestatem limitant :*

93. *Subditos obsequio solvunt.*
94. *Arctius Imperium tenet quem
conditiones obligant.*
95. *Non potenter, qui non plenum.*
96. *Divisio interitum minatur.*
97. *At tota resolvitur Majestas, quam
vis subegit.*
98. *A principe recedit, si in alium
transferat.*
99. *Vel sponte deserat, cum temporis
præscriptione.*
100. *Naturaliter deponit, si vitâ fun-
ctus, hæres imperium non excipit.*

NO.

100. The first part of the book
contains a list of names
of the authors of the
works mentioned in the
text. The names are
written in a small
hand and are arranged
in alphabetical order.
The list is divided into
two columns. The first
column contains the
names of the authors
of the works mentioned
in the text. The second
column contains the
names of the authors
of the works mentioned
in the text.

101

NOTÆ
IN
POLITICAM

Contractam

GENERALEM.

Singulis Paragraphis subjectæ.

SUMMARIA in NOTAS.

§. 1. **P**rincipio rerum ante Gentes Nationesque lex statim naturæ fuit, non status ante naturæ legem] 1. Status ante vel extra naturæ legem non datur. 2. Est enim naturæ lex rationi coæva, & homini, eique propria, inde initium Regni Dei per naturam. 3. Et lex naturalis juris naturalis vinculum. 4. Et Libertas & Justitia ex lege naturali dijudicanda.

§. 2. Posita naturæ lege jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat.] 1. Nova Philosophia est, jus agendi in naturæ statu potentiâ, cupiditate, & appetitu definiri. 2. Quasi homo Dei potentiâ agat, quæ libera sit. 3. Et jus tribuat, quod cæca magis cupiditate homines quam ratione ducantur. 4. Primum resolvitur. 5. Et alterum. 6. Et tertium argumentum inde petitum, quod infantes, insani, & furiosi omnia potentiis & appe-

S U M M A R I A

appetitu, non ratione agant quippe horum actiones non jus probent, sed vel actio non recte lege excusetur. 7. Et ipsi infantes, furiosi quandoque peccent. 8. Utilitas etiam ex ratione metienda, unde conclusio, omnia secundum rectam rationem, non ex appetitu agenda. 9. Vel jus in naturæ statu ratione, non potentia definiri. 10. Quippe Deus jam per rationem gubernet, & ratio maxime sit divina. 11. Quæ frustra alioquin videatur indita. 12. Est autem ea efficacia legis naturalis in naturæ statu, quæ civilis in civili, Christianæ in Christiano. 13. Igitur quod contra legem sit naturalem extra jus est agentis. 14. Non posse quis dicitur, quod contra jus potest.

§. 3. Primum autem ratio dictavit, institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare; mala contra vitare, arcere, propulsare: quo conservatio maxime sui, & rerum, & defensio justa spectat: lex prima inter omnes, unde proculdubio ad hæc jus dedit.] 1. Status primævus pacis fuit, isque servandus. 2. Naturæ homines quæ bona videntur sequuntur, fugiuntque contraria. prima naturæ Philosophi appellant, distincta ab aliis, quæ materia sint secundæ indagationis. 3. Unde jus se conservandi, & lex prima & potissima de conservatione sui, membrorum, generis humani, civitatis, & partium. 4. Et jus, & lex mala propulsandi præcipiens, unde indagatio, quid cuique in alterius personam, resve liceat. Defensio licita, vim vi repellere: etiam sub lege veteri & Evangelii doctrina. sub Imperio jus arctius. 5. Conservandi & defendendi modus in infinitum extenditur. 6. Inde vis etiam offensiva licita. 7. Et in vitam corpusque alterius, & interpositæ forte personæ, & in socios, & qui necessaria adversario meo, nociva mihi
submi-

I N N O T A S.

subministrant. damnatâ iterum sententiâ quæ jus
 hoc ex appetitu & potentiis naturalibus concedit. Ob
 minas etiam occidendi, & ad arcendam alapam,
 similemque injuriam, etiam sub Evangelio. 8. In-
 culpatæ tutelæ moderamen ex lege civili est. 9. Cau-
 tio de non offendendo recte exigitur. 10. Non est
 idem jus ob utilitatem quamvis, quæ dicta ad hostes
 publicos applica. 11. Est autem ob Res tutandas, &
 recuperandas: unde & bellum justum, & in fures
 capitalis pœna. Plenius de jure in res inquiritur, & oc-
 casione ejus de origine proprietatis: quæ primo Adamo
 & Evæ communis pro indiviso, ex largitione divina as-
 seritur. deinde soli Adamo dominium fuisse liberæ
 dispositionis, non privativæ possessionis. ad posteros
 ex distributione vel permissione venisse. 12. Defunc-
 to Adamo in res non distributas, jus omnium com-
 mune stetit. 13. Post diluvium Noacho terræ pro-
 prietatem cessisse. 14. Eamque filiis distribuisse. 15.
 Mortuo Noacho rerum non distributarum communio-
 nem mansisse, ad imperia prima. Concluditur pro-
 prietatem ante imperia extitisse. 16. Et eandem
 pacto potuisse introduci. 17. Et quodammodo per
 naturæ leges. 18. Sic ex triplici fonte dominium,
 & alterius juris proprietatis. 19. Circa occupationem
 probatur rerum non distributarum seu communiter
 possessarum occupationem ab aliquo, nudam proprie-
 tatis jus, seclusis omnibus aliis, ei non tribuere,
 etiam in rerum abundantia: sed eam quæ qualifica-
 ta scientia sit, & patientia, & temporis lapsu: quæ
 qualificatio efficiat, ut res ita occupatæ occupari
 jam ab aliis vel invadi jure non possint. quod ad res-
 publicas applicatur. 20. Eademque de rebus va-
 cuis, non possessis disciplina. 21. Quæ etiam ad
 gentes refertur. 22. Ita tamen, ut consensus neque
 tacitus neque expressus, neque distributio prima e-
 gentes excludat. 23. Cum non stare pactis ex ne-
 cessi-

S U M M A R I A

cessitate liceat. 24. Quæ exceptio & ad Prin-
cipes summos applicatur, nulla mediorum di-
stinctione, quorum, ut necessitatis, ipsi Judices sunt.

25. In res quæ usu consumuntur usus est communis.

26. Conclusio, in naturæ statu, & ante Imperia in-
juriam, injustitiam, peccatum, & contrectationem
alieni dari: sed extra civilem vindictam.

§. 4. Quid bonum, quid malum, cum naturæ
æqualitas vetet alium judicare.] 1. Nempe ex æ-
qualitate conditionis æqualitas est juris: 2. Quæ &
ipsa facit alterius iudicium inefficax esse.

§. 5. Jus simul dedit propriâ quemque senten-
tiâ æstimare.] 1. Cum quod alterius esse non possit,
§. præced. tum quod rectius ipse iudicet. Hinc pro recta
ratione in dijudicando bono vel malo habendum,
quod quis ipse æstimaverit, & n. 3. 2. Neque quod non
recte possit quis iudicare, iudicandi ius minuit: di-
stinctio enim servanda inter iuris & recti questionem,
seu inter ius iudicandi & rectè iudicare: inter simpli-
cem actum iudicii, & rectum coram Deo iudicium.
4. Contra rationem iudicandi ius est nemini. 5. Lex
tamen naturalis in iudicando rectâ iudicantis con-
scientiâ contenta est, attenda distinctione inter impru-
dentia & malitia peccatum.

§. 6. Sic jus determinatum ex ratione dicimus
ad media.] 1. Qui jus dat ad antecedens, (quod est
bonum, propulsatio mali,) & qui jus dat ad finem,
jus dat ad media. 2. Sed in quibus mediis eligendis
ratio semper suprema esse debet. 3. Sic vis, dolus li-
cita. 4. Distinctio inter dolum negativum & positi-
vum.

§. 7. Sic jus ad omnia, omnia jure fieri.] 1. Ex
ratione recta: quo sensu facultas, seu jus & rectum in
actione concurrunt, ut facultas non detur quæ rectæ
rationi non conveniat, & simul faciat actionem rectam
dici. 2. Quæ tamen non recta dici potest Dei iudicio,
quam-

I N N O T A S.

quamvis sit hominis. 3. Jus ad omnia nihil excipit, & nullas adiones determinat. 4. Quod & juris æqualitas confirmat.

§ 8. Natura autem humana cum prava ac imbecillis non possit eo iudicio naturali & jure recte uti, & in promiscuo omnium rerum usu naturæ leges æqualitatemque servare.] 1. Rationes in textu probant.

§. 9. Protinus ad ambitionem, gloriam, dominationem prorupit, quæ discordias excitarunt, jurgia, pugnas, cædes.] 1. Effectus ex rationibus præcedentibus sunt.

§. 10. Sic rupta pace confusio venit rerum, & belli status, dum continuus ab injuriis metus esset.] 1. A confusione nempe metus, qui belii status, in quo lædi quis possit. 2. Perpetuus ex metu continuo, & quod inter omnes sit. 3. Unde miserrimus belli status.

§. 11. Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse.] 1. Bonum quippe pax, & conservationem sui, & existentiæ durationem spectat.

§. 12. Pax autem cum tuta extra Imperium haberi non possit, Imperia instituenda, ut præter nudam rationem, lex jam & potestas civilis libertatem moderetur.] 1. Alia quippe cautio præter imperium excogitari non potest. 2. Manente tamen & post imperia inter Principes belli quodam statu. 3. Temperata libertas salubris, minima sibi & aliis gravis. 4. Permissa per legem civilem libertatis manent naturalis.

§. 13. Unde salus populi.] 1. Ab imperio & civili potestate. 3. Vitæ præsentis & futuræ felicitas: hæc imperantium præcipua, pastorum sub iis unica cura.

§. 14. Quæ finis Imperii, & Imperantis summa

D

ef-

S U M M A R I A

officii est.] 1. Utraque felicitas finis imperantium esse debet. 2. Præsentis vitæ maxime submittentium est. 3. Et utraque imperantis officium est, non ex vi pacti expressi, sed obligatione tacita. 4. Herile imperium ad utilitatem componitur imperantis. 5. Concatenata tamen civium & imperantium habet commoda. 6. Manente distinctione inter servorum, civium & subditorum nomina. 7. Respectu Principis dignitate æquales omnes. 8. Civium ab incolis distinctio ex jure civili est.

§. 15. *Causa impulsiva idem, quem diximus in naturæ statu, metus exstitit.*] Ex §. 10. & 12. remissive. 2. Tum quod convenire & versari ante imperia hominibus tuto non licuit: unde recedendi à libertate naturali singulis justissima ratio. conf. n. 12. 3. Eadem causa subjiciendi se Despotæ, eademque despotæ subigendi alios fuit: Non sola potentia irresistibilis. 4. Idem imperium & societas civilis. 5. Distincta à societate simplici. 6. Quæ causam naturalem necessariam indigentiam habet & n. 9. 7. Infantes in societate tenentur. 8. Explicatur, quod dicitur, societatem à natura esse: appetitus nempe à naturâ est necessariò; ipsa vero societas seu consociatio non necessariò. 9. Appetitus causa indigentia est; vel aliæ causæ sunt non necessariae. 10. Crassius dictum, hominem animal sociabile esse. 11. Et falsum, aptos homines ad societatem civilem natos. 12. Imperia non nisi ex urgentissima necessitate sunt.

§. 16. *Consensus efficiens.*] 1. Sive liber consensus, sive coactus sit: qui non consenserunt, in belli statu manent. & n. 3. 2. Necessarius proinde etiam ad Herile. 3. Et Despotæ imperium (neque enim vis causa est imperii). 4. Et sufficiens ut Invasoris sit imperium legitimum, eique obedientia debeat: aliud forte si prædo, si latro. 5. Patris imperium nec ex consensu, nec ex generatione: nec matris ex eo quod
par

I N N O T A S.

partum prius in potestate habeat. Est autem patris ex oraculi divini auctoritate, prius cum matre commune. 6. Ex eodem fundamento mariti imperium. 7. Sic mundus nunquam sine imperio aliquo humano stetit; sed particulari. 8. Successio & electio imperii acquirendi sunt modi.

§. 17. Ita dum pacto quisquis consentit, ut per consensum unus Imperans, cæteri subiecti sint.] 1. Quod extremum in pacto est: Dantur namque gradus priusquam ad hoc extremum, id est juris renunciationem & voluntatis submissionem perveniatur: quas electio sequitur, electionem acceptatio: Pactum cum imperante non intercedit. 2. Virtus renunciationis, & submissionis. Juris renunciatio nec submitio translatio est. nec expressa ut fiat necessarium est. 3. Ut nec necessarium singulos imperii aliquid, aut jus vitæ & necis in se ipsos ante imperia habuisse. 4. Dei partes in delatione imperii non excludi. 5. Quisquis, de majori parte, major pars de fortioribus intelligitur. 6. Vnde prima congregatio de instituendo imperio, non recte Democratica dicta. 7. Quæ pars convenit pacto inter se obligatorio tenentur: omnes Vni. 8. Quod & in tacite submittentibus verum. 9. Imperantem possessio tuetur, ubi de consensu expresso non apparet. 10. Hoc transit pacto quod ad imperium sufficit, nec minus, nec amplius. 11. De regno Dei per pactum in Hebræos, & causa regni ejus naturalis, remissive.

§. 18. Hinc Summa quæ dicitur Majestas.] 1. Majestatis vox dignitatis & potestatis significativa est. 2. Principis etiam de rege absoluto dicta. 3. Majestatis vox de Republica dici non solet. 4. Simpliciter prolata de territorii Principe intelligenda. 5. Summa, quia superiorem non habet. 6. Quod omni imperio convenit.

§. 19. Potestas eadem est.] 1. Ex consensu

S U M M A R I A

aquali. 2. Herilis & Despotici in res laxior, etiam ubi servitus cessat.

§. 20. Ut libertas eadem.] 1. Ex subjectione *aquali. 2. Quid sit liberum esse. libertas de imperantibus, non de singulis dicitur, nisi quando lex silet. Obiter distinctio inter actionum animi & corporis libertatem. 3. Sub herili imperio libertas minor ex severiori lege. 4. Sed que tolerabilior quam naturalis status. 5. Sub democratia autem major videtur. 6. Unde ea species Libertas dicta, licet acirur quandoque Regno: & liber eo sensu populus quem vis popularis subegit. 7. Libertas naturalis est quod lex civilis permittit.*

§. 21. Quam nec auget territorium.] 1. Quippe quod ad jus, quod ex consensu est, nihil confert.

§. 22. Nec minuit forma.] 1. Jus enim ex consensu, non ex forma venit. 2. Unde tantum Senatus, atq; Rex pollet. 3. Eademq; sub Rege & populo libertas

§. 23. Nil mutat foederatio.] 1. Sive aequale foedus, sive inaequale, & vel clientelare sit. 2. Si cum imminutione imperii, tantum decedit, quantum foedere continetur. 3. Fit autem cum eo qui hostis non est, vel ad amicitiam, defensionem, offensionem, vel aliam causam.

§. 24. Non tollit unio.] 1. Nec generalis. 2. Nec particularis. 3. Per neutram amittuntur jura. 4. Nec uniuntur regna quae plura sub eodem Principe concedunt, singulis jura distincta manent.

§. 25. Populus, Primores seu Singuli regant.] 1. Monarchia, ubi unus Monarcha, Tyrannus, Invasor imperat. 2. Aristocratia, ubi Optimates, vel ex consensu primario, vel secundario mutata forma (licet non optimi praesint) vel soli, vel cum principatu, vel ex civium diversis ordinibus, unde Ordinum Imperium. 3. Oligarchia si vitium sit, necessarium est. 4. Democratia grauior, sed periculosior. 5. Per
sona-

I N N O T A S.

sona dicitur, & populus, quamquam & ipsa multitudo populus. 6. Quando pro imperante populus, aliis etiam speciebus convenit. 7. Nostra specie in majori civium parte cernitur; & completitur qui non convenerunt, vel non est jus conveniendi. Per se quisquis suffragari debet. 8. Vitium Anarchia & Ochlocratia dicitur. Utraque Poliarchia species non inepte Monarchia. 9. Provinciae imperium à victore populo Populare dicendum, quamvis imperii exercendi modus possit Monarchicus esse. 10. Imperiorum vitia à cuiusque fere opinione appellantur. 11. Formae mutationis reipublicae exitiosa. 12. Omnes sua incommoda habent. 13. Optima per quam singulis optime, & civitati est. 14. Incommoda ab imperantibus, vel a constitutione reipublicae, vel accidenti sunt. 15. De alia forma si nihil dictum, conclusio tacite pro Democratia est.

§. 26. Princeps solutus legibus.] 1. Civilibus. 2. Quia in natura statu consistit. 3. Et ipse sibi obligaretur. 4. Et obligari civibus non potest. 5. Quamquam conventionibus possit & pactis. 6. Sed quae obligatio virtute coactiva destituitur. 7. Unde omnis coactio civis in Principem ex submissione est. 8. Sublatâ & pacti publici obligatione, si necessitas postulet. 9. Et Canonum. 10. Et privilegiorum jure, nisi in vim transierint contractus, vel Princeps de suo ultero quid concesserit.

§. 27. Aliis legum auctor est.] 1. Quia omnia jura Majestatis habet. 2. Et jus in personas. 3. Et omnium voluntates unâ suâ voluntate regit. 4. Et legis virtus obligatoria fit, & obedientiam exigat. 5. Et imperantis officium pacem procurare. 6. Idem de canonibus est Judicium; incidenter de juris civilis & canonici distinctione. 7. Usus non facit legem. 8. Condende potestati mutandae adheret: quare legem sibi scribere perpetuam populus nequit.

S U M M A R I A

9. Non obligant leges, nisi promulgatio præcedat Principis nomine. promulgata quando peregrinum obligat, & subditos extra territorium. 10. Non obligant ordinationes inferiorum nisi Princeps probaverit. 11. Solus privilegia concedit juri constituto derogatoria: sed quæ revocabilia sunt.

§. 28. Jus vel imperium absolutum.] 1. Jus quidem ex consensu absoluto. 2. Libero vel coactio. Libero, si jus omne expresse translatum sit. 3. Sic in dominico & institutivo imperio jus absolutum ex consensu libero & expresse. Coactio, si in conditiones non convenierit. 4. In voluntario etiam, extra dominicum imperantes non populi ministri, sed eo superiores, licet jus omne sub consensu expresse non venerit, repudiata distinctione inter Majestatem realem & personalem. 5. Per consensum generalem & absolutum in dubio populus solam potestatem imperatoriam contulisse videtur. 6. Quæ potestas absoluta, nec limitata præsumitur. 7. Unde conclusio, transtulisse populum in imperantem quod imperium spectet, Omne quod potuit. 8. Quod præter imperii jura habet ad modum pertinere. 9. Habere jus ad media omnia. 10. De jure Domini. 11. Et imperii absoluti, summi, & pleni differentiæ remissive.

§. 29. In personas.] Virtute juris naturalis re-
tenti, & renuntiationis & submissionis factæ ab aliis.
2. Jus in personam quasi anima est imperii. 3. Huc vitæ jus & necis spectat, etiam extra judicium. 4. Argumento à minori patrum potestate, cum ante, tum post imperia. 5. Sed ut Princeps rationem rectam servet. 6. Nec pro insana libidine quicquam agat, seu Dominus, seu Monarcha institutus fuerit & n. 10. 7. Licet factum eorum impune, etiam ex jure gentium, & quandoque domini privati ex jure civili sit. 8. Sed bello captos occidere jure belli Principi licere. 9. Et sine conditione deditos, sub limitatione admit-
titur

I N N O T A S.

titur. 11. Cives ad bellum cogere. 12. Et obsides dare. 13. Et deserere civem particularem, & ad declinandum excidium tradere. 14. Magis autem culpæ insignis in aliam civitatem reos, juris rationibus consentaneum est. 15. Subditorum obligare personas in ratione naturali fundamentum habet. 16. Servitus ex jure naturæ est. 17. Libertatem deinde gentium consensus introduxit, soluto redemptionis præcio, vel alia conditione posita.

§. 30. Bona.] 1. Ex personæ consequentia. 2. Et voluntatis subjectione. 3. Et consensu præsumpto. 4. Quid quod ne excipere quidem bona potuerit? 5. Jus hoc Dominium eminentis appellatur: quod latissime patet. 6. Ita tamen ut bona non abdicative concessa intelligantur. 7. Sed vero ad necessitatem, & in tempore compensanda. 8. Ad exteros etiam extenditur. 9. Domino jus laxius est. 10. Et occupatorum per universitatem jus imperanti, non populo cedit. 11. Refer quæ de præscriptione infra dicentur. 12. Adde pro debito civitatis subditorum bona obligari.

§. 31. Territorium.] 1. Ex personæ consequentia, & submissione. 2. Effectus nonnulli juris territorialis. 3. Quo & ea veniunt quæ sub territorio latent. 4. Extra territorium jus non extenditur. 5. Adversus exteros Princeps ex propria occupatione territorium tenet.

§. 32. Causas.] 1. Per easdem rationes.

§. 33. Actiones habet.] 1. Quod ad externas coarctata; eaque naturæ lege, vel divina non definitas. & n. 4. 2. Internæ humano eximuntur imperio, licet casu aliquo postea in notitiam pervenerint imperantis. 3. Secus si in actum externum deductæ, vel conscientie obligationem spectes. 5. Etiam externæ eximuntur, quæ lege naturali vel divina aliter definitæ sunt. 6. Quod etiam ad definitum agendi modum extendit. 7. De non definitis sacris & profanis libera principi est dispositio.

S U M M A R I A

§. 34. In ipsis quoque actionibus quid justum, quid injustum, quid bonum, quid malum, sententia sua determinat.] 1. In civili statu: Actio enim in natura & statu nullo habito respectu ad moralitatem, rationem seu legem naturalem, indifferens est: igitur bona vel mala dicitur habito respectu ad legem naturalem; ejus autem sub imperio Princeps interpretes est cum effectu externo. & n. 4. 2. Est etiam consequens hoc judicium legislative potestatis, & obedientie debite. 3. Hec sensu justis & injustis regulæ civiles sunt, 5. Et actio eadem bona, necessaria, justa, & æqua, diverso respectu.

§. 35. Proprietates lege publica discernit.] 1. Dum unumquemque in possessionibus suis ab aliorum injusta occupatione tuetur. 2. Sed & jus habet quedam communia relinquendi. 3. Atque etenim de furto lex civilis est, tanquam de proprio & alieno lata: neque tamen ius naturale prohibens furtum mutatur, 4. Hinc & de vi pactorum circa alienationes judicium. 5. Et justa per præscriptionem alienatio.

§. 36. Et ipse dominia propria habet.] 1. Non jure regni, patrimonialia, regna donatione, testamento & armis quesita. 2. Jure regni, loca interterritorio vacua, res non possessas, nullius, ex ratione occupationis libera. 3. Quæ publica dicta. 4. Res communiter possessæ delato imperio communes mansere, cum dominio eminente, quo usus possit naturalis tolli. 5. Sic montium, sylvarum usus per legem civilem sublatus. 6. In flumine piscatio publica. De navigatione remissive. Aqua profluens usu communis ad utilitatem innoxiam. 7. Et fodinas effodiendi jus sublatum. 8. Et in thesauros, bona ejecta, naufraga, caduca, vacantia, & alluviones; quæ omnia magis imperantis propria si terra per universitatem occupata fuerit. 9. Mare ante imperia inter res communiter

I N N O T A S.

niter possessas : Vtrum proprium fieri respectu principis vel populi alterius, disputatum : affirmativa asseritur ex generali factâ Adamo donatione, & secutis terrarum distributionibus, deinde quod nullo jure naturali vel divino ejus proprietatis acquisitio prohibita sit, unde facultas mansit naturalis. 10. Tandem ex usu gentium. 11. Neque proprietati vel occupationi maris natura fluxilis repugnat. 12. Nec quod interminabilis. 13. Nec quod vasta nimis. Obstat unius hominis vel populi impotentia, unde pro partibus occupari a pluribus potest. 14. Nec proprietatem impediunt, qui usum communem esse volunt. 15. Patere commercio, & navigationi innexia debet. 16. Non idem de piscatione, & usu simili est judicium. 17. Sin omnis omnibus pateat usus, vix est ut nocere proprietatis nomen possit. 18. Vindicari tamen is usus ab egente potest. 19. Qui non consentiit ius suum, ut in rem non distributam, retinet. 20. De deminio in loca extra territorium inculta supra dictum.

§. 37. Jurisdictionem habet omnimodam.]
 1. Quippe in qua vis præcipua Majestatis sit, & justitia, & obedientia, & pax, & securitas. 2. Habet autem jurisdictionem ex translato indicandi jure, singulis in naturæ statu competente. 3. Virtus ejus eximia in executione consistit. 4. Ad personas extenditur, & circa res occupatur, & territorium, causas, actiones. Ad personas exteras, quibus Legatos accenseo, & sociorum subditos, & æquales seu æque summos, non pertinet. 5. Qui in territorio reperiuntur, jurisdictioni imperantis subsunt. 6. Imperii partes privatorum loco sunt. 7. Alia fœderatorum ratio est. 8. Jus dicit per se, etiam ab erectis tribunalibus avocationis jure. 9. Sententia nec Principi jus facit, nec

¶

S U M M A R I A

Judici. 10. Jurisdicendi facultas & judicialia ab judiciorum institutione dicitur capere. 11. Modus suum consequendi in naturæ statu vis erat, quo jus venit vel res ipsas, vel tantumdem, vel plus etiam accipiendi. 12. Redit jus naturale ubi judicia cessant. 13. Unde repressaliarum usus.

§. 38. Provocationi nulli obnoxiam.] 1. Quia suprema est. 2. Unde & gradibus appellationis modum etiam circa sacra præscribit. 3. At commune quandoque inter plures summos est appellationis judicium.

§. 39. Mali vindex idem severus, idem benignus.] 1. Pœna jus non est singulis, nec naturæ, nec æli jure. 2. Imperanti est ex juris naturalis renuntiatione, & officii sui necessitate, quo & ipse, & civitas, & singuli defendantur, mali coerceantur, exemplo aliis: qui pœnarum fines. 3. Vanum imperium sine plectendi jure est. Legi igitur apposita pœna sit, quæ major malo, & ad fines attemperata sit. 4. Pœnæ distinctæ per naturam non sunt, nec per legem Hebræis datam: igitur ab arbitrio imperantis pendent. 5. Pars legis pœnalis solos magistratus obligat. 6. Extra delinquentes pœna non extenditur directe. 7. Soluta pœna civili divinum manet supplicium, quomodo à privato remissa injuria civilis manet vindicta. Sic adulterium coram Deo est, quod lex civilis pro adulterio non habet, & pœna eum manet divina quem lex civilis non punit. Similiter & exceptio in lege civili homicidio apposita, quam quis injustam putet, à crimine homicidii & pœna non eximit. 8. E converso, si lex civilis committi homicidium dicit, ubi naturalis exceptionem tribuit, non homicidii coram Deo, sed inobedientie reus erit. 9. Actiones internæ sub humano non cadunt supplicio. 10. Nec quæ extra publicas sunt tabulas. 11. Nec principum actiones. 12. Vtrum actus contra leges nullus sit, remissive.

§. 40. Idem benignus.] 1. Dum vita moderator &

I N N O T A S.

Et legum sit. 2. Exceptis criminibus adversus legem Dei poenalem admissis. 3. Nisi circumstantia aliud suadeant. 4. Extende ad penas ecclesiasticas. 5. Post mortem facta restitutionis exemplum. 6. Ad gratiae speciem asylarefer. 7. Nihil horum magistratibus inferioribus. 8. Adde, tolli supplicium divinum, vel damnum privatum per gratiam non posse.

§. 41. Dignitatum omnium fons est, & author.] 1. Ante imperia dignum vel spectabile nihil fuit: vel cum subiectione in principem translatum est. 2. A Principe igitur omnis dignitas manavit. 3. Hinc inter cives inaequalitas, & dignitatum ordo.

§. 42. Qui rempublicam administrant, jura Majestatis exercent, magistratus.] 1. Quippe fons sit dignitatum. 2. Et curam habeat totius, quam sublevare ei quoquo modo liceat. Hinc creatio magistratuum inter jura est majestatis. 3. Juris exercitium magistratibus committit revocabiliter. 4. Quo respectu Principis personam representant: caetera privata. 5. Creari necessitas publica coegit. 6. Sic ut Principis partes in exercitio non excludantur. 7. Functiones elargiri monarcha hereditarias non potest. 8. Cui mandata electio est, eligere dignum tenetur.

§. 43. Ministros singulos publicos.] 1. Singulos, nam & pluribus potestatem communicat, ut uni. 2. Nulli reipublicae administratio sine permisso Principis permittitur. 3. Cui permessa est, loci servatorem constituendi licentiam non habet. 4. Personae publicae sunt. & politicae. 5. Quales Judices, Ecclesiae Pastores, alique. 6. Quatenus principem non representant, privatae sunt.

§. 44. Vel collegia instituit.] 1. Publica, quia partem in reipublicae administratione faciunt. 2. Quae ordinaria, eaque permanentia & certis temporibus indicta, vel extraordinaria. 3. Quorum una actio dicitur; licet vota plura. 4. Vel dissentientes in mala

actio.

S U M M A R I A

actionis partem non veniant. 5. Cogit princeps invito, & invito resolvit: qui continuaverint, crimen contrahunt Majestatis. 6. Convenire de negotiis publicis jus & nota est Majestatis. 7. Publica alio sensu collegia ab sola auctoritate publica dicta.

§. 45. Cætera privata, licita, vel illicita.] 1. Naturaliter quidem convenire licet. 2. Illicita igitur ex prohibitione legis: prohibendi ratio ex fine non probabilis. 3. Si probabilis prohiberi congregationes non solent; quin suo sensu publicæ dictæ. 4. Solent autem si non probabilis. 5. Si generalis prohibitio, nulla haberi congregatio nisi consensu debet. 6. Si specialis, cætera jure naturali habentur: ut & per legem permissa. Permissio personæ jus tribuit, & permittentem obligat. 7. Quæ tolerantur, nullo habentur jure. 8. Religionis causa temperatæ ex jure Romano sunt.

§. 46. Munera invitis imponit.] 1. Personalia. 2. Ex jure in personam, & instituti imperii ratione, ne Respublica indefensa sit.

§. 47. Parem in Territorio habet neminem, inferiores omnes.] 1. Summo enim nihil adæquat. 2. Quæ ratione principes exteri ei in territorio cedunt. 3. Sic ut nec præcedentiæ jus præscriptione acquirant, cæteroquin in territorio neutro æquales ex jure æquali. 5. Ordo inter eos ferè ex tempore æstimatur. Inter fœderatos primus locus ei debetur, qui plus participat in societate.

§. 48. Belli.] 1. Quia ad defensionem pertinet, quam procurare ad officium Majestatis spectat. 2. Seclusis ab eo jure privatis, & Magistratibus inferioribus; nisi quatenus à summa potestate datum. 3. Belli solennis, & justus nomina (ubi de indictione) & effectus. 4. Refer huc arbitrium de justitia belli, & defensivi, & offensivi causis justis. 5. Quid, quantumque in bello liceat, circa res & personas.

§. 49. Et pacis.] Ne manere continuo in belli statu teneatur. 2. Quia dirigere ad pacem omnes actiones tenentur. 3. Et respublicæ in spem aternitatis sunt institutæ.

4. Si

I N N O T A S.

4. Si nihil dictum, pax contracta intelligitur quam leges naturæ dictant. quando pax rupta censeatur, remissive. 5. Mediatorum suadendi est auctoritas. 6. Pax quomodo servanda. 7. Quid guarantia. 8. Quomodo pax ab induciis differt.

§. 50. Et fœderum] 1. Neque enim fœdera injussu sunt summæ potestatis. 2. Materia naturalis & civilis est. ubi de fœdere offensivo & defensivo. 3. Obligatio ut paciscentium in naturæ statu est: cum successeribus, & cum rege pulso manet. 4. Sponsio injussu sit: unde ipsum promittentem obligat, nisi conditionata sit, vel princeps probaverit. 5. Conventionis publicæ significatio. 6. In contrahendis fœderibus quid præcipue spectandum: & quomodo servanda.

§. 51. Et Legatorum jus habet.] 1. Ex connexionione jurium præcedentium. 2. Et præemptissima inter Principes commercii occasione. 3. Neque tamen mittunt nisi qui Summi. 4. Exceptis casibus. 5. Non mittunt viti bello. 6. Fœderati de negotiis privatis mittunt singuli. 7. Admissio voluntaria est ex territoriali jure, recepta gentium jure.

§. 52. Viros militares conducit.] 1. Quia ad defensionem pertinet externam & internam: inde officium imperantis. 2. Subjectorum esse non potest. 3. Sed qui ipsi cogi ad bellum in casu necessitatis possunt, cujus ipse Princeps arbiter. 4. Nullis exceptis. 5. Per conductionem proprius cujusque Principis fit miles: unde argumentum collige ad jura.

§. 53. Ducit.] 1. Qua voce omne quod est imperii complecter, tanquam in proprium militem. 2. Ducunt Optimates per legatos, quibus reliqui imperantes subsunt. 3. Hinc Regis, non Ducis exercitus. 4. Pertinet jus delocandi militem.

§. 54. Solvit.] 1. Ex conductionis lege: unde & conductus miles ei obedientiam debet.

§. 55. Dimittit.] 1. Quia cduxit. 2. Sed in quo fœderi magis, quam fœderatis singulis tribuen-

§. 56. Qui

S U M M A R I A

§. 56. Qui subalterno præfuit imperio ipse eligit.] 1. Quia toti præfuit imperio universali, & ab eo omnes dignitates promanant, & ipse præfuit vacare omnibus nequit. 2. Eligit etiam inferiores mediate per electos superiores. 3. Non eligunt principes extranei, neque subjecti. 4. Electio ad obedientiam plurimum facit.

§. 57. Et sacramento obstringit.] 1. Imperantes. 2. Quia conduxit, & ab eo stipendia habent. 3. Et ex obligatione particulari, & generali. 4. Unde & in milites imperium.

§. 58. Quisquis deliquit sui Principis subijcitur severitati.] Non alterius, in militari judicio.

§. 59. Nisi communis sit miles.] 1. Ex pacto generali, & universali, quo utroque jura omnia veniunt, quæ militiam spectant, n. 2. enumerata. 3. Sed quorum nonnulla limitato pacto servari propria possunt. 4. Excepto imperio, & ex sacramento obedientiæ. 5. Posito autem solo imperio communi acquiri reliqua jura præscriptione possunt. 6. Quin & si de milite communi nihil dictum sit, fieri communis eorum præsumpto utentium consensu potest. 7. Eodemque modo jura communiter concessa recuperari. 8. Pactum de defensione communi non facit militem communem esse. 9. Quamquam videri ex eo de tenenda militum copia judicium esse commune. 10. Et ob defensionem communem communis appellari miles, sed improprie possit. 11. Pactum de eo jure generale laxius interpretandum: speciale strictius, quomodo ea quæ præscriptione acquisita dicentur.

§. 60. Monetam cudit, æstimat.] 1. Solius enim principis erat nummum introducere qui proprietates introduxerat. 2. Unde bonitas interna & externa ab ipso pendent. 3. Valor territorialis est. 4. Incidit in crimen majestatis, qui privatus monetam sufferit.

§. 61.

I N N O T A S.

§. 61. Onera imponit ex arbitratu.] 1. Realia, personalia, mixta: ex jure quod princeps in personas, & possessiones privatorum habet, & quia nummum introduxit: quia ad defensionem necessaria. 2. Ad externos etiam extenduntur. 3. Ipse autem exactioni modum statuet. 4. Æqualitas ad prudentiam pertinet. 5. Vectigalium ratio, & species.

§. 62. Pecuniæ dominus est.] 1. Ut disponere de ea quatenus è republica judicaverit. 2. Exigenda pecuniæ facultas ad jus refertur. 3. Recte uti prudentiæ est.

§. 63. Sacra regit, ut profana; externa & lege divina non definita: hinc personas, res, actiones: distinctim ab Christi imperio.] 1. Convenientia est, Sacra omnia externa, ut profana externa, imperio humano subjici, ex juris universalitate, per submissionem generalem, qua nihil exceptum est: & aliis argumentis remissive. 2. Inter externa personæ veniunt: proindeque Fideles omnes, & Apostoli, & Prophetae, & Præsbyteri, ipse etiam Christus: & Ecclesia Imperatoribus licet infidelibus & dissentientibus subiecta, etiam qua congregata accipitur. Sub veteri Testamento populus Dei Imperanti subiectus: ubi obiter ex fundamentis generalibus de imperio summo Abrahami, Moysi, Josue, Judicum, Regum, Saul, David, Salomon, etiam in Levitas & Pontificem maximum: & Regno scisso sequentium, demde Imperatorum gentilium in ipsum populum Dei. Specialia subiectionis argumenta remissive. 3. Veniunt etiam actiones, earumque circumstantiæ. 4. Et res remissive. 5. Altera convenientia, Sacra pariter & profana interna humano eximi imperio; solam autem fidem ad Religionem internam pertinere, Ecclesiam invisibilem humano non regi imperio. 6. Actiones internas solius Christi subiectas esse imperio. 7. Cujus imperii pars an legislativa sit. 8. Persuasio
per

S U M M A R I A

per doctrinam ad salutem, & preparata ad eandem
via per mortem ad imperium non pertinent. 9. Se-
cus atque iurisdictio in fine seculi. 10. Ex quibus
discrimen à Principum secularium imperio. 11. Ter-
tia convenientia est, Sacra & profana, quæ naturali
lege vel divina definita sunt, humano eximi imperio;
cum fallentia in necessitatis casu. 12. Imperium
circa sacra omne seculare seu temporale dictum. 13.
Ex imperio vero generali summis potestatibus Pasto-
rum, Pontificum, & alia nomina; & ipsæ rectores, &
capita Ecclesiæ. 14. Subiecta consideratione in in-
terpretum de Imperatorum jure generales sententias.
15. Summa circa sacra Maiestatem superiorem vel
collateralem non patitur.

§. 64. Religionem publicam facit quamli-
bet.] 1. Publicum quod in religione est, externum
est. 2. Religio in republica necessaria. 3. Sed cum
privata omnia in naturæ statu. 4. Ut publica omnia
à Principe. 5. Sic publica ab eo Religio venit; alio
nomine externa. 6. Sola fides interna & privati iuris:
unde & religio privata. Publicum quod in religione est,
arripere non est subditorum. 7. Plurima ad pu-
blicam & externam referuntur. 8. Cujus regulæ,
Publicam dici religionem, quæ a summa potestate
pendet. Et ab eo pendere necessario, quæ publica.

§. 65. Qui religionem doceant, sacram fa-
ciant functionem, Ministros publicos constituit.]
1. Functio enim publica à summa potestate est, ex na-
tura publici. electionis Confirmatio dicitur. 2. Sed &
ipsam Electionem Principi Christiano competere, ar-
gumento probatur ex juris translatione, atque adeo
potestate universali. & n. 12. in fine. 3. Quæ limita-
ta hic nulla lege reperitur. 4. Et argumentis ab offi-
cio summæ potestatis: Et sine imperii: 5. Ab Eccle-
siæ & Civitatis unitate: Et jure patris in assignandis
functionibus in familia. 6. Ex jure per se sacerdotio
fun-

I N N O T A S.

fungendi. 7. Et quod functionis assignatio ad Religionem internam non pertineat. 8. Et exemplorum, & patrum aliorumque authoritate. Diversa consideratio posset esse de Principum non Christianorum iure. 9. Ecclesie non competit hoc ius ex sacra authoritate deducta ex Matthia & Barnaba electionibus. Incidenter competere Ecclesie naturaliter, & exercendum dare Apostolis, & aliis potuisse: Apostolos eligendi jus jure suo non habuisse. Quomodo facta electio per Spiritum Sanctum, & sortem dicitur. Jus naturale, & concessum ab imperante Christiano sublatum. 10. Adde nec Ecclesiam sine authoritate publica Ecclesiam esse cum effectu aliquo personali posse. 11. Eique nec tribui potestatem post imperia potuisse. 12. Si jure divino, oportere electionem ubique uniformem esse. 13. Nec Canones jus Plebi, nec Clero probant: sed subjectis ordinem prescribunt. Sic eligere ipse Princeps per multitudinem vel clerum dicitur, sed ipsam multitudinem eligere, cum Princeps eligit, improprie. 14. Neque faciunt exempla ab authoritate Principum, & jure concessio producta: Electio enim Ecclesie, ut aliis vario modo demandata. 15. Manente semper penes Principem, concessio etiam alteri jure, approbandi & improbandi seu rescindendi potestate. 16. Ad jus concessivum jura patronatus refer. 17. Ordinatio vero per manuum impositionem ad Episcopos, Pastores vulgo refertur, non necessario: Nec ipsa impositio necessaria. 18. Ut quidem sacra & pastoralis functio. 19. De reliquis muneribus minus necessariis minus etiam dubium est. 20. Mittendi jus nullum nisi ex concessione, sed ea revocabili semper. 21. Est & ius Principis inter Pastores gradus distinguere.

§. 66. Deponit punit.] Deponit quia jure suo constituit. 2. Et personae, & actiones exceptae generali non sunt imperio. 3. Et ministerii exercitium actus externus, 4. Deponit etiam nulla ratione assigna-

E

ta.

S U M M A R I A

ta. 5. Cum & juberet fines excedere possit. Minus igitur de suspensione dubium. 6. Punit etiam, quia omnem habet jurisdictionem. 7. Vtriusque iuris exempla. 8. Eodem iure restituit.

§. 67. Imperium, jurisdictio omnis, & legislatio ad eandem pertinet.] 1. Ex rationibus generalibus, remissive. 2. Et exemplis in principibus Christianis & non Christianis. 3. Sub jurisdictione venit in ipsos Pastores verbo vel clavibus abutentes animadversio. 4. Et causarum cognitio, vel priusquam Ecclesiastici definiant, vel post rem definitam; ex motu proprio, vel a parte implorato auxilio; per extraordinarium, & appellationis remedium, & avocationem, & suspensionem. 5. Imperium & jurisdictio civilis est, nec impedit ita dici quod circa sacra & divina occupetur, & leges præscriptas divinas habeat. 6. Fides jurisdictioni non subjacet. 7. Jurisdictioni adnexum est legum circa sacra latio: quæ particularis & generalis. 8. Sacra seu Ecclesiasticae dicuntur leges objecti ratione: civiles à civili potestate, & n. 9. in fin. humane omnes, ut ab hominibus: quare principi subsunt. 9. Legislatio & jurisdictio Pastoribus & Ecclesiasticis recte mandatur: mandata nomine summæ potestatis exercetur. Non obstat quod ea jura Pastoribus à Deo dicantur tradita. Nec Ecclesia jacuram patitur. 10. Inscriptio & promulgatio legum nomine summæ potestatis facienda. 11. Etiam Ecclesiis dissentientibus quandoque eadem jura concessa. 12. Semper revocabiliter.

§. 68. Neutram partem, vel quod aliud est imperium adnexum ministerium habet.] 1. Quippe explicari officii partes omnes sine imperio possint. 2. Et dare potestatem aliquam subjecti jam alii non possint. 3. Adde Christi imperium non fuisse de hoc mundo: Imperium Apostolis negatum: Ipsos Principibus monuisse obedire, & ipsos obedivisse: Vnde nec

Mi-

I N N O T A S.

Ministris vel Pastoribus imperium ; Nec Ecclesiæ, quamquam imperii actus exercuerit. 4. Virga Apostolica, & traditio Satana non opus Apostolorum fuit. 5. Excommunicatio ante Principes Christianos non actus positivus Pastorum, vel Ecclesiæ ; sed negativus, & singulorum fuit, quomodo privatus privatum excommunicat, & Ecclesiam: Ecclesiæ tamen aliquid quam privatis est amplius, sed effectus privatus est. 6. Positivus igitur & publicus a Principum auctoritate. 7. Excommunicatio per modum pænæ exerceri ob causam fidei non potest. Observandum non arceri hodie excommunicatos à templi accessione. 8. Nec solvi per eam paternam, aut maritalem potestatem. 9. Non extendi extra territorium, distinctæ territorii sunt Ecclesiæ. 10. Quibus consequens excommunicari Principem non posse. 11. Principem dispensare pœna excommunicationis posse. 12. Eadem distinctio actus negativi & positivi in eo est, quod fugere Pastores & exautorare dicimus. 12. qui ut excommunicatio actus civilis est. 13. Sed nec actus retentionis & remissionis in Pastoribus propria jurisdictio est, sed impropria ; propria peccatorum remissio & retentio Dei opus non hominis est, & spirituale imperium. 14. Impropria enim adversus Principem exercetur, sed cum modestia quadam. 15. Imperium vel Jurisdictio Pastoribus vel Ecclesiæ que adscribitur improprie, intra declarationem & suasionem consistit. 16. Unde nec legislatio vel simile imperium iis competit. 17. Nisi quando tota civitas Christiana populari regatur imperio, vel in statu naturali, vel sub imperio ante prohibitionem Ecclesiam consideres. Extra hos casus mandatum Ecclesiæ, & Pastoribus, quomodo olim Sacerdotibus, est imperium.

§. 69. Et ipsa summa potestas non leges tantum proprias, sed & naturales, & Veteris, & Novi Testamenti publicas facit, vimque publicam &

S U M M A R I A

robur publicum in civitate accommodat.] 1. Sunt enim leges: sunt divinae. Omnes obligant qui Deum earum auctorem agnoscunt. Sic naturalium & positiviarum auctoritas à Deo, & Scriptura à Deo canonica: negantibus à Deo esse, leges dici vel auctoritas à Deo non possunt. Obligatio, quatenus à singulis receptae leges, privata est, & auctoritas privata. 2. Publicae sunt, cum à summa potestate receptae, ac probatae fuerint. quando receptae. Publici effectus in obligatione est externa: Vnde Scriptura à summa potestate Lex & Canonica dicta. 3. Leges naturales primum privatae, earumque obligatio privata interna. 4. Deinde publicae quatenus a summa potestate probatae, inde obligatio publica ad externa, & ipsae leges civiles. 5. Decalogi lex publica, quia Moses eam in civitate probavit, cum ipse populo tulit; ni tulisset ne lex quidem populo, quia legislatorem ignorabat, & promulgatio deficiebat: ita à Mose legi vis obligativa, quae virtus & effectus est publici, sed precedente submissione populi: Credentibus obligatio interna, non credentibus externa, non subjectis ne lex quidem, minus publica. Respectu publici decalogus lex etiam civilis dicta. 6. Sic & ab Mose totum Pentateuchon publicum, deinde ab Iosua, Saule, & Regibus sequentibus: Deuteronomium specialiter ab Iosia Rege. cum effectu obedientiae externae. 7. Prophetarum scripta à summis potestatibus publica, cum reciperent, id est pro veris probarent ea: incidenter probandi pro veris argumenta, & cuius Prophetae dicto in dubio standum. Videndum semper utrum tanquam Prophetae locuti fuerint. 8. Singulis etiam privatim de iis damus iudicium. 9. Apostolorum scripta regulae privatae privatis credentibus, unde obligatio interna; vis publica ab Imperatoribus accessit. Maximum quod ex publico accedit, confirmatio & defensio est. 10. Conciliorum vel Ecclesiarum de-

I N N O T A S.

decreta non sunt Leges: sunt regulæ recipientibus ea, sed privatae. Publicæ ab Imperatoribus receptæ. 11. De Apostolorum decreto Act. 15. 28. ejusque efficacia.

§. 70. Leges divinas interpretatur, & de doctrinæ controversiis judicat, eodemque Judicio suo definitivo fidei articulos determinat. I. Interpretationem & Judicium Principis intellige publicam, definitivam absque Synodo, summam, imperativam, & certam. 2. Interpretandi enim facultas est definiendi, decidendi cum virtute publica; quæ soli summæ potestati competit. 3. Dubia etiam spiritualia. 4. Quod rationibus probatur. 5. Quare (misso singulorum jure ante imperia) penes Abrahamum, Filium, & Nepotem. 6. Deinde penes Moysen. 7. Post eum penes Josuam, & sequentes potestates. 8. Deinde penes Reges fuit. 9. Scriptorum igitur Prophetarum interpretatio penes easdem potestates fuit. 10. Sub novo fœdere ipse Christus legis Mosaicæ interpretationem Scribis & Phariseis tribuit. 11. Christi interpretatio, & Apostolorum, & Ecclesiæ privata fuit. 12. Cum virtute publica interpretandi Christi dicta & scripta Apostolica, jus Imperatorum. 13. Etiam non Christianorum fuit. Fidei articulos mutare, nec his, nec illis licet. Exercent hoc jus per se absque Synodo. 14. Vis & efficacia interpretationis publicæ obedientia est externa. 15. Etiam ab eo præstanda qui de interpretationis rectitudine dubitet. 16. Qui omnino non rectam putet obedire non debet, quamvis justa coactio sit. 17. Remedium in recessu & patientia est. 18. Extra resistantiam, quod ipsius Christi & Apostolorum, Martyrum, Christianorum in veteri Ecclesia, & ipsius Populi Hebræi, & Vixorum Sanctorum probatur exemplo. 20. In fidem internam interpretatio seu definitio

S U M M A R I A

publica vim non exercet. Vti nec Synodorum etiam generalium definitio. fides enim privati est iudicii. 21. Quin acquiescere internæ hominum sententiæ nemo tenetur, vel tuto potest, vel non debet. eoque sensu interpretatio privata. 22. Pastorum interpretatio declaratoria & suasoria est. 23. Horum scientia ut jus non tribuit, ita principum ignorantia non minuit. 24. Manente & principibus jure, quæstiones inutiles, & scismaticas, & doctrinas paci publicæ inimicas amputandi.

§. 71. Si cum Synodo placet.] 1. Naturaliter quidem, etiam sub imperio ante prohibitionem Synodus vel congregatio licita Ecclesiæ: sub imperio autem pendere eatenus à summa potestate, etiam gentili, dicitur, quod prohiberi possit: maxime si jura personalia prætendat. 2. Juris prohibitivi effectus est, illicitas & irritas omnes esse. 3. Ante prohibitionem privata Synodi actio, etiam inter consentientes. 4. Post prohibitionem nulla, & contra obedientiam debitam. 5. Sub perpetua prohibitionem non prætermittenda Synodus ad ædificationem Ecclesiæ. 6. Qui prohibere, idem indicere, permittere, negare potest. 7. Ex omni Synodorum fine. 8. Et per se jura, vel per delegatos absque Synodo, quandoque prudentius, exercebit. 9. Synodorum enim licet insignis sit utilitas, aliquando tamen noxiæ, aliquando non necessariæ: de quo summæ potestatis est iudicium. 10. Cum Synodo cognitio ordinaria vulgo dicitur. 11. Convocandi jus dissolvendi arguit, etiam necdum confecto negotio.

§. 72. Personas.] 1. Naturaliter Ecclesiæ mittendi est potestas, sed potestate civili mutabilis. 2. Unde ipsa quos libet mittit, quod probatur etiam ex omni Synodorum fine: vel statis temporibus habendis Synodis conveniendi vices præscribit. Mittit invitos, & nondum electos, & laicos. 3. Alii competere hoc jus non potest. 4. Numerum definit. 5. Electos à Pastoribus jure concessivo comprobatur, reprobat. §. 73. Ma-

I N N O T A S.

§. 73. Materiam.] 1. Potest enim talis esse materia, de qua non utilis, vel non necessaria sit Synodus. 2. Vnde circumscribit, addit, limitat.

§. 74. Tempus.] 1. Quia circumstantia est ad utilitatem pertinens.

§. 75. Locum.] 1. Eadem loci est ratio, cuius territoriale accedit.

§. 76. Ordinem præscribit, designat.] 1. Exemplo omnium iudiciorum. 2. Et ratione generali.

§. 77. In conventu ipse præsens, ac primus, vel per se, vel per delegatos est.] 1. Præsens, ut debite omnia agantur, ne pax publica turbetur, ut ipse iudicio superiore rectius iudicet: Adde principem à nullo collegio arceri posse. 2. Primus, quia primus in Ecclesia: reliquæ dignitates, & functiones subalternae. 3. Actioni & ordini imperat.

§. 78. Si placet & suam sententiam promit.] 1. Per se, vel per delegatos; nam & absque Synodo potest. 2. Vtrum expediat iudicare in Synodo, prudentiæ quæstio est. 3. Prolata sententia iudicio principali post Synodum non præiudicat.

§. 79. Eandemque & definitivam & summam post Synodum.] 1. Quia iudicio delegato superior, & ubique summa. 2. Sive de consilio, jurisdictione, fide, vel canonibus Synodi definitio sit. 3. Fus approbandi etiam improbandi, & alia complectitur. 4. Quæ exercere princeps triplici fere modo solet.

§. 80. Et ipsam sacram facere functionem, quid prohibet.] 1. Permittit singulis sacra facere ius naturale, sub cultu Dei naturali. 2. Imo jubet lex naturalis. 3. Vnde concurrere cum alia functione qualibet potest. 4. Cum a patribus fieri in familiis cepta fieri ab imperante cepit, ipso imperii paterni iure; à primogenitis consensu, quam imperio magis. 5. Ab regibus extra gentem Hebræorum, & Melchisedeco, & Mose sub gente Hebræorum. 6. Rationibus deductis

S U M M A R I A

ex jure naturali relicto, & ex jure naturali submisso: Ex fine: Ex officio imperantis: Exemplo aliarum functionum. 7. Adde in personis nihil requiri sanctimoniam, secus atque sub lege Aaronica. 8. Adde sacrificia jubere Reges sub lege speciali potuisse. 9. Et alia sacra extra sacrificia exercuisse. 10. Sublata lege Aaronica, quod Mosi, Melchisedeco olim, nunc summæ potestati jus non denegandum. 11. Non obstat argumentum à requisita manuum impositione. 12. Nec ex 2 Tim. 2. 4. 13. Nec ex interrupta observantia. 14. Quid si ex necessitate jus hoc singulis concedamus?

§. 81. *Quicquid tandem ad salutem populi internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse procurat, solus existimat.] 1. Imperanti enim civitatis suæ respectu idem jus est, quod singulis in natura statu ad conservationem sui. 2. Et officium in procurando sine imperii, jus ad media includit. 3. De quibus solus ipse judicat, cum alterius non possit esse judicium. 4. Majestatem violat qui negotiis publicis se immiscuerit. 5. Si cõmunis ex fœdere defensio, fœderis magis quam singulorum de ea re standum est judicio.*

§. 82. *Jura hæc Majestatis sunt, nullis circumscripta limitibus.] 1. Jura intellige in exteriorem hominem. 2. Fines imperantium à lege sunt, vel majore potestate; neutrum Majestas agnoscit. 3. Quod reliquum præter jura est, ad habendi modum pertinet.*

§. 83. *Quæ si negare subditus, iisve detrahere, vel ipse attrectare, Majestatis reus fit.] 1. Qui jura negat, obedientiam negat, in qua vis est imperii. Plus autem quam qui obedientiam simpliciter negat, is peccat, qui actum obedientiæ contrarium admittit, & jura Majestatis licet bono publico attrectaverit. 2. Sunt tamen hujus criminis gradus etiam infimi. 3. A non subdito, etiam vasallo, non committitur. 4. Committitur ab originario, nisi consensu vel jussu*

I N N O T A S.

su recesserit. 5. Quibus modis committatur. An verbis, affectu solo, scientia?

§. 84. Voluntas pro lege est.] 1. Virtute submissionis & imperii. 2. Sublatis liberæ dispositionis incommodis. 3. Rationes quæ movent voluntatem pro lege habere.

§. 85. In statu Poliarchico quod pars major decreverit.] Ex Ulpiani, & Scevolæ, & aliorum sententiis, remissive. 2. Et rationibus, ne belli & confusionis maneat status, ut deliberationum detur exitus, & absurdum vitetur: ex quibus præsumptus cœuntium consensus. 3. Sed qui de jure naturali demat. 4. Vnde regula &c. 5. Quæ exceptionem patitur, si aliud dictum. 6. Vel inter plures, ut singulos agatur: 7. Pluribus fœderatis si in terminis negativis fœdus supersuffragatio locum non habet: habet si in affirmativis, sed suffragia eo casu proportionibus, non per capita numeranda. 8. Suffragatio sententiam dissentientium internam non mutat. 9. Votis æqualibus de pristino statu nihil mutatur.

§. 86. Voluntati obtemperandum & universis & singulis.] 1. In obedientia officium est subjeetorum, & vis imperii; tollitur jus omne in personam, & confusio redit. 2. Adde exigendæ obedientiæ jus esse ex submissionis fide: Vnde obedientiæ obligatio naturalis, & omni jussione prior: adde sacram auctoritatem, & argumenta quæ imperium probant. 3. Externam intellige obedientiam, ad factum, simplicem, universalem. 4. Etiam invasori. 5. Rationes quæ movent ad obedientiam.

§. 87. De ratione nullus disputat, nullus examinat, singulorum nullum est judicium. 1. De voluntate principis seu imperio quod singulorum sit judicium superioritati & imperio repugnat, cum proprio judicio prius quam imperio obediant. 2. Adde inconvenientiam quæ oritur ex judiciorum diversi-

S U M M A R I A

rate. 3. Si in concilio judicandum, subalternum & ipsius principis judicium erit. 4. Rationem reddere populo quandoque prudentia esse potest. 5. Est tamen in singulis privatim judicium, remissive.

§. 88. Resistere nefas.] 1. Ex juris naturalis renunciatione, & submissione, & sacra auctoritate, & rationibus pro obedientia omnibus. 2. Distinctis gradibus resistentia. 3. Quando resistere liceat, remissive ad loca particularia.

§. 89. Magis folio deturbare.] 1. Neque enim in judicio licet, quæ supremi notata est, nisi subalterna sint iudicia. Adde legibus civilibus principem solutum esse, & utrum contra divinas admissum sit penes ipsum esse interpretari. 2. Minus extra iudicium. 3. Impedit & juris renunctio, & inter singulos pactum, & imperanti submitio. 4. Pactum maiorem partem impedit. 5. Submitio omnes. 6. Quod & in Despota & Invasore verum. 8. Exceptio est, nisi posita imperio conditio sit, remissive.

§. 90. Occidere sacrilegium.] 1. Argumentis à minori, §. 88, 89. 2. Invasorem excipe ante submissionem.

§. 91. Qualiscunque ferendus est.] 1. Ex recollectione thesum. §. 86. 87. 88. 89. 90. 2. & sapientum auctoritate. 3. Adde quod & Deo quandoque placet per Reges malos opus suum operari.

§. 92. Divinæ autem supremi legislatoris, & naturæ, & humanæ positæ imperio leges potestatem limitant.] 1. Tres nempe sunt exceptiones. 2. Primo enim potestatem & jus Principum limitant leges naturales. 3. Deinde divinæ positivæ, singulares, particulares, & generales: Decalogi lex quatenus positiva. 4. Et Christi ritualium abrogatoriae, & doctrina evangelica. 5. Legis naturalis promulgatio innata, unde tacita; positivæ à verbo, vel scripto, unde expressa. 6. Utraque privatos & principes obligat,

I N N O T A S.

ligat, quia divina. 7. Naturales principes specialiter qua homines, qua ratione praeditos, qua Deo subiectos. 8. Positivae specialiter obligant ex pacto, vetere & novo. Conclusio, principi servandas naturales & positivas leges. 9. Unde nec prohibere posse imperata, nec imperare prohibita, non obedire peccatum non esse. Sola non definita subesse imperio. 10. Leges naturales & positivas etiam civiles dici. Voluntatem pro facto haberi, haec de principum actionibus circa subiectos. 11. Inter se, id est potestates aequè summas, eadem naturalis lex & positiva actiones moderatur. 12. Adde gentium jura. 13. A quibus an recedendi justa sit ratio, principum est iudicium.

§. 93. Subditos obsequio solvunt.] 1. Praeciso seu necessario. hoc est, non-obedientiam seu facti abstinentionem permittunt. 2. Quaestio proponitur, quando non obedire liceat. 3. Ad cuius determinationem nonnulla in memoriam revocantur. 4. Resolvitur, eum qui dubitet ad obedientiam teneri. 5. Praecise, in contumacem penam licitam esse. 6. Qui non dubitet ideo quod dubitandi argumenta non habeat, facere imperata debere: Qui ideo non dubitet, quod pugnare imperata cum lege naturali vel divina certo putet, obedire iustus non debet; ne tum quidem cum peccatum putet alterius, puta imperantis, esse; vel iustus etiam sub mortis supplicio fuerit. Imo peccatum est obedire. 7. Iusta tamen coactio est (unde refugium in patientia vel supplicii, vel mortis. n. 9.) 8. Licita etiam coactio, quamvis imperatus exequi se actionem sine dispendio salutis non posse, certo putet: magis si dubitet. 10. Resistere non licet. 11. In actione voluntaria qui dubitet, abstinere debet. 12. Conscientia interrogari non potest. 13. Permissa per legem civilem quando non facienda, remissive.

§. 94. Arctius imperium tenet, quem conditio-
nes

S U M M A R I A

nes obligant.] 1. Tertia hac limitatio est ex facto humano: Potest enim populus Imperio condiciones ponere, quæ imperantem obligant. 2. Generalis conditio est, ut officium præstet, & ad Imperii finem administret. 3. Tacita specialis hæc est, Ne forma mutetur, quæ Populum, Principem, & Optimates obligat. 4. Si consentiendi in Regum acta, vel ea approbandi jus sibi populus generale servet, Rege per omnia superior est: Si jus ad certos actus speciale, eorum respectu divisum erit Imperium: Si dictum initio ut de ea non conscriptis iis convenire liceat, jam juri approbandi aliud jus Maiestatis accedit, de ea re jure suo conveniendi. 5. Quod Rex ipse acta sua rata esse nolit, nisi à Senatu probentur, jus non minuit. 6. Ut nec tempus vel precarium; quippe Maiestas non ex tempore, sed jure concessa noscatur. 7. Conditiones Imperium non faciunt non summum esse. Leges fundamentales conditiones sunt perpetuæ, unde adaptari iis actibus solent, quæ mutationem ex accidentibus non recipiunt. Jus Imperii fundamentale ipsa Maiestas est. 8. Vis conditionum est impedire quodammodo jus, vel exercitium juris. 9. Quæstio proponitur, quis de conditionibus violatis cognoscet? Sublato dubio concluditur, toti populo hoc jus esse, vel Magistratibus proxime inferioribus, ordinis magis, quam juris stricti ratione, nisi aliud dictum. Sed quæ res armis magis definiri solet. 10. Post declaratam legitime violationem resistere singulis, & omnibus, & regno privare Regem licere. non prius. 11. De Principe proprie dicto solius Senatus est iudicium: non singulorum, nec Magistratus inferioris; ne in casu quidem notorio. 12. Licita resistentiæ declaratio adversus Regem absolutum, Dominum, & Despotam, si perdere populum studeat. 13. Vel enormiter

I N N O T A S.

miter se viat. 15. Adde singulos recte Principis furorē arcere, fugere, declinare & resistere ei licere. 16. Damnato vero etiam solius Principis iudicio patientia exercenda. 17. Si minus recte iudicaverit, Deus in ipsum iudex erit. 18. Amittendi Imperii causa non statim est legum aut iuramentorum violatio, nisi expresse dictum. Est autem casus n. 13. memoratus. 19. Occidere Regem invasorem post pactum non licet, remissive.

§. 95. Non potenter qui non plenum.] 1. Plenum habet qui iura Maiestatis omnia habet. 2. Non-plenitudo non-potentia est, propter iurium connexitatem, cum qui uno destitutus sit, exercere sufficienter reliqua non possit. 4. Si pars separata penes alium sit, ea parte mutila est potestas: quæ partes manent, seu quæ potestas manet, ea manca dicitur: quatenus separata, divisum vulgo imperium dicitur; minus proprie, quia iura dividuntur.

§. 96. Divisio interitum minatur.] 1. Dividi autem potest. Ita vero si dividantur iura, ut quædam penes unum, quædam penes alteros sint, vel nihil singuli vel omnia habent: unde impotentia, vel iussuum contrarietas. 2. Quare Princeps si alii quid concesserit, quod exercere iura omnia Maiestatis impediatur, nihil actum videtur. 3. Sic nec recte causis seu actionibus distinguitur imperium. 4. Vti nec personis. 5. Nec territoriis. 6. At minus recte, si plurium, sed conjunctim, ita sit Imperium, ut alter sine altero nihil possit, sed nec alter alterum suffragio vincat. 7. Minime vero si plurium ut singulorum vel in solidum detur.

§. 97. At tota resolvitur Maiestas quam vis subegit.] 1. Impetus maris, armorum vis, terræ

mo-

S U M M A R I A

motus, armorum, vel similis. Qui supersunt jura populi retinent, si defendere se adversus alios possint. 2. Armis subactum imperium despoticum fit, & victori in victos, eorumque res corporales, & incorporales jus ex consensu. Unde victo Regi qui non consentit tituli & insignia manent imperii. 3. Sine conditione deditos quatenus occidere liceat. 4. Imperium ex victoria absolutum, plenum, & proprium. Quod electivum prius, a solo etiam victore pendet: & ab eo legum autoritas. 5. Acta tamen à priore Domino rata manent. 6. Postliminium jura restituit.

§. 98. A Principe recedit, si in alium transferat.] 1. Transferre Dominus potest & Despotas, actu quovis, & in quemvis, pure vel sub conditione. 2. Etiam Rex institutus, qui vel ex proprio patrimonio, vel fructu in proprium usum destinato, regnum sibi armis, vel pratio comparaverit. Si ex aerario publico, acquisitum principi quod ad imperium, populo quod ad jus negativum alienationis dicitur; sed alienabile si subjectos spectes. Ipsum imperium quod ex institutione seu consensu tenet (nisi expresse dictum) alienare Princeps, nec Populus, nec Senatus potest. Transferre annitenti resisti potest, vel translatum jure vindicari. 3. Semper autem restitui in manus potest eorum, à quibus ortum habuit. 4. Singuli delatum semel imperium transferre in alium non possunt. 5. Nec imperans qui coactum se dicet bellica potestate, si tenere populus velit. 6. Sic nec pars imperii libere alienari: Ut ex juribus Imperii aliquod. 7. Vel ditio aliqua, regio vel urbs particularis, etiam cum extra belli casum necessitas publica obtendatur. 8. Nec res fiscales seu patrimonium populi. 9. Quod idem de infeudatione, & oppignoratione dictum sit. 10. Nec si vis bellica sit, quæ rei publicæ minetur excidium. 11. Vel quæ ipsi urbi vel parti fiat. 12. Possunt tamen cives, vel major pars, vel milites ad conservationem sui

I N N O T A S.

seidare. Non imperantis respectu si ipse bellare velit.
13. Quomodo nec extra vim bellicam à corpore recedere, ne obtentu quidem necessitatis, ubi jussus imperantis contrarius obstet. **14.** Quod & dictum de civibus singulis jure præciso esto.

§. 99. Vel sponte deserat, cum temporis præscriptione.] **1.** Expresse, si verbo vel facto voluntatem declaret. **2.** Res derelictæ in medio ponuntur, ut alterius fieri possint. **3.** Ex quo desertionis discrimen ab translatione, & præhensione agnosce. **4.** Possunt deserere & tacite & expresse imperium qui jure proprietatis habent, unde pater in filiorum præjudicium. **5.** Successionem lex desert. **6.** Tacitam derelictionem præsumptiones probant, præsumptiones argumenta, qualis juris negligentia, quæ alius iterum argumentis colligitur. **7.** Tacitam tempus, & probatio, & acquirendi modus ab expressa distinguunt. **8.** Utraque inter Reges obtinet. **9.** Possessionem qui facto interrumpit deseruisse minime dicendus est. **10.** Nec acquirit, qui habere animum sibi habendi nequit. Quales summæ potestatis respectu Magistratus. **11.** Quibus Principes proprie dictos accenseo. **12.** Acquirere Imperii Ordines ab invicem & imperantes summi possunt. **13.** Et diviso Imperio ut Rex à Populo, sic Populus ab Rege potest. **14.** Non si absolutus, nisi expresse deserat. **15.** Deserto Populo jus naturale redit. **16.** Quod & in parte Imperii, & singulis verum est.

§. 100. At naturaliter deponit, si vita functus, hæres Imperium non excipit.] **1.** Ut deficiente eo; quod non uno modo contingit. **2.** Est autem constituendi hæredis Despotæ, & Domino, & Patri facultas. **3.** Non si qui jure temporario, vel ad vitam imperium teneat: ibi incidenter de Successore nominando. **4.** Vel Rex etiam simpliciter & absolute datus. **5.** Manet enim Populo successorem dandi potestas, nisi jus

in

S U M M A R I A

*in alios transtulerit. 6. Idem circa exheredationes
jus est. 7. Dum pendet electio tempus interregni di-
citur, & nullum corpus politicum. 8. Manent ta-
men primæ ante ipsam submissionem & electionem
obligationes. 9. Et Populo jus negotia interim per se
administrandi. 10. Electores constituti interim per
se continuandi Imperii jus non habent. 11. Dum foetus
in utero est, ut Rege minore regni negotia curanda.
12. Acquirere Rex à Populo disponendi facultatem
non delatam potest. 12. In plurium Imperio deficere
hæres non potest. 14. Deficiente Domino servi sui iu-
ris fiunt, ut primævo naturæ statu.*

7

N O T Æ
I N
P O L I T I C A M
C O N T R A C T A M
G E N E R A L E M,

Singulis Paragraphis subjectæ.

§. I.

P rincipio rerum, ante gentes nationes-
que, lex statim naturæ fuit; non sta-
tus ante naturæ legem] Politicam
ab ipsis principiis ordimur. Status
ante naturæ legem, qui sibi fingat,
dici *libertatis*, ac *juris absoluti* posset. Finge
tibi hominem ante naturæ legem, quæ simul
& divina antiquissima est, jam nulla lex erit.
quod lege nulla prohibente fit, jure optimo fie-
ri dicitur. Cæterum fingi is status ante vel ex-
tra naturæ legem non potest *: Lex enim na- * §. I. n. I.
turalis rationi cognata est, & ipsa est ratio: ra- post med.
tio cognata homini, dum primis parentibus
statim indita, creatis ad imaginem Dei: quare
nisi lex simul ponatur, concipi ratio in homine
non potest, dum rationem atque concipias, le-
gem statim necessario concipis: Ab homine
enim jam creato rationem si demas, seu neges
ei potius, vel extra legem constituas, bruto
F ef-

2
 efficies similem, & ipsum etiam brutum, a quo hominem sola ratio distinguit. Statim igitur atque ratio existit, positus homo sub lege fuit, nunquam sine lege, vel extra statum legis *. Inde & in hominem regni Dei per naturam initium, non quale ex creatione & dominio solo, vel omnipotentiae jure in animantia cætera habet, sed per leges naturales, quæ omnem facultatem agendi moderentur, ut eoposito regno, & legibus, in homine jus proprie non sit, quod rectæ rationi non conveniat. Hoc sensu rectissime lex naturalis juris absoluti seu libertatis effrenatæ vinculum dicitur, secundum nonnullos nomen a ligando derivans, quasi libertatem naturalem liget. libertatis non impeditæ vincula sunt leges. Libertas igitur, & jus, & justitia ex lege ante imperia naturali metienda. Hinc & libertas & jus in eo statu facultas est faciendi, nisi quod ea lege prohibeamur. Rejicienda opinio quæ jus aliquod fingit ante vel extra naturæ legem, quasi repudiata in homine ratione, ex potentia & appetitu solo, quæ §. sequenti confutabitur.

3.
 4.
 §. II.. Posita naturæ lege, jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat.] Nova prodiit Philosophia, quæ jus hominum in naturæ statu sola potentia, cupiditate seu appetitu definit: ut tantum jure cuiquam liceat quantum potentia valet, vel appetitu volet, nihilque prohibitum nisi quod nemo cupit, aut nemo potest: de modo nihil attendi, atque adeo vim, dolum etiam posthabita ratione, licitum esse, capere omnia, & habere licere quo quis facilius modo poterit: pro hoste haberi qui impedit quo minus quis animum expleat suum. Dissolutam hanc & effrenatam po-

* *Omnino*
 §. 2. n. 10. II.

- potentiam, cupiditatemque Viri sane non indocti pro actionum nostrarum regula tradidere & naturæ leges appellaverunt, secundum quas agere summo jure liceat. Sic enim persuadere conantur: Cum nihil creatum propria potestate existat, vel operetur, sed sola Dei æternâ potentiâ, ipsam potentiam qua homo operatur agitve, ipsissimam Dei esse potentiam, quatenus absolutè libera est; ea autem cum absolutè libera sit, & hominis liberam esse; tantum igitur homini in naturæ statu liberum esse agere, quantum potentia sua possit, & appetitu volet. Deinde sola ratione jus tunc demum determinandum volunt, si ita comparatum cum natura humana esset, ut homines ex solo rationis præscripto viverent, nec aliud conarentur: sed homines cum cæca magis cupiditate quam ratione ducantur, jus non ratione, sed quocunque appetitu definiendum. His positis, cum in statu naturali omnia liceat, inferunt, injuriam omnem respectum ad legem civilem habere, ante eam injuriam, injustiam non extitisse: de adulterio, de homicidio, de furto, falso testimonio prohibito leges omnes civiles esse. Principes ut qui in naturæ sunt statu, facere, imperare omnia licere: quæ imperant justa facere imperando, quæ vetant, injusta vetando: subjectos facere quævis imperata teneri: legem naturalem jubere quævis leges & mandata civilia servare: judicationem boni & mali, justi injusti indistincte penes subjectos nullam esse: & quæ plura in tractatu apparebunt. Primum sane quod attinet, creatum nihil propria potentia operari, fateri omnino necesse est: at eam qua operantur ipsissimam Dei esse potentiam,

* §. 17. n. 4.

* *Introd.* §.
1. n. 13.

concedi iis minime, nisi homini divinam simul potestatem tribuamus, & omnia divina potentia agere; nec tantum, sed & bruta animantia, cum & ad omnia individua extendant. Rectius igitur dicemus esse potentiam a Deo, tanquam naturæ & omnium auctore; sub naturæ enim voce facultates veniunt naturales, inter quas potentia est naturalis*. Non quod Dei potentia in hominem transfusa, vel ei communicata, vel ipse homo pars Dei, * vel ipse Deus sit: sed vero homo, & omnes facultates ejus humanæ: nisi quis & sensus appellare divinos, & ipsam vocem divinam, intellectum & iudicium divinum, & alia divina; idemque de brutis affirmet, quod quam absolum sit, & incongruum, & impium nemo non videt. Neque rationem video ejus restrictionis, qua ipsi sumam dicant Dei esse potentiam quatenus hæc absolute libera est, non etiam quatenus omnipotens hæc eadem est potentia; quippe quod eidem potentiæ non minus proprium est, atque liberam esse: sed quo concessio nihil dici potest magis impium, dici tamen deberet, hominem nimirum Deo potestate æqualem, qui ex appetitu, voluntate sua omnia jure possit. Sed & ita comparatum cum natura humana non esse, ut homines ex solo rationis præscripto vivant, nec aliud conentur, sed cæca magis cupiditate & appetitu vitam instituant, nemo non compertissimum habet: Verum ex eo jus deducere non satis tuta mihi argumentatio videtur: neque enim an jure agant homines ex eo judicandum quo quid affectu, quo appetitu agant, sed quo modo agere debeant. debent autem eo modo quem rectæ rationis necessitas, hoc est lex naturalis

im-

6. imponit, ut supra dictum *, & infra plenius *. Coeterum in infantibus, furiosis, mente penitus captis, insanis, cum nulla quidem, vel immatura sit ratio, de eorundem actionibus, jurene, an non jure agant, accuratius videndum: etenim si jure dicamus, certe agere appetitu, cupiditate sola, & potentiis iis licet. Distinguendi autem in hac quaestione infantes & furiosi ab iis qui nulla penitus utuntur ratione. Infantium crescente ætate indies crescit ratio, & furiosorum dilucida sunt intervalla, quod in aliis non reperias. Dum in infanti sint ætate, & furore pleno insanis, mente captis comparandi: agentes autem in hoc statu si actus legi naturali adversetur in ordine ad hanc legem peccant, sed peccati voce in latiore significato accepta, quo factum omne significat adversarium legi, itaque non jure agunt: Quatenus autem peccatum culpæ intelligas, quod pænæ subjicitur, non peccant, ipsi que cupiditate magis & potentiis quam ratione agentes, etiam cum factum rationi repugnat, ipsa recta ratio excusat, quæ non permittit non nocentem, qui uti ratione non valet, pænæ subjici ac culpæ reum fieri; ipsa enim ratio qua uti non valet, regula est juris, itaque ut ab usu rationis excluduntur, ab obligatione legis excludimus, quæ sanos homines & maturos requirit. Adde dictatum rationis tenorem legis esse naturalis, quare obligatos tenere ad quos tenor non pervenit nihil magis potest, quam lex civilis non promulgata vel ad quos pervenire promulgatio nequivit *: itaque jure agunt. Ab his autem ad Philosophiam novam qui argumētum ducit, nihil aliud objicit, quam quod bestię ratione non agunt,

* Tot. §. 1. &
hic n. seqq.

* Conf. §. 27.
n. 9.

indeque jus esse ex potentia, appetitu agendi; quippe ad furentes & plene infantes obligatio ex ratione nihil magis, atque ad bestias pertinet. *Si luscinia essem, facerem ut luscinia*, dixit veterum quidam. Agentes igitur hi potentia, quod non congruenter (nisi fortuito actum congruentem fecerint) naturæ legi, hoc est ratione egerint, non jus probat, sed contra utendi ratione impotentia ipsos non jure agentes ab injustitia excusat. Cum autem peccent infantes magis, quanto in iis ratio vigescit, rationis usum alibi leges civiles ætate præsumunt simulque definiunt, alibi prudentiæ judicantium permittunt; interim dum ad vitæ institutum quod ætas negavit, parentum ratio suppleat. *Furiosi* sub dilucidis intervallis ut sani peccant; quippe dum in iis ratio redit, legis virtus redit, quæ obligatos ratione præditos omnes tenet. Sic nec ex eorum potentiis, appetitu jus est. *Utilitatem* quod attinet, eam quisquis in naturæ statu ex recta ratione judicare debet. ratio regula est juris & utilitatis. ita quod utile, licitum ex dictamine rectæ rationis est, quæ inviolatas leges naturales servat. Sic nec jus ex utilitate dicimus. Aliud de utili sub imperio est judicium. Ita remotis contrariis concludendum, *regulam & normam juris seu facultatis agendi in omnibus hominum actionibus*, non nudam indomitamque potentiam, appetitum vel utilitatem simplicem, sed *solam, rectamque rationem esse* *. hoc est, quod brevius dicetur, Jus in naturæ statu ratione, non potentia, non appetitu, non utilitate definiri. Probat quod supra de 10. origine & principio legis naturalis, & per eam de initio Regni Dei per rationem dictum.

* Sed & si quid juris sit ex eo quod ipsius Dei est,

* §. I. n. 4.

* n. 12. hic.

* §. I. n. 2.

est, derivare placet (qualem potentiam hominis prædicant) quid Dei magis esse potest, quid divinum magis, quid ad Deum propius accedere, quam ipsa ratio, ipsum lumen divinum, lux ab ipso Deo innata * ? Id enim est, quod * *Introd.*
 11. in Scripturis, *Imago, simulacrum Dei*: nec 4. n. 4.
 aliud quod divinus Vates, dum creasse Deum mortales scribit angelis paulo minores. Sed respondeat qui rationem in dijudicatione juris seponere velit, cur in naturæ statu Deus homini rationis lumen indidit? cur pro lege cordibus inscripserit? an vero ut bruta, effrænata cupiditas, & insana potentia præpolleret? satius fuisset hominem irrationalem creasse, & bestiis parem, & sine iudicio, quod sola ratione constat: ratio vero præstantissimum Dei donum, quod hominem à cæteris animantibus distinguit, non frustra nobis divinitus data, sed ut operetur necessario. quæ quæque pars corporis humani operationes suas non habet necessario? quæ si singulæ quiescerent, jam non homo sed truncus erit, corpus immotum, non vivens. Igitur si operari ratio in homine necessario debeat, quis usus ejus esse poterit nisi in actionibus humanis? vel detur alius: si nullus? dicendum, voluisse Deum homines in omnibus actionibus suis ratione uterentur necessario, & recta actio vel minus sit lumine divino judicarent, quo supra omne
 12. dedit creatum excellere. Sic RECTA RATIO actiones nostras, facultatem seu potentiam, appetitum, & utilitatem in statu ante imperia, ut in Civili lex civilis, in Christiano Christiana temperat. Quicquid igitur contra rectam fit rationem in naturæ statu, extra jus æque est agentis, atque in civili statu quod lex

* *Introd. §. 3. n. 13.* civilis prohibet *. Unde & illud; *Posse quem non dici, quod contra jus potest *. & moraliter*
 * *Infr. §. 5. n. 4.* *impossibilia quæ contra legem sunt naturæ: quomodo turpia* Juris-Consulti impossibilium nomine complexi sunt. Hoc fundamento ex recta ratione derivato, in tractatu passim illationes ex Philosophia nova discutuntur.

§. 3. *Primum autem ratio dictavit institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare; mala contra vitare, arcere, propulsare; quo conservatio maxime sui & rerum, & defensio iusta spectant. Lex prima inter omnes. Unde procul-dubio ad hæc jus dedit.] Primævus nempe, in quo Deus omnis rectæ rationis author hominem constituit, status is pacis fuit. unde & ipse Deus pacis. stare enim & perenne esse genus humanum voluit *, interituum certo sub belli statu*. Probat & hunc statum naturæ lex statim ab initio innata, *Alterum non ledere: & quæ ab hac dependet altera, Pacta conventa servare.* Utraque ad servandam pacem data, Neutra necessaria, si pax non servanda. A ratione autem cum sit is status, ex principio intelligente derivamus. A Deo autem cum sit ratio in vim legis & præcepti naturalis, principium obligans est. Nec tamen ei statui pacis *fus nec Lex repugnat de conservatione sui.* Natura mortales omnes ea quæ bona videntur sequuntur, fugiuntque contraria. Sic a natura bona appetimus, ut a malis natura declinamus. Omnia quæ natura aspernatur in malis sunt, quæ adsciscit in bonis: omnis enim actus voluntarius naturaliter objectum agenti bonum habet, etiam in primævo illo statu. Prima naturæ Philosophi appellant. Nos ut appetitum nudum, naturæ impetum, qui brutis est communis, in*

* *Add. n. 3. hic.*

* §. II.

juris quæstione excludamus, prima hæc appellamus, quæ naturalis ratio statim, non longe petita ratiocinatione insinuat, dicitur. Sunt enim alia ex his primis per deductas consequentias, illationes, derivationes quasdam profluentia, de quibus non adeo facilis ratiocinanti occurrit definitio, quas proinde materiam appellare liceat secundæ indagationis: ut quæ defensio justa, quæ vis licita, quis nocens dicatur occisus, quis innocens, quæ læsio dicenda, quid invadere alienum, quæ necessitas summa, & quæ plura dari possint, quorum prima manifestissima occurrunt. Ex his igitur primis apparet, naturaliter appetere homines, quod optime sibi esse putent, in eoque niti se statu conservare, hoc est quod in thesi, *bonum appetere, idque niti conservare* diximus. Inde *jus*, quam facultatem non injustam ad assequenda bona, assequuta ea juste habendi, possidendi, ne natura pugnantia & incongrua velle videatur, dum ipsa hæc dicitur, jus ad ea neget.

3. Inter bona conservatio maxime sui est. Unde *jus* ad conservandum se etiam sub primævo illo pacis statu. Sed & *Lex* est de *conservatione sui* prima omnium, ac potissima, quæ in concursu legum seu conflictu rationum, ut fortior ac potentior cæteras omnes vincit, omnibusque prævalere debet. Quod ratione probatur; quippe quomodo in omni creatione nihil magis vel prius habendum quam rei essentia seu existentia, sic in duratione nihil prius quam conservatio est: creavit autem Deus hominem ut esset, creatus ut existere duraret, dum existentia durationis, hoc est sustinendæ vitæ media per alimenta, & alia monstravit; Inde *Lex præcipiens*, quæ necessitatem imponat, ne facto suo vel omissione de-

desineret esse. Jus de quo diximus, libertatis est, cujus virtus in licentia: Legis jubere est, cujus virtus in necessitate consistit, ut quod jus natura dedit, præcipiente lege omitti jam sine peccato non possit, dum qui non facit, rationem contemnat, quod peccatum est proximum ei, quod factò quis in se, simillimum ei quod negatione sibi alimenti, seu cibi abstinentia committit. Idem de *membrorum conservatione*, quæ cum singula operationes suas distinctas habent, (dum cujus partis operatione fungi pars alia possit, ea frustra data videatur,) uti existere Deus tanquam partes corporis humani, ita durare existentiam, hoc est conservari voluit, ne qui non conservet, si mutilari patiatur, usum ipse tollat, quem peculiararem ei membro Deus tribuerat, adeoque contra naturam admittat, & inimicus sit creationi Dei *. Quod & in *conservatione generis humani*. Nec diversum in *Civitatis*, & *Partium* dicendum: quo omnia spectant quæ referri ad pacem, defensionem, securitatem possunt, dum & ipsa existentia durationem, hoc est conservationem spectent. eadem enim ratio & hominis in naturæ statu & civitatis est, quæ personæ vicem sustinet. Sub jure autem conservandi, contraria *propulsandi* venit; est enim ea propulsare, conservare: boni appetitus declinationem arguit mali. Est igitur generale omnibus hoc *Jus*, *Mala vitare*, *arcere*, *propulsare*. & *Lex* generaliter idem præcipiens. Videndum autem specialiter quid cuique ob eam rem adversus alterum, personam, resve ejus liceat. Aptissime Florentinus *, Jure hoc evenire, ut quod quisquis ob tutelam corporis fecerit, jure fecisse æstimetur: quippe in-
ter

* Sic Can.
Apost. 21.

* L. 3. d. 1. C.
I. l. 45. §. 3.
ad L. Aquil. l.
2. 3. C. ad L.
Cor. d. sicar.

ter bona maximum conservationem sui, & membrorum esse supra jam diximus. Qui non jure vim fieri corpori suo putet, ferre nemo tenebitur: qui jure se inferre, quasi in naturæ statu hoc licere sibi putet, tantundem & alii licere putet, atque adeo & vim facere, & referre: stare enim intra limites nudæ mali declinationis, seu propulsions præcise non tenetur, cum & defendendi jus vim mutuam includat. Adde alteram pro jure hoc naturali rationem, quod æqualitatem cuique adversus quemvis defendere & servare liceat, in qua ipsum natura constituit. Et amplia sub statu etiam civili, dum sub eo non jus tantum, sed & naturæ lex maneat præcipiens: maxime si familiæ*, quid non si reipublicæ interfit? quamvis vero sub imperii statu jus paulo arctius, dum potestate ac vi publica defendatur. Neque lex fœderis antiqui, vel Evangelium impedit, quæ pugnare cum naturali non potest. Propulsandi autem, defendendi, & conservandi sui *modus*, quantumcunque malum sit, cum lege naturali definitus non sit, in infinitum extenditur, adeoque indefinite *omnia* licent, dummodo ab eo malo metus summus sit, qui summum jus dat. Unde jus summum ad media*. Hinc ad conservationem sui, defensionem, mali propulsionem, *Vis* licita tanquam in bello & hostili statu defensiva*: sed & offensiva, si mali vindictam, reivindicationem, vel debiti petitionem spectes*, Etiam in corpus, vitamque alterius, & innocentis interpositæ forte personæ, si salvum esse se aliter, sana ratione, hoc est judiciopacato, nullis passionibus corrupto, vel turbato non posse putet; idque ne minore quidem jure

* 1 Tim. 5.8.

* §.6. plenius.

* §.48. n. 4.

* *ibid.*

jure atque ad conservationem sui occidere bestias licet : nam & minorem societatis respectum, quam salutis propriæ curam esse, a naturali ratione non abit. Quod ampliandum putem, licet persona in vasoris publice valde sit utilis : si solum imperantem excipias. Et ad socios extendo, in quos idem atque in principalem jus est. Et ad eos, qui necessaria adversario meo, nociva mihi subministrant, sic ut jus sit mihi (cum in iis subministrandis libertas sit naturalis) impediendæ ejus libertatis, quæ nocere mihi possit. Damnatâ sententiâ quæ jus hoc in vitam corpusque alterius ex toto concedens appetitu, potentiisque naturalibus, in perniciem consentit generis & societatis humanæ, quod utrumque facile subvertit, qui promiscuis cædibus aperit viam; quippe stare neutrum citra custodiam partium possit. Adde repugnare naturæ legem, *Ne quis alterum lædat.* est autem hoc omne læsio quod quis alteri facit, si idem fieri sibi nolit. sed nemo hoc velle creditur, ut ab altero nulla data causa occidatur : sin velit, salvam esse, cum perniciæ generis, societatem humanam non vult *, contra naturam humanam, quæ appetens est societatis *. & jus præcipiens conservandæ societatis *. Sed & lex naturalis jubet pacem quærere *, quæ nisi cum læsione una cædes promiscuas vetet, haberi non potest *. Quin & rationem naturalem seu legem prohibentem in facto Caini negat : erant enim fratres inter se in nature statu, (quamvis uterque sub patris potestate) neque lex divina de non occidendo erat, (nisi ea forte benedictio quæ crescere jubet & multiplicari homines, ad generis humani certè conservationem ut effi-

* *Introd.* §.
1. n. 14.

* §. 15. n. 8.

* *d. n.* 14.

* *introd.* §.
1. n. 2.

* *Infr.* §. II.

cax, ita indomite illi licentię adversaria) igitur si jure naturę fecerit quasi solis potentiis licuerit, atque adeo nulla repugnante lege, ratio nulla fuit quare illum conscientia torferit, torfit autem, cum legem naturalem prohibentem agnosceret quę facti ipsum non jure intus argueret. Ob occidendi minas vim facere & occidere nihil adversor, dummodo metus summus sit, qui sana ratione judicandus: quare non idem in viro constanti est, qui contemnendas putet minas. Ad arcendam minorem injuriam, vel ipsam alapam, si arceri malum aliter non possit, occidere aliquem jus naturale non vetat: magis ob inflictam, nisi qui dedit injurię reparationem sufficientem offerat. Sub Evangelio quid liceat difficilis quibusdam resolutio est *. Quid si ita respondeatur? Christi sententiam ad patientiam hortari, vindictam dehortari, itaque suasoriam esse *, ut patientiam exerceant Christiani magis quam jure naturali præciso utantur; itaque qui vindicaverint, non peccare contra legem præcipientem positivam novam *, sed contra naturalem, eamque divinam, ob violatum consensum, quo Christo se obligavit, cum religionem professus Christianam eidem se devoverit, & doctrinę se subjecerit? Temperamentum nisi fugã declinari inimici cædes possit, & tutelæ quod culpa adscribatur, ex legis civilis definitione accessit; nempe jus naturale sub imperio mansit, sed cum moderamine quodam ob tutelam publicam *, unde inculpatæ tutelæ moderamen, quod ita est moderari defensionem ut tutela inculpata, id est extra culpam sit, imperantis judicio, cum ante singulorum esset? Ad cautionem cogi
de

* *Matth. 5.*
39.

* §. 68. n.
12. 15. §. 69.
n. 10. *cir.*
med.

* §. 67. n. 7.

* *Supr. n. 4.*

de non offendendo eum a quo metus justus fit, non video quæ ratio impediatur, cum & ex naturali ratione hoc fit, quod jus civile adversus damnum infectum cavet: Sic caveri hodieque sibi Principes postulant, si justus ab apparatu vicini bellico metus sit. Sed ob utilitatem quamvis hoc jus competere, ^{10.}
 * §. 48. n. 4. minime concesserim *: temperanda enim utilitas ad conservationem generis, & societatis humanæ, etiam simplicis, est, quæ prævalere utilitati etiam non minimæ nec contemnendæ debet *, quomodo & sub imperio de pactis servandis lex utilitate potior est: Sic temperata in naturæ statu ob conservationem, defensionem sui *Vis* licita: quæ & in eo statu causæ justæ, seu justitiæ semper præsumptionem habet, tum ne injustitia præsumatur, tum quod agere quis in eo statu ratione præsumatur. Quæ dicta ad imperia & hostes publicos transfer. De *Dolo* infra dicetur *. Ob ^{11.}
 * §. 6. *res possessas* tutandas & recuperandas *vi* agere & occidere invasorem, non dubito, si recuperari aliter non possint. De jure ex Evangelio inter Doctos non convenit. ego puto non eandem ad res defendendas necessitatem, atque in defendendo corpore esse *, itaque jus naturale esse permissivum, cujus diversum suaderi doctrina Evangelica possit, & diversum docuisse Christum *, si res modica esset: non si talis quæ reparari vel omnino, vel difficulter, ut vita amissa, membrum ruptum, os fractum nequeat. Unde, nec adversante doctrina Evangelica, nec naturæ lege, ob res ablatas bellum justum, & in bello occisio justa. Nam & ob eam rem ex lege civili capitalis est animadversio. De jure autem invasoris, seu
 quid

quid in rem possessam jam alii liceat, videntum, jure nempe separato a defensione possidentis, ut sic jus omne in res plenius appareat. Invaluere nempe axiomata. *In naturæ statu nihil proprium alicujus esse. Omnia esse omnium, quæ communia appellant. Ignota mei & tui vocabula. Proprietates cum imperio cæpisse.* ex quibus licita rei jam occupatæ in eo statu ab alio occupatio videatur, quippe quæ Dominium ante imperia privativum excludant. Præmittenda igitur *de initio & progressu proprietatis* est inspectio, deinde de eo quod quærimus jure visuri. In priori quidem una ac consentiens sententia est, quæ Deo creatori ut omnium & universi, sic terræ, creaturæ suæ, Dominium tribuit. De progressu in sententias plurimas recessum, quibus omissis, ut quid ipse sentiam, breviter exponam, sic puto: Ab ipsa creatione, id est ipsa natura humana naturaliter terræ dominos simul primos parentes Adamum & Evam extitisse, mortalium respectu, propter omnimodæ æqualitatis statum. Inde pro communi indiviso dominos *, natura nequit dominos distinguere *, nec huic magis quam alteri tribuit. Ob eandem æqualitatem Deum Creatorem & Dominum divina largitione, terram utrique subjecisse *, itaque penes ipsos imperium ac dominium commune stetit, usque dum ob fraudem mulieris voluntate ejusdem viro subjectâ, soli Adamo principatus & dominium terrarum orbis & familiæ cesserit *, sub regni quadam imagine: terras itaque per se, si non per solam voluntatis declarationem, certe per factum quoque procederetur, vel per posteros subjectos, vel per universitatem * occupasse, actus etiam ad possessionem

* *Introd. §.** *1. n. 5. infr.** *§. 16. n. 6.** *§. 7. n. 4.** *Gen. 1. 26.** *& seqq.** *§. 96. fin** *§. 36. n. 8.*

feffionem fufficiens cum per fundos fingulos fibi
 ob immenfam magnitudinem foli non liceret.
 Dominium autem fuiſſe liberæ diſpoſitionis,
 non privativæ poſſeſſionis quæ generi humano
 debebatur. Eoque jure liberis ſuis & poſteris
 proprietates ſingulis vel expreſſe diſtribuiſſe,
 vel tacite permiſiſſe: quod videri ex eo ma-
 niſeſtum debet, quod occupandi jus propria
 authoritate nemini adverſus Patrem, ac Prin-
 cipem eſſet: (neque enim puto Adami impe-
 rium ad proprios liberos coarctatum, ſed ad
 ſcendentes omnes protenſum, ut qui ex
 ſubjectis ejus imperio nati eſſent, eidem ſub-
 jicerentur, durasſeque naturaliter uſque dum
 qualitas paterna & filiationis duraret.) Itaque
 ex ea diſtributione ſeu permiſſione propieta-
 tes ſtetiſſe, quæ jus inter ceteros facerent, uſque
 ad Adami mortem (quæ annis incidit *Icccxxvi*
 vel circa) exceptis rebellibus & contumaci-
 bus qui obedientiæ ſeſe ſubduxere, & pro-
 prias ſibi ſedes, & media ipſos per ſe imperan-
 di quæſivere. Jus proprietatis deſuncto eo pa-
 tre, inter-medio ad diluvium tempore (niſi
 imperia tunc exſtiterint, quod quidem pro-
 babile mihi videtur) in res non diſtributas, vel^{12.}
 proprietati unius conceſſas, jus omnium com-
 mune, proprietatem puta nullius, uſum commu-
 nem*, ut inter æquales ſtetiſſe, earumque
 rerum occupationes quaſdam cæpiſſe, ſed quæ
 filiorum adverſus patres non obtinerent. Mun-^{13.}
 do poſt diluvium reparato, ſuperſtite ſolo
 Noacho patre, & filiis, cuncta Deum in eo-
 rundem poteſtatem, ut Adamo prius, ſed
 quod naturale eſt, poteſtatem & jus filiis ſub
 Patre dediſſe*, quippe qui ipſi eſſent alte-
 rius proprium reſpectu Patris habere nihil po-
 tuere:

* *Conf. n. 25.*

* *Gen. 9.*

tuere: unde Eusebius credidit, distributionis
ejus seu assignationis territoriorum quæ facta à

14. Japheto legitur *, Patrem auctorem extitisse: * *Gen. 15. 5.*
additque, distributionem eam testamento con-
firmasse, cum ea monitione, ne fratrum quis
fines invaderet, alterumve injuria afficeret,
quod discordiarum & belli intestini possit ma-
15. teriam dare. Mortuo autem, non diu post fac-
tam eam distributionem, Noacho, iterum re-
rum non distributarum communionem, ut à
morte Adami obtinuisse: & crescente indies
hominum multitudine, cum servare legem de
æqualitate circa res non distributas non pos-
sent, (ut quæ omnibus sufficerent ad satieta-
tem singuli, quæ minus proportionaliter, vel
alternatim uterentur) & inter tot dissentien-
tes oppositasque tantæ multitudinis voluntates
institui commoda divisio, consensu expresso,
non possit, iterum occupationes quasdam ce-
pisse, (de quarum jure infra *) durasseque * *n. 17.*
ad imperia prima. Factum itaque per distribu-
tiones, ut in naturæ statu & ante imperia sub
16. primo, & restituto mundi œvo proprietates ali-
qua proprie sic dicta fuerit. Accedit, potuif-
se inter duos vel plures ante imperia pacto con-
veniri, quo alter jus quoddam in alterum
transferret, vel juri sibi competenti in ejusdem
gratiam renunciaret: pacta autem cum servare
quemque per legem naturalem oporteat,
consequens est, jus hoc proprium factum esse
ejus in quem translatum, vel in cujus gratiam
renunciatum esset, saltem paciscentium respec-
tu: unde & hinc proprietates quædam. Cæte-
rum & hoc meum, vel injure meo esse, quod
lege naturæ mihi debetur, probabiliter dici
potest, (sicut è contrario dictum, non esse in

* §. 2. *fin.* jure agentis quod contra legem fit naturæ *.)
 puta ne alter sine ratione mihi officiat; tuetur
 enim naturæ lex quemcunque, & securum
 vult esse ab actibus aliorum qui extra rationem
 exorbitant, five personas five ad res spectes,
 dum tota intra rationem consistat: quisquis
 igitur factò mecum extra rationem agit, pri-
 vat me eo jure quod naturæ lex dederat, quod-
 que naturæ jure meum erat. Sic ex triplici fon-^{18.}
 te dominium, & probata rerum & alterius
 juris ante imperia proprietas, quam nunc de
 jure primævæ rerum occupationis sequitur in-
 spectio. Hanc igitur quod attinet, quamquam^{19.}
 vulgata ei faveat ratio, quasi præsumptio sit, con-
 sensisse tacite homines primis illis temporibus,
 ut quam quisquis è communibus rem ex occu-
 patione teneret eam propriam sibi haberet, ne
 dominia essent in incerto, quod continuis
 possit discordiis & belli materiam dare, mihi
 tamen placere ea ratio universaliter non potest:
 Distinguendæ autem (quo accuratius proceda-
 tur) res vacuæ, non possessæ, territoria in-
 culta, derelicta, ignota, ab iis quæ *commu-*
niter, per usum promiscuum possiderentur. In
 iis quæ *posterioris* sunt generis, plane contra-
 riam concipio præsumptionem, minime nem-
 pe præsumi consensisse homines, ut cujus rei
 singuli partem, vel ad totam jus pro indiviso ha-
 berent, eam unus solus per occupationem sim-
 plicem jure adeo proprio sibi teneret, ut cæ-
 teros omnes excluderet: neque enim posside-
 re eo animo rem communem singuli intelligun-
 tur ut per solam occupationem alterius magis,
 quam suam esse vellent, possessio omnis cum
 animo sibi habendi est, quod animi perseve-
 rantiam arguit, & in parte, ut in toto, locum
 ha-

habet: neque consensisse quemquam, ut proprietas sua vel jus ab alio sibi auferatur, præsumptio tunc temporis magis fuit, quam nunc est ut in eam rem consensisse quisquam videatur: unde eripi res communis per occupationem omnibus, invitis, nihil magis olim potuit, quam nunc quod meum est eripi non consentienti mihi posset: Quod & in rerum abundantia obtinuisse puto, licet possessiones non deficerent, cum diligere alius rem, partemve occupatam præ altera occupabili potuit, eandemque appetere. Ita autem eam rem, ejusve partem occupare ut per hoc usus promiscuus non lædatur, ut casulæ, tugurii inædificationem, (etiam cum exclusione alterius) prohibere nulla ratio videtur, quamvis nec hæc naturalis sit, sed ex consensu hominum, in eo statu, potius profecta, quomodo nunc gentes consentiunt. *Scientiam* igitur ac *patientiam* occupationi primæ accedere oportuit, accedente & *temporis lapsu*, quæ præsumptionem consensus probaverint, quæ res ea occupatoris dicatur, præsumptio enim probari debet. Maximam vero probandi consensus vim scientia & patientia ex temporis lapsu trahunt, qui quo major, præsumptionem validiorem probat: tantus autem sufficere videtur, quo quis vidente ac patiente altero, multo sumptu, labore, ac industria, possessiones proprias stabilivit. Intelliguntur enim scientes patientesque omnes, per temporis spatium continuum, in gratiam occupatoris juri suo renunciassent, eoque nec uti velle quod in omnia singulis a natura, & usu promiscuo æquale esset. Unde certum puto, occupatas initio eo modo ab aliquo res communes occupatoris proprias factas

fuisse, & occupari ab aliis, vel invadi non potuisse. Secus si occupatio eo modo qualificata non esset. Quæ ad introductas hodie & non invadendas principum, rerumpublicarum proprietates respectu erga se invicem, inter quos pactum speciale, vel factum aliud non intercessit, applicari rectissime puto. Ad res²⁰ vacuas, incultas, non possessas, derelictas, hætenus ignotas, quas in *priore* genere collocavimus *, quod attinet, eas teneri cum eorum exclusione qui videntes occupationem, patientesque longo tempore possessionem, nullum contrariæ voluntatis actum significaverint, dubium esse non potest, cum & eo modo res communiter possessas fieri unius proprias jam proximè probatum sit: inde magis, non minus saltem vacuas, non possessas, vel possessas unquam, sed quæ per derelictionem, vel tacitam vel expressam, possessarum nunquam conditionem reassumpserunt: nam cum occupare rem ipsi potuerint (per juris æqualitatem) nec occuparunt, passi autem sunt ab aliis per occupationem teneri, præsumptio est volentes cessisse juri suo, quod auferri invito, ab aliis non poterat. *Statim* autem ut rerum non possessarum, derelictarum, incognitarum hætenus, prima occupatio occupatorem dominum faciat, tanto effectu ut excludere ab ea re, per ipsam occupationem, cæteros omnes possit, præsumptionem proxime, ubi de rebus communibus, in contrarium hanc dedimus, quod nemo juri suo intelligitur renunciasse, si non actus vel expressus, vel tacitus existat, qui destitisse cæteros ab jure ad eandem rem naturali præsumptionem probet; neque vero jus per naturam minus est respectu rei non possessæ *ad rem*, quam quod

* *Sup. n. 19.*

quod communiter possessæ *in rem* competit. Sic rei vacuæ occupatio per se sola modus acquirendi domini privativè naturalis non est.

21. Quod transferri etiam ad gentes & respublicas liberas debet, usque dum in contrarium consensus probetur, vel expressus, qui ipsos tantum paciscentes obligat, vel tacitus ex recepto communiter apud omnes vel moratiores usu, qui eosdem; cum servari utroque modo ita adversus jus naturale placuit: Introducendi autem ejus taciti inter gentes consensus ea dari ratio poterit, quam supra indicavimus *: Occupatio igitur quæ statim dominum faciat, modus ex eo jure est quod postea placuit, jus naturale limitans, ex eoque placito jus in hujus & prioris generis res perpetuum tribuens, ut occupari ab aliis vel invadi non possint. Sed verò *utriusque* generis res occupari ab egente posse, qui sana ratione judicet subsistere se sine ea re non posse, hoc est necessitas summa ac justa fit, dubitare nec jus, nec lex finit de conservatione sui *. Sed neque hoc consensisse quisquam censendus est, ut occupationis jure alter teneret, qua re ipse ad propriam subsistentiam suive conservationem, vel nunc vel quovis tempore egeret: Et sub hac limitatione interpretandum institutum omne, factumque humanum, proinde & rerum distributio prima. Igitur nec hic casus sub distincta proprietate, nec sub consensu venisse dicendus: si venerit erroneè videri consensisse, & inefficaciter, proinde violare pactum impune licere *, & justissimam dissolvendi cum taciti, tum expressi consensus rationem esse. Regula quidem est, *pacta servanda*, sed cum legitimo temperamento, nisi qui servet servando fer-

* n. 19. p. r.

* Sup. n. 124

* §. 26. n. 8.

§. 36. n. 17.

§. 50. n. 4.

§. 63. n. 11.

vare se ipsum non possit. Adde & in casu extremæ necessitatis ipsas leges divinas non obtinere: inde jus æquale omnibus, ipsam veluti ante factam primis parentibus largitionem divinam *. Primariam inter omnes innatam naturæ legem diximus, ut salutem suam quisquis & conservationi consulat *, ut licet de servando pacto, & non invadendo alieno violentur, omnia agere secundum alteram hanc in concursu fortiorem liceat. Licet etiam ipse possessor egeat, quia potior nobis naturaliter salus nostra quam alterius esse debet: Nam & ad conservationem nostram jus in vitam datur alterius *, unde magis in res dabitur: Neque considerata æqualitate ratio ulla est, cur domino magis faveatur. Quod jus similiter ab homine naturali, facta applicatione ad hominem civilem, hoc est Civitatem transferre nihil vereor: neque enim Gentes vel Civitates unquam in propriam perniciem vel interitum consensisse præsumendæ sunt, institutæ ne perirent: quin contra officium, & imperii finem fecisse civitas dicenda est, quæ securitatem & salutem populo non omnimodo procuret, vel conservationem negligat; neque enim procurandæ salutis media coarctato, dummodo sana ratione judicet egestatem suam, vel interneciei suæ metum summum esse, cujus ut mediorum, sic necessitatis ipsi judices sunt, de quo infra latius *. Ita in res occupatas etiam optimo modo, jus quasi temporarium est, quamdiu adversus egentem re eadem possessionem occupator tueri possit. De iis sermo non fuit quorum usus in abusu consistit, quæ manifestum est statim ita proprias fieri, ut postea alterius fieri non possint, dum alterius usum non admittant:

* *Supr. n. II.*
Gen. I. 26.
seqq.
 * *n. 3. hic.*

* *n. 7. hic.*

* *§. 6. §. 81.*
92. n. 11.

tant: sic & feræ *, pisces naturaliter statim * *Add. §. 36.*
 capientium fiunt, quomodo fructus arborum, * *n. 5. 6.*
 & quæ natura produxit, ex usu communi *, * *Supr. n. 12.*
 ne qui usum hunc communem, & ex eo pro-
 prietatem quandam neget, (quasi vero qui ad
 usum suum quid sibi sumat, communioni, seu
 ceteris mavis, ad quos eadem res pari jure per-
 tineret, subtrahat) terram omnem, & quod ea
 nasceretur, homini inutilem reddat, dum jus
 nullum concedat, vel eripiat, qui usum hunc
 26. neget. Ita discussio jure rerum, & quid in res
 liceat, necessaria subjicienda collectio est, ex
 introducta rerum & alterius juris proprietate,
 cum per rationes dictas supra *, & occupa- * *n. 11. seq.*
 tionis etiam nostro modo limitatæ *, (excep- *16. seqq.*
 to necessitatis casu *) in naturæ statu & ante * *n. 19. 20.*
 imperia, injuriam, & injustitiam, & peccatum, * *n. 22. 27.*
 & contrectationem alieni dari, quam appel-
 lare etiam furtum licet, legibus naturalibus
 prohibitum, quæ pacta jubent etiam tacita ser-
 vare: nihilque admittere quod paci officiat:
 alteri non facere quod tibi nolis: & probata
 proprietate alienum invadere: Sed cujusmodi
 admissa injuria vindicari in eo statu ordine legi-
 timo non poterat.

§. IV. *Quid bonum, quid malum, cum natu-
 1. ræ æqualitas vetet alium judicare.*] Quippe qui
 alium volet ejus rei arbitrum facere, necesse
 est ut & ipsum agentem ejus arbitrii arbitrum
 statuatur, utrum scilicet rectè arbitratus fuerit:
 nam æqualitatis quæ inter homines naturâ est * * *Introd. §. 1*
 ratio hoc permittit, ut de meis actibus qui ju- *n. 5.*
 dicet, de ejusdem & ipse judicem; neque
 2. vero plus alii in me quam mihi in alium licet.
 Sed & alterius inefficax erit judicium, dum alii
 in alium ob æqualitatem jus imperii nullum *, * *d. §. 1. n. 5.*
 §. 16. n. 1.

nulla quidem coactio, nihil sit præcipuum, quod omne inæqualitatem indicat. Itaque fiet ut de proprio bono vel malo, rectane mea sit ratio vel minus, ipse iudex sim *, quæ sequentis periodi est materia.

* §. 34. n. 3.

§. Conf. 81.

n. 3.

* §. Præced.

* *ibid.*

* *Introd.* §. n. 8.

* n. I. *hic.*

* §. *Præc.*

§. V. *Jus simul dedit propria quemque sententia æstimare.*] Cum alterius esse non possit, tum ob naturæ æqualitatem *, tum sententiæ inefficaciam *. Sed & naturaliter ei potius credendum qui de negotio possit rectius testari: is autem est, qui de eo quod quæritur notitiam rectiorem habet; atque is idem de cujus proprio bono agitur: alterum enim alterius bonum, vel periculum præsens non æquè sentire, futurum non æquè videre, quotidiana experientia usque adeo testis est, ut nemo id nisi temere abneget; unde & cujusque de proprio bono vel malo, quam alterius est iudicium, id est quod in introductione diximus *, *Rectam rationem in proprio cujusque iudicio seu ratiocinatione consistere*, ut quam quis rectam rationem exstimaverit, ea pro tali in dijudicando bono vel malo valere debeat: facit nempe quisquis quod rectum sibi videtur. Neque enim quod quis in eo dijudicando ratione seu ratiocinatione possit perversa uti, jus minuit: alia enim hic *juris*, alia *recti* est quæstio. Priori specie illud tantum quæritur, utrum iudicatio in jure sit iudicantis, quod fundamentum proxime dictum habet *, vel quod non sit alterius *. Alterâ utrum regulæ vel legi, vel rectæ rationi iudicatio conveniat, vel ei rectitudini quam in ratione requirimus non adverteretur, adeoque quod fundamentum rectam rationem habet. unde rectum iudicium, quod alio nomine justum, dum & jus pro regula recti

1.

2.

3. recti accipitur. Aliud igitur est *judicandi jus*, aliud *secundum legem judicare*. Quæ duo rursus ab aliis distinguenda, ab simplici nempe *actu judicii*, & eo *judicio quod rectum coram Deo est*, & non falli dicitur: nam & nostra ratiocinatione falli potest *judicium*, quod tamen, ut jam diximus, valere in *statu naturæ* ut *rectum* apud homines debet, cum nemo sit qui jure aliquo possit ut non *rectum* accusare, vel ex eo jus ita agendi denegare; dum equidem possit suo *judicio* alterius *judicii* effectum impedire, unde contentions & contemptus materia.
4. Contra rationem vero *judicandi jus* nemini adfingi potest, nam quod contra *rectam rationem* instituitur in jure non potest esse cujusquam
5. hominis *. Unde qui *prudens* ratione minus *rectâ* usus, licet *recte* fecerit, violatæ legis apud Deum reus fit: contra si *imprudens*, putans se *recta* uti, licet male fecerit, dicendum naturæ legem *rectè* factorum conscientia contentum esse: quomodo non peccare *judicem*, qui conscientiam suam sequutus etiam inique *judicaverit*: neque absimiliter atque *justum* dicimus qui *justitiam* facere studet, licet actiones possint non *justæ* esse, (*justitia* enim in constanti voluntate & conatu enixo observandi leges consistit) *injustum*, qui *justitiam* contemnit, quamvis *juste* fecerit: Peccat tamen uterque voce in latiore significato accepta, qua peccatum factum omne *imprudens*, seu contra legem dicimus *. sed illius actio mala, hujus animus malus; illius excusanda, hujus puniendâ actio, etiam interna pro qualitate propositi cum in externam influit *.

* §. 2. n. 13.
§. 7. n. 1.

* §. 2. n. 6.

* §. 33. n. 3.

§. VI Sic *jus determinatum* EX RATIONE dicimus ad media.] Inter media de quibus dubium esse

esse possit, *Vis & Dolus* sunt. Tritum est illud 1.
 Philosophis, & juris Magistris non una lege
 comprobatum, *Qui vult antecedens velle debere*
 & *consequens, sine quo ad antecedens perveniri*
 non potest. & aliud, *Qui jus dat ad finem jus simul*
 * §. 81. n. 2. *dedisse ad media **, cum frustra jus ad finem ha-
 §. 65. n. 4. beat cui jus ad media desit, quia sine mediis
 perveniri ad finem non potest. ita qui finem
 vult, dum media negat, idem vult & non vult,
 & propriam voluntatem facto contrario op-
 pugnat. quod in absurdum incidit. Igitur cum
 natura jus dedit bonum appetere, corpus ab
 injuria tueri, & pro fine actionum quisquis bo-
 num proprium & salutem habeat, denegata
 media videri non debent sine quibus bonum
 obtineri, malum declinari, atque adeo actio-
 num finis haberi non possit. *Ratio* autem ut in 2.
 æstimando ipso bono, ita in eligendis mediis
 * §. 2. n. 8. *semper suprema esse debet **. Quomodo igitur 3.
 & *seqq.* per *Vim* agendi modum ex ratione temperari
 diximus *, sic eadem *Dolum* temperat, quem
 * §. 3. n. 6. *necessitas & metus summus ad conservationem*
fin. sui permittit: neque enim ut quis se conservet
 aperte agere tenetur: ita vero agere tenetur,
 quo magis se conservet; quod enim in conser-
 vatione ipsa, hoc in mediis tenetur. Adde
 plerumque malum majus ex vi, quam ex dolo
 dari. *Dissimulatio* in veri reticentia, *simulatio* 4.
 in non veri fictione consistit. ille dolus nega-
 tivus, hic positivus. In verbis seu sermone si
 simulatio sit mendacium dicitur. Hoc ad Prin-
 cipes si transferas, quæstio de dolo & mendacio
 in bello & hostili statu erit.

§. VII. *Sic jus ad omnia: omnia jure fieri.]*
Ex ratione seu judicio recto. Supra *judicandi*
jus seu facultatem ab *judicio recto* separavi-
 mus,

mus, clara satis distinctione *: sed quam distinctionem inter *agendi jus & actionem rectam* invenire, non adeo clarum videtur. Omnem enim actionem, quæ in effectum deducitur, judicium aliquod seu ratiocinatio præcedit. Si recta sit ratio agentis judicio, actio recta erit; si non recta, nec actio recta. Quæ autem actio præcedente recto judicio recta est, hoc est, quam quis actionem convenire, saltem non repugnare rectæ rationi putet, non potest non in jure seu facultate esse agentis: ita quod fit, *jure fiet*: Quam vero non convenire putet, fieri non potest ut in ejusdem sit jure vel facultate, natura enim facultatem (quam cum effectu aliquo externo vel reali hic acceptam volo) non concedit, quæ rectæ rationi repugnet, quia ipsi luci divinæ repugnaret, qua Deus præ cæteris animantibus homini voluntatem suam tacite significavit, adeoque ipsi voluntati divinæ. Quæ si vera sint, conclusio est, Non posse actionem dici in facultate agentis seu jus dici agendi, quin facta simul recta sit *; vel dici non in jure agentis quin facta simul non recta sit. Dicitur enim, si judicium acturi de actione instituenda rectæ rationi conveniat, jus ei esse agendi, & actionem institutam convenienter eidem suo judicio necessario rectam esse: e converso, si judicium convenire rectæ rationi non putet, nec jus esse agendi, nec actionem convenienter judicio perverso institutam rectam esse, ut concurrant semper judicium rectum præcedens, jus agendi, & actio recta. Conjuncta hic igitur facultas seu jus, & rectum sunt, utrumque ab judicio præcedente recto, vel minus recto dependens. Atque sic idem, jus imperandi actionem certam
cum

* §. 5. n. 2.

* §. n. 13.

cum jure ipsius actus imperati erit, nec hoc illud
latius: quamquam vero imaginarie, specula-
tive, mentaliter concipi & agendi facultas,
appetitus, potentia distincta ab ipso actu, &
distinctum jus imperandi actionem certam, ab
jure actus imperati possint, si ita nempe con-
cipias ut imperantis & imperati actus extra pœ-

* §. 3. n. 13.

nam fit *, vel imperanti jus simpliciter in
abstracto, nullo habito respectu ad actionem
aliquam, nedum certam aliquam consideres,
quomodo supra de judicandi jure dictum. Sic
igitur *in nature statu*, *Omnia jure fieri* dicimus,
ut quid in *facultate* seu *in jure*, & quid *rectum*
ratio determinet. facultatis simul & recti ter-

* §. 2. n. 8.

minus ratio est *, quæ appetitum, potentiam-
que temperet, & vel laxat habenas, vel re-
froenat, prout ipsa dicit. Sed quæ ratio, seu 2.
quod hominis judicium præcedens actionem,
adeoque & ipsa actio, quamvis pro jure & rec-
ta valere apud homines debeat, (quam distinc-
tionem velim bene notes) non recta tamen
esse apud Deum potest ipsius Dei judicio, cum
non perfectissima imminuta jam per lapsum in
homine lux divina sit. Actio igitur externa, &
realis dici in facultate seu jure agentis non po-
test, quæ rectæ rationi repugnet seu repugnare
ipse agens putet. hoc sensu dictum supra est, *Non*

* §. 2. n. 13.

14.

posse quod quis contra jus potest *. Sed dum exco-
gitari nihil possit in quod non ut bonum senten- 3.
tia, vel ut medium ad bonum (sub quo & a-
versio venit mali) conducens vel necessarium
possit electo cadere, fieri non potest ut jus non
ad omnia seu *universale* sit, vel ut actiones no-
stræ ad actiones definitas speciales limitentur,
extra quas alias agere non liceret. Hoc dixi-
mus *jus ad omnia*. Sed & jus hoc omnium 4.

in

in omnia confirmat, quod dici vulgo solet, *Naturam nequire dominos distinguere*, cujus regulæ explicationem supra dedimus *, sed alio fundamento, æqualitatis nempe, (non judicii jure de eo quod ad bonum conducatur) nisi quatenus proprietas introducta erat *.

* *Introd. §. I. n. 5. §. 3. n. II. seqq.*

* *supr. §. 37.*

§. VIII. *Natura autem humana cum prava ac imbecillis non possit eo judicio naturali, & jure recte uti, & in promiscuo rerum usu naturæ leges, æqualitatemque servare.*] *Judicio nempe in recta æstimatione boni & mali, & eligendis mediis ad bonum & mali fugam: Jure in personas & res alterius: Usu rerum communium, vel in necessitate omnium: Inter naturæ leges imprimis pacis intellige, dum sæpius passionibus nostræ cum ratione pugnent, & in conflictu fere semper superiores evadant. Ad hoc nimia impellit sui æstimatio; judiciorum diversitas; appetitus plurium, maxime circa rem eandem, in rerum etiam copia dum uterque eandem præ altera diligeret, vel inopiâ dum tota omnibus vel partes æquales singulis non sufficerent; & quæ dari plura possent; imprimis verò si de servandis pactis, de exigendo aliquo inter æquales agatur; & peccati impunitas, dum nemo in naturæ statu existeret qui violatæ naturæ legis pœnas posceret. Quid tristes quærimoniae, si non supplicio culpa reciditur?*

§. IX. *Protinus ad ambitionem, gloriam, dominationem prorupit, quæ discordias excitarunt, jurgia, pugnas, cædes.*] Effectus hi ex causis præcedentibus sunt concatenati, certissimi, inevitabiles. Neque enim solet immoderatus sui æstimator existimationi suæ & gloriæ nisi per vim cedere. Nemo judicio vinci se patitur, hoc est alterius se submittit, nisi per vim te-

nea-

neatur. Quis tam demens qui possessionibus suis cedit per vim non turbatus? quis non defendet, etiam cum vitæ discrimine? Facti vero impunitas quidlibet audendi addit audaciam *.

* §. 3. ult.
verb.

§. X. *Sic rupta pace confusio venit rerum, & belli status, dum continuus ab injuriis metus esset.*] Quis enim in tanta confusione non metuat, dum nemo de fortuna, vita, sedibus suis tutus, nisi alterius arbitrio? quis proinde sibi non caveat? naturaliter solliciti sunt homines, in eo se conservare statu quo optimè sibi esse putent *. Igitur qui alium sic metuit, & in perpetua est cautione à vicinorum insultibus, in eo est statu atque si confestim & continuo dimicandum esset, qui *belli* dicitur: Non ut lædere, offendere in eo statu pro libitu quemquam liceat, sed ut lædi, offendi sine ratione & extra vindictam civilem quisquam possit. Sic pacis statum * belli insequutus est, ex metu continuo *perpetuus*; & perpetuus quia cum omnium inter omnes nullus ejus finis esse possit, usque dum ipsi homines supersint, in inevitabilem tandem totius generis perniciem. Quare vivere in eo statu homines nisi miserrime non poterant. *Miseri qui bella gerunt!* Sæpius inter mala maximum appellatur.

* §. 3. n. 2.

* *Introd.* §.
I. n. 1. §. 3.
n. 1.

§. XI. *Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse.*] Pars hæc ejus legis est quæ docet bonum appetere, seque ipsum conservare, quod existentiae in prima, qua potest fieri, perfectione durationem spectat. Sic ante imperia lex naturalis pacem jubet, læsionem omnem & offensam prohibet, dum eâ admissâ fieri nequeat ut stare homines diu in primævo * illo statu possint: ratio igitur dictavit,

* §. 3. n. 1. 7.

tavit, postquam contemni lex prima de pace colenda cæpit, pacem restituendam fuisse. Bonum esse pacem apud omnes in confessio est, quibus paululum rationis existit. alludit Poëta: *Pax optima rerum quas homini novisse datum est. Quis tam demens, quærit Philosophus, quasi pace frui possit, bello malit contendere?*

- §. XII. *Pax autem cum tuta extra imperium haberi non possit, imperia instituenda: ut præter nudam rationem lex jam & potestas civilis libertatem moderetur.*] Hoc sensu imperia a Deo, tanquam ejus dictaminis authore *. Non tuta pax
 1. extra imperia, quia stabilis esse vel diuturna, * §. 15. 24. minus vero æterna poterat. Alia autem præter imperium excogitari cautio idonea non poterat, quæ securitatem singulis ab aliorum injuriis sufficientem præstaret *: Non pactum: * §. 15. 2. 13. Non lex de pace colenda, propter temeratae impunitatem. Imperatoria sola potestas & civilis status vindicativa mali est, & intra legum & pacti terminos coercere potens: sola hæc est qua ab hospite tuti singuli, ab hoste omnes.
 2. Quamvis & sub imperio hoc mansit, ut ab invicem sibi homines caveant. Manet inter ipsos principes belli status, etiam inter quos pactum intercessit, cum æquales inter se, & oppositis moenibus præfidiisque in perpetua sint cautione: neque enim interposito pacto hostes eatenus sunt ut hostiliter agere liceat. Temperatam autem libertatem singulis salubrem esse, nimiam (qua eam hic intelligo quæ in naturæ erat statu) & aliis gravem, & ipsis qui habent effrænatam ac præcipitem, priscis notatum
 3. fuit. Quidquid per legem civilem *omissum* est
 4. libertatis manet naturalis: quæ per eam *permissa* specialiter, dici libertatis civilis possunt

* §. 20. fin.

sunt, improprie tamen: neque enim permissio ea civilis libertatem dat novam, sed quam natura dederat, cum impedire lex civilis posset, non impeditam relinquit *, vel cum prius impedierit, facultatem agendi ex libertate naturali restituit. Confirmatio autem legis naturalis prohibitiva & affirmativa, eidemque addita coactio civilis est.

* §. 65. n. 4.

* 1 Tim. 2.
2. 2.* Introd. in
fin.

§. XIII. *Vnde salus populi.*] Ab imperio nempe, & civili potestate, quæ vim arcet ab extra, coërcet ab intra, pacis tutissima conciliatrix. *Nulla salus bello.* ita visum, dum perdere libertatem singuli, quam vivere extra imperium maluere. Est autem ea salus *vite presentis felicitas*, in duratione maxime existentie suæ per conservationem publicam, quæ per defensionem est, quam securitas sequitur, & læta rerum quæsitarum fruitio, earumque augendarum occasio, quæ haberi extra pacis & civilem statum omnino nequit. Deinde vero, ut ductu Supremarum Potestatum in via dirigamur, quæ ad salutem ducit æternam *, quæ est *vite future*: utrumque comprehendit Apostolus *, dum preces fundi jubet pro Imperantibus, ut vitam sub iis *securam* degamus, & *in pietate*. *Cæsarei est muneris, ut non solum pacifice, sed pie etiam subditi vivant.* Imperantis quidem præcipua, Doctorum unica cura. Atque hic *ius & prudentia* concurrunt *, quam Politicam proprio nomine, qui distinguunt accuratius, appellant: æque enim ut populo salus quærat, juris regulas atque prudentiæ servare opus est.

§. XIV. *Quæ finis imperii, & imperantis summa officii est.*] Salus nempe populi. *Vite future felicitatem* quamvis in instituendo imperio

1.

2.

1.

rio

rio populus non spectaverit, quippe quæ ha-
 beri extra imperia potuit, est tamen finis, sed
 quem ex officii necessitate intendere ipsi Impe-
 rantes debent, quatenus religioni externæ

* §. 63. n. 13
 §. 68. n. 9.

2. nam, quod & suo modo imperium. sic finis in
 officium incidit. *Vitæ autem præsentis* felicitas
 finis intentus maxime fuit populi ultimus, cum
 primo instituere pacem intendit, quæ haberi
 extra imperia non potuit, proxime salutem,
 id est felicitatem eam ut effectum pacis, quam
 supra diximus. Quæ vero intentio fuit populi,
 is & finis imperantis esse debet: fuit populi
 intentio sub imperii statu pacifico per impe-
 rantes salutem obtinere, quare tendere eo
 omnes principum deliberationes actionesque

3. debent. Hinc illud, *Imperantes non sui causa,*
sed civium factos. Ita & hic finis in officium in-
 cidit: Est enim officium imperantis præstare,
 quæ intentio fuit populi habere. & hinc ad im-
 perantes, *Salus populi suprema lex esto.* cujus ad-
 versa est, imperia ad commoda privata flecte-
 re. Eaque *lex* Principi naturalis est, quam
 & de servanda salute propria supra in privatis
 constituimus *. Estque principum obligatio,
 quæ tacitè necessario ipsi negotio, hoc est de-
 lationi & acceptationi imperii inest *, prin-
 cipem officii sui monens, & finis, in felicita-
 te maxime vitæ præsentis, ad quam obtinen-
 dam securitas imprimis & defensio spectatur:
 Proprie enim pactum vel foedus inter impe-
 rantes & subjectos intercedere, non est ve-
 rum *, nisi quando imperio conditio expres-
 sa est posita *, quam servare princeps repro-

* Sup. §. 3.

n. 3.

* §. 94. n. 2.

* Inf. §. 17.

n. 1.

* §. 94. n. 2.

G

H

mittat

* 29. n. 13.

§. 99. n. 13.

* §. 45.

* §. 92. 93.

mittat. Itaque defensio imprimis, securitas, & tutela publica est quam præstare principes subjectis suis tenentur. Si præstare nequeant naturalis redit defensio *. De mediis dicendum est ipsos naturaliter iudices esse, ut singulos in naturæ statu *, intra divinæ legis & naturæ terminos, ut infra plenius *. Excipe *Herile imperium*, seu consensu, seu vi comparatum, quod ad utilitatem solius componitur imperantis, unde & imperantis causa esse dicitur: quamquam haberi ea sine subditorum salute non possit, sunt enim concatenata commoda, ut cum male sit subditis bene esse Domino non possit. quid enim si commercia, quæstus impediatur? quid si tributis nimis ad pauperiem emungatur? pecuniarum vim omnem in ærarium privatum conferatur? certè, cum durare ea pecunia continuo & in seculum non poterit, proxima ipsius imperantis erit pernicietas, ubi nova exigenda erit. Subjecti autem Dominis, quia actiones omnes eorum utilitati serviunt, proprio nomine *Servi* dicuntur: cæterorum, quia ad propriam suam, & ipse imperans ad subditorum salutem actiones dirigunt, alio nomine *Cives* appellantur, quasi quorum salus civitati curæ est: commune *Subditorum* nomen. Naturaliter nulla inter subjectos differentia; omnis ex constituto & facto humano est, & sub imperio licet inter se dignitate non æquales, coram principe æquales *, & æque subditi omnes. Incolas a civibus jus civile & oneribus & honoribus distinguit; naturali ratione uterque civis, quod in civitate habitent, personæ civili subditi.

§. XV. *Causa impulsiva idem quem diximus in naturæ statu, metus existit.*] Voce accepta
ut

4.

5.

6.

- ut supra dictum *. Est enim is *metus* ex belli * §. 10.
 statu, vel ipse belli status, ex quo ratio dicitur
 exeundum, at nullo idoneo vel sufficienti me-
 2. dio, quam per imperia instituenda *. Si ex- * §. 12. n. 14.
 tra imperium tuto ac sine metu ab invicem coi-
 re & versari quod quot in universo erant homi-
 nes potuissent, imperio vel lege alia, præter
 naturalem, ad defensionem, securitatem in-
 ternam & externam, non fuisset opus; habe-
 retur enim is finis imperii extra imperium: hoc
 igitur quod tuto ac sine metu coire non potue-
 re, ad subeunda imperia homines liberos dis-
 posuit. Neque alia ratione imperii finis inten-
 tus fuit ut certus inter coeuntes omnium rerum
 ordo esset, quam quia ab congressu inordinato
 & quolibetico *metus* esset: eadem igitur cau-
 sa fuit imperii instituendi, quæ causa fuit qua-
 re vivere homines extra imperium non pote-
 rant, *metus* nempe, effectus status inordinati,
 3. quam confusionem diximus. Illud facile con-
 ceditur, initio gentium ubi non tanta esset ho-
 minum multitudo, nec ulla forte ambitio,
 nulla invidia, (quamvis & in mundi primor-
 diis apparuit *) possessiones satis latæ, ac qui- * §. 3. n. 7.
 vis ad vitam sibi necessariis abundaret, metum 14.
 non tantum fuisse; sed & illud concedi debet,
 crescente indies hominum multitudine, simul
 & ambitione & invidia, & in partes minutif-
 simas coarctatis possessionibus, quæ singulis
 non sufficerent, continuo metum crevisse,
 donec coacti in civitatem civilem coierint,
 qua temperarent ab audacia omnes, a metu
 singuli tuti essent. Quid quod & nunc sub statu
 civili & ordinato quodammodo *metus* ma- * §. 12. n. 1.
 net * ? Unde, quod obiter addam, pruden- *Causas metus*
 tiæ summæ, non stultitiæ fuit actus, quo a ju- §. 8. indica-
 re *vimus.*

re & libertate naturali recessum fuit, ut nempe confusio plena, & belli status, & vel mors certa evitetur. Nec alia imperii *despotici* seu violenti, initio, causa fuisse videtur: quomodo enim ad imperium institutum metus omnibus ab invicem, sic ad imperium despoticum metus ab despota impulit. Adde & ipsos qui ex hominum multitudine libertatem retinere naturalem, quam aliorum se subicere imperio maluerunt, vel non ita voluere, cum in continuo essent metu, nec tuti ab aliorum insultibus, jure optimo subiicere sibi alios potuisse quorum auxilio tuti essent: quod lex naturalis de conservatione sui docet. utraque ratio, metus & conservatio sui, vim justificat *.

* §. 16. n. 3.

* §. 48. n. 4.

* §. 3. n. 6. 7.

* §. 14. n. 4.

non sola potentia irresistibilis *, nisi præcedentem rectam rationem intelligas, quæ in conservatione sui est: conservatio enim sui jus tribuit quantacunque utendi potentia, itaque subigendi per vim alios, (nam & interficiendi jus dat *) ne obesse possint, atque adeo jus etiam ad imperium, quod est alios cum potestate coactivâ, & summâ sub se habendi, quamvis æqualitas repugnet, quia fortior lex altera de conservatione sui est. Hoc ipsum fundamentum est quare supra dictum *, violenta imperia ad utilitatem imperantium esse comparata. Imperium cui metus causam dedit, *societas civilis* est; talis enim ex imperio & ordine appellatur, ut perinde sit dixisse, metus imperio, vel societati civili causam dedit. Ab hac autem longe diversissima *societas simplex*, quæ confociatio & congressus nudus est, in qua nihil quidem civile conspicitur. Hæc autem societate civili prior causam moventem, id est conveniendi fortiorem habuit, alterius nem-

4.

5.

6.

nempe operæ & auxilii, rerumque quæ apud nos non æquè quam apud alios essent, *indigentiam*, quæ vicit metum: ut enim ab alterius congressu metus esset (neque enim interiora conspiciamus, ut cernere quo quis nos animo adeat nequimus) necessitas tamen coire homines coëgit, cum in ea conditione natura eos constituerit, ut animi vel corporis infirmitate impediti prospicere aliquando ipsi sibi non possint: unde hæc societatis simplicis causa necessaria est: quam & alibi introducti juris intergentes, & alterius ad alteram accessus &

7. commercii causam esse diximus *. Inter hos

* *Introd. §. 4. n. 19.*

autem infantes primum nati sponte sua in societatem aliorum non coeunt, quia egent, sed in so-

8. cietate aliorum tenentur ne egeant. Illud etiam

diversum est quod dici vulgo solet, cum molesta solitudo sit, naturam hominem societatem appetere, adeoque societatem à natura esse:

Appetitus à natura est, & quidem necessario, ut fieri aliter non possit; non enim ita segregare quisquam se poterit ut non aliquando aliorum consortium desideret, sed ut extra con-

sortium maneat averfante appetitu omnino potest: unde societas à natura est, non necessa-

riò, appetitus autem necessariò. si mille istiusmodi homines qualis Adam, in statu ut creditur adulto, quo prospicere sibi potuit, crea-

ti essent, solitarii degere singuli potuissent; sed ne socios unquam appeterent, non potuissent: sic Adamo Deus non dixit, fieri non

posse ut sit solus, sed bonum non esse, ad infirmitatem forte humanam & indigentiam respiciens. Sed appetitus ex indigentia est *

* *Supr. n. 6. fin.*

vel alia causa: Ex *indigentia necessaria* dicimus, inde ex ea societas necessaria, nam va-

letudinarios aliorum opem non desiderare, contra dictamen rectæ rationis de conservatione sui est. Sunt aliæ *non necessaria*, ut delectemur sociis, vel commoda ab iis quæramus, quare & instituta societate civili mutuo homines se frequentant, & eos magis à quibus commoda majora sperant. Tam necessaria ex indigentia causa, quam non necessaria ex accidenti sunt. Crassius illud est, hominem animal sociabile esse, neque enim homo animal non sociabile est, cum quo sociari non possit, quam sententiam puto nemini sano in mentem venisse. ^{10.} Aptos autem homines ad societatem civilem natos esse, aperte falsum est: societates enim civiles, cum non nudo congressu aut societate simplici, sed certo rerum ordine constitui atque regi diximus, ordo autem is imperio & obedientia constet, jam sequeretur, ut ad obediendum, sic æque aptos omnes ad imperium natos esse, cum ne millesimus quisquis (vides in ^{11.} statu Democratico *) jam adultus, & disciplina eruditus, imperio aptus sit: & rectissime Aristoteles, esse quosdam qui parent aptius, quam imperent. Quid dicam infantes omnes nasci, qui quid ordinis, quid imperii, quid rectæ obedientiæ, non intelligunt? ^{12.} Apparet igitur quæ de societate simplici dicuntur huc non pertinere. *Imperia* autem & subjectionem omnem, ut contra naturalem libertatem, quam nemo non amet potius quam alterius arbitrio regatur, non nisi ex urgentissima necessitate, hoc est, metu esse; sic appositè Salustius, *Neminem volentem alteri imperium concedere: Societatis simplicis* causas longe esse alias, ad eamque facilius homines descendere, quippe quæ libertatem non tollat,

* §. 25. n. 2.

§. XVI.

- sensum agitur) & a possessione, & potentiis quas naturales diximus ante imperia. Actus autem per vim agentium ex metu justificari, & sui conservatione, supra * dictum, quippe quæ ratio fortior alterâ de æqualitate servanda sit. Nec secus in *invasore* obtinet, etenim qui imperium quale sit invadit, jam prius è societate civili perfidè & contra pactum, vel ut ipse putet ex causa se subduxit, adeoque totius reipub. & omnium in rep. hostis factus, ut occidi ab omnibus, cum tota sua cohorte possit *, is igitur si adeo potens ut omnes possit subigere suæque potestati subicere, si fecerit, imperium ut invicem ab hostibus occupavit, qui simul ac consenserint ei, jam legitimum tenet. Obedientia ei a singulis debetur solutis priori vinculo *, dum nec præstari iis debita a priore rege defensio, securitas, & imperii finis, populo salus, possit, qua deficiente naturalis redit se conservandi facultas * & jus alteri se in ditionem dandi, qui defendere queat, præstitâ usque dum in alterius reciderint potestatem omni, quam pacti fuerint, obedientiæ devotione. Manente regi pulso invasorem repellendi jure, dum consentientium calculo ipse non subscripserit. unde & amissi regni retinere titulos & insignia videas: optimo jure, nisi ipsum regnum consensu abdicatum sit *. Principium quidem in invasione illegitimum & invalidum est, sed quod consensu subsequente convalidatur. sicut non præstitus consensus, etiam post occupationem, occupatorem facit hostem manere nihilominus, sic datus consensus efficere debet ne hostis sit amplius: quidquid igitur minus solenne in vi, & injustum in occupatione fuit, consensu oblitteratum est *. Vides & periculosissimam
- * §. 15. n. 2.
- §. 90. n. 2.
- * §. 98. n. 10.
- * §. 86. n. 4.
- * §. 97. n. 2.
- * §. 89. n. 6.
- §. 51. n. 4.
- 4.

firmam esse consequentiam, qua ad pœnam re-
 vocare cives rebelles, etiam post pactum, li-
 ceret, & continuo contractam pacem viola-
 re, unde pristinae confusionis Chaos. Fides ita-
 que invasori servanda *. Nec est quod quis
 coactionem ei opponat: nam & consensus
 coactus consensus est, qualem ad acquirendum
 imperium sufficere consentiens doctrina est,
 nam & plurima vi bellica obtinentur. Nec de
 causa quisquam quærat, quæ tota in arbitrium
 vim inferentis est, Deo rationes reddituri.
 Aliud forte si *prædo*, si *latro*, ob causæ differen-
 5. tiam. *Paternum* imperium, quod antiquissi-
 mum, nec vi, nec consensu libero obtinetur.
 Sed nec qua soli patri asseritur generatio tri-
 buit. Causa quidem naturaliter potestatem in
 effectum habet, sed quia mater æquè ac pater
 ad opus generationis producendumque effe-
 ctum concurrat, uterque effectus causa erunt.
 Neque matri soli asserimus quasi prius partum
 in potestate haberet, ut vel educare vel expo-
 nere possit: quod enim utero gestat mater com-
 mune, ex communi semine, possidet, & quod
 producit commune est; si abjiciat, quod pro
 parte viri est clam ei subtrahit non potest quod
 ex communi materia fit unius proprium esse.
 Adde argumentum ab æqualitate in naturæ sta-
 tu *. Itaque commune est imperium, modo * §. 3. n. IX.
 de patre appareat: alioquin sola mater obtine-
 bit, non jure præcipuo, sed quod imperii
 confors pater deficiat. Incommoda communis
 imperii qui allegant, jus non tollunt magis,
 atque æqualitatem omnem in naturæ statu per
 incommoda æqualitatis. Æqualitatem constitu- * §. 96. fin.
 tio civilis, commune utriusque parentis impe-
 rium ipse Deus statim post lapsum correxit*, &
 jus

jus etiam humanum, ubi consensu placuit. Patri igitur imperium ex oraculo divino primum deducimus, quo mundo creato, nec vero diu, statim autem post esum fructus prohibiti, Deus in penam peccati mulierem viro subjecit, qua subjectione excipi quod ex ea nasceretur non potuit. Ex eodem fundamento *maritale* derivamus imperium, (generale, non definitum ad certas personas, quippe quarum insuper consensus requiritur) etenim nisi ante *æquales* *, frustra subiectio fuisset. quod & ad mulieres nostras extenditur, quippe ad quas ut ipsum fraudis peccatum pervenit, ita non durare fraudis pena non potuit. Neque vero placet ad hoc imperium ex mulierum infra viros imbecillitate fundamentum, est enim hoc ex iis quæ plerumque, non semper vera sunt: quamquam & si imbecilliores, ut imperium nasceretur oporteret a validioribus subactas esse, neque enim sola superandi potestas dominum facit, si non actus sequatur. Exceptio autem ab mariti imperio est, si is juri suo cesserit, quippe quod ei non in vim legis seu præcepti, sed concessæ facultatis datum: qualis in eo casus, qui subiectus feminam imperatricem duxerit, quæ imperandi jus sibi fervet. Prius autem ex dicto fundamento *maritale*, quam paternum fuit imperium. Hoc autem ut ab initio fuit, usque ad civilia instituta cum ipsi patres sese imperantibus submitterent, ita mundus nunquam sine aliquo imperio stetit: sed quod singulorum securitati non sufficeret, dum patre defuncto inter fratres ut dictum *æqualitas* *, iisque defunctis inter nepotes esset, usque dum per temporum successiones, crescente multitudine, imperii is status ad meram con-
 fu-

* *Confer. §.*
3. n. 11.

* *Supr. n. 1.*
Introd. I. n. 5.

fusionem dilaberteur : unde metus , cujus cau- * §. 8.
 sas supra indicavimus *. Itaque imperio gene-
 rali opus fuit. quod & totum ad alios vel con-
 sensu novo per electionem , vel successionem
 perveniret. Est enim *electio* vel electionis actus
 explicandi consensus modus per suffragia. Con-
 sensus exprimitur per ordinatam electionem.
 Et *successio* nihil aliud quam acquirendi modus
 imperii jam præexistentis , seu continuatio est * *Adde*
 imperii *. §. ult. n. 4.

I. §. XVII. *Ita dum pacto quisquis consentit , ut
 per consensum unus imperans , cæteri subjecti sint.*]
 Pacto intercedente singulorum cum singulis
 inter se , quo quisquis realiter ei juri *renunciat*
 quod à natura habet , & determinate unius
 personæ voluntati propriam quisquis volunta-
 tem *submittit* : Quod extremum in pacto est.
 Sunt enim gradus priusquam ad pacti extremum
 perveniatur , quæ & ipsa pacta. Prima enim
 convenientium deliberatio esse debet , *Velle* è
 confusionis statu *exire* , hoc enim nisi prius pla-
 cuit , de imperio institui deliberatio non po-
 test. Altera de *Modo* exeundi , per imperia , cum
 reperiri inter plures modos quo tutius exeatur
 alius non possit. hoc est , velle renunciare ,
 velle se submittere. Tertia de *Forma* , cum
 non eadem omnibus placet : Si *Democratia*
 placuit , jam cum formæ distinctione defini-
 tum , qui imperent : Si *Aristocratia* , quarta
 succedit , *qui Optimates* eligendi : Si *Monar-*
chia , *quis Rex* nominandus. Eaque principalis
 est conclusio. Quam ipsa deinde *Electio* & *Sub-*
missio sequitur : quæ sola plerumque apparet ,
 ut in *Mose* , *Saule* , *Josua* , cætera præsuppo-
 nuntur. Electionem & submissionem *Accepta-* * §. 29. n. 1.
tio sequitur * , neque enim repudiata imperium §. 94. n. 2,
 nasci-

nascitur. Acceptatio sub pacto singulorum non venit, nec ipsis qui de imperio pacti hæcenus fuerint cum imperante pactum intercedit *, quippe qui ante pactum, & sub pacto non fit talis, pactoque cum jus amittatur, sub eo venire contra conditionem esset imperantis: fit autem per ipsum pactum, seu pacti complementum mavis, dum nempe in ejus gratiam renunciatio fit, & submissio, & ipse acceptet, nec renunciet, nec submittat, sed nature jus in omnia retineat, eaque ratione omnibus fiat superior *. Virtus renunciationis est, ut *resistendi jus* cum aliis naturalibus a singulis tollat *, si unus ille jure nature usus fuerit, (venit enim hoc jus inter reliqua jura) & ipsi illi uni agendi *ius non impeditum relinquat*, renunciantibus ejusdem actionum *patientiam imponat*, dum resistantiam adimat. Per voluntatis submissionem *velle* singuli se dicunt (vel dicere intelliguntur) quod is unus voluerit: submissio enim voluntatis est submissio. additque ea actioni non impeditæ & patientiæ insuper aliquid quod proprias renunciantium & submittentium actiones respicit, *obedientiam* nempe voluntati unius, qui effectus est submissæ voluntatis. Hæc duo totum complectuntur quod imperii dici potest in amplissimo suo significato, ut per singula Majestatum capita patebit. Singulis nempe in nature statu jus se regendi, & de actionibus suis disponendi naturale fuit, voluntas libera, nulli supposita, & jus proprio arbitrio obediendi, quod per renunciationem & submissionem unius factum imperantis est. Submissio autem ea, in primâ imperii institutione, ut mihi quidem persuadeo, expressa fuit, per actus ei negotio sufficientes, sed

* §. 14. n. 3.

* §. 28. n. 4.

* §. 39. n. 1.

§. 48.

2.

sed quos, puto, ubique vetustas & temporum, injuria perdidit. Renunciatio *juris translationis* non est, nec ipsa submissio, cum tibi ipsi magis adimis, voluntatem puta liberam, quam alteri confers. Sed & *juris translationis* aliqua expressa ut fiat nihil video necessarium; quod enim translatione à singulis daretur jus singulorum naturale esset, quale ipse imperans naturaliter ita habet ut superaddi à nemine quicquam possit, nisi unius jus majus quam alterius statuamus, quod naturæ æqualitas vetat: jus igitur non datur ei sed relinquuntur tantum, *juris exercitium liberum* conceditur, ad quod renunciatio simplex sufficit, quæ, si ita placet, *translatio* etiam tacita dici poterit, & nos forte dicemus, cum & expressa nil vitiet. Illud unicum imperanti per hos modos accedit, ut jure suo non ad privatam jam, sed publicam etiam possit salutem uti. Con-

3. cidit hinc, quod subtiliores opponunt, singulos quod imperii est nihil habere, nec jus vitæ aut necis in se ipsos, adeoque transire pacto inuito & consensu non posse: Ut enim imperium singuli habeant ex prædictis apparet nihil esse necesse, dum renunciandi & submittendi

4. jus habeant Quantum in vitam & necem in imperantes *juris transit*, infra videbimus *. Absit autem longissime ab humana cogitatione, omniregentis Dei hic partes excludere: quidquid enim *juris homo à natura habet, à Deo habet naturæ autore*: sed cum sub naturæ significatione dictum supra fit * facultatem venire naturalem, & dictamen rationis naturalis, sequitur ut & renunciatio & submissio authore Deo sit, & iusta utriusque faciendi ratio, quod proxime notatum. Sic mediante renunciatione & sub-

* §. 29. n. 3.
seqq. §. 94.
n. 15.

* Introd. §.
I.

* §. 15. n. 2.
su. §. 12. pr.

mis-

missione, ab eodem Deo jus & imperium, & cum ipsi a Deo pendeant, hominibus superiores, soli *Dei gratia* Reges. Altero sensu a Deo Reges imperium qua tales habent, dum eorum *Vicariâ* uti operâ in terrarum regimine ipsi Deo, ut alibi Angelorum placuit: Et alio sensu imperium habere à Deo quod infallibili & irresistibili suo *decreto* ab æterno ita constituit, ut qui rex est, is esset. Et ad potestatem certè Dei directricem & supereminentem referri debet, qui hominum *corda* regit, mentesque ita disponit, ut quem ipse imperio destinasset, in eum populus consentiret, regemque acciperet: rarius autem, nec sine mysterio factum. Ad eandem mirabilis regnorum regumque *conservatio* referenda. Et solius omnipotentis Dei solius reges privare, cum & vita possit *.

* *Senec.* *Omne sub regno graviore regnum est.* His sensibus potestas omnis à Deo dicitur: regna cœlitus data: per Deum regnare principes: in manibus Altissimi regna posita: & ipse Deus Rex Regum salutatur: & quæ similes tum in sacris tum profanis loquendi sunt formulæ. Unde sæpius Justinianus Imperator, *A cœlesti Majestate se imperium accepisse.* Eodem sensu potestates inferiores à Deo esse dicuntur: ita de Pontio Pilato Christus, *Deum illi dedisse potestatem* *, sed quæ sub Cæsaris esset potestate.

* *Joan. 19. II.* *Quisquis* autem cum dicitur, major hominum consistentium in naturæ statu pars vulgo intelligitur: Sed cum hæc in eo statu minorem non vincat, & non consentientes hostium sint loco dum adversus eos naturæ jus maneat, *quisquis vel major pars* de fortioribus intelligenda, qui statum civilem adversus ceteros tueri possint.

* §. 85. n. 4. §. 89. n. 4. *In Conciliis* * ut formato jam statu Democratico

5.

6. tico hoc obtinet ut numeris censeantur, non in nostra hac de instituendo primo imperio congregatione quæ quasi democratica esset dici non potest *, quia & numeris pars minor, modo fortior, invita majore, concludere pro imperio, ejusque forma, & modo potest *. Quæ
7. pars autem, hoc est quicumque omnes in rempublicam convenerunt, consentientes in eandem juris renunciationem & submissionem haberi debent, pacto inito ut ab omnibus invicem æquali securitate provisum sit, obligatorio inter se, cum qui alteri quod debet præstare non desinit, id est jure suo seu facultate naturali ante renunciationem competente, adversus eum non utitur, eundem is ad simile obligatum virtute ejusdem pacti teneat: omnes obligati uni sunt, qui concessam imperii conditionem suscepit. Quæ de singulis in naturæ statu dicta ad civitates transfer, quæ & ipsæ per juris renunciationem & submissionem in alterius ditionem cedunt. Submitio autem expressa requiritur, & quæ ex mente sincera proficiscatur, hoc est animo submittendi, deque submissione per actum tanto negotio congruum ac sufficientem constet: Sola enim vel liberalior reverentiæ & potestatis professio subjectionem non inducit, cum humanitatis magis sit testimonium, & ad dignitatem exprimendam, vel benevolentiam
8. etiam captandam, quam ad jus pertineat. Tacite se submittunt qui sub idem concedentes imperium ob vitæ suæ & rerum tutelam, & defensionem publicam, hoc ipso defendendi in imperante jus agnoscunt *, quod jus ad media &
9. jura Majestatis omnia complectitur. Sic imperantem possessio tuetur * ubi de consensu expresso non apparet. Igitur sive tacite sive expresso

* §. 25. n. 2.
§. 100. n. 8.

* *dd. loc.*

* §. 89. n. 3.
seqq.

* §. 28. n. 5.

* §. 28. n. 5. & per tot.
 * §. 96. n. 2.
 * §. 92. n. 7.
 8.

presse, ex pacto unus imperans, ceteri subiecti 10.
 fiunt. Hoc penes imperantem est, cum sit im-
 perans, quod ad imperium sufficit*: quod sub-
 jectionem & obedientiam a parte altera inclu-
 dit, nec minus nec amplius*, nisi expresse
 dictum, ut alibi plenius. De regno ipsius Dei
 per pactum in Hebræos peculiari: Et causa regni
 ejus naturalis in omnes homines infra dicetur*.

§. XVIII. Hinc summa quæ dicitur Majestas.]

Quippe in quem omnes consenserunt *Majesta-* 1.
tis nomine insignitur: quæ dignitatis & po- 2.
 testatis significativa est. Unde alibi, *Summa* 2.
potestas, Dominus, & Princeps appellatur voce in
 potentiore significatu accepta. Distinguit Poë-
 ta, *Tu Domini nomen, Principis ille tenet: Et*
Romanorum Imperatores, postquam palam &
 sine ulla dissimulatione regnum liberrimum te-
 nerent, *Principes* tamen appellatos historias le-
 genti manifestum fiet: nempe artis hoc erat, ut
 auram populi & benevolentiam captarent, im-
 perii modestiam simulando, dum vestigia quasi
 remanerent morientis jam vel mortuæ liberta-
 tis. Vetus scilicet arcanum est, speciosa nomina 3.
 rebus etiam pessimis indere. Sed & *Majestatis* 3.
 vox modestia quadam, & probandæ Liberta-
 tis, non juris ratione, dici de Republica non
 solet. sic nempe usus introduxit in odium Do-
 minatus, & singularis imperii: sed qui ab arbi-
 trio utentium pendet. Voce autem simpliciter 4.
 positâ, ejus in quo sumus territorii Princeps 4.
 intelligitur. *Summa* dicitur, quia superiorem 5.
 * §. 63. n. 15. agnoscit neminem*: quin ea summi conditio 5.
 §. 94. n. 7. & est, ut nihil adæquet. æqualitas summitatem
 96. n. 7. evertit; & dari nihil magis atque duo infinita
 possunt; vel ad unum posterius si duo velis
 postrema dare, quorum alterum altero non sit
 po-

6. posterius. itaque non est Summitas. Quod omni imperio, paterno, herili, despotico, & voluntario, etiam conditionato convenit *: * § 94. n. 7. ubi enim de summitate quæritur, dicendum æque summa esse imperia.

1. §. XIX. *Potestas eadem est.*] Consensus æqualis æquale omnium imperantium jus facit. In herili consensuali, & despotico ubi servitus obtinet, quamvis ipsos homines uterque victor & dominus proprietatis & domini jure possideat, si legis naturalis obligationem spectemus, laxior potestas in corpora, atque alibi esse non debet; unde nec major atque sub institutivo quovis * ubi servitus non obtinet. In * § 20. n. 6.
2. res vero utriusque herilis & despotici majorem esse potestatem *, licet consensu à servitute recessum *, ea ratio probat, quod servitus de rebus non dicitur, adeoque effectus tantum personalis seu jus quod spectet personam cesset: neque vero res accedere quodammodo in personæ consequentiam videri possunt, cum recessus ille juris strictissimi habendus sit. * §. 30. n. 9. * §. 97. n. 4.

1. §. XX. *Vt libertas eadem.*] Sub imperio: Nam quæ in naturæ statu singulis æqualis erat, consensu æquali æqualiter imperio & legibus
2. subjecta est *, nulla formæ distinctione. Illud * *Supr. §. 17.* verò est liberum esse, nulli subjectum esse *, * *Proculus l. 7. d. captiv. & postl.* quomodo in naturæ statu singuli, nunc Reges sunt. Quoties igitur instituta post imperia, de libertate sermo est, non de subditorum sed imperantium est, qua corpus sunt, non qua singuli, quia jus iis naturale, quæ libertas est non impedita, manet, quam & appellare libertatem publicam licet. Subditus quisquis imperantibus est: imperantes nemini. Liber est qui legibus non tenetur: sola imperantis fortuna legibus

gibus excepta est. Nulla igitur populo libertas est ubi lex est: actio libera est ubi lex filet. Tot libertatis naturalis vincula sunt quot leges. Cunctis unus superior legibus princeps naturæ libertatem retinet. Liberi ergo *Principes*, & in naturæ statu: non ita *subditi*, quod vel ipsa ea vox indicat. *Toto jam liber in orbe Solus Cæsar erit. Lucan.* De libertate *actionum* loquor. Est enim & alia quam *animi* voco, cui opponere subjectionem licet quâ propter spem, metum, beneficia, vel simile quis subiectum se alii profitetur. *Corporis* appello, dum circumire quo libet licet, qua gaudere non contingit iis qui certo loco tenentur, & inter hos liberi minus qui loco angustiore coactantur: hoc sensu & maria non libera, quibus Deus terminos posuit; & luminaria cælestia, dum spatia determinata habent, eoque respectu obedire creationis & naturæ suæ legibus dicuntur. Sub *herili* imperio tanto subditorum libertas minor est, quanto ex servitute subiectio major habetur; minus liber est qui lege se viore tenetur: Sed sub qua ipsa longè meliore positi conditione singuli, seu cives seu servi sunt, quam sub statu naturali erant *, vel victi cum vita salu- que omnis in manu victoris esset *. Sub *democratico* autem imperio tantum quisquis de naturali libertate possidet, quantum qua imperans in imperio suffragium valet, dum eatenus nullius subiectus est legibus vel imperio. Hoc sensu populi imperium sub Libertatis nomine, qua mirifice placere vulgus innocens sibi solet, à regno proprie sic dicto distinguitur. cætera paria, & acrior quandoque libertas regno: libertatem sibi fingunt jus per se imperandi, quamvis durius sit imperium. Sic & liberum ap-

* §. 9. 10.

* *Infr.* §. 97.

3.

4.

5.

6.

appellare licet populum quem vis popularis subegit, dum populari regitur imperio *, licet * §. 25. n. 0. victor in propriam utilitatem regat. nominis distinctio non rei est. quamvis & eo sensu libertas apud bonos authores sepius occurrat: sed

7. quod imperii formam, non aliud notat. Quod autem ex legis civilis permissione, licet expressa, fit, non est proinde libertatis civilis dicendum, manet enim naturalis *, quam lex * *Supr. §. 124* civilis vel non tollit, vel confirmat, vel resti- *n. 4.* tuit, nihil ex jure novo addit; erat jam ante legem ea libertas, quæ manet non impedita per legem: itaque in actionibus permixtis non ratio aliqua civilis, sed sola naturalis spectanda, nisi promissioni limitatio adhibita, quæ limitatio civilis erit.

1. §. XXI. *Quam nec auget territorium.*] Non plus habet juris qui latius imperat. distincta sunt territoria, singulis sua jura propria, vis majestatis eadem. territorium ad jus quod ex consensu venit nihil confert. eadem potestas in una est Thebarum civitate, & in magno Persarum rege, dum penes utrumque absoluta plenaque majestas sit. Vix tamen est ut Majestatis vox, dignitatis maxime significativa, de terris angustioribus usurpetur.

§. XXII. *Nec minuit forma.*] Jus ex consensu est, & ipsa forma ex consensu: distincta sunt hæc, imperii formam eligere, & electæ potestatem dare: jus igitur & forma cum à consensu deriventur, non jus ex forma, sed

2. *ex voluntate metiendum.* Non Rex in regno magis, atque in rep. Senatus pollet. Rex ipse Senatus est. *Rex ipse populus, annuas mandata vices.* Fallitur egregie quisquis sub principe credit servitium magis esse, quam sub populo.

Idem de libertate est iudicium. Liber populus est, sed qua regens: regit qua universus, qua corpus, qua persona; regitur qua singuli dissoluti, personæ plures. Idem diverso respectu & imperans, & subiectus est *.

* §. 25. 4.
5. 6.

§. XXIII. *Nil mutat fœderatio.*] Si æquale sit fœdus nulli dubium est: Est autem *æquale* quod utrimque eodem modo se habet, nec uni quam alteri magis tribuit. *Inæquale*, quod magis tribuit, hoc est, jus præcipuum aliquod seu prælationem alteri, vel permanentem vel transeuntem, donat. Si permanentem, ex qua conservare quis alterius imperium ac maiestatem comiter teneatur, (imperii reverentiam dixit Tacitus) manet nihilominus summum, absolutumque quod erat prius, imperium: etenim nisi summum maneret, stare cum eo fœdus non posset*: quid quod non alia ratione contrahatur fœdus, quam ut libertas servetur? optime hæc Proculus suo responso complexus est*. Potentiori autem cum in hoc fœdere ceditur, ita inferior alterius maiestatem comiter conservet, ut & propriam severe tueatur, ne dum superior paulatim se ingerat, vel sub umbra sit libertatis vel libertatem ipsam amittat. Plus est in clientelari fœdere, cum inferior se in clientelam, patrocinium, fidem, protectionem, defensionem tradit superioris (advocatum armatam appellant) quo tutius ab vi hostium libertatem conservet: liber quippe manet. Clientelæ vero conditiones legesque distincte & aperte dicantur, ne de generalioribus quandoque disceptatio invadendæ libertatis materiam superioris libidini præbeat. Si cum imminutione imperii fœdus, tantum de jure maiestatis decedit quantum fœdere continentur.

* §. 50. n 2.

* L. 7. d.
captiv. quam
omnino vid.

tur. tale Carthaginienſium cum Romanis, ne cui bellum facerent injuſſu populi Romani: ubi belli indicendi juſ (quæ pars maxima eſt majeſtatis) ab arbitrio Populi Rom. pende-
 bat.

3. quod de ſimili ſit judicium. Eſt autem foedus cum qui hoſtes non ſint, ad amicitiam ſociali foedere inter ſe conjungendam, coeunt. unde & ſocii, & amici, foederati: quod amicitiae foedus. aliud quod auxilia defendenti, vel offendentis pollicetur: unde deſenſivi foederis & offenſivi ſpecies. quandoque & materiam diverſam habet *. Si cum hoſte tractatus, non foederis ſed pacis, generalius conventio publica dicetur *. Distinguenda negotia foederis accurate ab ſociorum particularium ſunt.

* §. 51. n. 3i

* §. 50. n. 3i

1. §. XXIV. *Nontollit Vnio.*] In Unione enim quæ inter plures contrahitur reſpublicas ut jura per ſe, & ante unionem ab alterius diſtincta & ſingulis propria contrahentes nulla ſibi ſervent, ipſa jura communicantur *, ita ut quæ ſingulæ prius ſeparatim, jureque ſingulis proprio, jam uniti, junctim, & concurrenter exercent *, cum una ſit reſpublica, unum corpus, una ſumma poteſtas, unum imperium ſummum: à quo *Vno* ut magiſtratus omnes inferiores, ſic juriſdictio omnis, juraque omnia majeſtatis ita dependent, ut ſinguli quod ea ſpectet, nihil habeant quod unito non ſubſit imperio. Eaque *vera* dicenda *Vnio*: Angli *coalitionem* dixere *: eſt enim talis quando plu-

* §. 59. n. 1i

2.

* d. n. 2i

2. res conſenſu Unum fiunt. Quæ autem ſervatis ſit juriſdictio non eſt talis, quia communicatum nihil intelligitur niſi quod expreſſe dictum: cætera ſui juriſdictio, & poteſtates ſingulæ ſummæ, unione ad certos fines reſtricta; eoque reſpectu *particularis*, *non-vera*, & corpus unum non

* Aitz. tr. pac. edit. latin. p. 829 ſeq.

nisi improprie; rectius foedus ad amicitiam, societatem, defensionem communem dicitur, prout ipso pacto convenerit. Neutra vero specie amittuntur jura, ut vel uni decrescat, alteri accrescat. Sed nec uniuntur regna quæ plura sub uno eodemque principe concedunt: distincta manent singula: neque enim in morali & civili corpore, ut in naturali quidem, contra naturam est, ut unum idemque caput plurium ac distinctorum sit corporum; itaque de eo rege judicandum atque de pluribus est, quomodo si duæ pluresve qualitates in unam eandemque personam concurrant. ita distinctum utriusque regni jus manet: & alio jure Rex illi, alio huic, nec eodem alteri præest.

§. XXV. *Populus, Primores, seu Singuli regant.*] Unus, plures, vel omnes. Numeri diversitas formam diversam facit. hinc tres vulgo formæ, sub *Monarchia, Aristocratia, & Democratia* nomine. De prima & ultima vera & apta est denominatio: potest autem plurium dici imperium licet non *ἄριστοι* regant. Aristocratia & Democratia Polyarchiæ sunt species, quare rectius imperium in duas distinxeris formas. *Monarcha* dicitur qui solus imperium tenet, quoquo titulo noscatur, modo titulus is potestatem summam, liberam ab omni subjectione significet, quippe cum qualitatem Deo proximam significet, dici majus quicquam nihil potest. Unus natura dictus, quod ab Uno civili distet. Quibus imperio minus recte videbitur uti, *Tyrannus*: qui violenter occupatum imperium sine populi consensu tenet, *Invasor* dicitur, & hostis loco est donec vitium consensu legitimo purificatum sit *. In *Aristocratia* imperium penes *Optimates* est: ea-

* §. 16. 2. 7.

eaque forma vel ex consensu est primario multitudinis in ipsa imperii institutione *, vel secundario mutatâ formâ, per ea quæ infra plenius *: neque enim Aristocratia necessario ex Democratia est, quia nec ipsa de instituendo imperio congregatio prima democratica est. * Est aristocratia vel cum *Principatu*, vel

* §. 17. n. 5.

6.

* §. 94. n. 2.

* §. 7. n. 16.

2. *sine Principatu*. Manet *Optimatium* vulgo nomen, licet quidam non Optimi præfint. Semper vero penes populi partem minorem consistat, & conveniendi tempus, & locus certus sit. Si ex diversis populi ordinibus, *Ordinum* dicitur Imperium, differentiis qualitatibus ad rempublicam ordinantur. Si paucissimi ad se traxerint, *Oligarchiam*, vel ex vitio statum corruptum appellant. Quod si malum est, rerum potestatem summam directricem intra paucissimos consistere, necessarium puto: neque vero omnes tanto numero qui in concilio assident, gubernandæ reip. æque idonei sunt, cum & plurimos ineptissimos reperias, qui ne propriæ quidem reip. statum internum, jura Majestatum, quid dicam externum noverint: qui reip. situm, præsidia, vires, commoda, opes, onera, (quæ scire omnia ad defensionem & salutem spectat populi necessario, cum finis sit imperii) penitus ignorant. Adde & plurima apud principes externos esse arcana, ad quæ non nisi ingeniis perspicacissimis, judiciisque acutissimis, per longam rerum seriem, & præsentium cum antecedentibus & futuris conjunctionem instructis, patere potest aditus, (quæ & ipsa ad defensionem maxime spectant externam) de quibus disserere cæteri cum intelligant, nescio quid miraculi audire se putant, obmutessentes, vel confusa multa nullâ

ratione vel ex pertinacia obloquentes : sic contumaces, quod genus pessimum, vel obsequentes seu assentientes magis quam imperantes sunt. Quanto igitur quisquis ingenio excellentior, tanto cæteris in imperio potentior merito haberi debet, dum sententiâ plus valet : præcedunt illi potentes, sequuntur infirmi : sed quod vitio neutri, sed virtuti adscribendum, dum & experientia compertum sit optime sic reipublicæ consultum fuisse. In *Democratia* suffragii jus quilibet civis habet, naturæ tanto magis cæteris conveniens quanto magis ad libertatem accedit : unde gratior vulgo, sed & tanto periculosior, quanto ex æqualitate ad confusionem pronior. Ubi convenerint omnes congregati, unius personæ vicem sustinent : unde & conventus, persona dicitur, corpus, unum quid civile, non naturâ, sed cum naturali conveniens quod una utrique voluntas & actio attribuitur. Alio nomine *populus* dicitur, sed eo sensu quo à multitudine distinguitur, quæ vox cives omnes, ipsos etiam suffragantes, extra concilium, singulos, non qua corpus, complectitur, uno subjectorum nomine : quamquam & sæpius populi vox pro multitudine usurpetur, & nos utemur, improprie. Accepta priori significatione qua ipsos imperantes designat, aliis etiam speciebus convenit, ut quod de populo dicitur, & de rege dictum censeatur. qua significatione aptissime interpreteris, quod pessime ab aliis, *Vocem Populi vocem esse* 4.

Confer. §. Dei *. Populi autem vox, nostra specie, in 5.
64. n. 2. fin. majore civium parte verificatur, ut & eos complectatur qui vel non convenerunt, vel non est 6.
 jus conveniendi, neque enim solent, in magna præsertim republica, relictis laribus & focis 7.
 cis

cis omnes convenire: Nec quod exteri *, & * *Vid. Nov. 149. c. 1. pr. Gothofr.*
 inopes valde, fex populi, & feminæ, servi
 adolescentes, & qui à publica religione dissen-
 tiunt *, à conveniendi jure & deliberationi- * *Vid. L. 15. 19 d. Epif. aud. l. 18. d. haret. l. 8. d. defens. civit. Nov. 37.*
 bus publicis arcentur, remp. facit non popula-
 rem esse, pro aliis enim patrum valent suffragia,
 quibus & ipsis, cum civitatem initio constitui-
 sent, jus fuit alios non nisi sub conditione admit-
 tendi: quamquam recedere à natura Democra-
 tiæ simplicis parumpar videatur. Qui non con-
 venerunt, ex voluntaria absentia, cum contra-
 dicendi jus esset, quod concilio placuit consen-
 su suo comprobasse intelliguntur *. Per se * *C. 36. de elect.*
 enim suffragari quisquis debet, absentiam per
 procuratorem supplere non potest, nisi ubi
 8. aliud receptum. Formæ hujus vitium est, si ad
Anarchiam, vel *Ochlocratiam* deflectat. A-
 narchia dicitur, ubi nullum est imperium,
 nullus personarum respectus, ordo ad primam
 confusionem revertitur. Ochlocratia, ubi fex
 populi, *Canaille*, **het graauw** vulgo, remotis,
 vel suppressis melioribus, sola imperium oc-
 cupat. Commune Democratix cum Aristoc-
 ratia nomen quamvis Poliarchiam diximus,
 utramque tamen non inepte Monarchiam ap-
 pellaveris, quod unus imperet; est enim *Vnum*
 quid Populus, Senatus *, (*civile*, non natura- * *Vid. l. 56. fin. d. Cond. & dem.*
 9. le) qualis unus rex est. Provinciæ si unus præsit,
 qui mandante victore populo solus regat, impe-
 rium ipsum populare *, imperii exercendi mo- * *§. 20. n. 6.*
 dus monarchicus erit. aliud jus ipsum, aliud
 juris exercendi modus est. imperat respectu
 subditorum præses, sed & ipse imperata exse-
 quitur, itaque imperium ipsum populare, cum
 imperare ipse jure suo non possit. ab imperante
 summo, non subalterno imperii fit denomina-
 tio.

tio. non jure suo disponit præses, nec summè quod non Concilio placeat. Contingit autem ut idem qui viro modesto Rex fit, tumultuanti ^{10.} Tyrannus dicetur: & Oligarchiam vocet alius, quod alter sua sorte magis contentus legitimum Optimatum imperium: & Anarchiam alius, licet ordinatam populus potestatem exercent, prout quisquis proprio vel alterius affectu movetur: sed cum vitiorum hæc sint, non diversarum specierum sunt nomina. Solent autem ^{11.} mutandæ reip. esse initia, quomodo vir bonus, objecto primum crimine, è statu suo deturbari solet: sed quæ initia non mutatio tantum, sed & reipublicæ perditio sequitur, dum in partes tracta multitudo, nulla boni publici habitacione, huic vel alteri adhæret à quo fortunæ spes amplior affulget: sic miserè dilaceratur imperium, quod habere alterum alterius ambitio vel invidia non patitur. Nulla species est ^{12.} quæ non commoda sua, & incommoda habeat; ex incommodis si repudianda aliqua sit, nulla retinenda erit: minima autem quæ ex tribus, non una sententia est. Illud interim ^{13.} monendum, Monarchiam ab æqualitate & confusione in naturæ statu longissime abesse: Verissima autem sententia est, optimam eam dici, per quam docti experientia sumus, optime & singulis & imperanti esse, nulla specierum distinctione. Inde pertinax nimium Cætonis dictum *, *Mori se, quam uni parere, male.* Distinguenda autem accurate ipsorum imperantium ab iis quæ ex constitutione civitatis sunt ^{14.} vitia, ne quæ illorum sint, huic male impotentur; & ab utroque genere, (cum neutrius vitio contingant) quæ accidenter, ut corpori naturali morbi veniunt, De forma, in ipsa in- ^{15.} stitu-

* Add. §.
22. n. 2.

stitutione si nihil dictum, conclusio necessario tacita pro democratia est, cum quod a libertate naturali minus deflectat, tum quod introduci alia forma sine consensu expresso nequeat, minus ea certis personis mandari.

§. XXVI. *Princeps solutus legibus.*] Civili-

1. bus *: (nisi solas Hebræorum excipias, tanquam quæ iis ab ipso Deo scriptæ a.) Is enim
2. penes quem ex pacto communi majestas est, cum existere in naturæ statu intelligatur *, solutus lege civili esse debet, quæ in eo statu nulla est.
3. Sed & cum lex omnis ab eadem procedat majestate, (unde summi imperantis lex dicitur, & ipse lex animata in terris) si legi obligetur, ipsi sibi obligabitur; natura autem obligationis talis est, ut respectum semper ad alium habere debeat, ita ut diversa semper obligati & obligantis sit persona: si utraque qualitas possit in eadem persona consistere, jam in potestate ejusdem erit obligatione se solvendi *, quod in potestate semper obligantis est, unde illud, obligare se per modum legis, hoc est superioris neminem posse. Qui populo putet aut civibus obligari, adeoque personæ diversæ, is probet summum imperantem per legislationem subjectis suis obligari, quod ipsum contra naturam subjectionis & imperii est; nam & ei cui obligari princeps dicitur necesse est ut iudicium demus de lege, & hoc ut efficax sit, executionem etiam legis, quæ consistere coactione & pænâ debet: itaque si populo, penes eum summa potestas erit; si singulis, ordo ad confusionem revertetur. At vero si legem populus tulit, cui ipse obligabitur? igitur in aliquo summo subsistendum. Sed conventionis lege obligari lex naturæ imponit, quæ fidem
5. fer-

* *Vid, introd.*

§. 3. n. 8. sic

Ulp. l. 31.

d. LL.

a *Confer.*

Dent. 17. 18.

19. Ios. 1. 8.

§. 93. n. 8.

* §. 12. n. 2.

* §. 27. n. 8. fin.

- * §. 3. n. 2. fervare jubet *: leges civiles robur & substantiam à principe accipiunt, conventiones à naturæ lege: naturæ lex fortior est principatu, quare & principum moderari actiones supra notatum *: hinc Baldi dictum, *Licet princeps non ligetur lege legis, ligari tamen lege conventionis eodemque sensu, Quamvis imperatori Deus subjecerit leges, non tamen subjecisse ei contractus.* Hinc & justissima subjectis adversus principem quæritur obligatio. Sed cum tota vis obligationis in judicio & executione fit, judicium autem seu executio non sine coactione, coactio nulla adversus principem, sequitur obligationem inefficacem esse, qualis in jure est ea quam naturalem appellant; non ita ut pacta in naturæ statu, cum quod ex iis deberetur, introductis necdum judiciis consequi per vim licebat *, cessantibus judiciis, incipientibus armis. Quod igitur cum subdito judicium, & adversus principem coactio est, ex voluntaria submissione, sed revocabili, venit: quo sensu Theod. & Valent. Impp. ad Senatum, *Dignam vocem esse majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri* *: adde, *prudentius factum, ut observantior equi sit populus, nec ferre neget, cum viderit ipsum Autorem parere sibi.* judicium non datur in invitum, obligatio manet, nec solutus debito est. Sed ut legibus se solvere, ita pactis licere, cum publicis tum privatis, si subsistere aliter non posse putet, nullus dubito *: una potior omnibus est nature legibus quæ de conservatione sui innata est *, nulla autem quæ adversari ei possit, quia ipsa recta ratio non esset: sic ipsa natura exceptionem tribuit. Legibus & Canones adjungo, qui scripti de iis quæ lege divina non de-
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.

* Introd. §.
4. n. 10. 11.

* §. 37. fin.

* L. 4. C. d.
LL.

* Sup. §. 3. n.
22. 23. §. 51.
n. 4.

* d. §. 3. n. 2.

definita, & extra fidei sunt dogmata!, & ordinem solum & regimen spectent ecclesie. leges merè humanæ sunt *, quæ vim omnem & virtutem à potestate civili habent *: quare canonibus teneri, exemplo aliarum legum, princeps nisi se submittens non potest *. subditos eorundem vinculo solvit, quæ dispensatio speciali nomine dicitur. Idem de privilegiis dicendum, quæ implorata revocabilia semper *, cum præter præcarii vim nihil obtineant: nisi in vim transferint contractus ex quo vinculum naturale habent, deque eo contractu manifestò appareat; vel princeps ultro de suo quid concesserit, quod præcarium excludit.

* §. 27. n. 6.

* §. 69. n. II.

* §. 66. n. 12.

§. 68. n. 13.

§. 69. n. 10.

§. 70. n. 3. 4

* 27. fin. §.

65. n. 15. fin.

1. §. XXVII. *Aliis legem author est.*] Quis legis ferendæ potestatem neget ei, qui quod summum in rep. est totum habet? pars hæc supremæ majestatis est. Quis neget ei qui jus ex
2. subjectione in personam habet? lex summi imperantis mandatum in subiectos est. Sed & qui
3. omnium voluntates una sua voluntate regit *, explicandæ suæ voluntatis jus habeat necesse est; lex voluntatem explicat: legis igitur ferendæ potestatem habere debet, ne muta ea
4. voluntas & sine effectu sit. Cæterum cum & omnes lex obliget, non potest non penes eum solum esse qui omnibus imperat; lex obedientiam exigit: igitur ei soli condendæ jus est, cui soli ex submissione obedientiam debemus.
5. Sed & cujus officium est populo pacem ac securitatem internam procurare, non potest non legislatio penes eundem esse, quippe quæ ad pacem maximè conducat, & sine qua stare
6. respublica non possit. Idem de Canonibus dicendum ubi vim obligantem iis tribuas, idem enim

* §. 17. n. I.
cir. fin.

enim quod lex sunt: unde pro jure si accipias, inanis porro distinctio inter jus civile & canonicum erit; omnes enim Canones leges sunt civiles, quia vim obligantem & coactivam non nisi à civili potestate habent *, ipsa in Papali ditione, quippe in legibus condendis non papalis, sed summa, Principalis, Regia spectetur potestas in propria cujusque ditione. unde extendi ad principes alios nisi ultro recipientes * canones Pontificios ipsa territoriorum distinctio, & intra proprium limitata singulorum potestas vetat: ultra qui protulerit quasi termini moti eos Propheta accusat *. Usus non facit legem, sed authoritas Imperantis probantis usum. authoritas ex tolerantia presumitur, nisi lege expressa data fuerit: unde consuetudo, quæ vim legis habeat *. Repetendum autem, quod ubi lex civilis in naturalem vel divinam incidit, utriusque vel alterutrius repetitio nuda vel confirmatio sit, (quomodo dictum, probata per legem civilem libertate naturali eam naturalem manere *.) & ipsa lex naturalis & divina relata & corpus civile, ab authoritate civili dici quandoque civilis possit *. sic tamen ut nomen obligationem non variet b. Condendæ potestas, & interpretandæ * seu declarandæ, mutandæ, derogandæ, & abrogandæ continet: quippe quod fieri sine novæ legis latione nequit. Hoc sensu dictum, eam legis humanæ naturam esse ut à voluntate humana pendeat, non in origine tantum sed & in duratione ipsa. Quod in consuetudine, etiam veterata, verum est, * Duratio enim a principe pendet, quare nec ipse nec populus scribere sibi legem, vel decretum potest, quod perpetuum obliget *: quamquam

* §. 68. n. 5. 6.
§. 69. n. 10.
§. 71. n. 3.

* L. 45. d.
epif. & cler.
Nov. 131. c. 1.
Vid. tamen
distinct. 10.
p. tot.

* Hof. 5. 10.
§. 31. n. 4.

* L. 32. d. ll.

* §. 20. fin.

* §. 3. n. 8.
§. 69. n. 4.
b §. 92. n. 10.
* §. 70. n. 2.
L. 1. 3. 9. 12.
C. d. ll.

* §. 67. n. 10.

* §. 26. n. 3.

7.

8.

- quam vero populus hoc efficere indirecte vi præstandi per se & successores singulos jurisjurandi, vel apposita poenâ possit. In omnibus promulgatio requiritur *, ut voluntas cunctis innotescere possit, quod obligandi vim tribuit dum sciant singuli ad quid teneantur. Ignorantia autem ex non facta promulgatione excusat, quin vel obligavit nunquam *, ut contra admittenti excusatione non sit opus: Neque verò alia ratione leges naturales obligant quam quia divinitus patefactæ, id est inscriptæ cordibus, ut Apostolus dixit: Neque consuetudo, quam ex longo usu quem princeps silentio probat: utroque casu actus tacitus pro expresso valet. Promulgata lex & peregrinum obligat, dum qui in loco aliquo contrahit, ut temporarius subditus ejusdem loci legibus subjiciatur. in poenis quandoque excusat, si loci constitutio specialis sit, & factum tale quod juri apud omnes communiter gentes recepto vel naturali non repugnet. Sed ut nec peregrinos, ita nec subditos tenet extra territorium consistentes, nisi constitutio realis sit. Promulgatio ejus nomine faciendâ cui legis condendæ jus est: neque enim fieri sub ejus nomine potest qui condendæ jus ab alio habet. Requirendæ autem in ordinationibus, statutis, & similibus per Magistratus inferiores condendis, à suprema potestate comprobationis necessitas hoc fundamentum habet, quod contra vel præter legem communem nihil possunt. Privilegia privant legem dixit Jason, quia præter juris communis dispositionem certis personis vel ordinibus ratione speciali conceduntur, quod solius Principis est, cum proximè ad derogationem accedat; leges enim generales sunt, & ad omnes

* §. 67. n. 10.

* §. 69. n. 5.
C. 2. d. const.
in. 6. L. ult. d.
decret. ab ord.
fac.

omnes ex æquo spectant: si generale ad omnes sit privilegium abrogatio legis est, non est privilegium nisi lex fuerit: quod extra legem est libertas dicitur. revocari posse privilegium supra dictum. cum & restitui lex abrogata possit *.

* §. 26 fin.]

§. XXVIII. *Jus vel imperium absolutum.*] 1.

Ius quidem ex consensu absoluto: sive liber consensus *, sive coactus sit. Consensu libero, si 2.

* §. 16. n. 1.

* d. §. 16.

* §. 17. n. 1.

circa fin

* §. 81. n. 1

jus omne in imperantem expresse * & abdicative translatum: idem enim quod de cunctis actionibus suis disponendi jus singulis in nature statu *, dato eo consensu jam de actionibus suis disponendi imperanti est *, licet etiam actiones ad imperium non spectent. Sic in dominico imperio, & æque in institutivo jus plenum & ab-

* §. 16. n. 2

3. absolutum ex *consensu libero & expresso* domino fit, & monarchæ *.

Neque vero impedit hominem privatum, vel ob pretium etiam, in servitutem se privatam dedere: defensio in populo libere consentiente hic pretii vicem explet.

Quid quod consentire consensu tali libero & expresso in jus plenum & absolutum volentes ne receptos quidem legimus? nil secus atque homo non sanus qui ad pretium participandum volet libertatem vendere, emptorem non invenit. jus ex voluntate & consensu judicandum.

Coactè jus plenum & absolutum fit si vis major subegit, nec in conditiones convenerit: cum enim conditiones victor noluit, potestatem omnem & jus omne voluit: tantam igitur potestatem, tantumque jus belli jure acquisivit, quantum concedere ei populus maxime potuit.

In imperantem igitur *jus omne* absolutum ac plenum transit, populo de imperii & superioritatis juribus non tantum non participante, 4. sed

- fed & nulla penes ipsum juris parte manente.
4. In imperio voluntario, extra dominicum, modo consensui nulla limitatio sit posita, imperantes non populi ministros sed populo ipso per omnia *superiores* esse, manifestissimum est *. repudiata distinctione inter majestatem personalem & realem *, quæ posterior populo minus recte assignatur, dum qui juri suo renunciaverit & alterius se submiserit, participare de majestate non possit. Sed & manent superiores, licet *jus omne* sub consensu expresso non venerit: neque enim alia populo potestas competere quam ex jure naturæ potest, ab eo autem jure cum recesserit, ipseque imperans naturæ jus retinuerit *, ne concipi quidem ea res aliter potest quin imperante populus inferior, imperans eo superior esse debeat, universos vel singulos spectes: sunt enim singuli omnes, universitas in imperante est, populo minus recte adscripta. At in Democratia, quomodo populum tibi imperante superiorem finges? idem vero jus in Monarchia Regis, in Aristocratia
5. optimatum est. Sed *jus omne* sub consensu *expresse* si non venerit, datum *Imperium tantum* intelligimus, (laxior enim *juris*, quam *imperii* est significatio) ut firma hæc disciplina sit, Consensum populi absolutissimum etiam, quo *imperium* vel *jus imperandi* nulla posita conditione datum sit, respectum non nisi ad imperium *, ejusque exercitium, & imperio obedientiam habuisse, nec ultra extendi: reliquum quod ad imperium ejusque exercitium nihil conferret, penes singulos, hoc est libertatis naturalis mansisse: nec diversum in casu dubio esse, ubi amplius *expresse* non apparet. Neque enim aliud, quod bene notes, consentientes initio voluerunt,

* §. 17. n. 1

med.

* §. 98. n. 2.

* *Ibid.*

* §. 17 n. 13.

K

runt,

runt, quam imperium instituere, idque exercendum, seque regendos dare, quo instituti imperii finem obtinerent: quicquid igitur translatum est, tale fuit, quod ad regimen & imperii exercitium pertineret, & ad ordinem, defensionemque sufficeret; quorum prius ad securitatem internam, alterum ad externam spectat, & totum imperantis officium complectitur, quod si explicare possit, juris omnino satis habet, dum ad æquata fini potestas sit: Juris igitur translatio laxior facta in imperantem videri non debet, quam qua officium suum explere, & procurare subditis imperii finem possit, nisi, quod dictum jam, amplius expresse appareat, ne factam supervacuo & ultra intentionis & propositi finis metam dicamus. *Imperium* hoc absolutum dicitur, non *jus omne* quod fit extra imperium. Est itaque absolutum imperium ex consensu absoluto, si imperio ter-

* §. 14. n. 3.
§. 94. n. 2.

mini seu limites, quam officium generale * non sint positi: Qualis semper præsumitur, nisi de limitato & conditione appareat: est enim imperii natura absoluta, cujus virtuti absolutæ si quidquam detrahatur, non imperium sed æqualitas quædam dicenda est, ut prævalere merito præsumptio naturæ rei conveniens alterâ ei repugnante debeat, nam & in dubio tenendum quod præsumptione juvatur. Imperantem absoluti imperii possessio tuetur, quæ delati absolutè probatio sufficiens habenda, si de limitato nihil expresse appareat *.

* §. 17. n. 9.

Hinc definiendum, quod controversum sæpius 7. de imperio institutivo inter juris publici magistros est, utrum transtulisse in imperantem populus quicquid potuit dum nihil exceptum sit, utrum quod voluit dicendus sit? transtulit nempe

- nempe quod potuit dum transtulit omne quod ad imperium pertineret. transtulit quod voluit dum ad imperii actum tacite limitavit, si ultra expresse nihil dictum sit: Sed quod ipsum præter imperii jura datum, quale designandi successoris, alienandi, & quod simile, non ad ipsum imperium, sed ad ejus habendi modum seu ad *jus* pertinet: est enim nova qualitas imperanti non ex natura imperii, sed novo consensu accedens, ab imperio ejusque exercitio plane distincta *. sic ad imperantem non pertinet jus extra imperium de quo *expresse* consentum non est. Sub imperii autem jure jus tacite ad media venit, de quibus deinceps subjuri-
8. bus Majestatis videbimus. De jure Domini infra particularius dicetur *: illud interim notetur, imperium non plenum tantum, sed & proprium & patrimoniale habere, cum liberæ dispositionis jure, *, & sua causa comparatum (a). Servorum & civium differentiam supra vidimus * Imperii summi & absoluti & pleni discrimen ex alibi dictis collige (b).
9. 1. §. XXIX. In personas.] Duplici jure: tum naturali cui nullo pacto renunciavit is cui summa potestas delata est; tum vero cæterorum ejusdem juris renunciatione & submissione, pacto inter se mutuo, accedente Principis acceptatione, quod summam facit imperii *. Tolle jus in personam, simul imperii animam omnemque effectum sustuleris, nihilque præter vanum imperii nomen supererit: nihil reale.
10. 2. Quo referri vitæ jus, & necis solet: videndum autem quatenus hoc jus competat. Sane iudicio licere nemo dubitat, pertinet enim ad juris dicendi facultatem *. Nec secus extra iudicium concedendum, quippe Princeps iudex
11. 3.

* §. 82. n. 3.

§. 9498. 100.

* §. 29. n. 6.

§. 30. n. 9. &

§. 37.

* §. 98. &

100.

a §. 14. n. 3.

* §. 16. n. 6.

b §. 18. n. 4.

§. 94. n. 7.

§. 95.

* *Plenius hæc*

§. 17. n. 1.

* §. 37.

dex per se semper supremus est, maximè si
 reip. ratio iudicio publico fieri, quod multis
 causis contingere potest, non patiatur. (ut nec
 intersit bene vel male iudicaverit, quod non
 ad juris, sed iudicii recti quæstionem perti-
 net*, modo propositum malum absit) Nam & 4.
 patribus familias in filios ante instituta imperia
 jus hoc competiisse, cum ipsa ejus temporis
 imperii natura, tum exempla manifestant: &
 post imperia continuatum Romanorum alia-
 rumque gentium leges evolventi apertum fiet.
 Dum ita in exercendo eo jure (ut reliquis om- 5.
 nibus) se moderetur Princeps, ut, quam cau-
 tionem in naturæ statu quo ad singulos adhibui-
 mus, intra rectam rationem subsistat, quæ fu-
 ribundi vel irascentis Principis, cujus turba-
 tum vel passionibus corruptum est iudicium, 6.
 esse manifesto non potest. Ita de potestate he-
 rili pronunciamus*, quamquam enim eatenus
 ea cæteris laxior sit potestas, ut vendere, do-
 nare, & alia possit, quatenus ipsas personas
 servos in dominio habet, ut tamen occidere
 dominus pro libitu*, & ex voluptate sua, vel
 petulanti quadam lascivia, nulla quidem ratio-
 ne servum morigerum, nullius culpæ reum
 possit, licet dare hoc jus dominium videatur*,
 vix est ut sub generali omnis juris submissione
 vel specialiter in vitam translatione venire pos-
 sit; quippe quod jus ex libitu ipse servus se
 submittens in se non habet, nec ipsa servitus
 concedit, nec sub imperii delatione venit: ad-
 de & in despotico rectam prohibere rationem
 effusionem sanguinis humani, nisi justissima
 causa subsit, quam justitia interna postulat, li-
 cet enim servus sit, homo est, participans de
 jure ex naturali lege. Facto tamen si occiderit, 7.
 fac-

* §. 5. n. 2.

* §. 19.

* §. 94. n. 15.

* *Introd.* §.
3 n. 13.* §. 3. n. 7.
seqq.

- factum apud homines impune est *, qua à sum- * *d. n. 13. cod.*
 ma Majestate admissum, sive per vim sive con-
 sensum Majestas sit: Qualem impunitatem jus
 etiam gentium admittit, unde & sæpius sub
 juris nomine occurrit *. Et quorundam popu-
 lorum civiles leges dominis privatis, & fami-
 liarum patribus in liberos concessere, quod
 domesticæ disciplinæ rigorem magnum reip,
 adjumentum putarent. Sed distinctius, ut dic-
 tum, ea jura ad juris externi speciem referes,
 Qui temere exercuerint, civitas vel privatus
 sit, Deum sciant habere vindicem, qui facti
 temeritatem judicio pensabit: uterque lege
 naturali tenetur, cui adeo adversaria tanta in-
 solentia est, ut nemo vel ignorantiam vel rec-
 tam in eo facto possit rationem obtendere. Bello
 8. captos belli jure occidere licet * ut hostes, * §. 48. n. 5.
 (nam & ipsis adversarios licet, dum manet
 hostilitas, nisi corporali relicta libertate suæ
 fidei commissi proponantur *.) & ad conser- * §. 97. n. 8.
 vationem sui, non ob pœnam, dum injure na-
 turali versarentur. Eadem ratione & sine con-
 ditione deditos *, si nocere possint; nec ulte- * §. 48. n. 5.
 rius quam dum positis armis cessante omni ho- * §. 97. n. 3.
 stilitate exactum ab ipsis, & præstitum victori
 fidelitatis juramentum, quo remissa omnis of-
 fensa intelligitur: nisi eos excipias qui facti
 aliis authores, vel enormium in victorem con-
 tumeliarum rei, quibus nec abolitio genera-
 lis, vel amnestia favet. extra hos non ut ho-
 stes, sed ut cives habendi. Atque prædicta hæc
 10. jura si in dominico, in civili igitur imperio ci-
 vem quemque bonum, innocentem, obvium
 forte, ex sola libidine imperanti confodere li-
 cere minimè concedendum est *, neque enim * *Ad. n. 6.*
 singuli ei proprietatem corporum, velut bruta *supr. §. 97. n.*
 essent ^{15.}

* §. Hic n. 6.
§. 28. n. 5.

essent animantia vel res inanimata, tradidere, sed imperio & ratione regendos. adde ad imperii exercitium nihil hoc pertinere *, quod proximè consideravimus. Adde & instituti imperii finem intentum consentientium in imperium fuisse, salvum, tutum ab aliorum esse injuriis: Principes pacto quasi tacito ad præstandam populi, singulorum salutem, defensionem teneri. Est autem & factum ejus apud homines impune, & jus eidem, quod domino datum, bello captos occidere, & sine conditione deditos, fit enim ex institutivo dominus.

* §. 53. n. 3.

At ipsos cives ad bellum cogere, & obsides I I. dare quin possit, nihil dubito *: Ita autem dare, 12. ut pactis nisi stetur jus hosti fit civem innocentem necare, non concedo: quippe cum ipsi Principi non liceat, nec alii hoc jus potest cedere. At deserere, imo tradi civem innocentem 13.

* §. 3. n. 3.
22. 23.

arbitrio hostium quo apparens declinetur civitatis excidium, sunt qui intrepidè affirmant. prima quidem ac potissima naturalis lex de conservatione sui est, quæ cæteras omnes omnesque rationes vincit *, & jus indefinitum dat ad media *: necessitas nempe ejusmodi omnis

* §. 6. n. 3.
§. 81. n. 2.

pacti omnisque obligationis facit virtutem quiescere, quare civitati hoc jus in civem ad civitatis conservationem videatur concedendum. Sed eadem lex naturalis ut principi, ita singulis scripta est: nec vero alia conveniendi sub imperio ratio fuit quam sub eo securitatem

* §. 13. 14.

& salutem quærere *, quare jure præcisoprivari eo commodo contra primævam instituti imperii rationem, & tacitam principis obligationem *, tradique hosti omnino non posse

* §. 14. n. 3.

videtur. Igitur ad præsumptionem recurrendum, singulos in prima imperii institutione

ci

ei civitatis juri, si rogati de eo fuissent, minime fuisse adversaturos, quippe pati hoc malum singulos quam interire civitatem maluisse nihil à verosimili abit: maxime cum cujus ea futura fors esset prævidere nulli potuere, salvos se non esse cum interitu civitatis, omnes. deserto autem civi jus se defendendi naturale

14. redit *. Culpæ vel contumeliæ insignis rei in * §. 14. n. 3.
§. 99. n. 13.

15. bant *. Sed & ex factò, vel non factò civita- * §. 83. n. 3.
tis subditorum obligari personas affirmandum

censeo; naturali quidem ratione, cum personæ & voluntas subditorum in persona & voluntate sint civitatis, & ipsi velle quod velit civitas intelliguntur *. Adde & qui personam civitatis * §. 17. n. 7.
§. 86. n. 2.

obligatam habet, jus etiam habere ad omnia jura civitatis, inter quæ maximum jus est imperii, quare quod subtrahere ei, quam potest maxime licet, undeprehendere, & detinere civitati

16. subditos. Servitutem in personas devictas jus

17. naturale probat, cum & occidere liceat: neutrum postquam moratoribus placuit, libertas ante naturalis, ex jure gentium redit, soluto redemptionis præmio, vel alia posita conditione, limitato naturali servitutis jure. Sed manente interea retentionis jure quasi in pignus, usque dum conditio fiat.

1. §. XXX. Bona.] Juri in personam conse-

2. quens est hoc quod in bona dicitur: Cui adde

3. voluntatis submissionem, neque enim bona

quæ quis in naturæ statu * possidebat excepisse * *Vid. §. 3.*
n. 11. seqq.

dicendus est, quatenus nempe ad habendum

imperium necessarium, qui personam subje-

cit: habet quidem quisquis de propriis bonis

disponendi facultatem, ut circa ea velle quod-

libet possit, (dummodo ne ita utatur, quod rectæ rationi repugnet) sed cum effectum omnis suæ voluntatis alterius voluntati subjecerit *, sequitur velle efficaciter non posse quod nolit is cui per omnia se subjecit, nec nolle quod ipse idem voluerit, inde nolendi simul & volendi jus de bonis nostris penes eundem esse. Sed verò minimè imperio ac principis dispositione res suas excepisse intelligendi cives sunt, si periculum sit salvam remp. sine earum usu vel ablatione esse posse: Quin verò intelligendi excipere non potuisse quæ necessario ad defensionem pertinerent, dum & ipsi ad reip. conservationem, cuius sunt membra, teneantur *. contradictoria sunt, civem velle esse, civitatem non salvam esse. *Dominium eminens* hoc jus appellatum, (alii imperium simpliciter malunt) sub quo jus rebus subditorum cum bello, tum pace & pacis causa utendi, alienandi intelligo: imminente bello segetes comburendi, agrum circumjacentem devastandi, ædificia, suburbia diruendi, rura manibus fossisque adaptandi: exigendæ pecuniæ jus sub tributi vel alio nomine, ab omnibus vel singulis: hinc magis ut mutuas subditi civitati pecunias tradant: ne jus sit debitum principale exigendi, solutionem vel terminos prorogandi, ipso licet debitore invito: legem sumptibus & rerum usui ponendi, & quæ enumerari plura possint *. Quod autem de *rebus* dictum, idem de *jure* subditorum dictum esto. In privatorum utilitatem exercetur hoc dominium dum cogi singuli in magna frumenti penuria possint, quod penes ipsos est in usum communem conferre: Ad principis securitatem, quod ex subditorum opibus partem tollere quorum nimias suspectas habet,

* §. 17 n. 1.
in fin.

* §. 52. n. 3.

* §. 35. n. 2. 3.

4.

5.

- habet, privatum excedentes modum, quæ potentiam parere & contemptum principi (dum ad eum proximè accedant) & Majestati periculum possint. Sed ut nec corporum, ita nec rerum suarum dominia abdicativè * consensu suo * *Confer. §. 61. n. 1.* subjectos in prima imperii institutione in Principem transtulisse, ex præcedentibus manifestum est: Illud transtulerunt quod ad imperii exercitium pertineret *, quo minimè necessaria dominiorum possessionumve tunc temporis abdicative translatio, si dominium manet eminens, & usus ubi necessum erit. Igitur qui non spoliandas singulorum res Principi, sed ad necessitatem & utilitatem publicam utendas tradunt, compensatione in tempore, si fieri commode possit, facienda, ex æquo arbitrantur: sed dum cogitent ejus rei solius Principis esse arbitrium, de actionibus suis coram Deo responsuri. Quid autem si subjecti alterius regno domus demolienda vel totus ager effodiendus sit, quo casu utraque & subjectionis & utilitatis publicæ, respectu non subjecti, cessat ratio? dicendum subjectionem hic rerum spectari, proindeque dominium eminens rerum esse: si ut terra, fundus consideretur, ad jus supremum territoriale referendum. In herili imperio quibus locis adhuc servitus obtinet, ubi omnia utilitati domini serviunt, jus laxius est *, neque enim is tantum imperii jus tenet, sed * *§. 19. n. 2.* & ipsas possessiones privatorum *, & universitatis corporales & incorporales in dominio * *§. 97. n. 2.* & proprio patrimonio habet, dum consensu expresso teneat *, vel belli jure qui jus omne in- * *§. 61. n. 1.* vitis per vim extorsit: ut vel sibi tenere *, vel * *d. §. 97. n. 2.* precario relinquere, vel partem concedere * *§. 28.* subjectis proprietatum, vel fructuum * *Gen. 47. 24.* pro reli-

reliqua colenda, prout vel severus vel benignus fuerit. In possessiones per universitatem occupatas (ut quæ gens sedibus suis pulsa novas sibi quæsierit) dominium etiam puto imperanti acquiri liberæ dispositionis, non populo, qui personam sub imperante acquirendi sibi vacua non habet. Refer huc quæ de præscriptione infra dicentur*. Adde pro civitatis debito subditorum bona obligari naturali ratione, ex alibi dictis*. unde jus retinendi bona: represalias vulgo, Galli Literas Marcæ appellant.

§. XXXI. *Territorium.*] Et hoc consequens est juri quod in personam competit, quippe personæ sine territorio, hoc est loco aliquo existere non possunt: ejus autem cujusque locum esse quem quisquis occupavit, Cicero dixit. Per se autem hoc jus ex subjectione competit juris ad imperium pertinentis, quod & territorii complectitur. Effectus est, ut qui in territorio fit, territorii principi & juri territoriali subjiciatur*: quod unicum Ostracismi apud Athenienses possit esse fundamentum. adde suspectam potentiam (a) & rationem de conservatione sui*. quod iniquum in eo videtur utilitate publica rependitur. Eodem jure liber fit, qui territorium ingreditur a quo servitus exulat: servus ubi subjecti servi omnes. Pertinent & ad jus territoriale prohibendi accessus*, & transitus liberi, non innoxii, & salvi conductus, & de recipiendis vel non recipiendis exteris, legatis, (a) & præcedentiæ*, & alia jura. Et ex territorii jure venit, quod vias nunc publicas, regias dicimus. Referri & jus potest ad ea quæ sub terris latent, ut sunt, auri, argenti, & aliorum metallorum fodinæ*. Jus autem extra territorium non extenditur, dum
terri-

* §. 35. fin.

* §. 29. n. 15.

* §. 37. n. 5.

§. 47. n. 2.

a §. 66. n. 5.

§. 30. n. 5.

* §. 37. n. 6.

* §. 3. n. 15.

a §. 51. n. 6.

* §. 41. fin.

§. 47.

* Adde §. 36

n. 7.

territorio, ut servitus rei servienti, insit, quæ
 5. concipi extra rem servientem non potest: quare in jure exercendo abstinendum ab alterius territorio *. Adversus externos Princeps ex propria occupatione territorium tenet, secundum ea quæ supra dicta *.

* Deutr. 15.
 14. Hof. 5. 10.
 §. 27. n. 6.
 * §. 3. n. 18.
 19. seqq.

§. XXXII. *Causas.*] Causas adjeci, quia rationem quandoque à persona distinctam habent, nulla autem causa est quæ non summæ potestati subjiciatur *.

* §. 37. n. 3.
 fin.

1. §. XXXIII. *Actiones habet.*] Profanas intellige, vel etiam *sacras*, ut locus hic generalis fit, (particulariter de his infra dicetur *) sed easdem *EXTERNAS*, & naturæ lege vel divina *NON DEFINITAS*. Sub actionibus & verba complector *, quæ & ipsa externa sunt.

* §. 63.
 * n. 3. eod. §.
 83. fin.

2. *Internæ* cum invisibiles sint, sunt enim in anima quæ spiritus est, in notitiam non cadunt humanam, quare nec imperio subsunt humano, quod ad ignorata extendi natura vetat *: inde incongruum naturæ humanæ haberi, ex actibus merè internis jus aliquod aut obligationem inter homines nasci: hinc, *Mentem sui juris esse: voluntates liberas: propositum in mente retentum nihil operari.* Quod ita extendi placuit, licet ad notitiam deinceps imperantis pervenerint.

* Add. §.
 63. n. 5.

3. Fallit autem quando actus internus cum externo conjunctus sit: quod fit, interno in effectum aliquem deducto, quo casu & animi malitia in exasperanda pœna ponderatur. Deliberationem cum sociis ad actum externum refero, quia ad personam secundam transit: adde deliberationis actum proximè ad actum ipsum illicitum accedere; nec delicta deesse quorum si actus alius externus sequens deliberationem spectetur, remedium quandoque

que

Hist. 2.

que serum adhibeatur, maximo cum reip. deterioramento, quorum ex pluribus si speciem velis, sume perduellionis crimen. *Qui deliberrant, desciverunt*, apud Tacitum legitur. **gravior** autem actus externi pœna est, quo ulterius processit. Altero sensu illicita rei prohibitiæ, factive illiciti præsumptio, propositum, intentio dicitur, si conscientia obligationem spectes, dum præsumere illicita vel facienda proponere, intendere, salva conscientia nemo possit qui illicita esse novit: manifestissimus autem hujusmodi propositum legislatoris contemptus est, qui ipse peccatum dicendus. hinc, *De illicitis nullam debere esse consultationem*: consultatio enim conscientiam violat, quæ violata Deum vindicem habet, (æque enim cum interna ut externa videt, & hæc & illa imputare potest) libera tamen ab humano supplicio, quia subijci alii nihil magis atque mens vel cogitatio potest. unde *subjectionem* Apostolus *propter conscientiam*, non propter pœnam appellat *. **Impropria** illa subjectio est qua mens non sui juris dicitur, quia ab altero decipi potest. **Actiones** externæ, sacræ seu profanæ, quæ naturæ lege vel divina *definitæ* sunt, eo ipso humano subducuntur imperio * quod definitæ jam, sed à Deo sint, qui superior humano est imperio, unde nec mutationem ex humana recipiunt potentia, quæ infirmior divina est: qua ratione quod dictum de singulis in naturæ statu, ut quæ actiones contra definitionem legis divinæ sint, extra jus sint agentis *, rectissimè ad jus imperii applicetur *. **Modus** autem, seu circumstantia aliqua definiti actus distinguenda ab ipso actu est, sed quæ & ipsa humano eximitur imperio, si lege di-

* Rom. 13. 5.

* §. 92. n. 9.

* Introd. §. 4. n. 12.

* §. 92. n. 9. 10. §. 95. n. 6.

5.

6.

divina definita sit. Definiti autem probatio tanquam juris novi & limitativi libertatis naturalis (quæ semper penes imperantem intelligitur) per legem positivam posteriorem introducti, ad affirmantem pertinet. Libera proinde manente de non definitis supremæ potestatis definitione, sacra sive profana spectes, quippe quæ libertatis manserunt naturalis, ad quam ipsam refrænandam introductæ leges civiles & imperium sunt *.

* Confer.

§. 92, n. 9.

§. XXXIV. In ipsis quoque actionibus quid bonum quid malum, justum quid injustum, & I. quum iniquum, sententia sua determinat.] In civili statu: non ut tollere malitiam actionis, ut dicunt, *internam*, quæ insit ei ante statum civilem, vel quæ mala sit coram Deo, vel in natura rationali, hoc est per leges ipsas naturales, efficere possit ut ea mala non sit, quippe quod in potestate nullius est hominis. Apertius dicam: Actio considerata extra, moralitatem seu respectum ad legem naturalem, moralitas enim respectum semper habet ad normam, legem, obligationem naturalem, & quod bonum, quod malum est secundum eandem legem (unde eadem moralitas & lex naturalis) physica & indifferens est: Sin considerata moralitate, ratio primum vocanda in iudicium, quæ & lex naturalis, innata, cordibus inscripta, itaque internâ: hoc sensu admitto malitiam & bonitatem actionis dici *internam*, quamvis improprie: at eo sensu dici, ut *natura sua* mala sit, nulla considerata moralitate vel respectu habito ad legem (primo quidem naturalem, quia antiquissima, naturæ humanæ cognata *) hætenus non video, nisi tempus fingas ante naturam humanam, quæ nisi æternitas esse non

* §. I tot.

- non potest, soli Deo attributa. quare *ratione naturali hominis* in naturæ statu *, non *sua natura* actio mala dicenda. Rationis autem naturalis sub imperio interpretis cum summa potestas fit *, (ut una ac certa sit regula, quæ ex diversitate judiciorum privatorum non potuit non varia, & incerta esse, ex quo incertitudo, & discordiarum & confusionis & belli quandoque materies) ipsa de malitia actionis *interna* sua sententia judicat, sic ut publicè, & in statu politico pro malo actio non habeatur *, & extra vindicationem civilem sit, etiam ut externa ei obedientia debeatur, quamvis ipsius Dei, & privatorum iudicio possit mala esse *, sed eo casu non facienda, ut infra dicetur *.
- * *Omnino*. §. 39. n. 7. Confirmat sententiam nostram alia deducta ex potestate legis ferendæ consequentia: leges de eo quod justum quid injustum, quod bonum quid malum feruntur, propria hæc legum materia est circa quam occupantur: est autem justum quod jure fit. jure autem fieri in civili statu dicitur quod secundum legem civilem fit: non jure vel injustum quod contra eandem fit legem. atqui lex substantiam à summa potestate habet, ipsa igitur summa potestas quid justum quid injustum, quid bonum quid malum, per legis verba arbitratur. Sed & legis latæ finis obedientia est imperio, quæ haberi non poterit, si de bono & malo, quid liceat in republica quid minus, penes privatos manet iudicium *. Eo sensu boni & mali, justi injusti, æqui iniqui regulæ, subditorum respectu, dici *civiles* possunt, sic ut alibi dictum *, & ipsa actionis moralitas ex lege positiva. Ita quod privati ante juris erat (dictum enim supra *, in naturæ statu rectane ratione in iudicando bono
- §. 4. 5.
- * §. 70.
- * §. 5. n. 3.
§. 7.
- * §. 93. n. 6.
- * *Add.* §. 87 n. 2.
- * *Introd.* §. 3 n. 8
- * §. 4. 5. n. 1. 2.
- 2.
- 3.
- bono

bono vel malo, justo injusto, an vero minus quis uteretur, contra legem peccet naturalem vel non peccet, proprio cujusque agentis judicio æstimari, facere quemque quod rectum sibi videretur) ipsa eadem concessione voluntatum omnium in unam, publicæ simul potestatis factum est & judicii. De actionibus præceptis mere civilibus nulli unquam dubitatio fuit. Vidit hoc jus suum Salomo *, dum intelligentiam sibi à Deo precatur, qua discernere in judicando quod bonum, quid malum possit,

* I Reg. 3.
9. §. 7. n. 4

4. Moniti iterum ne de eo summæ potestatis sententia contra legem divinam vel naturalem sit *, vel à dissentiente obedientia interna exigatur *. ipsæ leges naturales & divinæ principi regulæ & norma sunt judicandi: internæ imperio non subjacent *.

* §. 92.
* §. 93. n. 12

5. De actione notandum bonam eandem, & necessariam, & justam, & æquam diverso respectu dici. bonam respectu congruentiæ cum lege: necessariam respectu debiti, dum ex jussu superioris, seu lege naturali vel positiva ita fieri, aliter non debeat, quod necessitatem imponit: justam, cum quod legi congrua sit, lædi per eam nemo dici possit, justitia ad personam refertur: æquam, quo sensu alibi dictum *.

* §. 33.

* Introd. §.
3. n. 12

§. XXXV. *Proprietates lege publica discernit.*] Proprietas quidem ante imperia fuit: Sed quod jus ita limitavimus, ut res occupatæ jam occupari iterum ab alio non consentiente vel egente possint *. atque eatenus jus naturæ mansit. Cæterum cum de consensu dato, vel negato, & necessitate propria minus rectè & ex animi passione possint singuli judicare, vel proprietas incerta, vel nihil proprium fuit. princeps igitur jure concessæ potestatis suæ,

* §. 3. n. 19
& seqq

la-

latis de dominio, de consensu, de necessitate legibus ita quemque in suis possessionibus tuetur, & ab aliorum injusta defendit occupatione, ut secluso omni alio habere liceat: quod est verè, & cum effectu publico proprium esse. hoc sensu proprietates quasque princeps ab alterius distinguit. Sed & quatenus rebus liceat communiter uti ab ejusdem permissione pendet, & jure quod in res habet *: potest enim vel minima quædam non curare, quædam in medio relinquere, quædam auferenda egenti concedere, quædam alienatione per consensum eximere, quæ positæ proprietati limitationes sunt. Atque eatenus de furto lex civilis est, dum ea definit quid sit furtum, quæ sit res aliena, quid contrectare rem alienam. Neque tamen per legem civilem jus naturæ mutatur quod pacem suadet seu jubet mavis, furta prohibet: juri autem materia subtrahitur, cum actio jam non sit furtum ubi res non aliena, manente legi naturali sua virtute & applicatione ubi est furtum, ita ut interposita definitione qui contra admiserit, etiam adversus naturalem & divinam peccat eam, quæ alienum invadere, furari prohibet. Idem in similibus. Idem in contractibus, in pactis servandis, quis consensus legitimus, quis sufficiens, quod pactum obligans. Neque contra legem peccat naturalem qui pacta, contractus lege civili prohibitos non fervet, vel qui teneri exiis se, vel obligatum esse neget. Lex naturalis quidem pacta servari dicit, eaque cum signis, tum verbis introduci, sed voluntatem animi significantibus, sufficientibus, non levibus, temerariis, inconsideratis; at quæ qualia reputanda signa, vel verba sint, non determinat: Princeps igitur
judi-

* § 30. 36

2.

3.

judicium suum interponit, quæ verba, quæ signa sufficientia, eodem judicio suo definit, rem incertam prius certam facit. Inde scrupulosa apud Romanos stipulationum solennitas. Lex naturalis non mutatur; explicatur. Quod dubium in ea, vel obscurius dictum, clarius, apertius dicitur. Quid si minorum ætate in contractibus levitatem quis ultra tempus nunc definitum præsumat? dicendum est principis ejus rei summum esse arbitrium. Inde justa Senatus Consultum Velleiani dispositio, & authentica, *si qua mulier* crediti instrumento proprio viro subscripserit, & quæ plura in legibus civilibus Romanis reperias. Peccat tamen qui lege per dolum abutitur. Idem quod de contractibus, de juramentis etiam, & absolute ab iis dicendum, ex imperii jure, & domini eminentis, cum in personam jurantem, vel cui juratum sit, tum in rem ipsam, vel actum juramento promissum. Sic & contra naturalem non peccat, qui ex nudo pacto dominium transiisse neget. Inde interposito pacto, quamvis dominia naturaliter transeant, fit nonnunquam ut civiliter is effectus non nisi per traditionem habeatur. Sed & quæ sit traditio legitima princeps lege lata definit. Idem de possessione: Unde & justa proprietatum per præscriptionem alienatio, etiam ex mala fide, quod ad juris externi magis quam interni speciem referunt *: respectu occupatoris puta, est enim * §. 29. n. 7. conditio magis proprietati ab imperante posita, quam ponere in jure est ejusdem imperantis; ita peccat adversus legem naturalem qui in mala sit fide, rem possidens alienam hoc agat ut acquirat, quamvis tutus civiliter longissimi temporis possessione, quæ exceptionem parit

L

præ-

præscriptionis adversus veterem dominum: si fraus omnis absit, naturaliter derelictio præsumitur, neque rei alienæ conscientia domini acquisitionem impedit. Igitur cum quid meum, quid tuum esset, non sufficienter nec efficaciter lex naturalis definierit, & constitutum de eo Christus se judicem neget, definitio ejus ex lege civili petenda fuit. Ad hanc autem in contractibus, & alienationibus respectum habuisse in dubio semper contrahentes præsumuntur, nisi extra territorium consistere-

§. XXXVI. *Et ipsa dominia propria habet.*]

Primo patrimonialia, quæ non jure regni possidet sed aliunde quæsit: item regna donatione vel testamento non solum, sed & armis quæsit, quæ & ipsa patrimonialia, quatenus infra dicitur*. Jure regni loca in territorio inculta, vacua, *res non possessæ*, & quæ nullius, essent: etenim cum occupandi juri quod ante imperia singulis esset*, quivis inito pacto in gratiam unius principis renunciaverit, & ipse quia non renuntiavit jus naturæ retinuerit*, sequitur, cum occupare nemine adversante potuit, occupabilia omnia quæ non occupata, non possessa nec ab singulis nec communiter ab omnibus, vacua, inculta, nullius, universa occupasse: Quæ publica id est populi, non omnis, hoc est gentium, (eo enim sensu *publici* vox minus propria accipitur) sed alicujus hoc est propria imperantis dicuntur. Quod ad *res communiter possessas* non eadem videtur ratio esse: puto enim statim hic cum imperio in singulis non tantum occupandi jus cessasse secundum ea quæ supra diximus*, sed in imperante pariter: res autem communiter possessas ejusdem

* §. 98. n. 1,
2.

* *Secund.* §. 3
n. 19, 20.

* §. 17.

* §. 3. n. 19

ejusdem juris ac conditionis mansisse cum iis quæ a singulis privatis jure proprio possiderentur, communes. nempe, ut aliæ singulorum: talis enim communio est respectu communium, qualis proprietas respectu possessionum singularum est, eoque sensu ipsa communio proprietas quædam: Quare ut instituto imperio nec hi jus proprietatis *, ita nec omnes jus communionis abdicative in principem transtulere; sic autem transtulere, ut rei particularis jus & proprietas particularis penes singulos, communiter possessorum jus commune penes omnes, hoc est multitudinem esset, in ipsas manente communes ut in particulares, imperii & domini eminentis jure *, cujus ea in utriusque speciei sit efficacia, (quatenus ad imperium, & usum, & utilitatem Reipublicæ expedire ipsi videretur) ut usum etiam earum rerum naturaliter competentem tollere possit, ipsis rebus, sublato usu, quasi ad publicarum conditionem redactis. Si rerum seu possessionum ususfructus a populo initio regi rem familiarem assignetur, conditio hæc erit juri suo posita, vel facultas, quæ ex natura imperii in res competebat, non plene data, seu aliter concessa. Montium igitur, & sylvarum & rerum omnium a privatis singulis non possessorum, vel non distributarum usus naturaliter ex jure communi cuivis è populo patebat, ut feras capere ex iis *, & ligna & glandes colligere liceret: At postquam Principi jus in res datum statui libertati naturali lex potuit, quâ vel tollere eam, vel limitare potuit. Flumina quatenus distributa privatis non essent, communia omnibus mansere: Piscatio ad modum venationis in montibus, sylvis, naturali-

* §. 30. n. 6.

* §. 30.

* §. 3. n. 24.

* n. 15. hic.

* sup. n. 2.

* Mar.
claus.

ter singulis licita inter jura regni relata est, nec subjectis licita nisi permissu principis, cum ita expedire reipublicæ videretur. De navigatione, & transitu infra dicetur *. Aqua profluens patere omnibus debet, ut bibere in eo, & aquam haurire, aliamve utilitatem, si qua similis sit, innoxiam ex eo trahere nullus prohiberi possit, dum hic respublica non patiatur. 7.

Quod idem de auri, argenti, & aliorum metallorum fodinis dicendum, quas effodere singulis jus fuit: adde quæ sub terris latent venas, saltem quæ sub instituto imperio non apparere, pro communiter possessis non habendas, itaque sub generali etiam occupatione principi cessisse *. Quo jure & thesaurum, bona ejecta, naufraga, postquam jam recipiendi absit animus, caduca, vacantia, & alluviones censeo. Sed hæc omnia minus dubiè propria imperantis populi vel principis dicentur, si non familiæ segrege, quibus singulæ jam possessiones aliquæ essent, imperantem instituerint, sed vel populus liber, vel sub imperante novas forte sibi quærens sedes, terram per universitatem occupaverit, quippe quæ ita occupata, cum populi persona non esset, imperanti cedunt. 8.

Mare cum jure aliquo privatis non cesserit, nec tamen inter res vacuas, non possessas fuerit, ut flumina commune mansit. Sed, ut sol, aër, ita nec proprium principis fieri posse, respectu principis & populi alterius, enixè propugnatum est; Contra quam alii affirmativam amplexi iis principiis quæ ex doctissimo Seldeno discas *: sic enim tenent, Mare sub generalissima totius universi donatione comprehensum *Adamo* primum, post diluvium *Noacho* cessisse, proindeque venire in distributionem expressam seu concessionem potuisse, & 9.

ve-

venisse in vetustissimas distributiones inter Noachi filios, & terræ sanctæ divisionem ab ipso numine factam, deinceps & alteram ab Josua institutam, plurimis scripturæ locis ei faventibus, tantum absit ut jus divinum dominio maris refragari vel contradicere videatur. Igitur repugnare ei *lex naturalis* non potest cum lege divina positiva permissum sit, utraque enim lex divina est quæ pugnantiam habere inter se non possunt, ut male fieri iudicio rationis dici nequeat, quod legi positivæ congruit. Neutra quod prohibitum est, permissum dispositioni humanæ videri debet, & in facultate esse naturali. Unde proprium fieri alterius principis vel per *occupationem*, (modo quo de rebus communibus supra dictum *) * §. 3. n. 19. & per *conventiones* inter gentes tacitas & ex- 20.21.

10. preflas, facta inter ipsos *divisione*, potest. Quam sententiam & recepta omnibus gentibus *praxis* probavit: sed quæ contradictores viros
11. magni nominis habet. Sunt enim quæ obijciunt argumenta ex natura maris: quasi quæ *occupationi* repugnet, quod fluxilis, interminabilis, & vasta nimis. frustra enim divisio, si occupari res divisa nequeat. Sed quarum *prima* ratio si valet, eodem argumento sequeretur & flumina propria fieri principum non posse, quorum adeo natura fluxilis est & in momenta mutatur, ut cum eo collatum mare stabile & immotum dicatur: propria tamen fieri eorum, quorum interfluunt fines, jus apud omnes est: quod idem de freto, de sinu, & mari interiore dicendum, nam & hæ aquæ fluxiles sunt, propriæ tamen fiunt: sed & eandem navem Jctus appellat, cujus ne prioris substantiæ particula restat *: quin & aërem * §. 42. fin.

conterminum, cuius fluidior multo quam maris est natura, ab eo possideri qui fundi vel ædium est dominus, notissimæ in jure servitutes de ædibus non altius tollendis, de luminibus non officiendis, & prospectu, & aliæ probant: unde cœli dominum, quem soli dicimus. Sed 12. nec rem *interminabilem* mare esse, quia liquidum, & terra forte majus, sacratissima ipsius Dei *, & Regum sapientissimi * effata probant: quin ut ripæ fluminum, sic littora maris termini non sint, nulla probabilis ratio suadet; nam & I Cti littus appellant quousque, fluctus a mari pervenit *; & minus corpus æque majoris quo continetur terminus, atque majus minoris contenti censeri debet: habet & scopulos mare, montes, insulas, & similia quæ fines regant, unde & nomina maribus: & gradibus distingui notissimum hodie; & terminis usus gentium probat: unde & finium regundorum agi posse J Cti docuere. Ex ma- 13. gnitudine nimia domini incapax mare esse qui obtendunt, si *universum* intelligant, recte quidem; nam & parte forte non exigua ignotum est, in ignorata autem non cadit dominium: sed & qua notum est ab uno homine vel populo difficulter occupari nihil quidem singulare est, sed cum terra commune habet; ratio autem ab impotentia hominis vel populi, non à maris natura inoccupabili petenda. At *pro partibus* occupari, etiam præcipuis, maximis, non minimis, & totum a diversis & pluribus, qua notum, itidem cum terra commune habere, nil video quod vetet. Ratione territorii adjacentis in proximo ut è terra navigantes cogi possint, & in freto, & sinu, & mari interiore populi alicujus terris con-

* Job 38.10

* Prov. 8.29.

* L. 96. L.

112. D. V. S.

§. 3. D. R. D.

concluso (ut in flumine) dominium etiam ac imperium agnoscunt ii *, qui generaliter oppugnant: Ita distinctè Vir doctissimus in *Mari libero* * adversus causam specialiter Lusitanorum, non de sinu, non freto, non mari interiori, sed de Oceano quærit, qua immensum, infinitum, rerum parentem, cœli conterminum antiquitas vocat, & ipse *ibidem* partem maris (quod nos etiam ad maximam extendimus) propriam uni, vel pluribus fieri populis posse aperte concedit: maxime dum *alibi* * quod occupatum mare (quo sensu dixerat, id est in partibus) non sit, aut occupari non potuit, non ex ratione naturali sed ex instituto tenet provenisse, quod mutari posse nec ipse nec ullus diffitebitur. Quod occupatum universum vel ex consensu tacito, vel expresso per divisionem inter principes non sit, factum, seu mavis non-factum probat, jus seu facultatem non improbat, nec ipsius maris naturam mutat. Neque spectat huc quæstio de modo occupationis, ejusque continuandæ ratio *.

14. Qui *usum* vel partis vel totius communem esse volunt, eo quod omnibus sufficiat, & haberi sine alicujus deterimento possit, proindeque nec eandem quæ in aliis rebus distinguendi domini necessitatem esse, proprietatem argumentò, concessio utcunque, nil magis impediunt, quam lumen meum, quod & aliis sufficit & à pluribus sine meo deterimento haberi potest, & fundum meum qui iter omnibus debet, efficiunt non meum esse: sed & multa rectè fieri, ad quæ rectè facienda non necessitas requiritur, dum in jure sit agentis, nemini non notissimum esse debet. Verum an usus debeat in spiciendum:

L 4

certo

* *Vid. Groi. Jur. Bell.** *Cap. 5. p. 35** *Jur. Bell. 2. c. 3. n. 10.** *Vid. §. 35. n. 4. §. 3. n. II. med.*

certe negatum quale diximus, in partibus etiam, insignem inhumanitatis esse speciem, nemo discretus dubitat: & inter rectæ rationis dictamina seu naturæ leges ea censeatur, quæ æqualitatem servare in earum rerum usu jubet quæ sufficere omnibus sine alicujus deterimento possint, cum eripiendo aliis incommodi, nobis non magis commodi sumus: unde & altera naturæ lex, quæ prohibet incommodum aliis esse, ne si qui superflua velit aliis belli materiem suscitet; cui & lex de societate & pace colenda adversatur. Patere igitur navigantibus, & commercio debet, ut facultatem ex jure præciso domini ea ex naturæ legibus moderatio temperet, maxime in necessitatis casu: hoc est quod doctissime Grotius propugnavit, quibusvis ad quosvis liberam navigationem, & mercaturam esse; adde nullo etiam navigantibus onere imposito ex sola domini causa, quamvis rectè ex alia, sed moderato, liceat; præstitâ, si noxa metuatur, quæ dominum securum reddat cautione: itaque fœderibus moderatum inter populos ad alterius territoria, portusve (qui territorii seu continentis pars dicuntur, & publici) accessum legimus: Sed quæ in mari nihil speciale, cum & terra, quæ tamen propria est, peregrinantibus & transire volentibus usum similem debeat. de flumine supra dictum *. Sic lex naturalis jus principum naturale limitat. jure enim naturali præciso, si nihil concurrat, pati invitus nemo cogitur alium possessiones suas ingredi. Igitur & quæ innoxia sit utilitas ipse princeps judicabit: si juste metuatur, merito petenti non concedet, cujus interiora conspiciere non datur; at qui petit ani-

mi

* n. 6.

mi sibi & propositi recti conscius vindicare de bitum sibi naturæ lege non prohibetur. Itaque bellum utrinque iustum erit. De cætero maris usu, piscatione, gemmarum, concharum collectione, ea potest consideratio esse, quod domini possit commodis detrahere, & proprietas deterior fieri, quomodo fodinæ, si effodere promiscuè & sine discrimine cunctis li-

16. ceret: Sed & impeditum hunc usum qui putet molestum sibi, vel commodis onerosum, vel subsistentiæ suæ & subjeutorum necessarium, ut præstare iis quam debet salutem, finemve attingere delati sibi imperii non possit, repetere jus pristinum quasi in res non distributas vel non concessas, non prohibetur; dum stare in casu necessitatis ne pacto quidem suo quisquam tenetur, quo consensisse adversus propriam sui conservationem comperitur * : re-
 17. petendo igitur jus, officium suum exequetur, ^{* Supra §. 3. n. 22. 23. 26. n. 8.} absit ut male quicquam admiserit. Omnem si maris usum promiscuum concedamus, vix est ut nocere nudum proprietatis nomen possit,
 18. vel contradictorem qui proprium dicet sibi nisi ab gloriam quisquam reperturus sit. Qui autem non consenserunt dominio jus naturale ut in rem non distributam, communem, retinent: at minime consensisse censendi sunt qui facto aliquo contrarium testati sint; unde rem iis vindicare licet per media cuncta quæ natura
 19. monstrat. Quæ *extra territorium* loca inculta adhuc sunt, si jussu, mandato, vel auctoritate principis occupentur, principis fiunt: si à privatis, proprium hi sibi regnum constituunt, fecundum ea quæ supra dicta*.

§. XXXVII. *Jurisdictionem habet omnimoda.* In jurisdictione tota vis coactiva est, in

L 5

qua

qua splendor præcipuus, & virtus majestatis,
 * §. 87. n. 6. & legis consistit *: ita conjuncta cum jurisdic-
 tione lex, *virtus armata* dicitur. Tolle
 jurisdictionem à Majestate, justitiam sustule-
 ris, & punitionem (cum jus omne tollas in
 personam) & cum eo obedientiam, & pacem,
 & securitatem, quæ finis est imperii & offi-
 cium imperantis, omnia erunt inordinata, &
 res delapsæ ad primævum naturæ statum, con-
 fusaque turba, nemo ubi audit neminem: Qua-
 re & in statum se naturalem restituit, & in-
 juriis se exponit, qui jurisdictioni se subtrahit,
 dum defensionem, & quæ per eam est, paci ac se-
 curitati publicæ eo facto renunciat. Jurisdictio 2.
 imperanti data & simul judicandi jus transla-
 to judicandi jure de propriis negotiis singulis
 in naturæ statu competente. Virtus autem ju- 3.
 risdictionis non in judicio solo seu judicandi
 potestate nuda, sed in *executione* consistit: sepa-
 rari igitur executio ab judicio nequit, ne illu-
 forium sit judicium, & tota jurisdictione de-
 stituatur, qui effectu destituitur. frustra judicat
 cui judicata non licet exequi. hinc non senten-
 tiâ, sed executione judicium finiri vulgo tra-
 ditum est. Marta executionem partem causæ
 potissimam dixit. & Dan. Mollerus sententiam
 sine executione campanam sine pistillo vocat,
 quasi mutam, mortuam. optime And. Gail.
 executionem id esse, quod extremum in jurif-
 dictione est. Omnimoda igitur Jurisdictio
 causæ cognitionem, definitionem, executio- 4.
 nem complectitur: Personas item, res, terri-
 torium, causas, actiones. Ad personas exte-
 ras non extenditur: quo argumento & Legati
 * §. 51. fm. * missi, quia cum domini personam repræsen-
 tent,

rent, consistere extra territorium intelliguntur. Sic nec socius in socii subditum jurisdictionem habet, licet non pari conditione socientur*. Nec in æquales, vel qui æque sit summus: Unde quæstio, de regni successione

* §. 23. n. 1.

5. si disceptetur, quasi judex sit futurus. His solis exceptis, qui in territorio reperiuntur hoc ipso subjecti jurisdictioni & imperio imperantis fiunt*. Quatenus in personas, causas,

* §. 31. n. 1.

6. & actiones sacras seu ecclesiasticas summi imperantis jurisdictione extendatur, suo loco dicetur. Si inter imperii partes controversiæ orientur, coram principe non secus atque privati sunt*, ipse igitur sententiâ suâ compescit,

* Vide l. 16.

D. V. S. l.

15. ad SC

Maced. l. 1.

7. cogendi, coërcendi, vel juris sui vindicandi læso jus est ut singulis in naturæ statu, nisi aliud pacto convenerit*, imprimis enim lex fœde-

§. 4. d. adli-

lit. edict.

* §. 50. n. 3.

8. ris inspicienda. Jus vero per se, vel per alios dicit: priore modo, erectis etiam tribunalibus & postquam causas ordinarius cognoscere coepit, avocationis jure quod magistri appellant, vel motu proprio, vel a parte aditus: solvitur enim judicium vetante eo qui judicare jusserat*. Cum enim totam jurisdictionem illis adimere possit, multo magis ejus partem

* L. Judic.

ff. d. jud.

9. potest. Sententia jus inter partes facit: non ipsi principi ut sequi eandem in negotio simili teneatur, si altera æquior ipsi visa fuerit, quippe non jure constituto civili, sed naturali, id est, sola æquitate regatur. Sic nec judici, qui secundum leges, non sententiam erroneam judicare debet. Ita ab institutione judicii jurisdictionis est facultas, ab exercitio pertinentia utriusque & quæ consecutaria sunt, sub judicialium nomine; quamquam & quorundam ante

insti-

instituta judicia, ut productionis testium, dictionis testimonii, extrajudicialis fuisset usus. Modus in naturæ statu consequendi suum, etiam per arbitros judicatum, nisi ultro motus debitor præstaret, vis erat *, qua vel res ipsas vel tantundem, vel plus etiam jus erat capere, sub restituendi superflui obligatione. Naturaliter juris sui quisquis privatus vindex ^{12.} est. redit autem jus naturale ubi judicia cessant: Unde repressaliarum seu pignorationis jus inter diversos populos, de quo alibi mentio fuit *. ^{13.}

* §. 26. n. 6.

* §. 30. n. 12.

§. XXXVIII. *Provocationi nulli obnoxiam.*]

Suprema cum sit, ulterior provocatio non datur *: unde summa dicitur, & decretoria, quod superiore infirmari nequeat: quamquam vero appellationis ab ipso Imperatore malè informato ad melius informandum exempla non desint. Sed & ad Majestatis hanc partem pertinet quod ipsa appellationibus modum statuit, gradusque determinat: quod & circa ^{2.} sacra obtinet *. Commune autem inter plures ex pacto esse appellationis iudicium, jus supremæ cognitionis non minuit. ^{3.}

* §. 18. n. 4.

* §. 67. n. 4.

§. XXXIX. *Mali vindex, idem severus.*]

Severum oppositum benigno appello, qui à ^{1.} juris puncto non recedit, non qui crudelis sit. De imperatore Apostolus. *Non frustra gerit gladium, vindex ei, qui quod malum est, fecerit.* Poenæ jus non est singulis, neutro nec naturæ nec zeli jure: illud juris sui vindicandi, vel afferendæ securitatis suæ facultas, quæ in bellum privatum incidit, quam etiam vindictam privatam appellavimus; hoc mera & seditiosa fictio est, quæ fundamentum in autoritate sacra non habet. Est poenæ jus solius imperan-

rantis in proprios subjectos ex juris naturalis facta per singulos reuinciatione: Renunciatio enim & singulorum respectu negationem seu privationem mavis juris resistendi naturalis probat & patientiam imponit, & imperanti jus plenum non impeditum relinquit, ut uti quibusvis mediis valeat quæ suæ, civitatis, singulorum securitati serviant *: inter hæc pœnæ jus est, lege prius posita. Sed & cum ad defensionem, quietem, securitatem Civitatis spectet internam, ad officium quoque pertinere imperantis debet, ut malefici pœnis coërceantur, boni adversus injurias defendantur, dum ita pœnam temperet, ut correctioni sit reo, exemplo aliis, (quos obiter pœnarum fines observa) non ut nuda dolentis animi sit exsatiatio, quæ bonum futurum non habeat, vel immanis sævitix species qua impingere adversus legem naturalem possit. Vanum imperium sine plectendi jure est: Convenit quod Pontifex dixit, *ideo se legem ferre, ut quos virtutis amor à vitio non retrahit, eos disciplina rigor coërceat.* Hinc legis partem alteram pœnalem esse volunt, non prohibitoriam unam aut distributivam tantum. Legum præcepta facilè transiliunt, qui commodum inde sperant. singulis itaque apposita talis pœnæ proportio sit, ut qui violent, malum majus ex pœna metuant, quam ex facto malo bonum sperant, dum si pœnâ bonum ex facto malo præponderet, quisquis appetitum sequetur, nec pœnæ nomen mereatur, beneficium rectius dicatur. Ad fines autem attemperetur, ne justo durior dicatur si haberi leviore finis possit *. Imprimis autem circa proportionem reipublicæ utilitas spectetur, ex

3. eaque

4. eaque

* *Vide hæc*
§. 17. n. 1.

* *Vid. optimè*
Marcián
L. 7. d. pœn.

* *Adde §.*
40. n. 2. 3.

* §. 31. n. 2

* §. 40. *fin.*

eaque temperandæ pœnæ jus & arbitrium. Per naturam enim definitæ pœnæ universaliter non sunt; nec per legem Hebræis datam, quæ ut ei populo civilis, cum alia non esset, ita ad reipublicæ statum, & populi genium accommodata, & particularis, unde legem alteri populo, seu necessitatem non ponit *. Pars legis pœnalis magistratui exigendæ pœnæ non jus solum dat, sed & obligationem imponit, nisi ipse velit in culpa esse. Delinquentes ad deferendum se non obligat, quare qui pœnæ severitatem quoquo modo, etiam facti negatione declinat, obligationem nullam violat. Extra delinquentes extendi vix est ut pœna directe queat, quamvis redundare ad alios indirecte: Quid si patris necem vindicaturum filium in majestatem suam princeps justò suspicietur? tollere è civitate non pœnæ jure, sed cautionis recte poterit *. Soluta pœna civili manere divinam ex eo probatur, quod obligatione adeoque & violatione legis civilis sublata, naturalis manet (ex pacto violato) quæ à Deo est, quare tollere eam ejusve obligationem quoquo modo potestas civilis nequit: a simili enim quomodo privati injuria remissione vel solutione tollitur, manente reo civili vindicta * ex transgressione legis & ejus latoris contemptu cui obedientiam debebat, sic & soluta pœna civili vindicare Deus injuriam sibi factam potest. utrique & magistratui & Deo injuria datur, neque pœna redimendæ libertatis peccandi est præmium. Quid si lex scripta civilis sit quæ matrimonium, vel uxorem, vel adulterium non nisi post copulam carnalem admittat, ante stupri pœnam imponat, vel aliam adulterio

ex-

5.

6.

7.

exceptionem permissivam adjiciat? Ego puto adulterium coram Deo esse ex violata naturæ lege, quæ consensu perfici matrimonia dicitur, ut in contractibus solet: in foro civili non esse, nec adulterii pœnam, quippe quatenus lex civilis sit, sed qua tamen lege efficere summa potestas non potest, ut exemptus reus pœnâ sit debita ex admisso contra naturæ legem, cujus ipsa minister, non arbiter, nec supra eandem sit legem, ut tollere obligationem ejus & efficaciam posset. Quid si lex civilis homicidio exceptionem adjiciat, ut qui in terminis sit exceptionis pro homicida non habeatur? respondendum præsumptionem justitiæ esse pro exceptione, quippe quæ præsumptio actiones principum semper comitetur, ne malitia præsumatur, igitur qui justam exceptionem putet, quæ fundamentum in lege naturæ habeat, secutus eam non peccat, jus naturale exercet, quod liberum lex civilis permittit: qui injustam, secutus nihilominus, homicidii crimen coram Deo, nec pœnam evitabit: licet enim interpretis summa potestas legis sit naturalis, non tamen interpretis supra Deum ejusdemque legis autorem*, & propriæ * §. 92. cujusque conscientiæ dictamen * esse debet, * §. 5. n. 4. 5. sic ut obligationem tollere & efficaciam posset §. 34. n. 1. §. 93. quam legislator summus ei dederat, cuique sententiam dare legi jus est majore cum efficacia: homicidium quoad effectus civiles non 8. erit. Quid si è converso lex civilis homicidam appellet vel committi etiam homicidium dicitur, ubi naturalis exceptionem tribuit? dicendum, qui admiserit coram Deo non homicidii, sed inobedientiæ reum videri: ut si quis cum telo ambulet, quod in lege Cornelia est:

est: si cui vis inferatur lex patientiam jubeat.
 De actionibus internis supra dictum, eas extra
 imperium humanum esse *, quod exemptionem a pœna supponit *: adde cum per nudum
 animi motum nemini læsio detur, sic nullius interesse ob eandem rem quempiam puniri.
 Adde & extra pœnam esse quæ extra publicas
 sunt tabulas *, ut ira, odium, avaritia, in-
 vidia, superbia, ingratitude, & quæ plures
 legibus naturalibus, iisque scriptis in Evan-
 gelio prohibita, soli Deo vindicta, legum
 observatione pudori singulorum & conscien-
 tiæ commissa. Princeps solutus legibus qua-
 rum ipse autor est, quod publicum in pœna
 est juris positivi est, quo sensu verissime dic-
 tum, leges pœnales ad principes non perti-
 nere *. Inter ICTos agitata quæstio est, utrum
 actus contra leges nullus sit *.

§. XL. *Idem benignus.*] Damnatos pœnâ
 eximit Principalis clementia, quâ re accede-
 re ad Deos proxime perhibentur, cum dam-
 natis salutem restituant. Ejus autem solius fa-
 ciendæ gratiæ jus est, quem penes summum
 consistit imperium, qui legum civilium mo-
 derator est, & vitæ necisque arbiter, qui tol-
 lere eandem legem & ejus effectum, in certa
 persona, potest. de Principe Romano scripsit
 Livius, *Illic gratiæ locum esse, esse beneficio,
 & irasci, & ignoscere posse regem.* Sic & resti-
 tuere quo ad effectus civiles, sed quæ læsa
 apud viros graves manet *. Non peccat igitur
 qui jure suo utitur. Casus difficilis est in
 effuso temere sanguine humano propter oracu-
 li divini auctoritatem *: Idem si quæ alia pro-
 bentur crimina adversus legem divinam pœ-
 nalem in vim præcepti perpetui scriptam,
 cujus

* §. 33. §. 67.
 n. 6.
 * Vid. Bodin.
 lib. 4. p. 734.

* §. 69. n. 9.
 fin.

* §. 68. n. 14.
 Vid. Dd. ad
 L. 31. ff. d.
 LL.

* Grot. Jur.
 Bell. 2. c. 5. n.
 19. Trentac. I.
 resol. 1. Vinn.
 qu. select. I.
 qu. I.

* DD. ad L.
 3. C. d. gener.
 abolit.

* Gen. 9. 6.

6.

10.

11.

1.

2.

- cujus non arbiter sed subjectus erit, nisi circumstantiæ juris rigorem temperent, vel à pœna ordinaria liberent, vel delictum sit cuius severius supplicium boni publici ratio non admittat, ut si non emendatio seu correctio sed malum majus inde sequuturum sit *, vel respublica ingens damnura passura: nam & his casibus dici de lege pœnali divina recte puto, quod de lege civili & naturali verissime dictum, *habere pœnas dependentiam ab connexionione finium*. neque enim ad hoc sunt pœnæ ut per eas respublica patiat, periclitetur, evertatur, sed vero salvetur *. Licet autem & pœnis ecclesiasticis juris positivi ignoscere, quod alibi dictum *. At parcè ubique indulgenda gratia, ne impunitatis spes homines ad crimina audaciores reddat. Notum est illud, *Impunitatis spes, impietatis parens est*. Post mortem factæ restitutionis illustre exemplum in Lolliæ cernimus, cuius iniquè sententiam passæ cineres reportari, sepulchrumque extrui Nero permisit, narrante Tacito. Idem aliis contigit. Refer huc asylorum jura, quæ vim etiam publicam à reorum capitibus arcent. Adde conniventiam & tolerantiam, quæ juris rigorem temperent: Et quod Imperator in *Novell. Non eandem se in operibus, hoc est executione, quam literis, id est legibus subtilitatem servare* *. De potestatibus inferioribus scriptum est, sententias mutare non posse (a) & juris regulis adstringi; quippe quas sub legibus, legumque ministros Princeps constituit.
7. Repete & hic quod proximè dictum *, tollere Principem legis naturalis obligationem, atque adeo eximere reum per gratiam divino supplicio non posse: Adde, si æqualitatem
- M spectes,

* §. 39. n. 1.

2.

* §. 29. n. 2. 3.

* 26. n. 9.

§. 68. n. 10.

* Nov. 129.

pr. Sozom.

lib. 7. cap.

12. fin.

a L. 1. fin. d.

quest. l. 27.

d. pœn.

* §. 39. n. 7.

spectes, nec injuriam privatam remittere, dum publica solius imperantis sit.

XLI. *Dignitatum omnium fons est, & author.*] Vel eximium vel spectabile ante imperia in populo vel singulis erat nihil, vel consensu omnium uni vel principi vel concilio cessit. Subjectionis status non potest dignitatis esse, nisi permittente eo apud quem omnis est dignitas. Quicquid igitur sub imperii statu eximium nunc aut spectabile in subjectis conspicitur, ab uno principe manavit: Ita Baldus, *A principe, tanquam à fonte, exeunt omnium dignitatum rivuli.* Et alius, *A principe profluunt omnes dignitates, tanquam à sole radii.* De Imperatore Seneca dixit, *Qualem quisquis sortem statumque habet, in manu mea positum est; quod cuique mortalium fortuna datum velit, meo ore pronunciat.* Hinc omnis quæ inter cives est inæqualitas, secus atque in naturæ statu*.

* *Introd. §. 1 n. 5 & §. 3 n. 11. a Lib. 12 tit. 8 add. l. 1 d. Consul. l. 1 d. alb. scrib. l. 3 de tyron. Nov. 62 & infr. §. 47 fin.*

De ordine servando titulus in Cod. exstat (a) Rationem adde, ut confusio vitetur, ac de honore & gloria certamen, quo nullum geri pertinacius videas.

XLII. *Qui rempublicam administrant, jura majestatis exercent, Magistratus.*] Micat inter omnes magistraturæ dignitas: unde ut cæteræ principis beneficio tanquam à fonte suo in subjectos emanat. Adde autem rationi quæ ex origine deducitur omnium dignitatum, alteram hanc, quod naturaliter is ad quem cura pertinet totius, vice sua constituat qui partes regant. Adde officii sui præstandi molem sublevare eo modo quemque posse, quo rectius præstet. Taciti dictum est, *Principem sua scientia non posse cuncta complecti, nec unius mentem tantæ molis capacem esse.* His rationibus

nibus magistratuum creatio inter jura censetur quæ soli majestati competunt. Itaque eligit quibus quam aliis potius curandas partes man-

3. det *; *executione*, & *exercitio*, potestatibus * §. 65 n. 4

minoribus concessa: at revocabiliter, etiam nulla addita causa, (dum a mero principis beneficio pendeant) & sub onere de exercitio respondendi; ne si juris alicujus exercitium irrevocabiliter concedamus, nec sub onere respondendi, ipsum potius *jus*, hoc est summam eatenus potestatem transtulisse videamur, quod

4. inferius improbabimus *. Exercitii autem * §. 98

commissi respectu induisse magistratus personam principis dicuntur, cum fictione quadam principis in ipso representante persona conspiciatur: Ipsi coram principe privati *, & inter se licet inæquales, æquales sunt omnes *:

* § 94 n. II

fin.

* § 14 n. 7.

Quomodo inter principes nulla coram Deo in-

5. æqualitas. Creari necessitas publica coegit, vel quia rebus omnibus, cum bello tum pace exequendis, unus princeps non sufficeret, vel interesse omnibus ipse personaliter, vel per se expedire nolit, vel simpliciter quia committere alii placuit: ita tamen, ut ipsius partes in

6. eodem negotio nihil magis, atque Dei in principis excludantur; quam enim functionem alii mandare potest, ipsum per se exercere concurrenter nihil impedit *, cum

* Confer

§ 80 n. 5

& revocare mandatam possit, ratione proxime considerata. Functiones largiri jure hæreditario, si intra terminos maneamus naturales, non potest qui ad vitam imperium tenet *, juris enim temporarii effectus nisi pariter temporarii esse non possunt. Status autem Democraticus perpetuus dicitur *:

* sup. n. 3

7. quod & in Aristocratico verum est. eadem navis manet licet

* § 10 n. 130

- * *L. 76 d. jud. l. 10 §. 7. quib. mod. usuff. amitt.* partes omnes mutantur*. Idem nunc populus est, qui ab hinc centum annis fuit, licet nemo supersit. Cui magistratus mandata est collatio, reipublicæ is ad eligendum eum qui sit dignus tenetur, si indignum, damnum sarcire quod per culpam suam respública fecerit*.
- * *Covar. c. peccatum p. 2 § 7. infr. § 81 fin.* Alexii Comneni constitutio Imperatoria exstat, ne in pueros dignitates conferantur, nec in annis 20. minores, nisi ipsa imperatoria majestas eos honoraverit*.
- * *Constitut. ejusd. Impt. 1 de etate in- euntium offi- cia.* §. XLIII. *Ministros singulos, publicos.*] Singulos, ad differentiam: communicat enim potestatem suam vel singulis, vel junctim pluribus, ut uni. Patriæ suæ vel officii alicujus administratio nulli sine principali jussu vel beneficio permittitur*. Cui permissa administratio, cinguli sui seu loci servatorem constituendi licentiam non habet; quod & imperatoribus Romniis placuit, Hofdrunâ & Mesopotamiâ exceptis*. Qua parte quisquis præfectus, cum repræsentare personam principis, hoc est populi diximus, persona is *publica* dicitur; alio nomine *politica*, à naturali distincta. Sic personæ publicæ fuere LXX. Seniores, quos monente Jethrô judiciis præfecit Moses*, ut in dijudicando populo ipsum principem sublevarent, principis autem nomine jus dicerent. Eodem sensu sacerdotes & ecclesiæ pastores publicos appellaveris*, electione non muneris emanatione, quod infra plenius. Item militiæ rectores. Adde qui in omni specie jussa sententiasque exequentur. Excellenter autem repræsentare principis personam Legati dicuntur, unde & ipsi *Excellentes*, quasi qui faciem & auctoritatem principis modo excellenti gestent: apposite de Legato Tul-

1.

2.

3.

4.

5.

Tullius, *Senatus faciem secum attulerat*,
authoritatem reipublicæ. Unde & sanctimo-
 niam iis, nihil secus atque ipsi principi, &
 naturalis ratio & consensus gentium de-
 fert*. Qui vero partem in republica repræ-
 sentativam, seu directivam, seu executi-
 vam non habent, personis publicis, in nostra
 materia, non accensemus: sunt enim publicæ
 alio sensu qui solam functionem ab authoritate
 publica habent, quomodo Notarios publicos
 dicimus.

* Text. de
 jure Romano
 vid. L. ult. ff. d.
 legation. l. 7.
 d. vi publ.

1. §. XLIV. *Vel Collegia instituit.*] *Publica,*
 quod partem in reipublicæ administratione, seu
2. regimine publico faciant. *Eaque ordinaria**, * §. 71 n. 10,
 vel extraordinaria. Ordinaria permanentia,
 vel certis temporibus indicta. Extraordinaria
 quæ tempora definita non habent, arbitrio au-
3. tem principis indicuntur. Omnium hæc una
 natura est, ut congregati principem repræsen-
 tent (nisi forte ad consilium vocati) & unius
 personæ politicæ vicem sustineant, cujus una
 sit actio, unum iudicium, quod maiore parte
4. concluditur: Ut tamen dissentientis, cujus
 non accessit consensus & iudicium, nec actio,
 nec factum sit*, inde nec in mali vel debiti * §. 85. n. 3.
 partem venire (si quod tale commissum vel
 contractum fuerit) qui dissensu suo impedire
 conclusionem nequivere. Cogit & extra ordi-
5. nem princeps invitos, & invitos resolvit*, * §. 71 n. 11
 vel consummato, vel necdum cæpto, vel in me-
 dio relicto negotio; neque est qui summo im-
 peranti legem statuatur cui expedire aliter visum
 fuerit: Privatum fit collegium, & privati ma-
 net pœna, si consultare de rebus publicis per-
 severaverint, non excusandi à læsæ Majestatis
6. crimine. Dum conveniendi de negotiis pu-
 blicis

blicis in concilium inter jura sit Majestatis. Alio sensu publica dicuntur collegia, quod solam auctoritatem à potestate publica habent, quæ privatis accensemus*, ut de rebus privatorum, vel quod partem in reipublicæ administratione non faciant.

* §. seqq.

7.

§. XLV. *Cetera privata, licita vel illicita.*

Naturaliter seposita omni humana lege, coire hominibus privatis privata auctoritate, & pro arbitrio licere, naturalis libertas, & vel ipsa

* §. 15 n. 8. 9.

natura humana, qua appetens societatis simplicis*, probat, itaque licitæ ex naturali jure, etiam sub imperio, conventiones. Illicitæ ex prohibitione legis factæ. Prohibendi ratio ex

1.

institutæ conventionis fine, seu causa petita: ut si justa, honesta, probabilis sit, ex qua turbari pax publica nequeat, vel aliud inde damnum resp. persentire, prohiberi lege non so-

2.

* Ut in l. 3.
§. 1 d. coll. &
corp.

leant, nec ubi generalis est prohibitio*, à lege excipi. Sic non prohibitæ non tantum in nundinis, in templis, locisque similibus, etiam frequenter & cum multitudine hominum congregationes, quas confusas appellare liceat: Sed nec quæ in formam corporis fiunt, artificum, mercatorum, aliorumque, artis suæ, mercaturæ, negotiationis causa, quin imo a lege generali quæ corpora, collegia, societates prohibet, exceptæ, & à publica potestate specialiter permissæ, quare & ab eadem potestate auctoritatem habent, & personam, & leges præ-

3.

* l. 4. eod.

a L. 1 §. 1.
quod quisque
unicers: non
* Ibid.

scriptas, vel jus sibi condendi*, & res communes, & arcam communem, & actorem seu Syndicum (a), & alia jura, ad exemplum reipublicæ*. Permissio personæ jus includit, & permittentem quodammodo obligat, usque dum permissio durat,

- durat, si pacto maxime convenerit, ut permitteretur. Hoc sensu publica etiam dixeris collegia, minus proprie. Quæ vero conventiones causam probabilem non præferunt, malo consilio institutæ censentur, & experientia plus satis compertum est quam soleant clanculum in quibusdam turbæ *, seditiones, tumultus, rerum publicarum mutationes, everfiones, præparari, foveri, quæ componere difficile & tristes plerumque habere exitus, dum vel in religione fere sectas excitare, vel imperium in partes trahere. Tales censentur quæ permissæ non sunt. Conventicula, societates illicitas jus civile appellat. Factio proprie dicitur cum pacto novo subditi (priori jam in imperii institutione obligati) stipulata invicem fide, sub duce plerumque conveniunt; quod civitatem est in civitate, & imperium in imperio erigere, contra summum legitimumque imperium, ut hostem ultro intra mœnia admittat qui ejusmodi conventiones summo cum rigore non coërceat. Ubi generalis exstat, prohibitio, tanta ejus virtus & efficacia erit, ut nulla quidem haberi congregatio vel societas sine consensu expresso poterit. Si in quâdam specialis prohibitio, non expressæ libertatis manent naturalis: Ut & per legem permissæ, dum novi ex lege nihil accedit, quod alibi dictum *. Quæ vero tolerantur, vel conniventur tantum, hoc abest ut fundamentum ex jure naturali trahant, ut vel haberi nullo jure dicendæ sint, quare nec personam nisi per tolerantiam habent. Religionis publicæ causa conventiones Marcianus permittit *. Addito temperamento, dum tamen per hoc non fiat contra Sctum quo illicita collegia arcentur. Pro-

* Liv. 2. n. 28.

* §. 20. fin.

* L. 1 §. 1. d. colleg. illic.

* L. 2 d. sum.
Trin. l. 3. l. 8.
§. 3. 5.
§. 3. d. h. e.
ret. Nov. 42.
132.
* l. 20
C. Theod. lib.
16. tit. 5.

* Socrat. 5
c. 20.

* Cap. 2 eod.
Sozom. 7 c. 1
fin.
* L. 2. 4. 11.
13. C. d. ju-
dæis.

* L. 1 §. 3. l.
18. §. 1 ff. d.
muner. &
honor.

* §. 81.

hibentur generaliter Heretici, qui a publica dissentiunt religione, ecclesiis iis ademptis, & in cujuscunque privati congregationes suas celebraverint edibus, sciente domino, ejus loci Ecclesię Catholicę vindicandis*, vel Fisco adcorporandis *. Sed quę prohibitio perpetua non fuit: solis enim Eunomianis exceptis, reliquos omnes in suis coire conventiculis Theodosius permisit. Aliis copiam fecit ut extra urbes oratoria sibi extruerent. Novatianis etiam concessit, ut ecclesias suas intra urbium septa absque ullo metu retinerent *. Jam prius Gratianus lege lata edixerat, ut omnibus cujuscunque religionis hominibus absque ullo discrimine in ecclesias convenire liceret, Eunomianis, Photinianis, & Manichæis exceptis *. Et Judæis permessa Sabbatha sua, & festivitates suas, & Synagogas habere *. Sed & Christianis multo ante ipsi etiam imperatores quidam gentiles idem concesserant, quod ex Eusebio, Socrate, Sozomeno legas.

§. XLVI. *Munera invitis imponit.*] Sunt enim nec onerosa tantum, sed & periculosa. 1.
Personalia appellantur quę corporali labore, & animi sollicitudine explicantur *. 2.
Suscipiendi necessitas ex jure in personam venit, & originaria imperii institutione, quā singuli ad ea tenentur quę reipublicę conservacionem spectent; magis igitur jussi tenentur, dum quid spectet solius principis sit judicium *. Eligit princeps arbitrio suo digniores, prudentissimos, qui muneri aptissimi, ac pares sint, ut per eos potius quam alios resp. defensa sit. Exempla in legationibus sunt obvia, sunt in aliis: de defensoribus civitatum, textus est in Novellis Justiniani constitutionibus, recu-
fan-

fantibus quinque librarum auri imminente
pœnâ, sic ut & post pœnæ solutionem suscipere
defensoris officium nihilominus cogantur*.

* Nov. 19
cap. 1.

Sunt etiam exempla in minimis, quod juris
publici peritissimus & insignis Galliæ practicus
Ærodius observat*. Est & simile privatis jus in
tutelæ datione, non jure proprio, sed quia
principi ita placuit, ne pupillus indefensus sit.

* ver. jud. lib.
10 c. 3 Gail 2
obf. 52 n. 3
seqq.

§. XLVII. *Parem in territorio habet nemi-*

1. *nem, inferiores omnes.*] Ea nempe summi con-
ditio est, ut nihil adæquet, nedum superet*,
qua periodo omnis potestas in subjectos, &
superioritas, & dignitas in persona principis
2. concluditur. Dignitas territorialis & supra
principes externos extenditur, in territorio
consistentes, licet dignitate superent: non
ex personali aliquo jure, sed eo quod territo-
riale appellant, quo respectu & subjectorum
habentur conditione*, dum & ipsi extra ter-
ritorium privati sint. Quæ in contrarium usus
exempla, quantumvis iterata produxit, ad hu-
manitatem referri debent, jus non probant.
3. Neque vero jus principis in territorio suo per
præscriptionem tollitur, dum in territorio suo
superior semper maneat territorii dominus.
4. In territorio neutro, interque æquales usus &
patientia plurimum valet: unde jus inter gen-
tes. Possessio contraria ibi jus mutat. Æqualitas à
libertate est æquali*, quod nemini subsint.* § 21
Aliud si qui ex fœdere inæquali alteri impe-
rii reverentiam debent*. Sed & potentiori* § 23
cedere prudentiæ quandoque esse potest. Or-
do fere inter æquales, nisi conventio inter-
cesserit, ex tempore æstimari solet* ob na-
turalem ætatis venerationem: Sed qui digni-
tatem non minuit, cum ex necessitate sit ordo,

* §. 18 n. 47

* § 31 n. 13

* § 21

* § 23

* Conf. § 41

fin.

M 5

dum

dum constere omnes in uno loco non possint. In plurium societate primus locus ei debetur, qui plus cæteris participat in societate.

* *Sup.* § 13

* §. 14

* *L. nullis, C. de Jud. eis.*
* § 3 n. 4 & scqq.

* § 42 n. 4,

§. XLVIII. *Belli.*] Belli jus tanquam medium necessarium ad defensionem pertinet. I. sine defensione nulla populo salus est, neque securitas *. salutem populi per defensionem procurare officium supremæ majestatis est *. quod officii alicujus est necesse est & potestatis, & juris ejusdem esse dicamus; sequitur hinc & belli jus penes eundem esse. Adde ut in bello plerumque salus, sic exitium sæpe reipublicæ verti. Imperiis institutis bella statim privatis illicita fuere, vindicta juris publici esse cœpit *, nisi quatenus defendendi se jus ex lege civili mansit *. Hinc & arma habere ad bellum, illicitum, munitiones extruere illicitum, nisi permissu principum, ob tutelam publicam. Vis illicita ob judicia instituta, & actiones proditas. Quin & magistratus inferioris, quisquis ille sit, summam potestatem non habentis, publicum & solemne bellum esse non potest, dum privata coram principe conditio sit *, publicum nihil jure suo habeat, & convenire de belli solennibus nequeat: Deinde quod belli jus non sine coactione sit, quæ cum tota à summa potestate emanat, ut privati qui sine imperio est, ita nec magistratus inferioris esse potest. Nisi quatenus defendendi subjectos jus adversus externos (cogendi enim sub jurisdictione & imperio venit) à summa potestate laxius vel restrictius datum sit; jure itaque ab eadem potestate promanante, qui quod publicum & solemne est accommodat, vel non accommodat. De casu non expresso si quærat, venif-

venisse dicendum hoc jus sub generali defensionis jure, si aliter defendi quibus præpositi sint subjecti nequeant. At cum ea defendendi ratio subjectos plerumque civitatis omnes, atque adeo totam civitatem in periculum trahat, ademptum id jus per leges civiles est: sed quod ipsum exceptionem in necessitate summa patitur, ut si consulendi principem in re præsentem non sit copia. Ab auctoritate principis si indictio accedat, belli solennis nomen est, quod ad ritus, & justum quod

3. ad effectus externos. Ad eos effectus indictio usurpari in bello ex jure gentium cæpit, cum naturaliter nec ad vim justam, minus ad defensionem requisita esset; rationem alibi didimus *: quin stulte egerit qui monitum adversarium * § 6 n. 3 sibi fortiolem concitaverit. Quamvis requiri de satisfaciendo interpellatio videatur; sed quæ a belli indictione differt. Causam exprimi receptam cum indictione nihil est necesse, dum interpellatio præcessit. Ad jus belli pertinet

4. imprimis arbitrium de justitia belli; unde jussi bellare subditi tenentur *. Causas justificas * § 93 n. 6 collige ex iis quæ supra de conservatione sui & rerum dicta *. Offensivo quod nostrum est vindicamus, vel debitum nobis, cujus vocis latiore significato & injuriam & damnum complector. Injustum est bellum, si offerat satis debitor, vel promittere arbitro velit. Justum si neutrum velit. Ex apparatu vicini bellico si metus justus sit, cavere sibi etiam armis licere, & indicto bello ni desistat, vel de non offendendo caveat (quomodo & ob minas vim facere *) omnino affirmandum censeo. At nuda ejus potentia, qua nocere possit, si aliud nihil concurrat, vix est ut justa belli causa sit. Sed

* § 3 n. 8.
* § 2 n. 10, 11
§ 3 n. 7.
§ 15 n. 3.

- Sed an utilitas quævis, dari certa definitio vix potest: videndum autem quatenus ad reipublicæ conservationem faciat *, quod princeps arbitrabitur *, cujus arbitrium, ut singulorum in naturæ statu, justitiæ præsumptionem habet. Sic belli offensivi causa justa præsumitur, ne injustitia præsumatur. Unde belli effectus externi, & nulla rei occupatæ in bello, quasi ex metu, repetitio, dum & justè datus metus præsumatur, quamvis vere possit non justè datus esse. Hostis ab latrone discrimen in causâ agendi est differentia *: Si belli causa non sit justifica, ipsi reges piratæ, latrones dicti. Inter belli jura occidendi hostis licentiam jus naturale concedit, id est, facultas nulla lege prohibita: sin aliter nequeas, præcipit, ut ipsum te serves *. Modus naturaliter in arbitrio est partium: sed quem inter gentes conventio tacita limitavit, cum veneno hostem tollere, fontes inficere, percussorem mittere, jam diu apud moratiores inauditum sit. Sed bello captos occidere dum bellum & belli jus manet, alibi dictum: eadem ratione & vi ipsa & in impetu superatos, & sine conditione deditos *, vult enim hujusmodi deditio licere, quod in hostem licet. Sed quo casu, & præcedente, moderatio adhibenda, dictante naturali ratione, si parcendo victis non sit unde metuendum sibi victor habeat, id est, tuta civitas esse possit: parcendum enim his, ut iis qui voluntarie in servitutem convenere *. Idem de victis aliis dicendum, qui pro ætate, sexu, conditione nocere non possunt, aliove modo innocentes habendi; sed quod estimare prudentiæ & arbitrio victoris, ex præsentis & prævisio rerum statu concedendum. Facta estimatione
in
- * § 3 n. 8
§ 3 n. 10. 27.
* § 4. 5: 81.
- * § 16 n. 4
- * § 3 n. 2. 3.
5. seqq.
- * § 29 n. 8, 9
- * § 29, n. 6.

in eam partem ut nocere non possint, diversum introduci hominum jure, quod est gentium, quamvis exempla extent plurima, vix est ut ipse admittam. Sunt alia in bello quæ jure naturali licent, sed quæ omiſſa sanctitatis, gratiæ, misericordiæ, clementiæ, beneficiæ, charitatis, bonitatis, humanitatis, & quæ similia sunt, virtutum merentur nomina. laudabilia, & quæ generosos & excelsos decent animos, sed quæ eam quam diximus facultatem non tollunt, cui exercere eandem placuerit. In res hostium jus victori naturale concessimus, dum lex nulla naturalis sit quæ limitationem ei statuatur: quare eripere, capere belli jure licet corporales & incorporales, captas domini jure sibi habere, tenere, uti, abuti, militibus largiri, dividere, aliove modo de iis prohibitu disponere, & alia *. Modo res excipias, quæ licet in hostium sint territorio, hostium tamen non sunt. unde nec res hostiles dicendæ in hostili navi, cum nec navis hostilis ob res sit hostiles, ubi diversum consensu communi non placuit: sed quæ res hostiles, ut capi in navi non hostili, sic in territorio utriusque pacato, & neutro possunt; & ipsæ personæ offendi, cum facultas in hostem naturalis nulli limitata territorio sit: Quamvis territorii dominus efficere lege civili possit ut offensio delictum sit, cum eousque personæ in suo territorio consistentis extendere defensionem possit, quomodo & subjectorum suorum militantium & non militantium jus in hostem lege civili limitare. Adde jus principis flagrante bello urbes, ædes diruere, depopulari agros, segetes comburere, & quæ plura inter justas belli artes & media sint, quæ damnum dare adver-

* § 31 n. 9.
§ 97 n. 2.

sa.

fario, vel cogere eum ad angustias & deditio-
nem possint: Unde & justæ de redimendo
circa ea jure & voluntate hostium exactiones,
tributiones. Notandum autem inter belli ju-
ra, si locus ab hoste captus, à sociis belli puta
accessoriis reciperetur, non sociis, sed parti
principali hunc receptum videri: maxime si
auxiliaris simpliciter alterius principis esset
manus extra belli societatem, ad hoc enim
uterque militat, ut per eos injuria nostra re-
paretur, damnum sarciat, res ablata reci-
perentur. De sumptus modo, naturaliter socio
debiti, conveniri nunc vulgo pacto solet. Si
plures adversarii uni hosti æque principales,
sibi quisquis acquirit.

§. XLIX. *Et pacis.*] Apud quem belli, 1.
apud eundem & pacis feriundæ jus est, ne si
non fit, manere continuo in belli statu activo
teneatur. bellum geritur ut pax acquiratur.
Ita Salustius ad Cæsarem, *Sapientes pacis cau-
sa bellum gerunt, & laborem spe otii susten-
tant.* Et Cicero, *Ita bellum suscipiatur, ut
nihil aliud quam pax quesita videatur.* Sed & 2.
cum pacis ratione, positi in naturæ statu ho-
mines in societatem civilem coivere, ad prin-
cipem pertinet actiones suas omnes ad pacem
dirigere*. Adde in spem æternitatis institu- 3.
tas respublicas, quas pax servat, belli vis
enecat. Unde jus principi pacem ineundi.
Idemque de Optimatibus dicendum. Inter ho- 4.
stes si nihil expresse dicatur, talis contracta
pax intelligitur quam leges naturæ dicunt.
Quando pax rupta censeatur ex Grotio & aliis 5.
videas. Interveniunt negotio mediatores non
potestate superiore jubente, sed autoritate
suadente pacem, vel quia sua interest bellum
non

* § 14.

6. non geri. De servanda pace idem quod de aliis conventionibus publicis & privatis dicendum *. Quæ fidei ab extraneis observantia promittitur, guarantia appellatur. Differunt à pace induciæ & conveniunt cum ea, dum his contractis bellum maneat; pax bellum finiat, quare quod de pace dictum trahi ad inducias nequat. belli tamen actus, offensio, vis omnis sub induciis cessant, sed manente bello, unde & induciarum belli status. Pacem ipsi principes, inducias, sed brevissimas, præpositi bello duces in ipsa acie, vel ad deliberandum de deditioe, tollendos mortuos, vel similia contrahunt, armistitia appellant.

1. §. L. *Et fœderum.*] In regnis regum est fœdus facere, neque vero per alios fœdera injussu sunt summæ potestatis: ita apud Salustium, *Senatus, uti par erat, decrevit, suo sui-que populi injussu nullum potuisse fœdus fieri.* Unde & populum jubentem obligant.

2. Continent autem quod vel ipsa naturæ lex, hoc est recta inter gentes ratio dictat, fœdera improprie, cum nihil præter hominum in naturæ statu officium erga se contineant: vel quod consensu prius tacito inter easdem placuit, quo sensu confirmatoria recte appellaveris, ut roboratum novo consensu jus strictius liget: vel pro occurrente occasione materiam recentem habent, in obligatione maxime auxilia ferendi impetito, quam Ligam defensivam, vel impetenti, quam offensivam appellant, jure ab utraque parte æquali, vel inæquali, quod supra plenius *. Unde collige privatorum non esse fœdus facere, qui sub publico sunt tutamine, nec offendendi alios jus habent: adde fœdus esse de re populi, de qua penes privatos dif-

po-

- ponendi per contractum, jus esse non potest. Igitur a subjectis, seu magistratibus inferioribus, injussu summæ potestatis percussa, non fœdera sed conjurationes dicendæ. Obligatio non firmior est, quam privatorum paciscen-
tium in natutæ statu : sed ut in fide hi introduc-
to imperio, sic in fœdere fœderati apposita in eo coercitione, vel per compromissa, ju-
dicia, vel per vim continentur *. Quatenus
ad successores fœderum obligatio pertingat,
ex jure & potestate principum magis, quam
distinctione inter fœdera realia & personalia
definiendum : durat autem cum rege regno
pulso, dum penes eum jus maneat imperii *.
A sponsione differunt, quod hæc in angustio-
re significato accepta promissio sit de re populi
injussu populi : unde nec populum sed ipsum
promittentem ad interesse obligat. nisi con-
ditionata sponsio, *Si populus sensuisset*, vel sim-
plicem scientia & silentio probaverit, quod
ex actu imprimis judicandum qui referri pro-
babiliter ad aliam causam nequit. Laxior con-
ventionis publicæ est significatio, quod tracta-
tum omnem complectatur, dum sub ea pax,
fœdera, induciæ, & alia veniant *. Pri-
mum in omni conventionem salus populi esto,
in qua officium est imperantis *, cum ob pro-
positum populo finem instituendi imperii, tum
ob virtutem obligationis qua imperantes sin-
gulis tenentur; quæ cum antiquissima sit &
nulli teneri quam subjectis arctiori vinculo
possint, (quippe conditionatum sit imperium,
conservet, ne perdat populum *,) posteriori
aliqua vel quæ firmior sit infirmari omnino ne-
quit : quare qui ita pactus sit, quod stare cum
populi salute non possit, sed vel servando per-
dat
- * § 37 n. 7. 3.
- * § 97 n. 2. 4.
- * § 23. 5.
- * § 14. 6.
- * § 94 n. 3.

dat populum non peccat si non servet, imo peccat si servet, quamvis & peccatum dici possit, quod ita pactus fuerit. sic ex justissima causa recedere a conventionem, ut privata, sic publica licet *. Non ob utilitatem quamlibet, & si vel modicum, nec contemnendum plane versetur præjudicium *. Jus civile læsis per restitutionem succurrit ex æquitate naturali, principes, utpote qui sint in naturæ statu, ipsi sibi judices sunt, unde ex facultate naturali ipsos se medio naturali restituunt.

* §. 3. n. 23
§. 26. n. 8.

* §. 2. n. 8.
§. 3. n. 10.

1. §. LI. *Et legatorum jus habet.*] Apud quem belli jus, & pacis, & fœderis est, apud eundem & Legatorum sit necesse est, ne mutui inter principes de bello, & pace, & fœdere,
2. occasio promptissima commercii desit; dum colloquio agere, quam literis placuit. Mittunt autem qui summam majestatem habent, nec mittunt nisi qui habent: missionem credentiæ probant. Non mittunt cives, nec destinantur ad cives. Qui ex parte subditi sunt, ex parte non sunt, mittunt pro ea parte qua non sunt: unde in bellis civilibus necessitas interdum huic juri locum fecit, extra regulam; puta cum ita divisus est populus in partes, quasi æquales, ut dubium esset ab utra parte jus staret imperii; idem cum jure admodum controverso de regni successione duo decertant, quia hoc eventu gens una pro tempore quasi duæ gentes habentur. Piratæ, & latrones interdum jus legationis ex fide data nanciscuntur.
5. Victi bello, regnoque exuti, cum aliis regni bonis & jus legandi perdidere. Fœderati de negotiis privatis mittunt singuli, de fœderis juncti omnes: qui in fœdere inæquali sunt, quia sui juris esse non desinunt, jus etiam le-

N

gato.

§. 31.

gatorum retinere. Pertinet & jus recipiendi legati, & non recipiendi ex solo territoriali jure *, quamvis rectius non recipietur si causa insuper subsit unde lædi respublica possit, cujus rei arbitrium est principis, quod ad causas speciales non coarcto: Si causa non subsit admissio recepta ex jure gentium, admissi ne violentur ex jure naturali, ob delicta ne puniantur ex jure etiam inter gentes est, nisi quod delictum dicetur legati officium spectet, quo nomine tutus ex jure naturali esse debet.

§. LII. *Viros militares conducit.*] Quippe defendere subjectos ad officium pertinet imperantis *. hinc media ad defensionem necessaria procurare. defensio omnis in vi militari est. nulla gens sine armis haberi potest. arma ad defensionem necessaria esse, in ipsis brutis animantibus natura testatur. *Dente lupus, cornu taurus petit*, & quæ plura in hanc rem ab aliis adducta. sequitur hinc, summæ potestatis jus esse militem, hoc est viros armatos conducendi. Sed & cum defensio injuriam & vim omnem internam coerceat, ejus solius esse debet apud quem omnis est coactio. Sed neque privati juris est quod autoritate publica fieri debet. publicum quod est, ab solo imperante est, in quo populi est persona. Cives ipsos ad bellum cogendi jus, non conductos, ex imperio in personam habet *, & plectendi potestate qui jubenti non obtemperaverint. principi simplex debetur obedientia *. Adde hoc jus ad imperii exercitium, & ad populi securitatem pertinere, & ipsos cives ad servandam remp. cujus ipsi sunt membra teneri, ex lege de conservatione sui. Sed quod jus exerceri à principe extra casum extremæ necessi-

* §. 48. & 14

* §. 29. n. 11.

* §. 86. n. 3.

cessitatis non solet, nec aliter quam ubi periculum est ne pereat civitas, instituta ne periret: de ipsa autem necessitate solius principis

4. est arbitrium. Eoque casu non attendi ab eo munere vacationem, optime Ærodius probat *: adde quod exemptio non naturalis, sed

5. civilis sit. Illud denique observatu maxime dignum, per conductionem proprium cujusque principis fieri militem, unde argumentum ad imperium & alia jura colligas, de quibus deinceps dicetur.

* *Rev. Jud:*
10. 14.

1. §. LIII. *Ducit.*] Imperio regit: voce in latiore significato accepta, ut non ducem proprie, sed & Imperantem summum, omnesque imperii actus & obedientiam à parte, ambitu suo complectatur. Rationem proxime dedimus, quia proprius ex conductione miles est, est autem rei propriæ propria cujusque dispositio: Sed & post conductionem pars multitudinis miles est, cui imperare solius majestatis est.
2. *Ducit rex per se, Optimates per legatos:* his, quia præsentibus soli principem representant, ceteri inferiores omnes, sive toti corpori sive parti imperent. Superveniente majore lumine
3. *offuscatur minus. Soli luna, & lunæ astra minora cedunt, Hinc summæ potestatis, Regis, seu Senatus exercitus, qui summum in milites imperium, particulare quætales, tenet: non Ducis, quæ locutio quamvis usitata frequentius, minus tamen propria est, & principis dignitati non nihil apud vulgus detrahit, & gloriæ, dum duci res gestæ, non principi adscribantur. norunt autem sapientiores voces nudas ab jure, & res fictas ab veris distinguere.*
4. *Refero huc jus delocandi militem, (literarum patentium vocant) quippe ad quem cura*

præsidiorum, ut pars defensionis integri, pertineat.

§. LIV. *Solvit.*] Mercedem ex conductione præstat, stipendium appellatur. Sed & hinc private obedientiam miles ei debet à quo conductus stipendia meret. Princeps ære militari, miles obedientia solvit. 1.

§. LV. *Dimittit.*] Quia conduxit: neque vero stare conductioni princeps in perpetuum tenetur; sed & cessante necessitate ærarium sublevat, cujus ipse dominus est. Tantam autem copiam teneat quæ defensionis sufficiens sit, ne adversus officium suum, & instituti imperii finem, & publica commoda peccet: sed in quo judicando fœderi magis, quam fœderatis singulis tribuendum *. 2.

* §. 59. &
81. n. 5.

§. LVI. *Qui subalterno præsent imperio ipse eligit.*] Qui summo universalis imperio præest toti, is summo particulari non potest non præesse parti: ab eodem igitur imperia inferiora militaria omnia (ut dignitates aliæ *) promanare necesse est. Sed & cum omnibus unus præsens vacare non possit, potestates sub se constituit. Quod à majoribus minores habent ex indulgentia & permissu est supremæ potestatis: sic retro curritur ad principium: Neque vero imperantem alterius militi constitutere principes extranei, minime vero subjecti, jure suo possunt. Pertinet hoc jus ad obedientiam maxime, dum cujus beneficio sint imperantes, ei submissius pareant. 3. 4.

* §. 40. 41.
42.

§. LVII. *Sacramento obstringit.*] Quæ servari religio in imperantibus fere solis, non militantibus singulis solet. Obedientiæ & fidelitatis vinculum, (quippe quos princeps conduxit, & à quo ipsi stipendia merentur,) ac-

3. accedens particulari modo ad obligationem
 generalem in ipsa imperii institutione consen-
 4. su introductam: unde & in milites imperium,
 de quo proxime dictum *. frustra obedientia * §. 53.
 promittitur, si imperare non liceat.

§. LVIII. *Quisquis deliquit sui principis sub-*

1. *jicitur severitati.*] Non alterius: militari sub-
 jiciuntur iudicio imperantes, & milites. *Quid*
*enim obstaculi est, rogat Imperator *, homi- * L. 17. C. de*
nes qui alicujus rei peritiam habent, de eâ re ju- jud.
dicare? unde & militares magistratus per usum
 quotidianum approbati, ut & audiant lites,
 easque dirimant, & pro sui & legis sententia
 iudicium faciant & justitiam.

1. §. LIX. *Nisi communis sit miles.*] Qualis
 pacto fit de communiter habendo milite gene-
 rali, quod jura sub se militiam spectantia par-
 ticularia complectitur: vel de cunctis juribus
 universali, quæ vera illa ac perfecta est unio * §. 24.
 2. quam supra diximus *, cujus cum ea sit effica- * §. 24. n. 1.
 cia ut jura omnia communicentur *, fieri ali- * §. 81. n. 5.
 ter non potest quin & miles communis sit.
 Communio ea natura est, ut quæ de re par-
 ticulari dispositio & jus penes singulos, ea de
 re communi junctim penes omnes sit *. Hoc * §. 96. n. 6.
 jure communis militiæ commune est *imperium*:
 adde ne rei non particularis si particulare im-
 perium demus, manifestam hoc confusionem
 pariat, non secus atque unius imperii penes
 plures administratio, quorum alter alteri vel
 pluribus non subest *. Eodem communio-
 jure *stipendia* ex ærario communi solvenda. *Li-*
centia communis. *Nova conscriptio* communis.
 Ab eodem imperante communi dignitates om-
 nes & *functiones* militares. Eidemque *sacra-*
menti fides. *Judicium* commune. naturæ enim

veræ communionis repugnat ut hæc non sint communia. Quin tamen contra naturam pacto vel unioni adjici possit, ut *conscriptio* penes paciscentes singulos sit, eisdemque *solutio*, partitione per singulos factâ quæ ærarii communis vicem subeat, qui & conductos singuli *dimittant* quos dimittendos communiter prius placuit, nihil quidem repugno. Sed ut solis singulis *fidei sacramentum* & obedientiæ præstetur, subsistente communionem, effici omnino non potest: tota enim imperii vis in obedientia est, quam exigere potest nemo quam cui promissa est, itaque nullum erit imperium cui nulla promissa obedientia est, obedientia imperium præsupponit, & imperium obedientiam. Quare nec ita conveniri potest, ut *sacramentum præstetur*, nec tamen commune sit *imperium*, quæ manifesto pugnantia sunt, & communionem evertunt, præter confusionem, de qua supra *: sacramenti præcipua virtus in imperio & obedientia sita est; apposita autem limitatio tolleret quod pactum dederat. Sed ita limitari commune imperium ex fide data communi, ut *singulis intra territorium debeat* dum miles ibi consistat, nihil impedit. Posito autem solo imperio communi, reliqua jura conscribendi, dimittendi, judicandi, acquiri longi temporis non interrupti patientia & exercitio posse, nullus dubito *. Quin etsi de communi milite vel juribus iis communiter habendis pacto nihil dictum sit, acquiri tamen ea communiter posse, vel quia longo utentium consensu ita placuit, (unde pactum inter gentes tacitum & præsumptum) vel quia singuli eatenus jura propria deseruerint, seu ab iis in commune recesserint: Et ex diverso, omnibus

* n. 2.

* Vid. §. 3.
n. 19. 20. §.
59. n. 6. 7. 8.

- bus communicatis recuperari eodem modo jura particularia ab singulis posse, quasi à prior pacto recessum sit, omnino persuasum mihi habeo, per ea quæ supra dicta, & infra dicentur *.
8. Cæterum quod defensio ex pacto communis sit, non statim facit militem communem esse: alia enim res miles, alia defensio est: à separatis igitur & diversis nulla concludens est argumentatio. Rectius ea procedet, miles communis, ergo defensio communis: miles propter defensionem est, qui si communis sit, esse talis propter defensionem communem (ut proprius propter particularem) debet, nisi communem militem propter defensionem haberi non communem dicamus, quâ pacti interpretatione dari absurdus nihil potest: at de defensione communi pactum præstabitur si proprio singuli milite ad eandem concurrant, manente & imperio, & jurisdictione, & aliis juribus ab aliorum distinctis, singulisque propriis, utpote quæ sub hoc pacto non venerunt. Illud recte concedetur, ut *corpori* foederato ad defensionem communem miles proprius sacramentum præstet: sed quod imperium non tribuat, nisi in exercitum eductus miles, vel extra territorium aliis intermistus consistat. Et illud probabiliter inferes, quanta ad defensionem communem copia tenenda sit, commune magis quam singulorum esse judicium *: quamvis & ita stare possit defensio ut cujusque de eare consensus liber sit, ne invito onus obtrudatur. Communem vero militem vel ob defensionem communem, vel alia jura communia appellare si libet, licebit quidem, sed improprie; quomodo diversa eidem rei nomina ab efficiente, à fine, ab ob-
- N 4
- jecto,

* §. 3. C. 99.
eod.

* §. 81. n. 5.
85. n. 7.

jecto, & aliis dari Logistæ docent, quæ cum omnimodâ rei naturâ, vel quod in ea est præcipuum non conveniunt. Si generale de nostra I I. communionem sit pactum, laxius hoc interpretandum: jura specialia tanquam exceptiones positæ strictissime habenda, quomodo & jura contra pactum ex tempore quæsitæ. Si de jure quibusdam speciale, adeo quidem strictissime habendum ut ad cætera ne quidem argumentatio, nedum extensio valeat, dum quæ expressa disertissime non sint, ex juris universitate propria singulorum manent: quomodo & strictissime habenda de quibus vel nullum pactum intercessit, vel quæ pacto speciali cum enumerata non essent, quæsitæ per præscriptionem dicentur.

§. LX, *Monetam cudit, æstimat.*] Distinctis I. dominiis acquirendi & transferendi inter privatos domini media accedere necesse fuit, quæ derivari ab alia autoritate valide non poterant nisi à cujus dominiorum distinctio cæperat *. Ad hæc accommodatus nummus, celebrandis venditionibus & commerciis aptissimus. Valor petendus seu constituendus ab eodem fuit, qui usum inter subjectos introduxerat *. materia, bonitas & valor internus & externus, ejusdem incrementum decrementum, receptio & reprobatio ab eodem pendet. Unde & valor territorialis intra cujus- 2. que principis territorium, apud externos ob commercia receptus; quare prudentiæ est ita moderari valorem, ne cum exteris impedimentum commercio esse possit *. Paulus æstimationem publicam, formam publicam appellat, cum ob valorem publicè constitutum, tum, quod principes plerumque propriam 3.

* Vid. §. 35.

* Vid. tit. C. d. vet. num. potest.

* Vid. L. 1. eod. & Nov. Leon. ut tam veter. princip. quam recentior. numism. modo casti pond. probæq. mater. sint, valeant.

4. priam nummo imaginem signent *. Unde & * *Gothofr. ad d. l. 1.*
 majestatem offendisse dicitur qui privatus mon-
 etam cusserit, raserit, aliove modo adulte-
 raverit *; involat enim in partes majestatis. * *Vid. tit. C. de fals. monet.*
 Quisquis jura majestatis arripit, incidit in * §. 83.
 crimen majestatis *, supremo obnoxius sup-
 plicio. quare Commodus Perennium fami-
 liarem suum capitis poena affici, quod nummos
 publicos sua imagine signasset *. & ob ean- * *Herodian. in Commod.*
 dem rem Persarum Rex Ariandrum Ægypti * *Herodot.*
 præfectum securi percuti *. & quæ in histo-
 riis plura.

1. §. LXI. *Onera imponit ex arbitratu.*] Per- * *L. etatem ff de censib:*
 sonalia, civium capitibus imposita. *. Ca-
 pitatio etiam dicta. quæ exteros non spe-
 ctant *. Realia prædiis, possessionibusve : * *L. 4. c. d. incol.*
mixta personis propter res imposita. Com- * *Vid. di-*
 mune etiam Collectarum est nomen *, *stincte. Gail*
 particulare, ubi extra ordinem indicuntur : * *2. obs. 52.*
 nam si ordinarie, sub tributi veniunt nomine.
 Personalium indicendorum rationem ex jure
 principis in personam pete : Cæterorum ex
 jure quod in dominia & possessiones privato-
 rum habet. nullum subditis adeo in res posses-
 sionesve suas absolutum dominium est, quod
 principis in easdem dominium omne exclu-
 dat. * unde jus hoc ad dominium rerum emi- * §. 307
 nens refertur, proprietatibus penes singulos
 manentibus. Sed & quod pecunias privati
 possident ex beneficio & liberalitate principis
 habent, qui nummum introduxit *: sic ap- * *Sup. §. 607*
 tissime interpreteris quod in Evangelio jube-
 mur, *Reddere Cæsari quæ sunt Cæsaris.* cum ta-
 men dominium hoc privatum non sit *, sed * *D. §. 307 n. 6.*
 ex jure regio eminens. rectè Seneca. *Cum pe-*
oniam damus principi, non de suo nos illi dare.

Sub

Sub despotico imperio, cum victis victor res possessionesque singulis relinquit, habere eas & possidere ex liberalitate & nova quasi facta iis distributione intelliguntur, dum, tenere sibi cum potuisset *, non tenuit. Sed & æquissimam rationem communis imperanti & civibus pax & defensio subministrat. Quare merito ad externos possessores extenditur, quod & lege lata Juliano placuit *, & ad subjectorum possessiones, extra territorium constitutas, nisi & ibi præstent *. Nulla vel rei, vel personæ nostræ defensio sine pecuniarum vi est. appositè Tacitus ad hanc rem, *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt. cui simile est illud, Ad hoc tributa præstamus, ut propter necessaria militi stipendium præbeatur.* quo spectat Pauli ad Romanos monitio *. Et imperator dixit, *impossibile esse, ut sacris tributis non illatis respublica conservetur: militares namque copię assignato sibi salario inde percepto, hostibus resistunt, & quæ sequuntur *. Et alibi pecunias nervos esse, & vim reipublicæ *. Quanta suffecerint solus princeps arbitrabitur, ex eoque arbitrato oneribus modum statuet. Igitur & extra ordinem indicet. Nec metuendum ne nimium emungat: quemque civem modestum, ac moderatum ea forte contentum esse oportet, qua se familiamque pro conditione sua honeste possit alere, ex divitiis abundantibus luxuries, otium, ignavia. subjectos pauperes habere ad incommodum, & infirmitatem magis spectat imperantium, quam qui imperantur. Si plus quam satis exegerit, ferendum hoc, & industria compensandum, non est judicare subjecti: Conquerentes apud Solo-*

* §. 97. n. 2.
§. 30. n. 9.

* Vid. Gail. 2.
obs. 52. n. 11.
seqq.
* Gail. obs.
53. n. ult.

* Cap. 13. 6.
7.

* Nov. 149.
c. 2.
* Nov. 8. c.
10. §. 2. Nov.
Leon. 52.

4. Solomonem de tributis nimis Israëlitæ, nec
 auditi, tributa nihilominus præstant. Secuti
 exemplum sunt Christiani: Apud Ambrosium
 est *, *Si tributum petit Imperator, non ne-* * *Epist. 33.*
gamus. agri ecclesiæ solvunt tributum. si agros
desiderat Imp. potestatem habet vindicando-
rum, nemo nostrum intervenit, tollat eos si
libitum est. Imperatori non dono, sed non
*nego. Et alibi *. Si a me peteret quod meum* * *Epist. 33.*
esset, id est fundum meum, argentum meum, * *L. 16. d.*
jus ejusmodi meum, me non refragaturum: *Ser. rust. præd.*
 & quæ similia de Christianis apud Pa-
 tres testimonia reperias. Æqualitatem ser-
 vare in distribuendis oneribus, ad prudentiæ
 magis quæstionem (ne murmuraciones, ex iis-
 que motus oriantur) quam ad juris pertinere
 puto: recto autem utetur arbitrio, si quan-
 tam poterit servet. *Leve est quod bene, id est*
æqualiter fertur onus: servata proportione
Geometrica, ut qui plus beneficii à civitate
 5. *habet, plus conferat civitati. Vectigalium*
insuper est ratio, quod pati nemo invitatus co- * *§. 31.*
*gitur alium possessiones suas ingredi *, vel* * *§. 36. n. 15.*
*per vias publicas transire *, si qua iter vel* * *seqq.*
transitus sit sine impensis domini haberi non
possit. Generale est quod Hermogenianus
scripsit, Vectigalia sine Imp. præcepto, neque
Præsidi, neque Curatori, neque Curie constituere,
nec præcedenti reformare, & his vel addere, vel
*diminuere licet *. Usus etiam Gabellas appel-* * *L. 10. ff. d.*
lat, & species barbaras Passagium, Peda- *publ. & vecti-*
gium, Pontenagium finxit. Est & vectigal *gal.*
quod pro mercibus rebusve in vectis & a vectis
solvitur, res omnis natura sua vectigali liberas
*esse, etiam Paulus respondit *, & hoc mani-* * *l. 9. §. 1.*
festum est. *ead.*

§. LXII.

§. LXII. *Pecuniæ dominus est.*] Ut dispo- 1.
nere de ea liberrime liceat, quatenus ipse e re
publica judicaverit; non quomodo proprii
patrimonii, & ejus pecuniæ quæ ad rem fami-
liarem ei concessa *, est dominus, quippe
quam impendere pro arbitrio in usum quem- 2.
libet, vel elargiri, & jactare liceat. Exi-
genda pecuniæ facultas ad jus refertur maje-
statis, pecunia in fructu est: quæ duo minime
confundenda sunt in quæstione de liberæ dis-
positionis jure *. Recte uti itidem prudentiæ, 3.
non juris est.

§. LXIII. *Sacra regit ut profana externa, & lege divina non definita: hinc personas, res, actiones; distinctim ab Christi imperio.*] Con- 1.
venientias inter diversas species agnosce. *Sacra*
omnia EXTERNA, ut profana, imperio humano
regi. Profana omnia INTERNA, ut sacra, eo
imperio eximi. In utriusque speciei externis pri-
mo spectari, utrumne in partem aliquam naturæ
lege vel divinâ DEFINITA sint. Prior conve-
nientia probatur ex potestate generali quam
*imperii initio tribuit submissio generalis *.*
Etenim cum sacra omnia externa (quæ & re-
ligio externa) in statu naturæ nihil minus at-
que ea quæ ad religionem nihil pertinerent,
privati juris atque dispositionis essent *, trans- 2.
ferri de iis imperium potuit, & translatum est,
dum quod ordinem & imperium spectet nihil
exceptum sit: qui enim exceptum tale quid
dicet, reservasse sibi singulos dicet, sic juris
privati erit atque iterum penes eos qui trans-
ferre potuere, & quos transtulisse jam manife-
stum est, dum ut penes privatos sit instituti im-
perii finis intentus, ordo nempe, impediatur, & ei
contraria confusio vitetur, quæ reservato aliquo
im-

imperii jure privatis manet: igitur cum penes imperantem aliquem sit, sequitur penes *sum-
mum* esse, nam quæ inferiores, ei subsunt, colla-
teraliter & hic jam, & alibi improba-
mus *. Adde argumenta ab officio imperan-
tis (a) à fine imperii, ab unitate civitatis &
ecclesiæ (b). adde sacram auctoritatem, &
humana testimonia, quæ omnia sub externis
2. specialibus plenius apparebunt. Inter sacra ex-
terna autem manifestò *personas* cernis *: ne-
que enim illæ inter interna veniunt, quod
divi Apostoli probat locus *, quo *omnem ani-
mam potestatibus* supereminentibus *subjectam*
esse voluit, nec tantum *subjectam*, sed preces
fundere speciales pro *Regibus & quibusvis in
eminentia constitutis*, etiam inimicis tunc eccle-
siæ, *ut eorum subjecti vitam tranquillam ac quietam,
in omni pietate & veneratione degant* *;
notum est, orationem de personis universalem
& indefinitam nullas excipere: prior locus
ad Romanos fideles est, posterior ad Ti-
motheum Ephesi Episcopum, uterque scriptus
cum ecclesia sub gentili & tyranni esset impe-
rio. Et iterum ab Titum in Creta à Paulo re-
lictum, Admonere illos *potestatibus subjectos
esse, & obtemperare iis* *. Et Petrus electos ex
præcognitione Dei patris per Pontum, Gala-
tiam, Cappadociam, Asiam, Bithyniam dis-
persos monet, *ut subjecti sint cuivis ordinationi
humanae*, sive Regi ut supereminenti, etiam
gentili * & tunc pessimo, sive præsidibus per
eum missis, *propter dominum* (quia ea voluntas,
id est, imperii ordo fuit Domini, est enim
Deus ordinis) unde qui resistit iis, & ordi-
nationi divinæ resistere dicatur. Ad Pauli
locum * notat vir sanctissimus * non de plebe
fin-

* Infr. n. 14.

* § 18. n. 1.

4. § 96. p. tot.

a § 13. 14. 65.

n. 4.

b § 65. n. 5.

§ 68. n. 17.

* Add. §. 29.

* Rom. 13. 1.

seqq.

* 1 Tim. 2. 1.

2.

* Tit. 3. 1.

* 1 Pet. 2.

31. 14. 15.

* Rom. ibid.

* Chrysost.

singulos, sed & *Apostolos*, *Euangelistas*, *Prophetas*, *Presbyteros*, *Monachos* comprehendi, ut sacri ordinis viris venerabilibus effugii locus non pateat. Optime Bernardus *, *Si OMNIS & VESTRA*, quis vos ab universitate excepit? si quis tentat excipere, tentat decipere. Objicit eundem Pauli locum potestati se subtrahentibus Donatistis Augustinus pater, subjicit autem, *Delete ista, si potestis*. Qui delere velint, itaque potestati se subtrahere, hoc cogitent, defensionem etiam & beneficio se subtrahere imperantis *. Gelasii Papæ dictum est ad imperatorem, *Legibus tuis ipsi quoque pareant religionis Antistites*. & Justinianus Pontici tractus vicario etiam Sacerdotes subjicit *. Leo Imperator jam prius constituerat, ut clerici apud solum præfectum prætorio conveniantur *. Et ipse Christus ad discipulos, *Sedent super Cathedram Moysi, Scribæ & Pharisei, omnia quæ dixerint vobis servate, & facite* *. obedientiam nempe jubet. Quid quod & subjectum se potestati, etiam infideli, non semel ipse professus sit? Sic regi hodieque ecclesia ab Imperatoribus, etiam dissentientibus & infidelibus, rectè dicitur. (est enim ecclesia nihil aliud, quam multitudo in eandem fidem consentientium, * nullo sexus discrimine. sic propriè fidei *professos* complectitur sive simulatos, quos hypocritas speciali nomine appellant, vel inter hos *electos* tantum, modo non ut tales accipias: laxior autem significatio est, qua *baptizati*, apud Judæos circumcisi omnes, singuli, & universi: arctior, qua fideles *cujusque civitatis* veniunt.) neque enim pater minus familiam suam, dominus servos regit, licet ipse infidelis sit: à religione,

Ju-

* *Ad Senon. Episc. epist. 41.*

* §. 37. n. 1.

* *Edict. 8. cap. 1.*

* *Theod. Lector. hist. Eccles. lib. 1. p. 553. fin.*

* *Matth. 27. 2.*

* §. 65. n. 12. §. 68. n. 3.

Judaismo & gentilismo, Christiani facti recesserant, à Principibus se non subduxerant, imo ne potuere *, dum consensus atque adeo * §. 68. n. 2. 3. subjectio maneret, & in territorio consistere *: quin si principi infideli negemus, necesse est simul atque fidem amplexus novam * §. 31. n. 1. potestatem consequi. fides vero non est acquirendi imperii causa. Regit & ecclesiam princeps Christianus qua congregata accipitur, & personæ unius vicem sustinet *: est enim tunc * §. 71. n. 1. ecclesia non cœtus & multitudo dissoluta in eandem fidem consentiens, sed societas, etiam civilis, corpus civile, & politicum, & auctoritate ac vi publica roboratum, quam ei civitas accommodat, & in eadem cum cæteris collegiis & corporibus conditione. quo sensu in territorio suo Rex caput ecclesiæ. Congregatos si non regat, non jus imperantis sed voluntas deficit: potuit enim, utcunque infidelis, permissis congregationibus modum, locum, tempus, numerum, & alia præscribere, quæ Principes etiam Christiani ecclesiis dissentientibus præscribere, prout tolerare, permittere liberius, vel circumscribere restrictius videretur *, non alio jure quam quod ecclesia in republica, & ipsi capita, & imperantes, ut reipublicæ sic ecclesiæ essent *: sed * §. 64. n. 7. vers. tolerantiæ &c. quæ negligere fere infidelibus placuit, dum * §. 65. n. 5. § 77. totam religionem Christianam infra suas curas haberent. Ex veteri testamento res æque manifesta est. Abraham præceptorum dicitur familiæ suæ *. Moses ipsi Aaroni (a) magis autem populo vice Dei constituitur. Ipse populus se ei subjecit *. Non Aaron, non filii ipsius, non seniores è populo, solus Moses ad Deum vocatus ascendit, solus populum, & Aaronem

* Gen. 18. 18.

* Exod. 4. 16

* 7. 1.

* Exod. 20.

19.

nem sacerdotem, & filios, & seniores repræsentans *, cui soli Deus, tanquam in cujus persona totus esset populus, loquutus (a); & imperium in populum, Aarone obloquente, ei assignans *. Philo ipse judæus, *Regem ipsum*, puta Mosem, *Legislatores, Prophetam, & Pontificem* fuisse (b) Josuæ imperium in populum sacerdotus probat *. *Judicibus* Israelis ipse Deus præcepisse dicitur, ut pascere populum suum (c). Neque diversus fuit populus, super quem constituti postea reges, *Saul, David, Salomon* dicuntur, ab eo, quem dilecto prius nomine ipse Deus peculium sibi proprium & gentem sanctam elegerat *. non excepto iis locis Levitarum, vel Sacerdotum ordine, vel qui inter eos summi essent: insigne subjectionis argumentum est quod inter plura Hebræorum notant magistri, stare Sacerdotem summum coram Rege sedente solitum. Nathan Propheta servum se Davidis appellat *. quod de aliis reperias. Idem *diviso regno* regibus sequentibus mansit imperium. Nec iis deficientibus in populum Dei *Imperatoribus gentilibus* defuit, modo subiectio vel ex consensu libero vel coacto esset. nihil imperio cum fide commune est. insignem vide apud Jeremiam locum *. Darii imperium Daniel propheta agnovit *. Non Nehemia, non Josephus detrectat: quin ipsi functiones sub regibus illustres obivere, Idem imperatoribus Romanis jus, seu gentiles, seu Christiani postea fuere. Sed & specialia subjectionis sunt argumenta ab exercitio & agnitione jurisdictionis, ut in loco plenius *; sunt enim & alia, de quibus sub juribus particularibus dicitur, quæ interim pro insertis hic habeas, ut repetitionis vitium vitetur.

Ad

* Exod: 2. 41.
seqq: & 9.
a Ibid: &
cap: 19. c. 25.
& seqq: &
alibi.

* Num: 12. n
1. 2. & seqq:
confr: cap: 16
3. seqq: eod:
b Adde text:
Deutr: 33. n: 5
Psalm 99. in-
fr: § 80. n: 5.

6.
* Jof: 1. 16.
17. 28.

c 1 Chro: 17.
6.

* Exod: 19.

* 1 Reg: 1: 2: 6

* Cap: 27: 8:
seqq:

* Dan: 6:

* § 66: 67:

Ad actiones quod attinet, audi Populum Israeliticum, Tu accedas, supple Moses, & audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi. & tuloquere ad nos, audientes tibi faciemus ea * & ad Josuam, Omnia quæ præceperis nobis faciemus, & quocumque miseris, ibimus: sicut obedi-
 vimus in cunctis Mosi, ita obediemus & tibi * qui contradixerit orituo, & non obedierit cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur *. Sub-
 jicit actiones Apostolus * (utique non contra legem naturalem, vel divinam positivam) cum obedire jubet in omnibus: & alibi * mali vindicem supremas potestates constituit. prior locus actiones imperatas respicit; alter prohi-
 bitas, adde voluntarias. uterque ad actiones, & malum circa sacra nihil minus, atque profana extenditur. neque generalitas excipi actiones circa sacra ministrorum patitur. minister enim cum baptismo tingit, cum salutari sacramento alit, cum censuræ aculeos in contumaces exserit, cum doctrinæ radiis illuminat, omnia hæc facit magistratui subjectus, ab eoque dependens; verba Riveti sunt *. Ita sub actionibus & verba
 veniunt *. De circumstantiis minus dubium esse debet *, quæ ad essentiam actionum nihil quidem faciunt, sed externe iis accedunt, & adesse & abesse possunt sine actionis vitio. De rebus sacris, & earum ordinatione, alienatione constitutiones imperatorum plurimas in
 5. Codice & Novellis reperias. Altera convenientia, prophana omnia INTERNA, ut sacra, imperio eximi, ex eo probatur, quod sentiendi quod volet adimere sibi libertatem nemo possit, ne qui liberrimus esse debet rationis usus impediatur, simulque observare quis legem naturalem prohibeatur, quæ in solo con-

O

fistit

* Deutr. 5. 33

* I Jof. 1. 16.

17.

* Vers. 18.

eod.

* Tit. 2. 9.

Col. 3. 2. 22.

* Rom. 13. 3.

4. I Petr. 2.

14.

* Ad Decal.

p. 265.

* §. 33. n. 1.

L. 3. §. 3. d.

sum. Trin.

L. 8. d. H. erit.

§. 5. Nov. 42.

c. 3. §. 1.

* §. 64. n. 7.

sistit dictamine rationis. Sed & actiones inter-
 nas sub humano non cadere imperio ex supra-
 dictis constat *. ita de utriusque speciei in-
 ternis dictum, *Mentem sui juris esse. Cogita-*
tiones liberas. de sacris dictum speciale, *Fi-*
dem suadendam non imperandam esse *. sola
 enim fides ad sacra interna refertur, & pri-
 vati cujusque hominis dicitur * & judicii,
 nullius subjecta imperio *. quod idem atque
 ecclesiam invisibilem humano imperio non
 subjici, ita dictam, à fide & sanctitate cre-
 dentium internam quæ ab hominibus videri ne-
 quit, quare nec sub consensu vel pacto venire.
 Cum tamen actiones internæ regantur, ne-
 cesse est eæ Dei, & Christi imperio seu regno
 reservatæ speciales sint. Quomodo enim in-
 teriora hominum conspicit, eaque in ipsius
 notitiam cadunt, ita & regit; mentes, co-
 gitationes, animum, cor hominis disponit,
 quæ omnia in manu & sub imperio suo, re-
 gum * æquè, ut privatorum sunt. Ipse licet
 in coelis, præsens tamen in ecclesia spiritua-
 liter est *, & internè singulos vi spiritus sui
 gubernat: quod imperium propriè spirituale
 est *, conscientias obligans, Deo proprium.
 Ad partem imperii Christi legislativam inter-
 ris quod attinet *, certè ut legem veterem
 Hebræorum ritualement abrogare, ita Christia-
 nis omnibus, ecclesiis singulis & universæ
 per totum terrarum orbem dispersæ novas
 condere, potestatem ei non defuisse videri
 potest: rectius autem dicemus legem natura-
 lem vi potestatis legislativæ, quippe à qua de-
 rogatoria petenda est *, non abrogasse, sed cum
 ipse jam advenerit abrogatam pronunciasse.
 Sed neque ut mediator, salvator, doctor, in-
 ter-

* §. 33. n. 2.

* 2 Cor. 21.

24. Act. 14.

22. Cap. de

Judæis dist.

45. c. 23. 9.

5. cap. 33.

* §. 70. n. 20.

* §. 67. n. 6.

§. 69. n. 10.

* Prov. 21. 1.

* 1 Cor. 5. 3.

4. 5.

* Conf. §. 68.

n. 13. med.

* add. §. 63.

n. 16.

§. 92. n. 4

* §. 27. n. 8.

terpres legum, abrogandæ vel condendæ legis jus habuit. Aliud autem probabilius argumentum est, quod fidelibus singulis magister, dominus, caput * totius corporis esset ec- * §. 68. n. 9
clesiæ, at minime veri fideles, qui non omni obedientiæ promptitudine jubenti magistro, domino se devoverent, unde singulis iis, & universis lex esse debuit quicquid proponere & velle ei placuisset. Sed & cum natura divina separata ab ipso in terris non esset, jubere ut Deus quidlibet potuit. Utrum vero novas plane tulerit, alia quæstio est. Plenior ac perfectior in Evangelio à nobis obedientiam ac sanctimoniam præcepisse, atque lex naturalis, & Mosis præceperat, vix est ut cum natura obedientiæ conveniat, quippe quæ omnibus suis numeris perfecta esse debet, quamquam ad alia & plura hortetur, quæ dilectum maxime, charitatem, & patientiam spectant *. Reliquum quod in terris expedivit Christus ad imperium non pertinet *: fuit enim hoc viam mortalibus aperire ad salutem, hoc est vitam æternam, doctrinâ suâ, & morte. Docuit enim esse se, & advenisse Christum, Messiam, Dei patris filium, verum Deum, verum hominem, redemptorem humani generis, qualem prophetæ prædixerant, resurrectionem, adscensionem ad cælum, regni adventum, quibus tota ferè, si non omnis fidei salvificæ doctrina continetur, cujus, licet propriæ lex non sit, eadem cum lege vis est, ut leviter eam habere vel contemptui sine gravi peccato non liceat. Morte sua à peccatis nos redemit, cum sciret viam in Christo nemini patere ad salutem, nisi quorum peccata à

9. Christo sublata essent. Cæterum postremo se

* *Vid. Matth*
16. 27.

* §. 33. n. 5.
§. 93. n. 6.
* 65. n. 18.

* 2 *Chron.* 29.
37. 1 *Sam.* 21
4. *seqq.*
* §. 67. n. 5.

* §. 67. n. 8.
fin.

venturum die *, vivos judicaturum & mortuos, alios cum æterna promissi præmi exhibitione, alios cum æterna traditione Satanæ, insignis nota jurisdictionis est. ecce Christi imperium. Distincta igitur sunt imperia, quorum alterum circa hominem externum, ejusdemque actiones externas; alterum circa actiones internas, totumque hominem internum occupatur: minime autem confundenda, ut plurima quæ hic moveri solent, exinde dubia præcidantur. Tertia convenientia, qua quæ
DEFINITA lege naturali vel divina non sint, sacra nihil minus atque profana externa, humano subijci imperio; definita eadem externa, profana * & sacra *, eodem eximi imperio diximus, probata alibi est. Sed quæ etiam ad præscriptum ordinem & modum pertinent, quo leges Hebræorum rituales omnes circa sacra & profana spectant. Adde, quod magis, usque adeo principum arbitrio definita eximi ut ipsa imperio necessitatem ponant, sic ut ad officium præcisè spectet summæ potestatis facere, curare imperio suo ea omnia, quæ verbo divino à Deo iussa, præscripta, definita sint; in his enim executionis necessitas summæ potestati præcisa incumbit: nisi qua forte recedendi à definitis exceptionem iusta necessitas præbuit, Hiskiaë & Davidis exemplo *. Omne verò circa sacra
& profana imperium hominis civile, seculare seu temporale dicitur *, nihil enim in hoc mundo quod perpetuum ac æternum est, nec religio; nec circa eandem imperium, quod spirituale minus propriè appellant, nisi quatenus circa spiritualia & mysteria fidei occupantur *, quæ sub imperii partibus, jurisdictione & legislatione plenius, nam & jurisdictio civilis

- vilis *, legislatio civilis *, improprie eccle- * *d. n. 5. 8.*
 13. siastica est. Ex his itaque convenientiis, & *ead.*
 generali circa sacra imperio summis potestati- * *Ibid.*
 bus pastorum, ministrorum, præconum Dei,
 Episcoporum, Pontificum, Sacerdotum no-
 mina, & Apostolica qualitas, custodes utri-
 usque tabulæ legis, nutritii, defensores eccle-
 siæ. Constantinus religionis ac fidei author
 dictus, atque ipse in oratione ad Episcopos,
 & alibi simul Imperatorem, & conservum se
 Episcoporum appellat: Eusebius * commu- * *Vid. Const.*
 nem à Deo Episcopum constitutum, quod om- *1. c. 44.*
 nium sub ditione sua ecclesiarum interpretor.
 Ab imperio Carolus Magnus verè religionis
 rector: ecclesia navis universalis cujus guber-
 nacula imperatori à Deo sunt concedita. Ipsi
 Principes suæ cujusque ecclesiæ capita *. Et * §. 68. n. 9.
 14. laudatum sæpius est Socratis dictum, *Ex quo*
Imperatores Christiani esse cœperunt, res eccle-
siasticas ab ipsis pependisse. Ad hæc plurimè
 pertinent doctorum generales sententiæ, in
 quibus colligendis alii opus absumpsere, rec-
 tius autem à nobis omittentur, cum in ea
 maximè valeant quæstione, utrum summæ po-
 testates jus aliquod, non quale habeant: po-
 steriorius prius complectitur. Adde ullam vix
 sententiam esse quæ non à volentibus in alte-
 ram possit partem trahi, vel interpretationem
 dissentientem pati: aliud enim est è textu ali-
 quo jus ipsum summæ potestati adscribere mu-
 nera ecclesiastica distribuendi, juris-dicendi,
 leges-ferendi, sacra interpretandi, judican-
 di, & alia; aliud verò curandi, vel impe-
 randi ut hæc omnia rectè, ordine, piè, decen-
 ter, ad ædificationem, ab aliis, ecclesiasticis
 puta, exerçantur, fiant: cum tamen & hic

statim in limine oriatur quæstio, utrum præscriptus ordo legi divinæ congruat, cujus ipsius iudicium definitivum qui ecclesiastici ordinis Viris concedit, summæ potestati nihil relinquit, potestatem concessam generalem exhaurit, supermanente inani nomine. Sed 157

* §. 18. n. 4.

& qua Summa est, circa sacra potestas, superiorem vel collateralem non patitur*; ne si prius demus, ea quam summam dicimus, non sit summa; si collateralem, duæ sint potestates summæ, quæ contraria velle eodem tempore possint: unde confusum imperium, nulli obedientia, quod infra plenius*.

* §. 95. 96.

§. LXIV. *Religionem publicam facit quamlibet.*] Publicum omne a potestate publica & externum est. Illud autem præmonendum, primam circa sacra Imperantis curam esse ut de formanda ac stabilienda religione, etiam publicâ cogitet, quo subditi de Deo, ejusque omnipotentia, justitia, severitate justa, misericordia, gratia, aliisque nostro bono, vel malo, & in utroque æternitate maxime, opinionem publica auctoritate roboratam magis magisque habentes, vitam piè, honesteque ducant, principibus per omnia obedientiores: plurimum enim ad obedientiam, pacem, & imperii tranquillitatem religio, maxime publicè roborata, quantumvis falsa, confert: dum ex ea discant subditi & Deum revereri; & non temnere divos, quorum sciant potestatem à Deo esse, Reges Dei vicarios*, unctos, Christos, & ipsos Deos* ex vicaria potestate, Deum reverentes recepta publice religione: sed & pacta imprimis ut discant pie sancteque servare, per quæ imperium, ipsaque respublica servetur, quippe a pactis cum ini-

* Adde §17.

n. 4.

* Psalm: 82.

1.6. & 95.3.

Exod: 4. 16.

& cap: 7. 1.

c. 21.6. c. 22.

8. 23.

- initium & forma sit imperii *, stare sine iis * § 17. & 22
 nulla respublica possit. Quare merito religio
 in regimine politico locum primarium teneat :
 hinc sollicita Theodosii & Valentiniani cura ,
Decere arbitramur nostrum imperium , subditos
*nostros de religione commonefacere **. Similia de * L. 3. d. sum.
 Constantino passim , & aliis Imperatoribus *trinit.*
 in Eusebio , Socrate , Sozomeno , Theodo-
 reto , Evagrio *. Sed an publicæ exercitium * *Adde § 14*
 adeo necessarium sit , ut consistere sine eo im- *n. 1.*
 perium , obedientiam civilem , & ordinem
 3. non posse putemus , alia quæstio est. *Publi-*
cam facit religionem , cum nihil non in na-
 turæ statu privatum esset. Publicum quicquid
 4. dicitur cum imperio cœpit : publicum igitur
 hoc est , quod ab authoritate imperantis est *, * § 69. n. 2.
 populi persona (unde publici nomen) in solo § 65. n. 1.
 imperante est. sine imperante non populus ,
 turba confusa & multitudo est *. *Publica* hinc est * § 25. n. 6.
 5. religio qua à summa potestate pendet. Sed &
 6. publicum quod in religione est , externum dixi-
 mus : Unde & religio *Externa*. Sola fides religio * § 63. n. 5.
interna est , unde & religio *privata* dicitur *,
 quod publicum igitur in religione est , arripe-
 re non est subditorum , quin imo in læsæ ma-
 jestatis crimen incidit , cum quod attrectet jus
 7. sit majestatis *. fides privati juris est. Ad pu-
 blicam refer primario arbitrium , qualem exer-
 ceri princeps sub præsidio suo & in terris suis
 velit , electio libera est. hoc est quod religio-
 nem *publicam* facere *quamlibet* diximus. Cui
 proximum jus est , subditum neminem in ter-
 ritorium nisi religionis publicæ professum ad-
 mittendi. *Cunctos populos , quos clementiæ nos-*
træ regit imperium , in tali volumus religione
versari , quam D. Petrum Apostolum tradidisse
Romanis religio usque adhuc ab ipso insinuata de-
cla-

clarat, quamque Damasum (eo tempore Romanæ urbis Episcopum) & Petrum Alexandria sequi claret. ea sola catholica diceretur. Qui dissentirent, heretici nominarentur: quæ Imperatorum Gratiani, Theodosii, & Valentini lex est * : quam de religione externa intellige. Pertinent etiam ad generale de religione publica imperium ea imprimis jura quæ prosequuntur §§. seqq. specialius sumus * : Dum propria hujus paragraphi materia sit, alias religionis publicæ partes observasse : Quales sunt Apud principem (qui religionem publicam elegit) electæ tuendæ, defendendæ, conservandæ ; restituendæ ; mutandæ * ; ejusdem corruptæ, depravatæ, & alienæ, delendæ, refrenandæ, puniendæ * ; ejusdem permitteudæ, tolerandæ, legibusque circumscribendæ * jura, ut partes integri consistere. Refer etiam ea quæ cultum Dei externum, & ritus sacros spectent, & ordinem & regimen ecclesiæ. Quid an Episcopi cum eminentia ecclesiis præsent, an pastores simpliciter ministrent ? Quid an præbyteri assideant ? Quid diaconi, diaconissæ adminiculentur, perpetua vel temporaria sit functio ? Quid an tectus pastor vel detectus concionetur ? Quid an ex formulari preces recitet ? Quid dum recitentur in genua procumbant, stent, vel sedeant singuli ? & quæ ejus generis plura. Quid Episcopum, Pastorem eligendi modus, quis, qualis eligendus ? Quid ætas, mores, ordo, numerus, habitus ? Quid infinitæ aliæ Episcopis, Præbyteris, Diaconis, Lectoribus, eorumque functioni & exercitio præscriptæ leges ? Quid præcum, quid jejunii indictio ? Nihil profecto testamenti factio. Tempora, domus

* L. 1. d. S. S.
Trin. Sozom:
lib. 7. c. 4.

* §§. 65. 66.
& seqq: usq:
81.

* § 68. n. 5.
fin. § 70 n. 21.
* § 67. n. 2.

* § 63. n. 2.
vers. congregatos.

mus publicæ, locus, tempus religionis exercendæ ad internam non faciunt. Quare publica hæc omnia, & ab imperante summo pendent, ejusdemque libero commissa arbitrio: dum ita se temperet, ut ab actu imperato superstitionis absit, nec talis qui natura * sua turpis, vel inhonestus, vel in signum magis contumeliæ, quam honoris & cultus adhibitus videri possit, vel generaliter in partem diversam lege naturali, vel divina positivâ determinatus sit, ut & supra monuimus *. Adde * § Præced. n. 11. publica esse ministrorum privilegia. Publica esse stipendia dum ex arario penduntur publico, quæ & augere & minuere princeps, nisi stipulatio accesserit quæ utrique paciscenti legem statuat ex naturali vinculo. Neque vero decimæ præstatio necessaria, cum moralitatis in se nihil habeat, vel ex jure divino sit universalis, quod ad omnes gentes pertineat. Sit igitur regula, *Publicam dici religionem qua à summa potestate pendet: & ab ea pendere necessario qua publica.*

§. LXV. *Qui religionem doceant, sacram faciant functionem, ministros publicos constituit.*] Ad sequentes religionis publicæ seu externæ, & circa eandem juris & imperii partes singulares accedimus. Sub cultu Dei naturali sacra facere cuivis licuit, jure naturali *: sed quo munere, ob cultus diversitatem * § 69. n. 3. & confusionem vitandam, patres in familia §. 80. n. 1. 3. sua, ut pusilla quadam republica, auctoritate privata functos fuisse *, omnino verisimile est, * § 80. n. 4. & probatis scriptoribus creditum. Publica ministeria in naturæ statu vel sub cultu Dei naturali nulla erant *: publicum igitur quod * § 64. n. 3. hodie sit ministerium ab eo procedit, cuius

est

est auctoritate sua publicum facere, electionis confirmationem appellant, cum summa potestas ei robur jusque publicum accommodat, electos in ministerio, qua tales, defensione publica tuetur, stipendia è publico assignat, juribus, immunitatibus, privilegiis decorat. De ipsa electione magis dubitatum: differre enim electionem ab eo actu quo electus jam ad functionem sub publico præsidio & tutamine exercendam suscipitur, per se patet. Sed nec ipsam principi Christiano electionem negandam rationibus probatur. Quippe cum singulis in nature statu sacra Deo faciendi non jus tantum, sed præceptum esset *, certè eligere aliquem qui faceret, cum judicium superius non agnoscerent, jus penes omnes fuit: jus autem multitudinis cum in imperantem translatum fit, sequitur & hoc translatum esse, atque adeo Summam potestatem per juris translationem eligendi jus accepisse, quod prius omnium fuit; transferri autem potuit, dum ad religionem externam spectet. Adde lege 3. nulla superiore prohibitiva, vel potestatis definitiva seu juris circumscriptiva principem ab eo jure arceri: lex enim oportet divina sit, quam reperire non est in sacro codice. est autem regula, *Quod prohibitum non est, permissum censerit.* & alia æque verissima, *In iis quæ lege naturali vel divina definita non sunt, liberam principis dispositionem & actionem esse **, licet etiam actio jure naturali aliis competat: quod exemplo, inter alia, patris familias illustratur, cui jus sit liberis suis præceptorem eligendi, sed mutabiliter, ut & summa potestati jus sit imperio suo tales constituendi extra quos uti aliis non liceat. Sed & patrum familias 4.

* Vid: § 70.
n. 4. §. 71. n.
1. § 92. n. 10
§ 93. 94. pr.

miliæ cura cum sit liberorum salutis prospiciendi, eadem, nec vero minore necessitate principum (qui subditorum suorum & patriæ patres aptissimo nomine dicti) cura præcipua & officium esse debet *, eorundem salutis æternæ prospiciendi: neque vero quod dictum olim Abrahamo est *, *præcipere filiis suis, & domui suæ, ut custodiant viam domini, & iudicium faciant, & justitiam*, dictum minus hodie summis potestatibus puto. Vulgaris nota est ad memoratum supra Pauli locum *, præcipuum officium imperantis esse ita subditos regere, ut vitam in honestate non tantum, sed & pietate degant *, quæ via ad salutem est æternam. Si idonei minus, vel infidi præpositi fuerint, qui non dirigant in viam justitiæ, qui pietatem, religionem veram non doceant, ad ipsos principes culpa pertinebit, qui familiæ suæ minus diligenter prospexere, unde ad Principem, *Alios sic iis præfice rebus quas ipse non geris, ut tibi adscribendum scias, quicquid illi fecerint*. Ipse igitur non alius doctores eliget *, pios, fidos, iudicio suo idoneos, ne alii de verâ religione, de doctrina boni & mali in republica, quod sequelam habet pacis publicæ, in alterius territorio demus iudicium, * quod infra soli Principi afferemus, vel culpa futura ejus sit cujus factum non esset. ad quem periculum navis pertinet is magistrum præponit *. Regis igitur interest quis ecclesiam intra suam provinciam administret *. Sed & cujus finem est procurare, jus eidem deesse ad media non debet quibus ad finem perveniatur *. Sub principe Christiano qui subditos omnes Christianos habet, eadem res civitas, eadem ecclesia est *, solâ

* § 13. 14.

* Gen: 18. 19.

* 1 Tim: 2.

* § 14. n. 2.

* Adde § 42. n. 2.

* § 69. 70. adde § 34.

* Adde § 63. n. 13.

* Covar: c. possessor: p. 2.

§ 10. n. 5.

* § 6. § 81.

n. 2.

* § 68. n. 17.

con-

consideratâ qualitatum diversitate : civitas
 quâ homines cives complectitur, ecclesia quâ
 eosdem fideles. Adde si non tota sit civitas
 Christiana, ecclesiam esse multitudinem cre-
 dentium in republica * quo sensu & pro civi-
 tate dicitur : sic quod Lucas constitutos præ-
 byteros *per ecclesias* *, Paulus *per civitates*
 dixit *, locutione apud rhetores notissimâ.
 Cui itaque commissa cura civitatis cum pote-
 state est, eidem & ecclesiæ *, ut militiæ, &
 justitiæ, quæ & ipsæ sunt in republica, esse
 debet : atque adeo eadem munerum omnium
 assignationes, tum in profanis, justitiâ & mi-
 litiâ, ut in sacris, consequenter ministrorum,
 de quibus loquimur, electiones pari ratione
 concedendæ : quomodo & pater in familia,
 quam pusillam diximus rempublicam, func-
 tionem quamlibet cui libet committit. Proce-
 dit imprimis, si ut olim, ita & nunc sacer-
 dotio fungi ipsis Regibus liceat *, quippe
 quam functionem subire ipsi in civitate possint,
 eandem & aliis rectè assignent. Quid quod
 functionis assignatio ad religionem internam
 nihil pertineat ? His fundamentis infinita ni-
 tuntur electorum ab ipsis Imperatoribus, Re-
 gibus, Principibus Christianis & fidelibus,
 cum sub *Vetere*, tum *Novo* fœdere exempla.
 Sane Aaronem Pontificem ab ipso Mose in sa-
 cerdotio constitutum, & sacratum, ex ipso
 textu satis manifestum videri debet *: à Deo
 quidem ad hoc munus prius vocatum ; quod
 ipsi hodieque ecclesiæ ministri publicè pro-
 testantur. Idem Eleazarum constituit, vesti-
 busque sacerdotalibus induit *. David poste-
 ros Aâronis, reliquosque Levitas ad se con-
 vocasse legitur, atque ex illis selegisse * Abia-
 tharem

* § 77.

* Act: 14.

23.

* Tit: 1. 5.

* § 70. n. 24.

* § 80.

* Exod: c. 28.

41. c. 29. c.

40. n. 12. Lev:

8.

* Num: 20.

28. Levit: 8.

* 1 Chro: 15.

1. & seqq.

6.

7.

8.

tharem nempe, Sacerdotem summum, & Sado-
cum primarium ex secundariis, ut hic Silunte
ad tabernaculum, ille vero Hierosolymis ad
arcam esset: ex Levitis Vrielem, Hafaïam,
Joëlem, Schemaiam, Elielem, Haminada-
bum, principes omnes sacerdotes, eorum-
que agnatos, qui arcam humeris portarent.
Pulso Abiatharo Salomo Rex Sadocum con-
stituit *, & distributiones sacerdotum secun-
dum rationem Davidis patris sui, quemque in
ministerio suo *. Josaphatus cum præfectis
suis sacerdotes Elischamam, Joram, Levitas
Schemaiam, Nethaniam, & alios mittit, ad
docendum per civitates Judæe *. nota ubique
personarum ad certum locum applicationem.
Sub *Novo* autem fœdere à principibus Chri-
stianis, à Constantini ævo per ætates sequentes
in proxima usque secula, toto imperio Roma-
no, & per Galliam, Hispaniam, Angliam,
Germaniam, aliaque regna, electorum ab ipsis
Imperatoribus, Regibus, Episcoporum,
Presbyterorum, & ipsorum Pontificum Ro-
manorum, exempla passim in historiis genera-
libus & particularibus occurrunt, quæ cumu-
lata ex doctissimi viri Hugonis Grotii ad hanc
materiam scriptis Lector curiosus abundè
ediscet. Confirmant & patrum testimonia &
recentiorum sententiæ, ad hanc rem ab aliis
accommodatæ. De jure Principum non Chri-
stianorum diversa paulo posset consideratio
esse, quamvis nec ab ipsis electorum exempla
desint. potestas equalis est *. quin & inter-
pretandi sacra jus habent *. At jus plebis, quod
est ecclesiæ (neque enim plebs hic honoratio-
ribus opponitur, sed cœtum universum &
multitudinem credentium complectitur) ex
lege

* 1 Reg: 2.

35.

* 2 Chro: 8.

26.

* 2 Chro: 17.

7. 8. 9.

* § 19.

* § 70 n. 14.

lege divina positiva vel naturali, adeoque immutabili, qui afferuisse sibi visi sunt, jura quibus eam sententiam tuerentur nec rationes habuere, nec diluere oppositas potuere. Adducuntur autem loci quibus de Apostolorum Matthiæ (a), Pauli & Barnabæ, (b) quas dicunt, electionibus in scripturis est mentio: (primi enim Apostoli (c) & Euangelistæ (d) non ab homine sed ab ipso Christo electi, & constituti dicuntur sub missionis vocabulo (e). Ceterum præterquam inter doctos non levis sit controversia utrum electio iis locis ab ecclesia facta sit, (quod assertionem pro ecclesia maxime infirmat) missa tamen ea disputatione & dato electionem ab ecclesia factam, & ipsum actum de quo quæritur, electionem dici, certum est narrative tantum ac simpliciter proponi quid occurrente casu ab ecclesia eo tempore factum esset, consequenter quod præcepti vim non habeat, vel regulam necessario imitandam *. Adde eo tempore principes Christianos non fuisse, omnes autem Judæos vel gentes, qui totam ecclesiam & doctrinam, atque adeo ipsos doctores longe infra suas curas ponerent: quare alio uti ecclesiæ jure quam divino licuit, libertate nempe quæ nullo sub imperio & ante prohibitionem singulis ad sui conservationem competebat, itaque non jure ecclesiæ speciali, sed hominum communi; erat enim ecclesia qua talis quasi in naturæ statu, quo jure electiones per se facere vel per alios potuit *, quomodo simili hodie in territorio reformato ecclesiæ extra reformatam utuntur, vel ad ordinem, vel conservationem, vel ædificationem sui. Sed vero ecclesiam, Hierosolymitanam puta, Matthiam, Antiochenam Paulum

a Act: 1. 15.
junct: 21. &
seqq:

b Act: 13. 1,
2, 3. junct: c.
4. 14. Rom:
1. 1.

c Joh: 6. 70.
& 13. 18. &
20, 21. actor:
1. 2.

d Luc: 1. 1.
2. 3.

e Luc. ibid:
Rom: 10. 15.
Matt: 10. 5.
16.

* Adde § 69
n. 10.

* Per u. 1. hic

lum & Barnabam ad munus apostolatus non ele-
gisse, ex eo satis manifestum puto, quod neutri
particulari ecclesiæ jus fuerit pastores ecclesiæ
universæ constituere, (Apostolorum quippe
functio non particularis seu certæ ecclesiæ ad-
stricta, sed generalis & universæ addicta erat)
neque enim ecclesiæ particulari quisquam,
etiam qui jus plebis propugnet, eligendi jus
extra ecclesiam unquam asseruit. Quid dice-
mus igitur, an ab Apostolis electionem factam?
Apostolorum certe functio imperii jus adnexū
non habuit *, ut ipsi constituere eo jure dis- * § 68. n. 2.
sidentibus & invitis possint. Dicendum igitur
per Spiritum sanctum monstrante sorte elec-
tos. In Matthiæ historia legitur *, *Et statue- * Vers: 24, 25, 26.*
runt duos, Barsabam & Matthiam, & orantes
dixerunt, Tu Domine qui corda nostri omnium,
ostende quem elegeris accipere locum ministerii
hujus & apostolatus, & dederunt sortes iis, &
cecidit sors super Matthiam. & in Pauli elec-
tione *, *Dixit iis spiritus sanctus, Segregate * Act: 13. 1,*
mibi Saulum & Barnabam in opus ad quos as- 2, 3.
sumpsit eos. Et ipse Paulus Apostolum se vocat
*per Jesum Christum & Deum Patrem **. Unde * Gal: 1. 1.
colligas per ipsum Deum, Spiritum Sanctum,
monstrante sorte, electos: & recte, Spiritus
sanctus nempe internè, & in corda operatus
est. At cum nec ipse Deus vel Spiritus Sanctus
in terram descendens, & alloquutus ceteros,
vel multitudinem, Apostolos eos dederit,
fieri omnino ea electio sine interventu hominis
nequivit: Manet igitur quæstio, cui jus fuerit
segregandi, cui jus sortem jaciendi, tanto
effectu, ut qui segregatus, vel in quem sors
cecidisset, haberi a multitudine pro Apostolo
hoc est pastore, doctore ecclesiæ universalis
de-

debuerit, ipsa multitudo, an vero cæteri undecim? In qua puto, credidisse omnes Apostolis de iis quæ de dictamine Spiritus Sancti asseverassent, ipsos deinde Apostolos segregasse, sortes jecisse, ita segregatos vel in quos fors cecidisset, receptos a credentibus, vel universâ ecclesiâ, pro Apostolis fuisse. Sed & differre hanc Apostolorum electionem, quæ dicitur, ab ea de qua hic proprie agimus, ex eo manifestum est, quod functio adstricta certo loco non fuerit. Ut proinde ordinatio magis cum effectu functionis exercendæ, quam electio dicenda. Apostoli nempe ad munus apostolatus ordinarunt, quos ordinandos, id est, in numerum Apostolorum recipiendos, aggregandos, Spiritus Sanctus præsignasset: præsignatio præcessit ordinationem, electio (de qua agimus) sequitur ordinationem. Quare quod Hieronimus vertit in Matthiæ Historia, vers. ult. & *annumeratus est cum undecim Apostolis*, de annumeratione solemni, per ordinationem intelligendum est. Quod in Pauli & Barnabæ historia manifestius apparet. Sed cum ecclesiæ doctorem eligendi jus supra ipsi (sed toti) ecclesiæ dedimus*, quod Paulus igitur, & Barnabas per singulas ecclesias constituisse presbyteros dicuntur*, & Titus à Paulo in Creta Episcopus relictus, ut per civitates constitueret*, & alii ab ipsis Apostolis Episcopi constituti, ab jure ecclesiæ concessivo seu permissivo esse debuit. Quo & in vetere ecclesia, introducta jam consuetudine, Episcopi ante Constantinum usi: sed qui mos nec eo tempore idem necessario servatus fuit, at modo servari alius potuit, si ecclesiæ placuit. Sed quod jus ecclesiæ mutabile est: quare

* *Hœn. cir.*

pr.
* *Actor: 14.*
23.

* *Tit. I. 5.*

- quare (ut tolli omnis libertas naturalis potest) post Imperatores Christianos factos, qui ecclesiam ejusque administrationem suæ curæ facerent, jam pendere sub Christiano imperio amplius ab ecclesia non potuit, non secus atque homo, postquam alieni juris & imperii factus, sui juris esse desinit. Itaque sublatum
- 10.** jus, si imperanti placuit. Quamquam enim fidelium congregatio sub Principibus Christianis ecclesia ut ante sit, non tamen ecclesia esse cum eo effectu potuit ut personæ vicem sustinere *, & agere aliquid, & decernere * § 71. n. 1. per majorem partem possit quod jus faciat: nisi convocata cum potestate coactiva, ab eo vel iis qui cogendi, convocandi, & dandi collegiis jus haberent; quod cum solius summæ potestatis esse diximus *, consequens est omnem ecclesiæ congregationem sub Principe Christiano ad finem constituendi ministri institutam, adeoque & ipsam electionem per ecclesiam factam ab ipso Principe, non ab ecclesia pendere: Neque vero consensu singulorū dari post imperia ea potestas ecclesiæ congregatæ potuit *, quin omnis actus privatus sit & inefficax. Qui sacrę scripturę definitioni adhuc insistat, hanc simul concedat consequentiam oportet, necesse ut electio ubique uniformis & immutabilis sit, in qua totum mundum contra testantem sibi inveniet, & ipsos hodie pastores ones, qui jus hoc non populo, sed soli jam presbyterio ut vocant, & jure & facto, asserunt: diversa enim res presbyterium ab ecclesia est. Ecclesia laicos etiam complectitur & multitudinem omnem credentium *, presbyterium * § 63. n. 2. solos clericos habet (si appellare ita fas sit) & perquam exigua est pars populi. unde nec quod
- P huic

huic jure divino datum esset, illi soli competere potest. Neutri vero, nec plebi seu populo ^{13.} seu ecclesie, nec clero in canonibus est patrocini-
 nium, quippe qui ex his eligendi modus adfer-
 tur ad solos subjectos pertinet, quibus ordo
 præscribitur: ipse autem canon cum auctori-
 tatem nisi à summa potestate non habeat, te-
 neri princeps, qui solutus legibus humanis &
 supra easdem est leges, canonis præscripto non
 potest, quin arbitrio suo revocare, vel ipse
 etiam non revocatō electionem facere contra
 canonem, vel aliis permittere possit. quam
 dispensationem appellant *. Qui rationibus
 ultra insistendum putet, hoc sibi responsum
 ferat, plebem seu ecclesiam seu multitudinem
 in persona principis esse *, inde principis
 personam publicam, populicam dictam, per
 quem loqui totus populus seu multitudo cen-
 setur, sic quod populo seu ecclesie adscribit,
 id principi se adscribere, in quo totus est po-
 pulus, & visibilis ecclesia: malè autem ac-
 tionem populi dici quæ per principem expedi-
 tur, quippe multitudo desinat persona esse,
 de qua actio aliqua dici possit: Illud rectius,
 factas electiones ab ecclesia, vel clero (qua
 persona sunt) ab ipsa dicendas summa potesta-
 te (à qua personam habent *) mediante cle-
 ro, vel populo seu ecclesia factas, nihil secus
 atque in plurimis aliis, seu profanis exercere
 princeps jus suum per alios, vel singulos vel
 collegia, solet *. Factæ igitur electionis à ple-^{14.}
 be seu ecclesia, hoc est cœtu aliquo fidelium
 congregato, exempla qui ex historiis extra
 sacram cumulant, nihil quidem proficiunt.
 Nam vel ante imperia sunt Christiana, vel post
 ea. Quæ ante, libertate nituntur naturali, sed
 ea

* § 26. n. 9.

* § 64. n. 4.
§ 69. n. 2.

* Sup: n. 10.

* § 42. 43,
44.

ea mutabili, de qua proximè dictum *. Quæ
 postea, jure non prohibito *. Post prohibitio- * § 71. n. 3
 nem sublata jam libertate, principum nituntur
 placitis, in quibus ipsis & pro occasione va-
 riatum, nec ubique eadem. Eligendi enim
 facultas ecclesiæ per legem generalem, vel
 privilegium & indultum ad actus singulos spe-
 cialem, vel tolerantiam data, vel dari potuit,
 seu restituta mavis, vel restitui potuit, prout
 principi placeret, cujus hi omnes modi in
 manu & potestate sunt: plane nihil secus atque
 Curiis & Parliamentis à summa potestate jus est
 suos præcones constituendi, aliosve summæ
 potestati mediate ministros: Sed & aliquando
 electio soli Clero, vel solis Episcopis non ad-
 missa vel exclusa plebe, vel his unâ cum clero
 15. & plebe, vel alterutro concessa. Manente
 semper penes ipsum principem approbandi ju-
 re, quod & improbandi jus *, & electiones * § 79. n. 3
 jure concessivo ab aliis factas jure proprio res-
 cindendi continet: Ab jure enim concessio jus
 summæ potestatis per vim concessionis nun-
 quam excluditur, vel pro arbitrio exercendi,
 maximè autem si justa ipsi causa fuerit. Sic ut
 non valeat privilegium * quo ita alteri facta à * Adde § 26
 principe hujus juris concessio est ut necessario n. 10.
 consentire debeat, nec valeat actus quo jus
 ipsum abdicatum; ne si in clerum, servitus
 per hoc imposita reipublicæ, vel juris aliena-
 tio facta, vel scissum etiam imperium videat-
 ur; si in populum, exercere princeps reliqua
 jura majestatis nequeat, vel eo amisso jure quod
 de Henrico olim dictum, *Dimidium amisisse*
regni dicatur. unde revocabilia hæc beneficia, * § 26. § 29
 licet in vim etiam transferint contractus, se- n. 2. §. 98. n.
 cundum ea quæ alibi dicta *. Sed & rectius, 6.

* Vid: Thodo-
ret. lib. 4. cap.
7.

* Sup: n. 4. 5.
C. §. 17. 14.

* Johan. 20.
21, 22.

* Sup: n. 4.
C. applica §.
70.

& prudentius interdum electiones ab ipsa Imperiali authoritate factas, minus recte a plebe, & imprudentius ei commissas: imprudentissime vero Imperatores, rogatos etiam a Synodis ut eligerent, electiones ab se rejecisse, ex historiis manifestum est *. sed quod ad juris questionem non pertinet. Ad hæc refer fundamenta patronatus jura, cum vel privatis singulis nobilibus, laicis, qui domos sacras fabricarent, & expensas clericis ministrarent, jus datum ab Imperatoribus sit clericos, pastores, per se eligendi. Sed & jus constituendi pastores naturaliter quadammodo Dominis competit & Toparchis ex officio & sine sui imperii, & identitate civitatis & ecclesiæ *, sub Imperante summo: sed quod jus cum inter præcipua sit jura Majestatis, vindicare merito citra specialem concessionem ipsi sibi soli placuit. *Ordinatio* per manuum impositionem, (ut olim per sacram unctionem, Christo per sufflationem *,) fieri solita ad ipsos vulgo Episcopos, Pastores, Presbyteros seu ecclesiastes refertur, ne indignus obrepat: dignus enim an indignus quis esset, moris semper in ecclesia fuit, prævio in fidem ordinandi examine explorare, quod his quam aliis potius asserere vulgo placuit. Sed quid si & ipsam *dijudicationem* & *explorandi jus*, dignus an indignus quis, principibus Christianis *, & ipsi etiam ecclesiæ naturaliter demus, ut ipse nempe coetus fidelium, vel princeps exploret, judicet, quis dignus, quis indignus, aptus vel ineptus, ut doctoris munere in ecclesia fungatur? Sed vero per *ordinationis* actum cum non fidei tantum explorationem, & testimonium simplex intelligamus quo dignus quis dica-

16.

17.

dicatur ; sed aliquid insuper reale , ipsum nempe actum quo sacra functio personæ applicatur , vel in eam docendi facultas confertur , quod est creare Episcopum , in Episcoporum ordinem , numerum accensere , cooptare , non video hactenus quomodo non ordinatio ea à summa potestate fieri possit , seu indignum ab eâ docendi facultas ut quævis alia conferri * . Sed & ipse modus ordinandi per *manuum impositionem* cum sub Vet. Test. non ab Aarone tantum Pontifice , sed & Mose Imperante summo , & Patriarchis , Primatibus tribuum , & singulis è populo ; & sub N. Fœdere non ab Apostolis tantum in ordinandis aliis , sed & à presbyteris usurpatus legitur , ratio nulla videtur cur pastoribus præcisè , iisque solis tribuatur , summæ potestati negetur : certè Moses Aaronem ejusque filios unxit , & in sacerdotio consecravit. E diverso , cum prima manuum impositio ab Jacobo facta Ephraimi præ Manasse legatur nulla quidem necessitate obligante , & ipsi Deo in consecrando Mose , & Christo in ordinandis Apostolis * usurpata non fuerit , videri posset solennitatem non necessariam esse. Licet enim Dei jussu Moses manus Josuæ imposuerit * , constat tamen id non in vim legis perpetuæ præceptum , dum palam sit eam ceremoniam Hebræos in iis qui ad Sanhedrin cooptarentur non semper usurpasse , ipsum Salvatorem nunquam , qui completurus venit legem. At non necessario in ipso ordinationis actu fieri , minus jam dubium habetur , cum hodieque ipsam post factam , à clero forte vel plebe , electionem , hoc est personæ ad certum locum applicationem , & subsequutam à summa potestate *comprobationem*

* Confer: §. 67. n. 9.

* Marc. 3.
13. 14. Matth:
10. 1. Johan:
20. 21, 22.
* Num: 27.
18. confer:
Deuter: 34. 9.

tionem, nec a tribus, ut olim, sed ab uno Episcopo fieri, mos ubique receptus probet: Ex quibus dubitare licet, nudane ac simplex ceremonia sit ex usu humano, recte tamen & pie in ecclesia servata, quæ proinde principum respectu referri inter necessaria non debeat. Secus atque ipsa *Pastoralis functio* extra 18. personæ alicujus specialis considerationem: hæc enim cum ab ipso Christo in euangelio instituta, ut necessaria, sic quo ad emanationem muneris à summa potestate non pendet *, § 67. n. 9. unde tolli humano imperio nil magis potest *, § 63. n. 11. quam ipsa ea quæ administranda necessario Christus præcepit, ut *Verbi prædicatio, Sacramentorum exhibitio, & Clavium usus*, quæ quod officium est ministrorum in se totum continent *, § 68. n. 1. quam *functionem sacram in thesi*, seu ministerium simplex diximus. de usu autem 19. § 68. clavium specialius infra dicetur *. De reliquis præter Pastorale muneribus ecclesiasticis, non item necessariis per se instituendis vel aliis mandandis, cum pii Reges arbitrio suo plurima instituerint, minus dubium esse potest: illud interim in transitu notetur, ab his minoribus argumentum rectè ad alia majora duci, quippe functiones omnes sacræ sint. Sic David Cantores, Cymbalistas, Nablistas, Cytharistas, Tibicines, ipsos etiam Janitores constituit * qui caverent ne quis proprius ad arcam accederet, quæ omnia accurate ex Bertramo discas *. Salomo constituisse legitur officia Sacerdotum in ministeriis suis, & Levitas in ordine suo, ut laudarent, & ministrarent coram Sacerdotibus, & Janitores in divisionibus suis per portam & portam, juxta præceptum Davidis patris sui *. Ezechias reforma-

* 1 Chron. 15.

16. seqq. c. 16.

4. c. 23. 24.

25, 26.

* Rep: Hebr:

c. 15.

* 2 Chron. 8.

26.

mationem occipiendo cantores restituit *. * 2 Chron 29.
 Idem de se testatum Nehemia reliquit, impe- 25. & cap. 31.
 ratoris etiam non fidelis nomine *. Ut res n. 2.
 non nova sit si posterioribus seculis principes * 2 Chron
 etiam Christiani minora Episcopatu & Presby- 13. 11
 terio munera per se contulerint: nec novum si
 fieri hodieque contingat. Hæc de electione.

20. Mittendi enim jus quæ in alteram ecclesia sibi
 arrogaverit, nisi consensus accedat, manifesta
 usurpatio est *. Sed quæ ipsa juris in extra- * § 68. n. 9.
 neum concessio semper revocabilis est, cum § 69. n. 10.
 inter jura sit majestatis sine quibus imperium

21. defendi & pax publica nequit *. Sed & Im- * § 96. n. 2.
 peratorum esse ordinem inter pastores consti- § 98. n. 6.
 tuere, & Pontificalem thronum ecclesiis lar-
 giri, & Episcopatus vel Archiepiscopatus in
 Metropoles erigere, etiam contra canonem,
 quæ dictat, Metropoli sua jura antiqua ser-
 vanda, non dubito.

§. LXVI. Deponit, punit.] Species hæc
 exercendæ in pastores jurisdictionis ob mate-
 riæ connexionem specialis subijcitur: gene-
 raliter & plene de ea parte Majestatis proximè

1. dicturi *. Depnendi itaque jus non potest non * § Seqti.
 penes eum esse apud quem jure suo constituen-
2. di est. Et personas & actiones generali excep-
 tas imperio non esse supra probatum est *. Et * § 63. n. 2. 3
 ipsa ministerii functio actualis, ut aliæ omnes,
3. actus publicus & externus est, qualis imperio
4. subijcitur. Et electio voluntatis est, quare &
 nullâ addita ratione, ut functiones aliæ *, * § 42. n. 3.
 revocari electionem & pastores citra famæ læ-
5. sionem posse, nullus dubito. Quid quod jus
 territoriale & in personam subditi eousque se
 protendat, ut & civem innocentem excedere * § 31. n. 2.
 fines jubere possit * si per hoc reip. tranquil-

- litati consultum videatur? est autem plus provinciae alicujus quam functionis interdictio. Minus igitur de suspensione dubium. Solet autem depositio in poenam vulgò exerceri, & hæc cum illa conjuncta esse: unde *puniendi* vox addita. Poenæ jus in ecclesiastes, ut personas alias, tum ex juris renunciatione competit *, tum quod ipsa ministerii collatio in certam personam à summa potestate promanet: neque verò functio magis ecclesiastica ecclesiastem, quam judicialis judicem eximit: neutra jus variat. Quis autem puniendi facultatem neget ei apud quem omnis est jurisdictio *? 6.
- * §. 39. Inter plura depositionis in poenam factæ exemplum, simul & relegationis à Salomone in persona Abjathari pontificis summi historia regum sacra suppeditat*. Sunt enim & in prophanis historiis, & Codice, & Justiniani Novellis plurima. Nec desunt suspensionis exempla. Refer & ad hunc locum *restituendi sacer-* 8.
- * §. 40. *add.* dotis jus, de quo alibi generaliter dictum *.
* §. 68. *n. 11.* est autem speciale ad hanc materiam quod de restituto Eusebio, Theogne, Athanalio, & alijs Socrates historicus memorat.
- §. LXVII. *Imperium, jurisdictio omnis, & legislatio ad eandem pertinet.*] Probant hoc rationes generales quas supra dedimus *, & quæ de imperio circa sacra generali in personas ex sacrae Scripturae locis alibi adducta *, qui omnes potestati civili imperium non alii afferunt. Imperii partes præcipuæ *jurisdictio & legislatio* sunt, quare imperium qui habet & easdem habere necesse est, & dare easdem si cui imperium demus. *Jurisditionis* species supra jam vidimus *. Moses frangit vitulum: Aaronem increpat *. Ezechias Æneum serpente-
tem
- * §. 27. 37. 66.
- * §. 63.
- * §. *preced.*
- * *Exod. 32.*
20.

tem amovet, frangit statuas, excidit lucum * * 2 Reg. 48.
 Josias comburi jubet idolis consecrata *, & * C. 23. eod.
 alia; non sine jurisdictioni de sacris facultate.
 Notissima severæ, sed & impia jurisdictionis
 species executâ à Nebuchodonozore olim
 fuit *, sed quam ex defectu jurisdictionis ne- * Daniel. 3.
 mo impugnavit. Et horrenda vox ab eodem * * vers: 29. eod.
 quamquam piore affectu, & Josia Rege in eos
 pronunciata qui vel Deos alienos colerent vel
 vero maledicerent, (nota actus externos) sed
 quam pænæ comminationem jus imperii de-
 fendit. Pertinent à Christi tempore plurima
 Imperatorum, Regum, *Principum Christiano-*
rum adversus hæreticos, & novas ac impias de
 vera Dei religione ac fide doctrinas & prola-
 tas sententias, judicia, quæ in Eusebio, Sozo-
 meno, Socrate Historico, & aliis, & in Codice
 passim, & Justiniani Novellis apparent. Et
 certè ut verum fateamur, non incompetens
synedrui Judaici, Felicis, Festi præsidum,
 & ipsius Imperatoris Romani, aliorumque
Principum gentilium in iudicio accusationis de
 causa religionis, seu doctrinæ Christianæ, vel
 fidei professæ externè, adversus Petrum, Joan-
 nem, Stephanum, Paulum, aliosque fuit jurif-
 dictio: Quin & ipsi agnovere. Etenim cum
 in delictum raperetur Apostolos in nomine
 Jesu docere, vel aliud quicquam agere, unde
 actus religionis Christianæ externus appareret,
 coram Anna Pontifice Maximo & cæteris Pe-
 trus & Joannes steterunt *, stetit Stepha- * Act. 4. &
 nus *, stetit Paulus *, nullus horum incom- 5. 27.
 petentiam allegat. causam agunt. Paulus cum * Act. 7.
 Anania & Tertullo contestatur *: postulatus * Act. cap. 21
 à judæis stans pro tribunali Festi præsidis, 28. & 22. fin.
 unicam ex personæ privilegio exceptionem & 23.
 ob- * C. 24. eod.

- * C. 25. 10. obijciens, *Hic, inquit, judicari me oportet* *.
 Deinde ad Cæsarem etiam gentilem provo-
 cat *. *Quid quod ipse Christus interroganti*
 * *Vers. 1. eod.* Pilato, *Nescis habere me potestatem crucifigendi*
 * *Johan. 19. te, & dimittendi* *, nullam incompetentiæ
 10. exceptionem objecit? Quis martyrum in ve-
 tere ecclesia excepit? Utique jus ex euangelio
 intellexere. Ipsius negotii enim, hoc est rei
 sacræ quasi prætextu, vel quod non consen-
 tientis doctrinæ Princeps sit, competen-
 tiam seu jurisdictionem qui de actibus religio-
 nis externæ neget, jam nullam etiam Principi-
 bus Christianis in dissentientes, deque eo-
 rum doctrinis & sententiis publicè de fide sua
 in ipsorum principum territoriis, prolatis, vel
 contra receptam defensis, concedit iudicium,
 & tot synodorum, & piorum Principum, Re-
 gum, Imperatorum, unquam latis, quas
 tulisse plurimas supra jam diximus, adver-
 sus Hæreticos & nova dogmata sententias
 manifestissimæ nullitatis condemnat. Nec
 putet quisquam Christianis jurisdictionis in
 hæreticos competere prærogativam ex re-
 ligionis veritate: ipsum enim hoc est, quod
 in quæstione vertitur. Sic de Arrianis Salvia-
 nus. *Apud nos sunt hæretici, apud se non sunt:*
nam in tantum se Catholicos esse judicant, ut nos
ipso titulo hæreticæ pravitatis infament. Quod
ergo illi nobis sunt, & hoc nos illis. Nos illos in-
juriam facere divinæ generationi certi sumus,
quod minorem Patre Filium dicant; illi nos inju-
riosos Patri existimant, quod æquales esse creda-
mus. Veritas apud nos est, sed illi apud se esse
præsumunt. Honos Dei apud nos est, sed illi hoc ar-
bitrantur honorem divinitatis quod credunt. In-
officiosi sunt, sed illis hoc est summum religionis
 offi-

officium. Impii sunt, sed hoc putant esse veram pietatem. Pœnam in arbitrio esse Imperantium supra dictum *.

* §. 39. n. 4.

Valentinian. & Theod. constitutione adversus hereticos intellexere *.

* L. I. §. I.

Ibi, divinâ primû vindictâ, post etiam motus animi nostri, quem ex caelesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Hæc de jurisdictione, quod bene

d. Sum. trint.

notes, in religionem, fidem externam, per doctrinam & alios actus externos. In religionem enim, fidemve internâ jurisdictione exerceri omnino nequit. Quatenus possit si externe pro-

lata, dum qui protulit, vel sententiam suam professus, monitus de ea tacere velit, infra

3. dicetur *. Pertinet & in Pastores & Doctores,

* N. 7. hic. §.

68. 7.

aliosque ministros, qui in vera ac publica perseverant fide, nec dissentientes, officio suo, vel verbo vel clavibus vel sacramentis, aliove

jure abutentes, ut in actiones omnes externas animadversio: Vidimus supra Riveti locum,

* §. 63. n. 3

ubi de jure in actiones dictum *. Notabiliter Martyr, Magistratum civilem curare debere ut omnes officium faciant, Jurisconsulti, medici,

rustici, pharmacopola, inter quos numerare & concionatores possumus, quia si non rectè doceant, nec ex ordine sacramenta administrant, magistratus est, eos in ordinem redigere, ac videre ne im-

pure doceant, neve fabulas admisceant, neve sacramentis abutantur, aut aliter ea tradant quam Dominus jusserat *.

* Ad. I. Sam.

8. & loc. com.

claf. 4. c. 13.

§. 12.

* Omnes homines, nemine excepto, ita Magistratui subjectos esse, ut si officium facere recusent, in eos animadvertere, & omnes continere in officio possit. Et Demetrii Chomateni Archie-

* De magistr.

art. 7.

episcopi Bulgariensis de Imperatore loquentis citatur locus, Et legem ponit vitæ, atque officio

* Art. 37

eorum qui altari inserviunt. Unicam, in hac materia generali liceat addere Anglicanam confessionem * (neque enim politicam hic specialem tracto) quæ postquam Regi summam etiam de Ecclesiasticis gubernationem tribuisset, ita se explicat, *ut omnes status, atque ordines fidei suæ à Deo commissos, sive illi ecclesiastici sint sive civiles, in officio contineat, & contumaces ac delinquentes gladio civili coerceat.* In Novellis constitutionibus adversus clericos, & supremi & inferioris ordinis, leges præscriptas officio non servantes, jura & jurisdictio ubique apparent: & obviæ sunt pecuniarum multæ. Sunt autem inter contumaces ac delinquentes in officio maximè, (quod obiter notem) qui turbulentis populorum concionibus adversus Majestatem incitant, ad non-obedientiam mandatis civilibus vel resistantiam proritant, cujusmodi prophetæ vocem non à Deo esse divinus scriptor observat *, nam & Dei ordinationi resistit, & læsæ majestatis humanæ reus est *. Actionum igitur suarum causas & rationes princeps, si velit, ab ipsis exigit, quas & probare necesse habent priusquam rem definiant; vel eâ definitâ sic jubenti, quo & post synodum judicium spectat, de quo infra *: Vel si privatum res spectat à parte læsæ adito, cui de injuria conquerenti cum aliis juris remediis, tum ordinaria appellationum via succurrit. Notissimum apud Gallos remedium est, ab abusu ad Senatum regium appellatio si pars gravata de sententia ecclesiastici injusta queratur *. Alibi ad superiorem ecclesiasticum provocatio cum effectu devolutivo non tantum, verum suspensivo, & restitutorio, ut magistri loquuntur; quod planè civile est reme-

* Jerem. 27.

8. seqq

§. 69. n. 7.

* §. 83.

* §. 79.

* Fab C. de
appellat.

medium, neque enim appellatio juris naturalis, qualis defensio, dicitur: unde Principis est admittere ad superiores ecclesiasticos appellationes, admissis iis modumque ac terminum statuere *, cum & præcidere eas, & interruptumpere ordinem possit. Causam etiam ad se totam evocando ipse iudicat, vel quia ita placet, vel expedire videtur: possunt enim rationes esse, quare tractari negotium in iudicio ecclesiastico non expediat, vel non sit necesse *. Cognitionem etiam coram ecclesiastico ceptam pro tempore suspendit, manente ibidem cognitione, ducto à maiore argumento: Quid si imperium, jurisdictionem ecclesiastici propriè nisi mandatam exercent? 5. quod statim dicitur *. Sed & Principem ex vi jurisdictionis suæ arcere delinquentes ab ecclesia & communione posse, nihil video quid impediatur, & restituendi jus ei esse infra dicitur *. De nomine si quis curiosius quæserit, dicendum jurisdictionem omnem in ecclesia, & circa sacra, à quo exercentur, ut imperii civilis partem, *civilem* esse*, quod & infra particulariter de legislatione*, & excommunicatione a pastoribus facienda dicitur *, quatenus sc. in vim pænæ exercentur, dum utraque à civili potestate virtutem publicam & coactivam habeat. Origine quidem prima & emanatione quæ in ecclesia iurisdictio exercentur à Deo est, sed non aliter atque tota iurisdictio, & iudicis, & pastoralis etiam functio, & vel ipsa Majestas emanatione à Deo *, applicatione, & exercitio efficaci, & effectu publico civilis. Neque impedit *civilem* esse jurisdictionem quod circa sacra, divina, & quæ spectent ecclesiam occupetur: Quamquam si muta-

* §. 38. n. 2

* § 71. n. 9.
10.* n. 9. infr. §.
68. n. 17. fin.

* § 68. n. 11

* § 63. n. 12.
* n. 9. hic
* § 68. n. 12.

* §. 17. n. 4.

- * d. §. 63. n. 12. mutare nomen velis, ab objecto *, licebit, sed quomodo jurisdictionem & imperium civile rectè etiam ecclesiasticum, divinum, & spirituale dixeris, quia officium Imperantis & finis imperii bonum spirituale, id est salus populi æterna est *: potissima igitur cujusque rei denominatio ab eo petenda quod efficaciam ei & effectum tribuit, sine quo res non est id quod est, quomodo sine civili potestate exauctoratio non exauctoratio, excommunicatio non excommunicatio positiva, sed communionis negatio est. Sed nec jurisdictionem efficit non *civilem* esse quod leges præscriptas divinas, & in Evangelio Christianas habeat: sunt enim leges divinæ & Christianæ regula seu norma secundum quas jurisdictione, imperium exerceri debeat, quæ proinde non magis efficiunt jurisdictionem non civilem esse, quam de furto, de homicidio, & aliæ in Decalogo efficiunt leges, vel ipsa etiam justitiæ efficit administratio, ideo quod pro fundamento habere leges naturales & divinas debeat; imperium enim, jurisdictione, ejusque executio civilis manet, rei natura non mutatur: quomodo è converso secundum leges divinas imperium humanum non efficit eas leges non divinas esse. Illud autem velim iterum observes quod supra dictum & infra dicetur, imperium, jurisdictionem Imperantium ad fidem internam, si externi nihil prohibiti accedat, non extendi *: est enim invisibilis, & in notitiam non cadit imperantis. Adde per fidem internam, si legibus civilibus actiones externæ respondeant, pacem publicam non turbari *: quomodo supra dictum, cum per nudum animi motum nemini læsio detur, sic nul-

6.

nullius interesse ob eam rem quempiam puniri *. Apud Eusebium Constantini dictum * §. 39. n. 6
 extat, *Omnes quidem subjectos suos Christianos esse optasse, neminem autem coëgisse* *. Hinc supra, *fidem suadendam, non imperandam esse* *. * *In vita lib. 2. c. 57. 60.*
 Quid autem si verbis prolata fides ad notitiam venerit Imperantis? Non culpæ peccatum, sed ignorantix error dicendus erit, quem emendare, non pænæ (quæ mentem non illuminat) sed doctrinæ virtus est. *Errantis pœna doceri est. At quis nomen unquam sceleris errori dedit?* Non est prudentis errantes odisse, ne ipsi sibi odio sit. Chrysostomi dictum est, *Eum qui ignorat neque malo affici, neque accusari oportere, sed æquum esse ut discat, quæ ignorat.* Et quæ in hanc rem plura sunt. Sed hæc nisi de malitia manifesto appareat; vel erroris sui commonitus, prohibitusque dicere contumaciter perseveret *. Igitur nec statim de blasphemia * *Vid. Act. 4. 17. 21. & 5. 28.*
 reus peragendus, qui tam impie de Deo dixerit, ut in blasphemiæ aliquam speciem incidat. Jurisdictio autem in summo principe cum legum sit executio, ad ipsum & *Legum* pertinet *latio*: sunt enim jura connexa quorum alterum in altera persona absolutè esse non potest; ne separatis ab invicem vel legislatio inefficax sit, si exequi non liceat; vel dum exequi alter velit alter ignoscendo illudat. Ad legislationem refer placita, edicta Imperatorum de religione publicè eligenda, tuenda, conservanda; aliena delenda, refrænanda, punienda, permittenda, &c. de loco, tempore, ordine, modo, & aliis, quæ particularius, sub §. de religione publica enumeravimus *: (Neque enim hic legum voce de doctrina & fide definitiones complector, nec juris dicendi facultatem quæ inter certas personas

sonas est; quamvis lata significatione sub ea venire possit, cum qui leges ferre is & definire controversias, & judicare causas queat.) Sunt & aliæ quæ huc pertinent plurimæ leges à piis Principibus latæ *generales*, quæ respectum omnes ad unum Apostoli effatum habent, *Omnia oportere ad ædificationem fieri*: Quo & ordinationes ecclesiasticæ referendæ, & quæ totius ecclesiæ spectant politiam, seu gubernationem externam. Ingenuè Leoni Stephanus Constantinop. Archiep. & universalis Patriarcha. *Imperatoris esse etiam citra Concilium decretum facere* *. De Constantino generaliter Eusebius dixit, ipsum nondum baptisatum Episcopis plurima præscripsisse quæ ad ecclesiæ utilitatem pertinere judicaret *. Sacræ seu ecclesiasticæ vulgo dictæ sunt leges, sed non alia quam sola materiæ vel objecti ratione, dum de rebus sacris vel circa res sacras, ecclesiasticas feruntur; ut militares, nauticæ & similes à materia militari, nautica appellantur: quò sensu & summarum potestatum imperium spirituale seu ecclesiasticum appellari proximè notatum *. Civiles autem sunt leges à civili potestate *: humanæ omnes: quare principi subsunt ut ab hominibus prolatae, vel civili potestate, seu ab Imperatoribus ipsis, ut proximè, vel horum auctoritate ab ecclesia, synodo. Ecclesiæ enim, synodo, legum ferendarum jus, & jurisdictio, ut aliis confessibus rectè, licet rectius, mandatur, sed quæ vim publicam nisi à summa potestate non habent. Neque verò sub imperio in ecclesia Christiana pastoribus vel multitudini imperii hæc jura quam nomine, vice ac mandatu summarum potestatum exerendi jus est *, dum à se non ha-

* *Nov. Leon.*
17. pr.

* *In vitalib.*
3. c. 24.

* *Sup. n. 5. §.*
63. n. 12.
* *d. d. §§.*

* §. 68. n. 17.
vir. fin:

habeant magis, quam privatus quilibet. At-
 qui vero totam functionem sacram à Deo habe-
 re, cujus partes indivisibiles jurisdictio, dis-
 ciplina ecclesiastica, & legislatio, quæ &
 ipsæ traditæ iis ab ipso Christo perhibentur *? * *Ex Mett.*
 Sed jam supra dictum, à Deo esse functionem *16. 19. &*
 emanatione sola *, quomodo judicis functio *18. 15. cum*
 emanatione à Deo est, qui equidem ut impe- *seqq.*
 rium, jurisditionem non exercet, sic leges ** §. 65. n. 18.*
 nullas condit, nisi principis nomine, cum
 tamen neque Judicibus minus causarum civi-
 lium per sacram jussionem cura commissa sit,
 quam prætere ecclesiastici possint ecclesia-
 sticarum sibi commissam esse: Sed & supra
 dictum *, à summa potestate illud esse quod * *§. 65. n. 17.*
 certa persona jus sacræ functionis habet, quo-
 modo manante functionis origine à Deo hic
 aut alter pro tribunali sedet. Uterque igitur
 functionis suæ exercitium (sub qua legum de-
 muslationem) auctoritate summæ Majestatis
 explicat. Quid si ipse ordinationis actus à sum-
 ma potestate pendeat *? Quid si convenire sub * *§. 65. n. 17*
 imperio sine ejusdem auctoritate nulli liceat?
 Quid si actus auctoritate publica destitutus
 vim nullam habeat? Ad prædicta igitur conclu-
 sio sit, *Imperium, jurisditionem, legislationem*
cum efficacia, pastores, ecclesiastes nomine, vi-
ce, mandatu, atque adeo & jure summarum pote-
statum, non alio, exercere. Neque vero ecclesia
 jacturam hic patitur, vel sine jurisditione, vi
 coactiva, vel legibus errat: etenim jurisdic-
 tio, legislatio, sed auctoritate principali ex-
 ercetur: Quod enim ad potestatem ecclesiasti-
 cam attinet, dixit Martyr *, *satis est civilis* * *Ad 1. Sam.*
potestas, repudiata inter potestatem ecclesiasti-
cam & secularem distinctione. Quam tamen si

Q

ap-

* *Sup. n. 5.*
 §. 63. n. 12.
 13.

* § 17.

* §. 68. n. 17
fin.

* *Vid. §. 65.*
 n. 15.

appellare ecclesiasticam libet, & pœnas & leges appellare ecclesiasticas, de nomine non laborabimus, licet & jurisdictionem spirituales appelles *, quomodo civilem, criminalem, militarem dicimus, quas species omnes ab iisdem exerceri personis, vel potestate summa, vel ab eâ derivata auctoritate à minoribus, nihil impedit; quomodo nec personas easdem de causis matrimonialibus, maritalibus, & aliis vetat jus dicere. nomen à materia est, & institutæ seu præceptæ satisfactum necessitati divinæ est, dum disciplina, jurisdictio, legislatio exercentur. Hispositis & in inscriptione & promulgatione legum ecclesiasticarum nihil ab aliis civilibus diversum *: Synodorum decreta vulgò appellantur, denominatione à causa proxima sumptâ; quomodo singularum urbium & curiarum sententias ab ipsis denominamus, quas tamen manifestò constat nomine non proprio & independenti, sed auctoritate summæ potestatis proferre, quæ ipsa proinde proferre videtur. Paulo aliter à pastoribus & ecclesiâ jurisdictio, & legislatio exercetur, si eadem jura iis, ut aliquando à piis imperatoribus ecclesiis dissentientibus, fuerint concessa *. Semper autem revocabiliter, ne jus magis ipsum jurisdictionis vel legislationis, quam exercitium translatum videatur *.

§. LXVIII. *Neutram partem, vel quod aliud est imperium adnexum ministerium habet.*] Li-
 quet hoc ex officii partibus, quarum nulla natura sua potestatem coactivam vel imperativam habet, explicantur autem rectissimè sine imperii vel jurisdictionis facultate. Fides ab imperio non pendet, suaderi debet *: Nec sacrorum
 ex-

exhibitio, quæ nuda ac simpliffima administratio est: Nec preces, quæ supplicationes Deo sunt, neutiquam in homines imperium, sunt autem in his partes & ipsorum Apostolorum & Ministrorum officii*. Adde imperium dari iis à jam subjectis per novam subjectionem non potuisse*. Ipse Christus profiteretur imperium suum non esse de hoc mundo (a): & constitutum inter privatos se judicem, quod imperium includit inter partes, negat (b): & alibi non venisse judicaturum mundum (c). Non secundum visionem judicat oculorum, neque secundum auditum aurium arguit: judicat in justitia pauperes, & arguit in equitate pro mansuetis terræ: percutit terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficit impium (d). Supra etiam Christi imperium à summarum potestatum distinximus*, quas & ipse summus agnovit (e): Neque enim in mundum venit Christus turbare folio reges: salvare venit homines, & ad fidem convertere (f). Illud morte sua, hoc doctrina perfecit (g). pars neutra imperii est actus. non imperatar fides. suadetur, præmio posito, quod quasi inescare, inlicere est homines. Adde textus expressis Christum ipsis Apostolis imperium cum inter se tum in alios negasse*: Ipsos Apostolos monuisse principibus obedire (h): & ipsos agnovisse*. Unde nec imperium hodie ministri vel pastores, vel singuli vel congregati, habent. De ecclesia quæ cætus fidelium est in eandem fidem consentientium*, proinde quæ ex fidei natura imperium adnexum non habet, dicendum, pati liberè singulos posse ab ecclesia, id est universis congregatis imperii actum vel jurisdictionis aduersus se exerceri, & pati

Q 2

ne-

* § 65. n. 18.
Vid. Matt.
10. 6. 7. &
28. 19.
Marc: 16. 15
Luc. 9. 2.
1 Cor. 12. 28.
Eph: 4. 11.
1 Pet. 5. 2.
Act: 6. 4.
L. 42. C. d.
Epif. & cler.
ibi Gothof. lit.

* §. 63. n. 2.
a 1 Ch. 18. 36.
b Luc. 12. 14.
c Job: 12. 47.
d Esai: 11. 3.

* § 63. n. 6.
& seqq.
e § 63. n. 2. §.
67. n. 2.
f Ioh: 12. 47.
g § 63. n. 3.
h Matt: 23.
25. 26.

Luc 2. 25. 26.
Matt: 23. 5.
& 1 Petr. 5.
3.

* § 63. n. 2.
* §. 67. n. 2.

* § 63. n. 2.

necessariò debere, cum ordo debeat esse in unoquoque etiam illegitimo cætu ad confusionem vitandam, proindeque & patiendi necessitatem in obligationem deduci per consensum posse * jure omnino privato; imperium autem vel jurisdictionem, quæ in jure non erat fidelium jam subjectorum, dare vel transferre non posse *: itaque *ecclesiam* non jure imperare, sed imperii actum in consentientes & patientes exercere, usque dum à civili potestate consensus, & patientia, & imperium prohiberetur: imperium & jurisdictionem verè exercere, & jure publico, at subalterno postquam principalis accessit auctoritas, quod infra dicetur. Videndum autem quod imperium, quæ prætenfa sit *Jurisdictio*, quæ *Legislatio*, quam ab Apostolis in se derivatam nonnulli velint. *Virga* certe Apostolica *, quam figuratè sic appellant, & *Traditio imprimis Satanae* (a), quarum in Scripturis mentio est, si corpori cruciatum dederit *, divinæ potentia opus non Apostolorum fuit, qui & ipsi sanationes ab eo corporis cruciatu, & aliis malis non propriæ, sed divinæ potentia adscribunt *: Ipsi nempe Deo ejusmodi remediis emendare, & purgare, per Apostolos ecclesiam placuit, cum nulla adhuc dum terrena potestas curabat; veritatis certe Evangelicæ convertendis ad fidem Christianam Judæis illustrissima argumenta. Post Apostolos autem, per eorundem successores in veteri ecclesia viros sanctissimos Episcopos, præbyteros, pastoresve alios, Deum omnipotentem eum jurisdictioni modum exercuisse, non apparet: & qui sibi hodie vindicare ausus sit, puto vir modestus ejus ordinis existit nemo. virgam nempe oris sui,

* n. 5. cir. fin.

* §. 65. n. 10
11.

* Act. 5. 5.
10. & 13. 11.
(a) 1 Tim: 1.
2. 1 Cor: 5.
* Vid: infr:
n. 13.

* Act. 3. 6.
12. 16. &
cap: 4. 7. 10.

5. sui, sed cum modestia habent. *Excommunicatio à traditione Satanæ*, propter singularem sui effectum, actus diversus est, eoque respectu traditione minor, & sub ipsa semper traditione comprehensa; quippe qui actus exerceri sine respectu excommunicationis non potest: quare sæpius pro iisdem usurpantur. Excommunicatio, quatenus *actus positivus* ut nunc in usu est, instituta per formam iudicii, & executà adversus fratrem inordinatè vel non ex tradita Christi doctrina ambulante, per Apostolos, aut deinceps pastores, aut ecclesiam, antequam principes Christiani eorundemque autoritate religio jam publica roborata esset, non legitur. Itaque ante ea tempora *actus negativus* * & sin- * §. 69. n. 10. gularum nihil minus atque Apostolorum aut ecclesiæ fuit, seu religionem & sententias de Deo, vel doctrinam, seu vitæ institutum spectes, excommunicatio, quæ vox nunc vulgo usurpari cœpit, minus propriè dicta. Indicant hoc negantia verba: Si quis scortator, idololatra, convitiator, ebrius, rapax sit, *aversari* eos: cibum cum iis *non sumere*, *abscedere* ab iis qui pietatem questui habent: *declinare* dissidiorum & offendiculorum authores: & generaliter *subducere* se ab omni fratre inordinatè ac non ex tradita Christi doctrina ambulante. qui actus omnes privati sunt; imperii, jurisdictionis, coactionisve nihil habent. Quomodo accipiendum quod de *repellendo* heretico dictum *, Hieronimus *de vitare* convertit. Nec aliud hoc est, *Si frater tuus in te peccaverit, velut Ethnicus tibi & publicanus sit* *. Ecclesiæ quidem monere est ut peccata agnoscant, ab iisdem desistant, ordinatè ambulent, ut qui læsit læso satisfaciat: Dictum

* *Verbo vulg*
Tit. 3. 10.

* *Matt. 18*
15. seqq.

Q 3

enim

enim erat, si frater tuus in te peccaverit, *corripe* eum inter te & ipsum solum, hoc est ad facti mali agnitionem & pœnitentiam hortare: Deinde si te non audierit, adhibe tecum unum aut duos, quorsum? nisi ut *corripiant*: Quod si nec hos audierit, *dic ecclesiæ*: ecclesiæ igitur jus quidem asseritur, sed ut *corripiat* ut peccantem moneat, à peccato retrahat; non ut actum jurisdictionis publicæ exerceat, vel cum potestate coactiva quid pronunciet, neque enim nova hic in oratione quæ spectat ecclesiam denunciandi ratio vel finis diversus, atque prius in ea quæ ad ipsum fratrem læsum, adjicitur: si nec ecclesiam audierit, Christi oratio ad eundem privatum redit, sit *tibi* velut Ethnicus & publicanus: abstinere ab ejus communione jubet, & tacitè patientiam monet, vindictam prohibet. Sed nec quod ibi ad ecclesiam læsus monetur referre, ad collegium statim pastorum, vel multitudinem congregatam referri necesse est: nam & ecclesia cæcum non adeo grandem significat, ut Paulus etiam familiam unam ecclesiam dixerit. Eiusdem notæ ea judicandi facultas est de qua ad Corinthios *, *privata & negativa* quæ publici nihil habeat. Sic privatus priuatum excommunicat, & minor majorem, & privatus ecclesiam, dum se ab ea separat, & ab communione abstinet. Hoc jure recessum ab ecclesia Romana Reformati fecere: gentiles, Judæi Christum amplexi: & inter ipsos Christianos tot separatae ecclesiæ, ob diversas de religione & doctrina & fide Christiana sententias. Illud verò ecclesiæ quam privatis amplius, quod ante Imperatores Christianos (quasi tunc in naturæ statu) de-

* 1 Cor. 5. 12.

cernendi & pronunciandi jus adversus contumaces aliosve delinquentes fuit; sed eosdem in eum actum consentientes *, vel consensu primario vel accedente, (ecclesia enim cætus ex consensu voluntario est) & eo quidem sensu ecclesiæ aliquid decretorii erat: At hoc decretorium non alio quam cum effectu privato, nihil secus atque hodie excommunicatione sua in territorio reformato ecclesiæ non reformatæ, vel reformatæ in papali utuntur. Utriusque temporis excommunicatio, cum vis ex consensu venit, extendere se ad eos qui membra non sunt ejusdem ecclesiæ, hoc est non consenserunt, non potest: secus atque ea que in separatione & consortii declinatione, & 7. negatione simplici consistit. Verè autem *positiva, & publica facta excommunicatio*, postquam principes religionem Christianam amplexi auctoritatem ei accommodavere *: Sic *affirmativi* aliquid accessit, & excommunicationis vox propriè usurpari cæpit, cum instituto iudicio, qui vitam inordinatam instituisse, vel peccatum vel adversus leges quid admisisse ipse confessus esset, vel qui negasset adhibitis testibus convictus, servato juris ordine cum legitima causæ cognitione, factaque legum ex sacro Codice ad rem controversam applicatione, per sententiam legitimam cum potestate coactiva ab ecclesia ejiciendus pronuncietur, à communione fidelium privetur, & à loco publico seu templo arceatur: Quod idem ac in religione judaica sub principibus Judæis, Synagoga ejicere, cui actui publica semper adfuit auctoritas, dum plectendi modus in civitate ordinarius esset: in legibus Imperiale dictum anathema *, quod vel Impe-

* *Sup. n. 3.*
§. 69. n. 10.
§. 71. n. 3.

* *Vid. No.*
vell. 42. infr.
§. 69. n. 10.

* *L. 5. 6. 7.*
d. sum. trinit.

rator per se exerceret, sin per alios, auctori-
tatem ab eo & vim publicam haberet. Sed quæ
excommunicatio publica exerceri per modum 7.

* §. 67. n. 6. pænæ ob causam fidei internæ *, vel muta-
tam, vel non consentientem Synodorum de-
cretis fidem, etiam quæ externè prolata pu-
blicè in notitiam venit, non potest; fides
enim interna imperio vel pænæ non subjacet:
prolata externè sanior doctrina est reme-
dium *:

* d. §. 67. n. 6. Itaque excommunicatio, si recessus
fit in essentialibus (nam qui extra sit essentialia
tolerandus) exercenda adversus recedentem,
ab eo cui manifesta est ea fides, impropria, quæ
in actu consistit negativo, ut abstinentia ab
ejus consortio, separatione, & negata sacra-
mentorum exhibitione, nisi actus aliquis con-
tra leges externus accedat qui pænā mereat-
ur: quo verba etiam privata, magis autem
doctrinam e loco publico comprehendo.
Quamquam vero mutata vel herætica fidei,
ejus etiam qui tacere volet, nec resipiscere
tamen, in ecclesia rectè fiet promulgatio, hoc
est, extraneum eum esse ab ea quam alii se-
quuntur fide (seu ab ecclesia) publicè declara-
tio, qua vulgo fides ejus innotescat, ut decli-
nare singuli ejusdem consortium & contagium
valeant; & jubere eum princeps fines excede-
re possit, non per modum pænæ, sed vel ob
pacem ecclesiæ, vel solo territoriali jure *;

* §. 70. n. 19.
sin: §. 31.

* d. §. 67. n. 6.

& ejus qui tacere nolit contumaciam in actu
externo, vel, si tam impia sit sententia, etiam
blasphemiam punire *. Fidei autem natura
talis non est ut pænæ subjaceat. Sed ob vitam
inordinatam, non Canonicam, rectè in pæn-
nam excommunicatio fiet. In pænā vero, vel
ob fidem factā, mores nostri eam moderatio-
nem

- nem fervant, ne arceatur excommunicatus à templi accessione, & introitu, cum templa nostra nihil in se sacramentale habeant, & in iis exhortationes ad resipiscentiam fiant. Quâ ratione, & alterâ, quâ publicam nempe factam disciplinam diximus, sublata difficultas est, utrum invito territorii domino possit subjectus, vel ipse territorii dominus à loco publico arceri. Per excommunicationem autem potestas maritalis in uxorem non solvitur. Nec liberi parentum obsequio *: unde conversari uxores cum maritis, vel cibum cum iis sumere, liberi cum parentibus, non prohibentur, quin
8. si potestas duret, jussi tenentur. Neque excommunicationis fulmen ad exteros extenditur. Nec in aliam recipi ecclesiam excommunicatus, ut una provincia interdictus non versari in alia prohibetur; nisi loci utriusque domino ita placeret, vel inter diversos pacto conveniret; vel lex esset quæ utrumque obliget *: Cætera distinctæ sunt ecclesiæ regnis & territoriiis suis, ab altera non pendent: princeps quisque ecclesiæ suæ caput (a) sub Deo, quomodo omnis ejus potestas sub Deo: nec altera alteri jus dicit *. Una per universum mundum dispersa Catholica est, cujus solus Christus caput *, universi dominus. Quibus consequens, excommunicari efficaciter principem, vel ullam in eum exerceri censuram publicam, nisi ultro submittentem non posse, dum à nolente actui sua subtrahitur autoritas, quâ subtractâ actus positivus reincident in negativum, quo facultas fit singulis ejus declinandi præsentiam, donec jussi potestate imperiali adesse teneantur. Quo jure & solvere subjectos pœna excommunicationis potest, quatenus

* Vid. Concil.
Gangrenf.
can. 16.

* Vid. Can.
Apost. 21. 31
Synod: Const.
in templo So-
phiae can. 1.
(a) § 63. n.
2.7.
* §. 96. n. 10.

* §. 63. n. 7.

* § 40. n. 4.
§ 66. n. 8.
§ 67. n. 4. fin.

* Apud Grot.
circ. sacr: cap
9: n: 26

* Matt. 7. 15.

* §. 67. n. 5.

* de qua
Matt. 16. 19.

* n. 4.

nus effectus hæc positivos habet: habet enim eatenus ignoscendi facultatem *, quam insigniter probat locus ex Ivone Carnotensi Episcopo, juris ecclesiastici contra reges propugnatore acerrimo, optime ad hanc rem accommodatus *. Quare & sacra facere restitutis & intra ecclesiam recipere quos Imperator censuerit, si pastores recusent, parata adversus eos vel per pignorum capionem, vel missionem in bonorum possessionem, & alia remedia coactio est. Idem cum superiore circa falsos 12. doctores iudicium esto, quod enim ante imperia Christiana fugere pastorem alienum, cavere à pseudoprophetis, nec in domum eos recipere, nec *aveiis dicere*, (qui actus privatorum erant, nam & privatis dictum *) postea cum ab imperio *positivi* aliquid actui accessit, *deponere*, & *exauthorare* dici cæpit: atque hoc sensu depositio, excommunicatio *actus civilis* est *, quod virtutem publicam & coactivam à civili potestate habeat. Quomodo diversa ex- 13. communicatio à traditione Satanæ est, ita *retinendi peccata potestas* * ab excommunicatione separanda: potest enim retinendi potestas absque excommunicatione exerceri: excommunicatio, quæ major est, semper retentionem includit, unde confundi solent. Sed & ipsa retentio eadem apud nonnullos cum potestate tradendi Satanæ solet haberi, quasi cujus peccata retinentur extra ecclesiam sit, is autem in regno Satanæ, quo statum omnem extra ecclesiam, non virtutem illam seu effectum, de quo supra *, specialem designant. Ab aliis autem distinctè considerata, nihil aliud est peccata remittere & retinere quam simpliciter peccatoribus ob oculos peccata ponere, & ex verbo Dei, nul-
lo

lo imperii jure, ostendere, denique pronun-
 ciare *, non pœnitentibus peccatoribus ab
 ipso Deo peccata retenta fore, cujus pœna
 mortis sit æternæ, pœnitentibus remissa,
 cujus præmium vitæ æternæ: sic applicatio est
 ministerialis & nuda verbi ad personam. Talis
 applicatio, monitio, & annunciatio fit ad sa-
 cram Synaxin accessuris, ut qui involuti pec-
 catis, nec resipiscentes, ab communione se
 abstineant, ne judicium sibi manducent: sed
 quod monendi jus ad resipiscentiam, & an-
 nunciandi ex verbo Dei non pœnitentibus cur
 æque singulis privatim non competat, hæte-
 nus non video. Ipsa vero peccatorum vera &
 actualis retentio & remissio solius Dei opus est,
 qui animis & cordibus dominatur, & Jesu
 Christi qui eam potestatem à patre accepit, dum
 uterque veros pœnitentes novit. Unde jus
 hoc referri ad jurisdictionem seu imperium
 spirituale debet *, & ad omnipotentia spe-
 ciem quæ omniscientia dicitur, nulli vel col-
 legio in terris vel singulis communicatum: ne-
 que vero pastorum, vel pontificis, vel cujusquam
 hominis ea jurisdicção & potestas est, quorum
 non ea vis sit & penetrantia in interiorem ho-
 minem, ne duos omniscientes statuamus, ho-
 minem Deo æqualem; & inanis porro nostra
 precatio, qua à Deo remissionem oramus pec-
 catorum, frustra ad Deum ituri si quod peti-
 mus possit in terris haberi. Sed ut diminuta eo
 jure (vere retinendi & remittendi) ecclesiæ
 vel pastoribus concessa majestas divina, ita in
 totum sublata civilis esset, quæ cum corpus
 occidere, animam non potest * (dum hic so-
 lius veræ retentionis sit effectus) ecclesiasticâ
 vel pastorali potestate longe esset inferior. Ad-
 de

* Sup. n. 2. |
 fin. Esa. II.
 4.

* Conf. §. 63.
 n. 6. seqq.

* § 96. n. 3.

de jurisdictionis eam naturam esse, bene vel male iudex judicaverit iudicatum ab auctoritate judicantis effectum sortiatur; pastores in remittendis vel retinendis peccatis si erraverint, prætermissa jurisdictione ex usu clavium virtutem ullam aut robur habere omnino nequit, dum operari quicquam in non pœnitentibus ad salutem, in pœnitentibus ad condemnationem non potest: neque enim apud Deum de sacerdotum sententia, sed reorum vita quaeritur: quare verba, *Quorumcumque remisseritis peccata, ea remissa sint*, applicationem veram & effectum demum in casum non admissi erroris habent, de quo in fine seculi supremum, definitivum, ac decretorium reservatum soli Christo est iudicium. Quod ad jurisdictionem ecclesiasticam circa summam potestatem attinet, pœnitentiam ei peccanti pastor recte monet, hoc est, ut malè admissum agnoscat, & ipse condemnet, factumve nollet, & leges Dei pœnales iramque divinam ei rectè proponet, quod ad ipsam pœnitentiam spectat: pœnitenti gratiam divinam annunciat: non pœnitenti abnunciat, nil secus atque in privato dictum. At publicè pœnitentiam jubere, ex instituto humano est. principis persona libera à lege humana & coactione est. quod publicum in pœna est, effectus juris positivi est. atque eatenus verissimum, leges pœnales ad principes non pertinere*, quippe quæ civiles sunt.* sub quibus canones seu constitutiones ecclesiasticæ veniunt, & leges etiam divinæ, quatenus ipsi earum publici ac summi interpretes sunt*. Peccantem alios exemplo publicè monere principem laudabile quidem est, dummodo ita temperet, ne auctoritatem minuat &

* §. 39. fin.

* §. 26. n. 9.

§. 27. n. 6.

* §. 70. In-

trod. §. 3. n.

8. §. 69. n.

4. §.

- & in ludibrium cadat: unde calamitatis suæ Henrico Imperatori initium, & Paparum insolentiæ: A sacerdote juberi ex voluntaria submissione est. privatim is corripiat, placidè, quod postulat honor Principi debitus, & ad penitentiam satis est; publicè apud concionem viri immoderati *, & turbas excitare soliti, & * §. 57. n. 4ⁱ contemptum principi: quin & in privatum omnino insolens est. rem indignam Cicero existimavit, si quis crimen audiret eo loco quo refellendi non esset copia. Quod liberius ea in re Prophetæ evagati fuerint, rarius factum legitur, & ex speciali Dei mandato: sacerdotes eam sibi licentiam nunquam sumpsere, obsequentes divinæ legi, *Principi ne maledicito* *, * Exod. 22. 28. Act. 23. §. Can. Apost. 83.
15. atque ita *usus clavium* qui dicitur, circa principem exercetur. Totum igitur quod pastoribus vel ecclesiæ impropriè *imperium & jurisdictionio* asseritur, sine coactione est, non decretorium, non definitivum, non coactivum, non imperativum; sed ad jus legis *declarativum*, & fidei *suasorium* referri debet, adjuncta pœnæ comminatione quæ Deum auctorem habet; quare ministerum rectè, imperium non nisi impropriè dixeris: *Arma eorum carnalia non sunt sed spiritualia* *, quod verbum * 2. Cor. 10. 4. Dei est, & gratiæ divinæ negatio, & per virgam vindicta, de qua supra*. Itaque apparet Eph. 6. 17. *Esai. 11. 4. * n. 4. C^o seqq.* imperium, jurisdictionem propriè sic dictam, pastores vel ecclesiam neque ex natura, neque
16. ex doctrina Evangelii habere. Quare nec *Legislatio* propriè dicta iis competit. quod jus adeo jurisdictioni adnexum & imperio & majestati proprium esse diximus, ut sine ea dici majestas non possit: est enim obligatoria legis virtus, quod jus in personam supponit *, quæ * §. 27.

- ratio ut hic & in jurisdictione, ita in reliquis imperii juribus valere debet. Adde congregare ecclesiam, Synodum sine authoritate summi imperantis non posse *, quare nec fieri potest, ut sine ejusdem authoritate leges condant, sed necesse omnino uti à summa potestate promanent *. An ipsi Christo in terris legislativa potestas fuerit, supra vidimus *. Ceterum hæc jura habere ecclesiam concedi omnino debet, si aliis inpermixti fideles vel tota civitas Christiana populari regatur imperio, quod fit, si ubi ecclesia est, nulla alia sit potestas: eadem enim ibi res civitas & ecclesia est *. civitas qua cives & imperantes, (diverso respectu) ecclesia qua eosdem omnes fideles complectitur. & modus & forma constituendi imperii in civitate & ecclesia idem ex consensu est. Propriè autem loquendo, ut imperium penes cætum fidelium non qua fideles, sed qua populus liber sit. fides imperium non tribuit, nec cum eo quicquam commune habet. Adde idem juris esse, si extra imperium ecclesiam velut in statu naturali & sui juris ex mutuo coeuntium consensu consideres *. Et idem manere jus ecclesiæ sub imperio, dum nulla prohibitio sit, at effectu privato, ut supra dictum, & infra plenius. Extra hos casus mandatum ecclesiæ imperium, mandata jurisdictionis, & legislatio est, quæ nomine summæ potestatis exercentur *: Quomodo & mandatum olim Sacerdotibus imperium, nec semper ita angustum ut intra usum clavium jurisdictionis, legislatio intra sacra coarctetur, sed vel ad negotia civilia pateat, cum addita Sacerdotibus magistratura, & judicia sint, quod & summo, & aliis contigit sub Vetere Testamento
- * § 65. n. 9.
§ 71.
- * § 67. n. 8.
§ 69.
* § 63. n. 7.
- * § 65. n. 5.
- * n. 3. sup.
- * § 67. n. 9.

mento, & extra Hebræam aliis sepe Gentibus, & Imperatoribus etiam Romanis usurpatum, unde titulus in Codice, *de Episcopali audientia*, & in Novellis constitutionibus loca obvia, & hodieque idem jus apud Principes Christianos videas: quin & legibus Romanis Patriarchis, & Primatibus Judæorum concessum. Semper autem sub Rege: quare eo sensu imperium, & functio licet imperativa, respectu tamen summæ potestatis ministerialis est. Atque hoc jure imperium etiam in ecclesia damus, sed quale in militia (quæ cætus & ecclesia armatorum, vocatorum ad arma est) ut parte status politici, à summa potestate promanans. Atque hæc ordinem fere in ecclesia & regimen spectant. de imperio circa fidem, seu de Deo ejusque verbo privatorum sententias, & facienda in materia religionis & fidei ex Imperatorum jussu deinceps dicturi *.

§. LXIX. *Et ipsa summa potestas non leges tantum proprias, sed & naturales, & veteris, & novi Testamenti publicas facit, vimque publicam, & robur publicum in civitate accommodat.*]

- I. Non quærimus an leges sint. esse enim tales, quas naturales dicimus, nemo dubitat. Et quæ in Vetere Testamento in vim legis seu præcepti tradita sunt, leges esse, nullus inficiabitur. Quæ in Novo Testamento, quatenus leges sint, infra dicetur *. Sed & qui eas quas leges nunc dicimus, abstractè & simplissime, nullaque facta applicatione, vel respectu habito ad personam, Canones seu regulas, non leges dixerit, non multum aberraverit: quamvis forte, extra quam est necesse, subtilis fuerit. Leges igitur nobis sunt. Sunt & divinæ, sunt profecto. Unde & obligandi vim effica-

* *Infr: n. 94
adde § 63. n. 4*

7.

efficacissimam habent, & præstandæ obedi-
 tiæ, etiam internæ, necessitatem arctissimam
 imponunt cunctis ex toto universo mortalibus,
 qui leges eas esse Dei seu divinas agnoscunt,
 propter legislatoris auctoritatem, & consci-
 entiam propriam. Sed quod paulo attentius con-
 siderandum. De *lege naturali* verissimum est, pro
 lege habendam & ipsam secum auctoritatem
 ferre, nec aliunde petendam, dum qui ra-
 tione utitur, hoc cogitet, rationem à solo Deo
 esse. Idem de *positivis*, dum qui eas intellexe-
 rint, vel inspexerint, Deum earum autho-
 rem agnoscant: unde & eorum respectu lex
 naturalis, & scripta vel scriptura Canonica
 rectissime à Deo dicitur, (quatenus legem
 Canon significat) & à Deo auctoritatem habe-
 re, & obedientiam eis deberi. At qui negare
 Deum, vel ab eo rationem, vel leges scriptas
 esse, leges iis dici non possunt, quippi qui
 habendi tanquam sint extra regnum Dei,
 Deum totius universi Regem negantes (quam-
 quam & ipsi à Deo nescientes regantur) dum
 nec auctoritas à Deo, consequenter nec præ-
 dicari de iis subjectio, obligatio, vel obe-
 dientia iisdem legibus, tanquam quæ ex-
 tranæ non credentibus habentur, & alienæ,
 nihil secus atque non proprii iudicis quis legi-
 bus non obtemperat dum subesse se ei vel
 imperatori vel legislatori neget, quasi quod
 se attinet dicat eas leges vel imperatorem non
 esse, eoque per tuasus fundamento sequi etiam
 forte optimas negligat, non optimas perseve-
 ret. Sunt Gentibus suæ leges, sunt Mahume-
 tanis, sunt aliis, quas pietas Christiana non
 novit, sed vel totas repudiat, vel non totas
 admittit, quarum proinde vis canonica vel
 ob-

obligativa pertinere ad nos Christianos nihil magis quam eorum Senatus consulta possunt, quippe quorum in nos majestatem & jus legislativum non agnoscimus: neque tamen leges esse desinunt iis, qui quem præ se ferunt auctorem & jus ferendæ legis agnoscunt. Sed & ita receptæ, etiam ab agnoscentibus Deum auctorem, legislatorem, ipsæ leges naturales & positivæ divinæ, privatæ sunt leges, & obligatio omnium privata, quatenus a privatis singulis receptæ: quo sensu & autoritas eorum privata, ab iudicio nempe privato. Publicum propriâ significatione hic dicimus, quod a publica, id est, summa potestate receptum, & in civitate probatum sit, quippe in summæ potestatis persona totus populus conspiciatur*: Hinc sola principis persona publica. publici privatorum est nihil. Adde non unam singulorum omnium esse voluntatem & iudicium. unde quid publicum, incertum, vagum, distractum, vel nihil etiam publicum*. * §. 94. n. 4i
65. n. 13.
* Infr. n. 8.

De *publico* igitur in naturalibus & veteris & novi Testamenti legibus (de quibus proposita thesis est) si responsum quærat, respondendum erit, ubi locorum receptæ ac probatæ à publica potestate fuerint (neque enim veteris omnes totus mundus servat, & non exigua universi portio Christum non adorat) jam non privatas, sed publicas esse leges, seu Canones vel regulas (quomodo simplicissime supra consideravimus) facta applicatione ad civitatem seu populum publicas jam factas, à receptione & iudicio publico. Tunc verò receptæ à summa potestate censentur, si docere legem & ad eam actiones componere sub ejus auctoritate & tutela liceat (à quâ diversa conniven-

R tix,

tiæ, tolerantiaë, & ipsa permissionis signifi-
 catio est:) si templa, loca publica assignen-
 tur in quibus leges doceantur: ministri ab eo
 constituantur qui doceant: privilegiis deco-
 rentur: pænis defendantur: reipublicæ sump-
 tibus sustineantur (quas religionis publicæ
 partes supra enumeravimus *) sed omnino si
 ipsa summa potestas easdem sibi leges ut priva-
 to receperit, vel recepisse saltem externè pro-
 fiteatur, de internis Deus iudicat *. *Publici*
 autem effectus sit, cogere posse imperan-
 tem * ad eas leges subditos actiones omnes
 suas externas accommodare, ne si hanc publi-
 ci circa externa efficaciam non demus, vel
 nullam dare necesse sit, vel inanem *publici*
 vocem pronunciare. In his *publici* virtus est, 3.
 quam *vim publicam* & *robur publicum* appella-
 vimus. Utrumque autem, & *publicum*, &
 virtus ea seu effectus *publici* cum in solos sit
 subjectos, qua tales, *in civitate* diximus. His
 præmissis ad leges singulas, & *publicum* in
 iis, ordine & per sua tempora veniamus. *Nat-*
urales quod attinet quatenus Dei cultum spec-
 tent, non est ut *publicas* eas ante imperia di-
 camus, cum jus singulis esset colendi Dei
 modum jure proprio sibi eligendi *, ita dum
 quisquis eo suo modo coleret quem naturalis
 cuique ratio dictabat Deo honorificum esse ei-
 que maximè convenire, & servaret eas quia
 inscriptas ut æternas à supremo Imperatore
 cordi suo agnosceret: quod jus contractum
 deinceps in * patribus fam: in quorum sin-
 guli potestate essent: Agnoscebant autem &
 singuli & patres à summo numine eas leges,
 cum rectam rationem contingere homini nisi
 divinitus sciebant: unde apud singulos iis au-
 ctori-

* §. 64.

* §. 70. n. 20.

§. 63. n. 5. 6.

* §. 70. n. 5.

15. seqq.

§. 93. n. 4. 6.

seqq.

* §. 65. n. 1.

§. 80. n. 2.

* §. 65. n. 1.

§. 80. n. 3.

etoritas*, & præstandæ obedientiæ etiam in- * *Supr. n. 14*
 ternæ necessitas. sic non publicæ ex leges. Et
 4. ita de aliis naturalibus. Publicæ autem factæ
 sunt dum ab imperio Deum colendi modus
 (jam singulis receptus) comprobatus, vel præ-
 scriptus etiam congruenter legi divinæ, eoque
 modo publicæ quatenus in legem aliquam im-
 perantium scriptam seu positivam influxere
 vel aliter vis publica iis accommodata. Ita
 Dei cultum si spectes (ut in iisdem terminis
 maneamus) quem Abrahamus fidelium prin-
 ceps* inter suos modum certum probavit, * *§. 70. n. 54*
 instituit, publicus is eo sensu inter suos dici
 potuit. Eodemque respectu cultus publicus
 quem dictavit Moses dux Israëlitarum sum-
 mus. Quem secuti Reges. Quem instituit
 Christus probantibus Imperatoribus Christia-
 nis, in hæc usque tempora, suo usi jure, &
 patrum, & singulorum ante imperia. Unde ab
 iis cultus publicus (vel canonicus, quatenus,
 lex publica est canon, minus propriè) & pub-
 lici posito effectu ex subjectione potestati pu-
 blicæ, obligatio singulorum ad eum colendi
 modum, qui principi ex suæ rationis dicta-
 mine ante legem latam sub cultu naturali, &
 post legem sub cultu institutivo, vel divino
 vel humano, secundum legem & institutum,
 placeret. Eodem modo aliæ leges naturales
 publicæ per principes factæ. Sed quæ & ipsæ
civiles recte dicentur ex accedente autoritate
 civili, quæ vim & efficaciam tribuat in foro
 civili* (sunt enim quæ effectum in foro ci-
 vili non habent, & extra publicas sunt tabu-
 5. las*.) Ad publicum legis divinæ scriptæ seu * *Introd. §. 3*
positivæ quod attinet, & primò ad Decalogum * *n. 8. §. 27. n. 7.*
 (quæ prima lex scripta fuit) qua parte aliquid * *§. 39. fin.*

* §. 92. v. 3.

præceptivi habere præter legem naturalem & colendi Dei modum dicetur * (ubi enim in naturalem incidit, idem de ea, quod jam dictum de naturali, dicendum) *publica lex* facta est quia pro lege eam Moses princeps Israelitarum summus sibi recepit, & in civitate probavit. Recepit autem & probavit actu cum eam populo tulit, ipso enim quod tulit pro publicâ recipi & haberi voluit. Quid quod ni populo tulisset ne pro lege quidem (positiva & diversa à naturali) simpliciter valuisset? neque enim valere ea lex positiva *pro lege* potuit, ideo quod sciret populus esse legem Dei, neque enim loquentem Deum audiebat: nec quia esset verbum Dei, quia esse non potuit, cum aliud quicquam pronunciare potuit Moses quam in monte intellexerat. Collectio hinc sit, sine dicto Moses populum *legislatorem* ignorasse. noverat quidem Deum esse, eumque legislatorum summum, sed ejus legis latorem esse quam in monte datam sibi Moses annunciabat, scire non poterat, nisi per revelationem supernaturalem similem, quæ Mose contigerat *, qualis utique populo non contigit. Iterum, ni Moses tulisset *promulgatio* deficiebat, quæ legem populi respectu legem facit esse, dum ignorata pro lege non habetur *. Igitur quod lex, positiva nempe, esset, si ab Mose fuit quia populo tradidit, magis quod *publica* esset ab eodem fuit. Sed & cum tradendo pro lege enunciarer, & pro lege ipse reciperet & probaret, publice haberi à populo voluit: Ita *habere* populus debuit & *obedire* ei, quia (quod omne præcedit imperium & obedientiam) totus populus promiserat *audire* Mosem *, hoc est obedire

* n. 7. hic

* §. 27. n. 9.

* Exod. 20.
19.

dire ei, in quo effectus est publici. Ita nempe, *credidit* prius populus Mosi * dicenti à Deo * *d. n. 7.* se populo Ducem & Imperatorem constitutum, Deum ipsi modo supernaturali locutum ea quæ populo traderet, ita quod ore suo pronunciarret verbum legemque Dei esse: (neque enim scire ea poterat) * hæc cum crederet populus eâ * *d. n. 7.* solâ ratione quod crederet, ad duo quidem tenebatur, ducem Mosem & Imperatorem agnoscere *, eidemque obedientiam ultro * *Sup. n. 1.* præstare; quæ qui è credentibus negasset, fieri non potuit quin cum Mose una Deum contemneret à quo jam prius autoritatem agnoverat: exigere vero à populo obedientiam externam jure aliquo imperativo eo solo quod crederet, Moses non potuit, nisi profitendo populus actu externo jus Mosi à Deo agnosceret, quæ *submissio* simul fuit Mosi, ex eaque submissione imperium * & obedientia externa (a) quam * *d. Cap: Exod: 20. 19.* expresse promisit populus (b). (neque enim *a §. 70. n. 17.* sola fides obedientiæ promissionem & imperium includit *.) Hinc civitas, & regnum, *b Exod. ibid. * §. 63. n. 5. §. 70. n. 20.* & regni jura Mosi sub Deo, inde jus *legem publicam* faciendi, & obligatus ex submissione seu promisso populus pro lege publica accipere eique obedire fuit *: noverat enim ex fide * *Sup: n. 2.* asseverationi Mosi datæ legis *authorem* Deum esse, *tenorem* ex promulgatione noverat, ut ad obligationem jam nihil deesset. Ita efficax ad populum pervenit, & publica facta populo obedientiam externam imposuit, imperanti cogendi jus dedit, quatenus infra plenius dicitur *. Ipse Moses postquam traditam à Deo * *§ 70. n. 19. seqq: §. 93. n. 4. 6: seqq:* legem accepisset ei solus obligabatur, cum solus ejus latorem noverat, eique soli promulgata esset: post traditam populo, cum simul

& eidem legem esse voluit publica facta est ex voluntate Mosis, & obedientia legi publicè debita, & ad obedientiam coactio ex ipsa eadem causa quæ Mosis volendi cum efficacia potestatem dedit, subjectione puta, sine qua nulla obedientia, omnis autem necessaria per subjectionem: in non subjectos ut deficiente causa, nulla voluntas, nihil publicum. Quid igitur si falsa Moses & ex proprio figmento quædam tradidisset? pro lege nihilominus valuissent, non propriè quidem ex subjectionis vi seu intentione populi; neque enim subjicere se fraudi populus voluit, quam protectò si præscivisset, in obedientiam non consensisset, sed quod credulitate nimia & fiducia in Mosem cum circumventus tunc fuisset, in ea nihilominus perstaret fide & opinione quod esset verbum Dei, Deus ipse auctor legis, à quo constitutus vicarius Moses. Unde credentibus obligatio interna: non credentibus subjectis, dum in rep. essent, externa *, his non subjectis ne lex quidem *, minus autem publica. Atque ita Decalogi lex divina publici respectu, quod ab autoritate est publica, civilis etiam dicta. Idem de toto Pentateucho in questione *publici* esto iudicium, dum leges judiciales, leviticas, ceremoniales ab ipso Deo Mosis, à Mose populo, Magistratibus, sacerdotibus dictatas vel scriptas continet. Quare quæ jam dicta de Decalogo plenius, quatenus à naturali diversa, pro repetitis hic habeas. Sed & quæ Mosis, in publico harum legum, eadem Josuæ *, Sauli *, & Regibus sequentibus jus & potestas fuit. *Deuteronomium* specialiter (qui liber ultimus est Mosis, & velut codex repetitæ prælectionis brevem habet

* Ex §. 70.

n. 17.

* Sap: n. 2.

* Josu: 1. 16.

17. 18.

* 1 Sam: 10.

19. §. 63. n.

2. §. 70. p. 7.

§.

bet repetitionem legum anteriorum, admixtis interdum novis) multa post Mosis & Josuæ tempora cum deperditus diu fuisset, re-
 tus denuò vim legis publicæ & auctoritatem à Josia accepit, quia ipse recepit & servari pu-
 blicè pro lege (Mosis) Rex voluit *: si cui * 2 Reg: 23.
 7. non visa lex esset à Mose scripta, actiones ni-
 hilominus externas temperare ad eam debuit
 quatenus infra dicitur *. *Prophetarum* scripta
 publica etiam à summa potestate facta, cum sibi * §. 70. n. 15
 ea reciperet, hoc est pro veris probaret, quod *seqq: §. 93.*
 statim contigit, nec vero prius, atque ipsi pro-
 phetæ pro veris ei probati fuere. Probandi igi-
 tur pro veris argumenta ex ipsa lege divina hæc
 duo colligas: Si prædictiones eorum conveni-
 entes vel non repugnantes esse veræ religioni
 à Mose institutæ prædictionum materia, veras
 autem easdem eventus probasset *: nisi prædi-
 ctio esset extra materiam religionis, quo casu * *Deutron: 13*
 ex solo eventu argumentum est sufficiens. Cre-
 dendum enim, cum talia pronunciarent quæ
 scire plura ante eventum secula virtute humana
 omnino nequiverent, inspiratione, revelatione di-
 vina (quam, si placet, & spiritum, & rationem
 supernaturalem appellabis) ea pronunciassent; &
 ab hisse, cum veræ religioni convenirent,
 fraudem omnem, dolum malum abfuisse:
 Quibus vitæ accedat integritas, pietas, mira-
 cula imprimis à Deo in eum finem adhibita ut
 fidem operentur, quæ falsi præsumptionem
 excludant, sed & veri faciant præsumptionem
 affirmantibus iis, quæ dicerent, virtute di-
 vina supernaturali revelata. *Præsumptionem*
 dixi, cum probari ea revelatio ratione natu-
 rali dubitanti vel neganti nemini possit, ut
 proxime dictum *: & pietas, miracula, pro- * n. 5.
 R 4 ba-

babilia sane, omnino infallibilia non sint argumenta, in quibus tuto iudicium ac fides acquiescat. Quæ repugnaret religioni veræ prophetica prædictio, ut si à vero Deo retrahat, populum moneat alienos sequi, (quod aptissime ad summos Imperantes referas *) vel eventus veritatem non probaret, non vox ea à Deo (a), itaque propheta non verus dicendus, cui fides non debeatur *: hoc est quod Johannes dixit, *Probate spiritus an ex Deo sint.* rationem addit, *quoniam multi pseudo-prophetae prodierunt in mundum* *. Sed & incertum interea prophetae dictum, dum eventus penderet. Quid igitur si pluribus de re futura consultis contraria duo responderint, uterque missionem à Deo, revelationem supernaturalem obtendat, & verum Prophetam se affirmet, & utrumque ex lege argumentum deficiat, hoc est causa civilis forte, seu extra materiam sit religionis, nec dies venerit, utrius dicto standum putes, uter pro vero habendus? sunt enim casus ejusmodi *. Præsumptio interea pro eo erit quem divinæ virtutis testimonia, id est sequutus prædictionem alteram, vel plures priores, antecedentes, eventus prophetam verum à Deo ad id muneris electum, probaverint, hoc est, propheta quasi in eo munere confirmatus sit, quò dicto ejus sequenti major fides debeatur; non soli, ut alterius omnino repudianda sit, sed in dubio ei magis credatur, & interim dum necdum venit dies ei tanquam vero stetur, præsumptione humana. Quid si neutrius fidem testimonia priora juvent? Ardua quæstio est, quam cujusque privati definiet conscientia, sumpto argumento ab integritate, pietate, per-

* §. 67. n. 3.
fin. §. 83. n. 1.
a Deuter. 13.
& 18. 20.
* Ierm. 23.
16. & 14. 14

* Ioh. 1 cap.
4. 1. adde. 1
Reg. 22. &
13. cod.

* Vid. 1 Reg.
22. Ierm. 23.

personæ, miraculis, & quæ plura movere iudicium possint. Semper autem videndum, utrum tanquam prophetæ, quasi ipsius Dei verbis, & ex revelatione supernaturali, utrum tanquam privati locuti fuerint. Atque hæc quidem argumenta sint quibus propheta verus probetur. De ipsis autem cum iudicare summæ solius potestatis esse debeat, ut publicum, & definitivum quod obtemperandi credentibus singulis imponat necessitatem, & unum, certumque sit iudicium, sequitur, ut publica habeantur Prophetarum scripta pendere ab ejusdem summæ potestatis iudicio & auctoritate debere. Sed & cum respectu totius legis ad partem singularem Prophetarum dicta referri debeant, non potest pro lege publicè admittendi ea potestas denegari ei, cui jus sit, legem vel totam, vel partem, vel omnino non admittendi, quod supra probatum est. Singulis quidem ejus discriminis, vera Prophetarum effata vel falsa essent, prædictiones eventui responderent vel minus, libenter damus iudicium *, (ipse Christus ad Judæos ut persuaderet iis esse se & advenisse Jesum Christum, Messiam, Salvatorem, *Scrutamini scripturas, illæ sunt quæ testimonium de me perhibent.* prophetarum intelligit vaticinia) sed quod privatum est iudicium, & varium plerumque, & incertum ex sententiarum diversitate. Publicum non potest non ejus solius esse, quem penes summa & publica est potestas, cujus una sit sententia, & unum certumque iudicium. Si extra prædictionem prophetarum sunt dicta, nihil diversum puto in quæstione nostra ^{8.} *publici*, atque de Apostolis, & aliis Doctoribus respondendum. *Apostolorum* itaque, &

R 5 ip-

* § 34. 87c.
n. 4.21.

* *Sap. n. I.*
fin.

* *L. 5. 6. 7. d.*
sum. Trinit.

* *supr. n. I.*
fin.

* *§. 39. fin.*

ipsius *Christi*, Magistri & Doctoris summi, dicta, scriptaque quod attinet, totumque quod foedere novo continetur, privati quidem singuli à judaismo vel gentilismo ad fidem Christianam conversi (qui Jesum esse Christum fide interna amplexi, esse Filium Dei, venisse in mundum, pronunciaffe eas quæ ab Apostolis in euangelio sacratæ sunt regulas, Apostolos autem ex dictamine Spiritus divini scripsisse crederent) eas regulas seu canones pro legibus sed privatis, fide ac iudicio, privato facere & habere sibi omnino potuere dum pro legibus reciperent, (receperunt enim, quia crediderunt) quæ & receptæ interne eos obligarunt*. Publicas verò facere vimque publicam accommodare Christus & Apostoli, quorum officium in doctrina & persuasione erat, non potuere; unde privatæ mansere, donec ad fidem conversi Principes eas sibi recepere, ex quo regulæ factæ publicæ dum ipsi servari pro legibus voluere. Hinc plurimæ de servanda *doctrina Evangelica*, fide Apostolica Imperatorum constitutiones, & Justiniani cunctis imperio suo subjectis manifestata fidei suæ confessio*. Idem de publico *Canonum Apostolicorum* sit iudicium, sive ab ipsis Apostolis, sive ab aliis conscripti fuerint, de quo inter doctos est controversia. Maximum autem quod legi divinæ vel Apostolorum, vel Prophetarum, & vel toto foedere antiquo scriptis ex publico accedit, confirmatio & defensio est*, dum princeps decreta, iussa, vetita legum divinarum civili confirmet, & in publicas relata tabulas defendat; cum quæ extra publicas sint tabulas, ut naturæ leges, unicum Deum omnipotentem legislatorem summum defensorem & vindicem habeant*. Ad

Ad Conciliorum seu ecclesiarum decreta quod attinet, quæ valere pro legibus nonnulli satis indistinctè volunt, tanto effectu ut publice obligent singulos, in materia etiam fidei, non ordinis solum, repete quod proximè dictum *, * §. 68. n. 15. 16. & p. 101.

Ecclesiam, vel pastores potestatem legislativam vel coactivam non habere, quare decreta pro legibus, nedum publicis, non valent. Cæterum cum coire fideles antequam imperatores Christiani essent resve ecclesiæ Christianæ procurarent, suo periculo potuerint *, potuere & eodem quidem jure naturali decreta & leges condere, (erat enim eccle- * §. 65. n. 9. §. 71. pr.

11. sia qua talis tanquam in naturæ & non impeditiæ libertatis statu) * sed quæ virtutem publicam non haberent *, ne adversus eum quidem qui in ipsa decreta consenserit, quomodo nec ecclesiarum apud nos extra reformatam habent, nisi ultro singuli pro lege reciperent, dum quod publici aut coactionis est perse nihil haberent: Si tamen ordinem spectet decretum, dicendum contumacem ob violatum consensum peccare; si fidem, non peccare: fides enim sub consensu vel pacto non venit, imperio non subjacet, subjectionemve non patitur *, unde nec pacti violationem admittit: quamvis vero si decretum iam prius fuerit, imprudenter egisse dicendus sit quod ei consenserit. Publica fiunt decreta, ubi Imperatores ea recepere. Nicenæ Synodi primo Constantinus probavit. Et Gratianus, Valentinianus, & Theodosius Imppt. *Nicænæ fidei dudum à majoribus traditæ, & divinæ religionis testimonio atque assertione firmatæ observantia semper mansura teneat* *. Sic de aliis Synodis, earumque decretis passim apud Scriptores eccle-

* §. 65. n. 8.

* §. 71. n. 3.

§. 68. n. 5.

* §. 70. n. 20.

21. §. 63. n. 5.

* l. 2. c. 2.

sum. Trin.

- * § 68. n. 9. clesticos, & in Codice, & Novellis constitu-
 tionibus *. Igitur quę nunc per ecclesias seu
 concilia decreta conduntur, cum ubique au-
 thores summas potestates habeant, vim publi-
 carum legum habere omnino non nequeunt:
 eoque sensu civiles dictę. Quę vero decreta
 probata non fuerunt, vim legum non obti-
 nent: minus, quę improbata. Sic fidei for-
 mulę, confessiones nunc appellant, ab Epis-
 copis, ecclesiasticis in vetere ecclesia, vel
 nunc scriptę, & doctrina, & Canones qui
 ordinem spectent ecclesię, non nisi à summa
 potestate publici. Multo minus Principem
 obligant *: cum ne ipsa quidem instituta apo-
 stolica ejus sint efficacię, quę in vim præcep-
 ti & juris necessario imitandi non sunt propo-
 sita. Unum & antiquissimum ipsis Apostolo-
 rum temporibus perhibetur concilium *,
 quod mirificę prædicatur efficacię: sed jam
 supra dictum *, Christi & Apostolorum im-
 perium in hoc mundo ad fidem suasorium,
 consultorium & declarativum, non imperati-
 vum fuisse; unde verbis licet imperativis at-
 que adeo in vim legis conceptum videatur de-
 cretum, manifesto tamen suasorium esse ex-
 trema epistolę verba indicant, *Ab his enim si
 abstineritis, feceritis bene*, suasio & admo-
 nitio ad abstinendum est, apposita conditione
 in ipso quidem fædere, ut bene factum reg-
 ni cęlestis sequatur promissio, præcedente
 peccatorum remissione. Adde & verba impe-
 rativi modi ex natura ecclesiastici muneris ex-
 plicanda, quod suadere, hortari, non impe-
 rare diximus *, quale Christi illud, quod ad
 fidem refertur, *Penitemini. Da substantiam
 omnem pauperibus, sequere me, & similia.* Et
 usui

* Act. 15.
28.

* § 68. n. 2.
15.

* dn. 15.

usui nihil vulgarius, quam suadere maxumè cum volumus, modo imperativo loquamur *. Sed & ecclesiam unam Hierosolymitanam leges, cum virtute quidem publica, potuisse dicere ecclesiis quæ Antiochiæ, & in Syria, & Cilicia essent, naturaliter ab vero alienum est: ecclesia enim in alteram nisi ex voluntaria submissione ut imperium non habet *, ita nec leges præscribit, erant enim ecclesiæ cætus liberi, ex consensu libero, quomodo respUBLICÆ ex liberorum hominum consensu constituuntur, quarum nulla alteri subjecta est, vel alteri leges, vel ordinem præscribit. Ex hac igitur particulari ecclesiæ congregatione notare obiter licet, quam male synodorum origo petatur, quæ ecclesiarum diversarum esse debet. Confirmata autem scriptura per Canones vere ac propriè Canonica dicitur.

1. §. LXX. *Leges divinas cum naturales, tum positivæ interpretatur, & de doctrinæ controversiis judicat, eodemque judicio suo definitivo fidei*
2. *articulos determinat.] De interpretatione publica, judicioque publico, definitivo absque synodo, & summo, imperativo, & certo aliquo seu uno loquimur; quæ pars legis est. Interpretari legem est mentem ejus & sententiam veram aperire, explicare, declarare, definire, ut jus faciat inter partes, cui nemini resistendi factò aliquo externo facultas sit, non in verborum cortice & translatione hæerere. Igitur si ex iisdem legum verbis, sed diverso quod fit sæpius intellectu, (cum Deo nempe non per Christum amplius infallibilem verbi interpretem, & prophetas populo suo, vel per visiones, somnia, inspirationes, & afflatus divinos supernaturaliter singulis quibusdam, sed per*

per solas scripturas loqui cunctis nunc placuit, diversæ de vero ejus sensu ortæ sententiæ, non dissentientes modo, sed ex opposito adversariæ, quæ ecclesiæ pacem & unionem ab omni tempore mirè non conturbarunt tantum, sed & dilacerarunt, & conturbant & dilacerant etiam nunc) ex his igitur si alius doctrinam aliam vel dogmata diversa inferat, defendat, doceat, quæsitum sæpius, quem penes ea interpretatio, & definitio esse debeat? Nos omissis aliorum sententiis soli summæ potestati damus, ut pro vera publicè habenda sequendaq; omnibus sententia sit quam princeps judicio definitivo dederit: quod & judicare est, sic ut interpretes idem & judex sit, uterque cum judicium interponat, nullaque interpretatio sine judicio, omneque super ortâ ex lege controversiâ judicium interpretatio sit. *Summum* autem est judicium, quia in eo ut in aliquo subsistendum, ne ad infinitum detur progressus, dum summo superius esse non possit. *Definitivum*, quia controversiam dirimit, & jus inter partes facit. *Publicum* ex effectu publici *. *Imperativum*, solius Dei subjectum judicio, cujus metu rectè exerceatur. *Certum & unum* quia sententias de eadem re diversas, æque omnes efficaces, excludit, & unum determinat. Dubia circa quæ occupatur interpretatio vel ejus sunt generis, ut mente humana percipi, vel intellectu humano, vel ratione naturali definiri possint; vel talia quæ percipi eo intellectu, & definiri ea ratione non possunt, qualia cuncta merè fidei sunt dogmata. In priore quidem specie minus dubia nostra sententia est, dum omnis summæ potestati ratio, quod est judicium, subjecta sit *, effectu intel-

* § 69. n. 2.
fin. & pas-
sim.

* § 17. n. 1.
§ 34. §. 92.
n. 9.

3:

tellige externo & civili: Quo sensu & de legibus dictum, pugnare eas cum ratione non posse quæ rationi Principi probatæ sint *: & hoc fundamentum lex habet, quæ scriptum emittere in publicum vetat, nisi à summa potestate, id est iudicio ejus, probatum. In posteriore specie, cum cessante ratione interpretatio omnis de his quæ meræ sunt fidei ex verbo Dei talis habenda sit quæ una, certa, definitiva, & publice efficax sit *, necesse est ei soli interpretationem ac definitionem demus, penes quem unum, certum, definitivum, ac publicum sit iudicium, quale esse ad servandam ecclesiæ pacem & unionem, & vel ipsam ecclesiam necessario debet: ne si alii vel privatis singulis, penes quos hæc non sint, demus, nihil non de fide varium, incertum, vagum, distractum, nihil definitivum, nihil publice efficax, sed vel sententiarum, vel doctrinarum de fide mera confusio sit, maneatque. Sed & summæ potestati interpretandi jus damus, cum in parte jus esse debeat ei, cui in toto concessimus, supra enim à summa potestate hoc esse diximus, quod tota ipsa lex publica sit *, publiceque efficax. Sed & necesse est, ut cui jus de externis omnibus, eidem jus de externis sacris demus. (legis enim divinæ interpretationem, quod bene notes, non nisi externè obligare volumus *, ut coactionem in conscientiam cujusque privatam excludamus, cujus cum nulla subiectio esse possit, in eandem nulla est obligatio, nullum imperium *.) jus autem de externis jurium translatio probat, inter quæ translatio juris judicandi, seu interpretandi singulis in naturæ statu competentis *. Sed & supra dictum *,

ex-

* Introd. § 3.

n. 11.

d. § 34. 92.

n. 9. & 69.

n. 7.

* § 69. n. 5.

* Inf. n. 23.

* § 67. n. 10.

* § 17. n. 1.

* § 65. n. 2.

§ 92.

* Dent. 17.
18. 19. Ios.
1. 8.

* 1 Reg. 3. 9.

* §. 5. & 17
2. 1.

extra jus imperantis nihil censeretur nisi quod naturaliter vel divina lege illicitum vel prohibitum, vel conditionibus etiam humanis circumscriptum vel ademptum probetur. Neque profecto ulla potior ratio est cur a deo sollicite caveat Moses *, ut cum folio suo insederit Rex describat sibi exemplum legis, quam penes se servet, & in ea legat totis diebus vitæ suæ, ne ab ore suo discedat, sed in eo meditetur noctu & interdiu, quam ut legendo, meditando ex ea discat mentem, sententiam legis, non verba scire sed intelligere, erudiri ex ea, ut mentem non humani tantum sed divini juris intelligentem habeat, & ad abtrusam Dei penetret sapientiam: quorsum verò? nisi *ut justitiam & judicium faciat*. Ita David, *Da judicium tua Regi*. Et Deum Salomo orat, ut animum ipsi det intelligentem ad *judicandum populum* *, quam interpretationem diximus: at cujus legis, nisi divinæ? quippe eo tempore tota lex divina esset, ut qui in casu dubio seu controverso judicaret ex ea, interpretaretur eandem. Unde supra dictum, interpretandi jus penes quem sint judicia, eundemque interpretem & judicem esse. *Abrahami* certè tempore, ut à Principe ordiamur, (missio tempore anteriore quo ante imperia, & in naturæ statu jus interpretandi sibi singulis esset *, quod ipsum argumentum ad jus principum insigne præparet, quippe qui judicium superius se, ne à Deo quidem tunc instituumt agnoscebant) Itaque Abrahami tempore cum nulla adhuc lex positiva esset, *omnes autem naturales*, ipse profecto vocatus è gentibus qui homines ad verum Dei cultum perduceret, ut familiæ suæ & ex ea fidelium omnium

pa-

pater *, atque adeo princeps, *solus eas leges* * Rom. 4. 1. 8
 familiæ suæ interpretandi & orta ex ea dubia
 sententiâ suâ definiendi jus habuit, quæ dicta
 sententia publica inter omnes esset cum paren-
 di quidem necessitate *. Confirmat hoc jus * § 69. n. 2.
 ipsum divini oris effatum: Sic enim de Abra- fin. n. 5. &
 hamo Deus, *Scio quod præcepturus sit filiis suis* passim n. 15.
ut custodiant viam Domini, & ipsi iudicium fa- 16. 17. hic.
ciant & justitiam *, quod & explicandi jus * Gen. 1. 8.

complectitur: quin in casu dubio fieri sine
 recta legum explicatione non potuit. quid
 quod *præcepti* vox & legislativam significa-
 tionem habeat? igitur & interpretandi. Inter-
 pretanti autem ei legem *obedientia* deberi à po-
 pulo debuit, quippe eadem *præcepti* vox. cum
 imperativa sit, à parte altera obedientiam
 includat: quo jure & ipse non suam tantum, sed
 & populi hoc est seminis sui Deo obedientiam
 promittit, cum populi voluntas in ipsius esset
 voluntate, & dispositione, nempe quod ad
 aclus externos. Idem nulla mutatione facta

6. *Isaaci, & Jacobi* jus esse debuit. Et in *Mose*, le-
 gum, quas tunc *positivas, decalogi* nempe, *cere-*
monialium, judicialium, interpretandarum non
 minus clarè potestas effulsit, quippe in eum
 populi iudicium translatum sit. Sed quæ pote-
 stas in interpretanda legis parte magis emi-
 cuit, cum in tradenda tota populo jam emicuis-
 set *, ipse enim solus populo Dei jura & leges * § 69. n. 5.
 annuntiavit, cui soli Deus loquutus. Quin & n. 4. hic.
 de ipso legitur, ante institutum sacerdotium * Conf. § 80.
 populum docuisse leges & instituta Dei *,
 quod cum summa penes ipsum potestas esset,
 interpretationem non complecti definitivam
 non potuit. Sic & verba potuisse in ore Aaro-

7. nis, ita ad ipsum Deus *, *Ego Iehova docebo te,* * Exod. 4. 16.
 S quid e. 7. 1.

§ *Ios.* 1. 16
17. 18. §. 69.
n. 6. §. 63. n.
2.
* *Num.* 27. 21
* *Sam.* 33. 9.
10. 11. 12. 13.
30. 7.

* *Adde locos*
1 *Sam.* 10. 19
seqq. *Cap.* 11
12. *cap.* 12. 15
§ 69. n. 6.

* *Mat.* 23. 2.

quid tu loquuturus sis. Tu autem verba pones in ore Aaronis ut ipse tibi os, Tu vere ipsi Deus sis. Eadem quæ Mosis facultas deinceps & Iosue 7. fuit *, unde & eadem ipsi interpretandi potestas, & obedientia ei externa debita: Qui locus enim adversus Iosuam ex *Num.* * adferri solet, si cum altero sub regum tempore * conferatur, facile resolvitur, cum appareat ipsas Summas potestates non pontificem consuluisse Urim; ipsum autem Deum per oraculi fulgorem non Pontificem respondisse: responsa de rebus civilibus data. Idem ab Josua jus *Summæ potestati ad Reges* usque concedendum, nisi quis diminutam eam potestatem in summo imperante probare intermedio tempore possit. Dato postulanti populo Rege qualem aliæ gentes extra populum Hebræum haberent, potestas hæc eadem non potuit non ex iisdem rationibus, penes Reges ipsos, qua tales, fuisse. quod & sollicita commendatio Mosis, de qua supra, & eodem loco ipsi Reges David, & Salomo probant *. De *Prophetarum scriptis*, 9. sub quocunque imperio ad legem Mosis quæ Deuteronomio continetur accesserint, semper ortò dubiò interpretatio & definitio ratione speciali penes eum esse debuit cui veram prophetæ doctrinam à falso discernendo, & eventus prædictionibus responderet iudicando, jus esset prophetiam publicam facere; sunt enim concatenata hæc & cohærentia, ut qui prius concedit & posterius concedere necesse habeat. Quin & sub novo fædere explicandæ 10. *legis Mosaicæ* cum ea efficacia potestatem ipse Christus *Scribis & Phariseis* tribuit, non alia ratione quam quia sedebant super cathedram Mosis *, unde servanda quæ pronuntiarent, ea

- ca servare omnia & facere populo & ipsis discipulis suis præcepit, subaudita semper limitatione de qua infra dicetur *. *Ipsi Christo cum* * § 92.
11. novæ legis condendæ inter suos potestatem haberet *, interpretandi jus deesse ei non potuit: cum docuit, doctrinæ suæ interpretes fuit, & fidei controversias & dubia inter suos definiuit: Ipse autem cum apud eos qui Christum esse inficiabantur vel non noverant, ut alius quilibet privatus habitus, civili etiam subiectus iudicio & imperio fuerit *, palam est & * § 63. n. 24
12. leges ipsius & doctrinam & interpretationem, ut vim definitivam & publicam haberent, à civili potestate pependisse. *Apostolorum* munus post Christi è terris decessum propagare doctrinam, fidemque fuit Christianam, & fidei dogmata declarare *, quod interpretari qua * § 68. n. 14
13. constituti doctores essent suadendo: ut jus faceret interpretatio non nisi ex voluntate ejus qui sibi receperit; ut publica fieret ab eo stetit qui cum imperio esset, ut supra de eorum scriptis dictum *. *Igitur Imperantibus Christianis* interpretationem concedimus, quales si Christi tempore fuissent, ipsum Christum amplexi & filium Dei & ipsum verum Deum agnoscentes, & osculantes, ejusdem ultrò se iudicio submisissent, adeoque interpretatio penes Christum ex submissione mansisset. Si Apostolorum tempore, non minus interpretatio definitiva & publica doctrinæ Christianæ penes principes Christianos fuisset, quam penes Mosem & principes Judæos interpretatio publica legis Judaicæ fuit. Atque his fundamentis optimo suo jure usi principes Christiani dicendi sunt, qui doctrinæ & fidei inter Christianos controversias ex facto interpre-

* § 67. n. 2.

* § 67. n. 2.

tati, deque iisdem judicia vel ex officio suo, vel implorati, etiam extra Synodum exercere, de quo & supra ad materiam jurisdictionis plenius *. Cæterum cum de interpretatione legis & doctrinæ publicæ loquimur, doctrina autem Christiana Apostolorum tempore publica non fuerit, quæritur quæ ejus interpretatio *Principum ethnicorum* fuerit? Non profecto publica, quia doctrina non erat publica, ex voluntatis placito, (cum haberi pro publica à subjectis non placebat) non potestatis defectu. Cæterum si Christianæ religionis doctrinam non publicam in territorio toleraret, ortas controversias vel inter ipsos Christianos, vel inter hos & diversæ sectæ subditos, ne turbæ in imperio oriantur rectè sua sententia definiet, compescet, comminuet, quæ jus inter partes faciat: neque vero magis impedit principem de alienæ fidei dogmatibus benè informatum, quam de alieni regni legibus locive statutis judicem judicare. Adde & illuminationis donum, quod intellectum spectat in quo est judicium, multis etiam non regenitis dari, ut à Grotio & aliis notatum. Quare & eo jure usi Principes gentiles de doctrina & fide Christiana judicio non semel cognovere: vocati judices non recusavere: in accusationis judicio ipsos adversus se quid Apostoli iis tribuerint supra ad materiam jurisdictionis dictum est *: judicandi sane facultatem dedere, nec iniquum à gentibus metuere judicium qui ipsos eos judices elegerunt. Idem iis de lege Judaica judicium. Et Judæis de religione, fideque Christiana. Plane eodem jure atque Christiani in Hæreticos, & ipsos Judæos, & paganos, deque eorundem religione usi
judi-

judicia. Si persequatur princeps religionem, jam adversarium se constituit, proindeque non idoneus iudex erit. Si ex accusati defensione eidem accesserit, (quod accidisse Paulo Sergio *, & Agrippe fere legimus *) jam publica fiet. Principibus autem ecclesiæ res à curis suis removentibus interpretandi jus naturaliter ipsius ecclesiæ fuit, quæ & ipsa sibi ex jure divino fidei articulos determinavit, (confessiones hodie appellant) quæque in sua ecclesia, at effectu privato, secundum ea quæ infra dicentur & supra dicta *. Atque hoc est quod diximus, *Principem legis divinæ dubia definire, interpretari, & fidei controversias judicare.* Has autem qui iudicat, eodem iudicio suo & fidei articulos determinat: novos præterquam in euangelio sunt, non facit, veteres non abrogat. De iudicandi modo alia quæstio est. Iudicat autem absque synodo, quod in supra dictis jam asseruimus *, per se vel per delegatos *: Per se, ex propria sententia si peritus sit, vel proposito sibi veteris ecclesiæ, vel aliarum synodorum, vel peritorum, etiam exterorum explorato iudicio, à quibus ipsis, si in fundamentis ac essentialibus sit consensus, rectum satis haberi iudicium potest, & habendæ synodi illa vicem sustinere: Per delegatos etiam non clericos, ne catholicos quidem. quæ prudentiam spectant, ad juris quæstionem non pertinent. Interposita interpretatione, quod dubium erat dubium esse desinit, eoque sublatò purificata lex est, & ipsa interpretatio pars legis facta. Hinc quas doctrinæ & fidei regulas seu articulos servari principi publicè iudicio suo interpretativo, ac definitivo placuerit, pro talibus publicè habendæ sunt,

* Art. 13. 12.

* Art. 26. 28.

* § 71. n. 3.

§ 69. n. 10.

* § & § 71.

n. 8.

* d. n. 8.

* § 69. n. 2.
f. n. 5. & pas-
sim.

* dd. loc.

* § 93. n. 4.

* d. § 93. n.
6. & seqq.

† § 88.

iisque *obedientia* à singulis ejus religionis pu-
 plicè, id est, *externa* debetur *, præcisè qui-
 dem, ut vel teneantur vel cogi ad ea possint
 ex quibus recepta publicè definitio manife-
 tur. Si ordinem spectet definitio, nulla dubi-
 tatio est. Si fidem, verbi præconi maximè ea
 observanda, qui à publicè probata definitione
 recedere in actionibus publicis non debet.
 Totus enim iudicii hujus, definitionis & in-
 terpretationis *effectus*, & *efficacia in coactione*
 & *obediendi necessitate per actum externum* con-
 spicitur *; quippe interposita interpretatio
 seu definitio cum pars legis facta sit, eandem
 cum ipsa eatenus naturam induit, propter le-
 gislatoris quem singuli agnoscunt, quod ad
 externa, auctoritatem. Fit autem ut coactio
 sit licita, obedire non sit licitum. Qui dubi- 16.
 tet, definitioni minimè malè adhærebit *, in
 eoque licita quidem obedientia. At cui diver- 17.
 sum penitus ex lege Dei persuasum, obedire
 jussus *externè* non debet *; hic illicita obe-
 dientia, at licita coactio erit. Qui prohibitus 18.
 ab actu externo, privata is contentus sit fide
 & conscientia, tacitus quid velit apud se pri-
 vatim sentiat, linguæ suæ ne indulgeat, actio-
 nes externas refranet, nec ab imperio ei pe-
 riculum erit. Qui nolit, religionis exercendæ
 libertatem externam sibi recessu quærat. Qui
 putet sine exercitio externo & in publico sal-
 vum se esse non posse, vel officii sui, religionem
 scilicet quam ipse adversus publicam conce-
 pit, propagare, profiteri externè, & exer-
 cere per actus externos, suo periculo ma-
 neat, si quid inclementius obvenerit, patient-
 ter ferat: Sed & a resistentia iudicio publico
 abstineat *, ipsius Christi evangelium docen-
 tis

ris imitando bonis omnibus exemplo, qui à
 vi & resistantia Imperantibus etiam pessimis,
 religioni inimicissimis, ipse non abstinuit tan-
 tum, sed reponere in vaginam gladium præ-
 cepit ei qui arcere vim publicam auderet, ad-
 dita pœnæ comminatione, ni gladio velit ip-
 se perire; & Apostolorum, qui admoniti à Ju-
 dæorum synedrio, desisterent in nomine Jesu
 docere *, postquam respondissent, Deo ma-
 gis quam hominibus obediendum *, flagellati
 recesserunt, læti quod digni habiti essent qui
 pro nomine Jesu contumelia afficerentur *, ut
 digni sint Christo (a,) & gratia apud omnipo-
 tentem Deum (b,) iniquitatis omnis, si male
 judicasset, in principem æquissimum vindicem.
 Hac fiducia Stephanus, primus à Judæorum
 damnatus synedrio, martyrium subiit *: quem
 constanter & alii sequuti, laudabili exemplo.
 Lege historiam omnem Christianam à Tibe-
 rio ad Constantinum Magnum, à Christo ad
 Christianum Imperatorem, atque iterum dili-
 genter lege, Christianum invenies nullum,
 etiam cum edicta violarentur, plurima statim
 ab ipsa Christi resurrectione sub Tiberio &
 sequentibus Imperatoribus, quæ vel plenif-
 sime Christianis, nonnunquam minus fave-
 runt, promulgata, qui vi publicæ restiterit,
 qui rempublicam commoverit; licet quidem
 dura ac tyrannica essent imperia, etiam ob
 causam religionis: abstinuerunt autem, non
 ut Christiani tantum quorum religio quasi non
 communem, sed particularem eam exigeret
 patientiam ut percutienti faciem & alteram
 obverterent genam *, sed & qua subjecti ex
 primævo in instituto imperio consensu * &
 communi subjectione, & non resistendi pa-
 cto,

* Act. 4. 17.

seqq. 5. 28.

seqq:

* ibid.

* Act. 5. 40.

¶ I.

a Mat. 1. 37.

b I Pet. 1.

19.

* Act. 7.

* Mat. 5. 39.

* Sup. § 17.

* *Exod.* 22.
20. *Dent.* 13.

* *Dan.* 3.

* *Maccab.* 7.
30. & p. tot.

* *Dan.* 6. 22.
& per tot.
a § 67. n. 6.
Vid. Constant.
epist. apud So-
crat. hist. 1. c.
9. & alibi.
b *Socr. hist.* 3.
cap. 25. fin.
* *Vid. Const.*
2. 56. 60.

cto, quod servare ex lege naturæ oportuit. Præiverat exemplo Judæorum populus, quippe scripta lege quæ mortis supplicium statueret in eum qui ad colendos Deos alienos quempiam incitasset*, cum tamen factitatum à Regibus esset, qui sub pœnæ comminatione ad cultum idololatricum populum compellerent, & ob causam religionis immaniter sævirent, nunquam eo audaciæ processum ut vel manu quid admitterent, vel vi Imperanti resisterent. Impius Assyriorum erat Monarcha, at damnari se ad fornacem ardentem viri sanctissimi elegerunt* quam erectam ab Nebuchodonosore imaginem adorarent, vel imperanti resisterent; Deo obedientes, nec tamen potestati resistentes. Simile de septem fratribus cruentam passi necem jussu Antiochi Regis in Maccabeorum historia legas*. Daniel ipse vir potens, primus inter Principes centum & viginti prepositos satrapis, qui Darii Medorum præessent regno, Regi sacra facere jussus, objici leonibus se passus est, imperio non restitit; regi fausta præcatur*. Moniti interim, rectius plerumque facturum principem, si persuasionem quam imperio utatur (a,) ut subditos sponte morigeros quam metu habeat, vel fucata sit religio, non Dei sed purpuræ cultores, ut Jovianus dixit (b.) De Constantino testatum Eusebius reliquit*, omnes quidem subjectos suos Christianos esse optasse, neminem autem coëgisse: Sic à coactione & alii pii Principes abstinere. In religionem vero^{20.} *intrinsecam*, seu *fidem* de scripturæ locis controversis & ipsis dogmatibus privatam, interpretatio seu definitio Principis publica eam vim seu efficaciam, obedientiæ puta, non ha-

habet : *Est enim fides privati iudicii*, quod supra de actionibus internis dictum *. leges non opinionibus feruntur, sed actionibus. de fide specialiter dictum, eam imperio vel coactioni non subjacere *. Unde generale est, acquiescere fide interna ullius hominis sententiæ, vel ipsius ecclesiæ, vel *Papæ Romani*, vel *Conciliarum* seu *Synodorum*, etiam nationalium, & generalium decretis, utcumque à summa potestate in vim legum publicarum roboratis, præcise neminem teneri qui ipse scrutando legem posse putet rectiora assequi, vel assequutus jam in contraria sit sententia : Quorsum enim lex ipsa, si haurire ex eo ipso fonte veritatem non liceat ? sin minus, satis fuerit conciliarum definitiones non ipsas scripturas inspexisse, & in iisdem veritatem quærere, contra toties inculcatam in euangelio Christi doctrinam *: consulere si liceat, ubi obsequendi decretis necessitas ? necessitas libertati repugnat. Rationibus fallibilitatem adde iudicii humani, (de qua inter reformatos omnes convenit) solos Apostolos si excipias. Synodorum itaque, id est eorum qui præsentibus in synodo fuere, decretis & positis definitionibus & articulis qui diffidet, nuda ei sententiæ declaratio sunt, internè, hoc est conscientiam non obligans *. Quamvis verò sequi tuto *quisvis possit* si definitio seu interpretatio de non essentialibus sit, vel ipse ingenio hebetiore vel iudicii defectu penetrare ea non possit, hic enim conscientia seu iudicium privatum tuto acquiescet. De articulo fidei salutaris si facta definitio sit, acquiescere ei *nemo tuto potest* quidem, nisi qui ipse privato suo iudicio legi divinæ con-

* § 63. n. 5
§. 67. n. 6.* § 33. n. 2.
§. 67. n. 6. §.
69. n. 10.* *Thef.* 5. 21.
I Joh. 4. 1.
Ioh. 5. 39.
I Cor. 10. 15.

* § 69. n. 19.

congruentem probaverit. Sin dissentientem, acquiescere in ea *non debet*, ne propriam ipse, quo indignius nihil homini Christiano, fidem suam inficietur. Neque temperamentum admitto, quo aliorum sententias quis tutius sequatur, quod temporum angustiis, vel occupationibus aliis ab inquisitione impediatur, dum præcipua hominis Christiani cura in scripturarum perscrutatione esse debeat *, mundanis cælestia præponendo. His sensibus pendere *religio & fides à proprio cujusque judicio privato* dicitur *, eademque *interpretatio privata* *, quæ in singulis mutandæ religionis fundamentum. De synodis cum dictum sit, ^{22.} *pastorum* quoque singulorum (quorum munus sit sacramentorum exhibitio, & verbi prædicatio *) apparet facile de doctrina & fide, tanta cum efficacia interpretationem & sententiam non esse quæ internè obliget, cum ne definitiva, publica, & obligatoria externe, & vel una ac certa haberi debeat, tum quod publici & imperativi nihil habeant, tum ob confusionem ex sententiarum diversitate. sic virtute & authoritate nihil à privati cujusque differt. Nam quod ad Corinthios Paulus *, *Spiritus Prophetarum Prophetis subjici*, si *judicium* intelligas, privatum erit, quomodo Johannis illud ad Christianos singulos, *Probate spiritus* *. At in consilium eos adhibere, vel singulos vel congregatos, deque legis divinæ recta interpretatione, & doctrina, & fidei articulis eorundem sententias declaratorias intelligere, sequi optimas, laudabilis quidem prudentiæ in principe cautela est, sed quæ non ad juris quæstionem sed de jure rectius exercendo referri debet: quare de rebus sic con-

* *Math. 6. 33** *Sup. n. 4.** *n. 7. hic. §**69. n. 8. § 93**n. 6. seqq.** *§ 65. n. 18.**§ 68. n. 1.** *1 Cor. 14.**32.** *1 Cap. 4. 1.*

consultum sit dubiis, vel si princeps confusus minus proprio judicio sit, ut ipsius de sacris quod desit cognitioni aliorum judicio in iis versatiore suppleatur. Sin ipse rectiora viderit, vel videre speret, sequi pastorum, vel synodorum judicium vel non tenetur, vel non debet. Neque enim quod versatiore forte in divinis sint, jus ipsis per se judicandi, vel obligandi internè vel externè tribuit. Quin vel ad consilium accedere jure proprio jus ipsis nihil magis quam aliis viris doctis est. Sed & artis alicujus vel prudentiæ non profundissima cognitio, qualis falso ut plurimum in Principibus obtenditur, jus Principum non minuit: neque ignorantia transferendi in alium juris, qui rectus forte judicasset, satis apta ratio est: Quis vel rerum divinarum vel civilium cognitionem sufficientem vel aliquam in Rege puero vel infante præsumat? jus equidem judicandi penes Regem est: quamvis ipse jus non exercet, non quod exercendi facultas Regi, sed ei puero & infanti, desit. Et sequente synodo correctum sapius est quod priore judicatū esset*, sed quæ sententia licet non vera, comperto vel correcto nondū errore, rata esse & vim rei judicatæ habere, cum jus judicandi priori synodo esset, non desit: neque enim nulla, vel irrita, vel virtute omni carere actio dici potest, nisi quæ extra jus sit agentis. Restat igitur, ut qui extra jus principum affirmet legum divinarum interpretationes & dubiorum definitiones, is lege divina disertè prohibitum, vel in alteram partem definitum probet, quod explere non poterit. Ad doctrinæ determinationem referenda & *questionum* de religione, *inutilium* maxime, amputatio

* § 79. n. 2.

* 2 Tim. 2. 23
 & 1. c. 1. 4.
 cod. Tit. 3. 9.

¶ § 63. n. 2.

¶ 1 Timot. 2.

* § 45. § 69.
 n. 10.
 * *ibid.*

tio * quæ controversias magis præbent quam ædificationem Dei, sed imprimis si in ecclesia scismata ex iis metuantur: (scismaticæ dictæ, & ipsi qui moverit scismatici, dum propter non essentialia separationem instituant) vel publicè propositæ prophanandi sacra mysteria hæreticis præbeant occasionem. Concordia ecclesiæ est anima, discordia mors & exitium. æque verò imperantis videre est ne ecclesia, atque respublica aliquid detrimenti capiat. hæc illam complectitur *. Maximè igitur earum *doctrinarum* (publicè seu privatim) cohibitio quas paci publicè inimicas judicabit, quæ murmuraciones adversus principem ejusve actiones, & motibus civilibus occasionem dare possint: nam & præter interpretandi jus, & judicium an vera sit doctrina, officium est summi imperantis imperium suum defendere, & pacem publicam procurare, ut quies & tranquillitas sit in ecclesia *, & ad eam quid conducat jus ei soli judicio publico judicandi: unde quod ad eam non conducat, quod pacem turbet, avertendi, suprema cum jurisdictione penes eundem inspectio, adeoque & prohibitio ejus rei, & punitio esse debet.

§. LXXI. *Si cum synodo placet.*] Ab ipsius I. enim placito pendet. Convenire quidem ante imperia singulis de negotio communi licebat*, etiam certè religioni addictis ob causam religionis *; naturaliter enim injure est agentis quod rectè rationi non repugnat. Idem post imperia, quia & hic injure manet agentis quod legi civili non repugnat. Institutis autem imperiis ab imperante inhiberi conventiones possunt, cum de genere sint eorum quæ lege naturali nec divinâ imperata nec prohibita sint. que

quæ autem juris hoc est libertatis manserunt naturalis, à superioris beneplacito pendent *, * § 65. n. 34
 Idem igitur de synodi congregatione ita naturaliter sumpta, atque de aliis collegiis seu congregationibus affirmandum est: sunt enim licitæ synodi naturaliter, & prohiberi ab imperante possunt, seu Christianus is, seu paganus fuerit *, quippe cum potestas æqualis sit, æquale esse jus debet *. Ante Imperatores igitur Christianos, vel sub iis ante prohibitionem quæ habitæ synodi fuerint, (plures enim habitas fuisse tribus prioribus à Christi nativitate ante Constantinum seculis, cum ex Tertulliano, Eusebio, & aliis, tum ipsis conciliorum voluminibus apparet) eæ jure nituntur naturali & non prohibito, effectumque privatum habent *. Ubi enim synodus jura personalia præ tendit *, ut ei tanquam uni personæ actiones & effectus efficaces tribuantur, apparet hoc sine cogendi potestate fieri non posse, quæ nulla nisi penes summam potestatem est, quare & ipsa synodus ita sumpta à summa potestate pendet. Juris prohibitivi effectus est, illicitas & irritas omnes esse jure præciso quæ haberi vel nunc synodi possint, vel habitæ prius post prohibitionem sub utroque principe sine consensu expresso fuerint; unde vel ante consensum clam habitas, vel per conniventiam toleratas. sed quæ ipsa tolerantia vim publicam minimè tribuit *. Qui putet per submissionem vel consensu dari synodo potestatem aliquam, & actionibus efficaciam posse, si ante imperia intelligat, rectè loquitur, & penes eam synodum seu congregationem, seu cætum seu senatum appelles, summa etiam potestas erit, unde actiones & efficaces & publicæ. Si post imperia, sed ante prohibitionem, idem rectè

* § 63. n. 24

§ 63. n. 8.

§ 70. n. 144

* § 19.

* § 69. n. 104

§ 68. n. 5. circa

fin.

* § 65. n. 104

§ 63. n. 2.

circ. med.

* § 45. n. 8.

* *Sup. n. 1. hic** *Sup. n. 2.*

rectè consensu fiet, manente eadem naturali libertate non prohibita, sed decreta vim publicam non obtinebunt *, omnisque actio privata erit: & licet ex consensu obligationem producat, inefficax tamen, ut inter æquales actio in naturæ statu, dum nulli sit coactioni obnoxia, decreta à volentibus servata, & executio à parentium magis reverentia, quam jubentium potestate. Si post prohibitionem, ob impeditam jam libertatem etiam nulla erit actio, (quomodo congregatio nulla *) consensus enim nullus ob impeditam prohibitionem libertatem, obligationem aliquam vel actum ratum producere non potuit, neque enim extendi ad ea obligatio, ad quæ libertas nequivit: decreta igitur post prohibitionem nulla coactione à volentibus servata, sed contra obedientiæ fidem summo Imperanti debitam, & legem civiliter latam, quæ ejus rei servare magis effectus prohibet quam ipsam prohibet. Sub Principe autem gentili, aliove cujus persecutoria & perpetua sit prohibitio, cum planè deferere ecclesia nequeat quæ ad necessariam conservationem sui & ædificationem conducant, ita nec in totum synodos licet, decreta piè servanda, ut naturalia quidem pacta, sed coactione destituta, usque dum auctoritas principalis confirmet, interim jussui divino magis quam prohibitioni humanæ obediens. Prohibere autem qui naturalem conveniendi licentiam, & synodos potest: eidem & jure suo convocare, indicere, imperare, permittere, negare, & quod simile, jus est. Neque interest Generalis Diæcesana, Nationalis, vel Provincialis synodus fuerit. Sic permissæ sæpius synodi, aliquando supplicantibus

4.

5.

6.

- bus denegatæ, nonnunquam Imperatorio solo jussu vocatæ sub pœnæ etiam in contumaces comminatione, vel statis temporibus indictæ, aliquando ad tempus dilatæ, prout principem
7. circumstantiæ suaderent: Licet enim & quovis tempore & quotieslibet ei hoc modo vel totius ecclesiæ vel pastorum de *fide consensionem* seu uniformitatem vel procurare vel probare, vel *jurisdictionem* suam & causarum cognitionem exercere, vel *consilium* petere, (quæ fines sunt synodi) & si aliter visum, eo modo non procurare, non exercere, non petere. hoc in quacunque re facultatis, illud in dubia prudentiæ est. Igitur (quod obiter hic repetendum) & per se * & sola vi supremæ potestatis, (dum à superiore in terris nemine potestatem habet mutuari) vel per delegatum *, etiam non vocata synodo ea jura exercebit *.
9. Synodorum enim licet insignis quandoque possit esse utilitas, non tamen semper eadem est. Aliquando noxiæ, si partibus æqualibus, occupatis præjudiciis & animi passione nimia, dum Dei metus absit, scismata ex iis & factiones metuantur, cujus effectus in veteri historia passim: si jus supremæ potestatis in consequentiam veniat: si res dilationem non ferat, vel in cunctatione sit periculum. Non necessaria, si res unius sit ecclesiæ, quæ intra eandem componenda, ut tam latè petitum consilium quam latè propagatum malum sit, ut olim Cypriano clerus Romanus scripsit: ubi textus clarus, res minimè dubia est: quid enim si manifesta sit heresis? si dubia olim, pridem definita in alia sit synodo? adde, quod de dubiis domi consulti singuli vel voce vel scripto sententiam profiteri possint, quod ut
- omne

* § 70. n. 144

circ. fin.

* ibid.

* Vid. §. 644

65.66.67.703

omne de utilitate vel inutilitate iudicium penes solum Imperantem esse debet, ne si proprio in ea re non liceat uti iudicio, convocare ad alterius, cui de ea sit iudicium, præscriptum teneatur: Si simpliciter necessariæ essent synodi, iunctæ alicubi in euangelio in vim præcepti fuissent. Quæ cum synodo fit cognitio ordinaria vulgò dicitur, quia frequentior, non alia ratione quam quia principi ita placuit, cum possit & minus frequentem & extraordinariam facere. Quod enim non permittere potest, idem rarius potest. An satis prudenter, hic non quæritur. multa prudenter omittuntur quæ facere jus

* §. 44. n. 5.

* d. n. 5. c.
§ 45.

* Act. 15. 2.
22.

* § 71. n. 1.

* Conf. §. 78.
n. 1.

est. Convocandi jus & dissolvendi arguit * etiam non confecto negotio, ut qui deliberantes perseverent in crimen incidant Majestatis *.

§. LXXII. *Personas.*] Nam ut ipsa conveniendi, ita ad conventum mittendi libertas, quam primitus ecclesia exercuit *, lege humana mutabilis est, cum nec aliud lege divina vel ecclesiæ hoc præcipiente, vel potestates civiles hoc prohibente, definitum sit *; neque enim in personarum determinatione aliquid sacri est. Vocat igitur summa potestas quoslibet. Libertatis enim naturalis est, consilium petere à quibuslibet: & potestatem propriam delegare cui-libet: si alius sit synodi finis, vel de legibus ferendis ecclesiasticis, vel, ut testata ecclesiæ fiat consensus *, sub qua & omnis definitio & accommodatio venit, hic si expedire magis dicamus (quamquam ratio nulla sit cur dicamus) mittendorum electionem penes pastores fieri, non juris sed prudentiæ erit, quâ abuti etiam ad dissensionem, æque ut alii poterint, ut nec in eo periculo pro contrario aliquod resideat argumenti.

Si

Si ius ita fieri, probetur. Eodem jure ad eas quas statis temporibus haberi synodos placuit qui quoquo tempore convenire debeant, certas vices præscribit. Mittit invitos, ex jure in personam & coactiva potestate. Neque eos excludo qui ordinati licet nondum electi sint: electio enim (præter certum locum) jus novum non tribuit, quod non prius jam per ordinationem acquisitum sit. Sed & Laicos mitti & interesse, qui suæ partis causam agant,

3. non est insolens. Alii competere hoc jus non potest, qui jus & coactionem in personam non
4. habet. Numerum definit, cumque vel majorem vel minorem determinat, prout tempus & ratio suadet, cum & suspectus aliquando ingens numerus esse possit; quotque numero synodum faciant, nulla lege divina definitum sit.
5. Electos ab ipsis pastoribus jure cōcessivo, quos suadet ratio, comprobatur, rejicit, reprobat.

§. LXXIII. *Materiam.*] Nempe cognoscere materiam debet, ut utilem convocatio-

1. nem vel inutilem, necessariam vel minus judicet. Itaque rogatus de certa materia synodum admittere, dum de ea admittit, materiam determinat. Si non placet materia, negat. Er-
2. go & circumscribit, addit, limitat *. Si vel consilii, vel jurisdictionis explicandæ causa ipse vocet, res minime dubia est. Si ob fidei causam, & jam ipse prius penes se materiam determinavit.

* § 79. n. 3.

§. LXXIV. *Tempus.*] Et tempus circumstantia est ad utilitatem pertinens: neque enim omni tempore eadem res pari utilitate fieri potest; & dilatio summæ quandoque prudentiæ est. Annuas synodos Impt. Mense Junio, vel Septembri haberi voluit*, contra quam Apo-

* Nov. 1577. c. 4.

T

stoli

* *Can. 36.** *Sozom. 8. c. ult.*

stoli definierant *. Et ad Arcadium & Honorium Augustos Innocentius Papa legatos mittit qui habendæ synodi tempus postulent *. Pertinet quod Imppt. alibi, ut quam celerrime, absque ulla dilatione, Episcopi conveniant.

§. LXXV. *Locum.*] Eadem loci ratio est; cui jus territoriale accedit.

§. LXXVI. *Ordinem præfinit, designat.*] Ordinem cognitionum cunctis iudicibus præscribit. neque in eo, ut nec loco, tempore, aliquid sacri aut lege divina determinati est. 1. 2.

§. LXXVII. *In conventu ipse præfens, ac primus, vel per se vel per delegatos est.*] Ut ipse cernat quo animi motu res tractetur. Utrumne humani aliquid sit quod modestiores vincat, ut ex eo sententias ponderet. Ne extra materiam vagentur. Ne quod summæ potestatis sit vel negotii civilis attingant, quod pacem etiam publicam spectat. Imprimis ut ipse iudicia singulorum rationesque intelligens, iudicio suo superiore rectius iudicet. A nullo collegio princeps arceri potest. Primus autem locus non deberi non potest ei qui primus in rep. & 2.

* § 65. n. 5.

* § 67. n. 5.

* § 65. n. 2. *seqq.*

in ecclesia est, quæ ipsa est in republica *. Neque enim sedem principalem tenere alios convenit functionis prætextu, quæ ipsa in personas eorum à principe promanavit: ipsa quidem functio à Deo est (ut aliæ plures *, insigniter autem principalis potestas) sed quæ ex se personam non habet nisi hominis interventu, itaque functio personæ applicari debuit, ut locum in concessu teneret: applicatio, collatio in hunc vel alium potius, & electio ab ipso principe pendet *, itaque persona, qua talis in quam functio collata, multò Principe est inferior, cujus faciem & ad synodum

3. dum Legati repræsentant. Franciscus Junius duplicem facit præfidentiam, ordinis unam, actionis alteram *: illam principi, hanc ecclesiæ tribuit. malè. princeps ordini & actioni præfidet. maxima enim imperii pars est quæ actioni imperat. debet & majestas plena esse*. * § 95. & circa sacra imperium summæ potestati supra passim asseruimus. debet & summa esse, ne si de actione ipsa summitatem aliquam alii concedamus, catenus non summa, sed subiecta sit.
- §. LXXVIII. *Si placet & suam sententiam*
1. *promit.*] Per se, vel per delegatos, utro modo præfens in synodo convenerit. Jus suum à synodo non mutuatur, nec synodus minuit: jus ex consensu est *. Licet & magis in synodo, si absque synodo licet *. Neque distinguo cui fini synodus serviat, quæve materia sit synodi: nam & de negotio fidei, de administranda jurisdictione, de condendis ecclesiæ legibus judicat. Unde procul dubio jus cognoscendi habet. Aliud est utrum expediat in synodo sententiam promere. in delegatis nulla obstat prudentiæ regula qui non mandatu, præscripto, sed ex conscientia judicant. obstat in principe, ne si primus sententiam dixerit, cæteri dissentire non audeant. Neque vero sententiam promere necesse est, quia post synodum potest. Licet tamen *, quia dum suffragium ut privati numeratur, quod vinci pluralitate possit, privati jure utitur, principem se non gerit, sed coëpiscopum magis, quomodo in Nicæna Constantinus Imperator *: vel ut Eusebius dixit, *tanquam unus & multis* *. unde nec judicio suo extremo Principali præjudicat. De judicio præcedente synodum supra satis dictum: neque enim implorati concessio, negatio synodi

* *Disp. d. Synod. contr. Bellarm.*

* § 95.

* § 63.

* *Vid. §. 70.*

71. n. 8.

* *Vid. l. 1. §*

4. *quand. ap*

pel.

* *Theodorit.*

lib. 1. c. 10.

* *In vit. 1. c.*

44.

nodi, materiæ circumscriptio, determinatio sine iudicio est: nec si sponte sua princeps haberi mandavit synodum, ne temeraria sit actio.

§. LXXIX. *Eandemque definitivam & summam post synodum.*] Superius semper delegantis iudicium delegati est. I. Supremæ potestatis iudicium in omni actu superius esse debet, ne si non sit, parte aliqua manca sit superioritas. Summa igitur definitio à summo iudicio pendere debet. Quanquam enim errare supremi hi Imperantes, ut synodus, possint, cum tamen alicubi sit subsistendum, in eo hoc esse debet quo superius nihil datur. Si consilii causa sit synodus, nemo forte negabit, neque enim sequi hoc magis, quam iudex consilium jurisperitorum tenetur *. Si jurisdictionis exercendæ, & hæc ad ipsum refluit, maximè si pars læsa de iniustitia quæratur *. Si de fide definitio, cum sequi simpliciter nemo teneatur, nec tuto possit *, ne privatus quidem, nisi ipse iudicio suo probaverit, Princeps in ea non acquiescet, minus exequetur, ne errori majestatem accommodet. De errore si ipsi synodo iudicium supremum dederis, nunquam profecto futurum est ut erraverint, cum tamen plures humani aliquid passæ, non per majores tantum, sed æquales, vel minores correctæ sint. Si synodi definitio extra fidem sit salutarem, plus tribui de ea supremo principis iudicio poterit quanto minus error periculosus est. Si de eo quod lege divina non sit definitum, ut quod ad ordinem seu regimen spectet ecclesiæ, quia in iis manere libertatem principis diximus, eidemque canones, ut humanæ leges omnes, subjici *, minus contro-

* *Confr. introd. § 4 n. 1.*

* § 67

* § 70. n. 21.

* § 26. § 64. n. 7. § 69. fin.

troversum ejus debet esse judicium. Igitur seu de fide, seu extra fidem sit definitio, summæ potestatis supremum etiam post synodum erit judicium. Si placet definitio, probabit eam. Approbandi jus & improbandi includit, ne si improbare non liceat, approbandi jus non facultas, sed præscripta summæ potestati lex sit, quæ summo superiorem præsupponat. Improbandi jus & demendi, supplendi, emendandi, ut partes, complectitur *. Ex-
 * § 73 n. 2.
 § 65 n. 15.
 ercet autem supremum hoc judicium princeps triplici fere modo: vel per se, dum causam ex integro coram augusta sua sede agi jubet. vel aliis supremam hanc cognitionem mandat, quod & in supplicationibus civilibus accidit. vel alii synodo causam resumendam committit, etiam non superiori, vel majori, licet & minori, quod non semel factum.

§. LXXX. *Et ipsam sacram facere functionem quid prohibet?*] Sub cultu quidem Dei naturali jus sacra faciendi cuilibet fuit jure naturali *, nulla personarum distinctione, ut
 * § 65 n. 1.
 huic quam alteri magis liceret. Sed & naturæ lex Dei cultum præcipiens sacram fun-
 * Intro. § 4
 ctionem singulis non permittit tantum, hoc
 n. 7.
 est sacra faciendi jus dat, sed & jubet, nullo qualitatuum discrimine, ex æquo omnes. Naturæ autem lex præcipiens cum non jubeat pugnantia, consequens etiam est, stare simul sacram functionem cum alia quavis posse: naturalis enim ratio tunc demum duarum vel plurium in eandem personam qualitatuum concursum impedit, si ita inter se pugnantes sint ut stare simul non possint. Sed & cum per naturam modus nullus definitus, suo cuique

- * § 63. n. 1.
§. 69. n. 3.
* Ibid. &
§ 65. n. 1.
- modo liceret *, statim atque displicere di-
versitas cepit jure suo eam functionem patres
sibi soli sumere *, (merito, ut uniformis
esset cultus, & honorificus omnibus, qui in
diversitate maxima pro affectuum dispositione
aliis contumeliosus videri possit.) sic patres soli
in familia exercuerunt, quod ex eorundem
sacrificiis passim, quæ in sacris functio tunc
temporis prima ac potissima erat, liquidissimè
apparet. Ipsi autem patres cum Principes in
familia essent, quæ regni quandam haberet
imaginem, cepit ea functio simul ab Impe-
rante exerceri. Luculentum præter cetera
exemplum in *Abrahamo* cernis. Is certe inter
suos sacerdotio functus, sacrificia Deo sum-
mo non semel obtulit, & sacra fecit: prin-
cepstamen *; quin & vir militaris, dum exer-
citum adversus Reges quatuor educeret, ut
fratris filium captivum liberaret. Hinc & de
Isaaci, *Iacobi*, & *aliorum* sacris loca obvia.
Defunctis patribus idem *primogeniti* jus exer-
cuere *, consensu magis & ordinis ratione
quam jure proprio, dum æquales omnes, non
idem quod patribus jus fuit: sed quod mansit
ipsis ad consecratum * *Aaronem* usque, quo-
modo statim dicetur. Sacra autem ab *Regibus*
facta, gentium extra *Hebræorum* Dei sanctam
exempla manifesta nobis testimonia sunt,
quippe quibus familiare hoc, ut qui Rex esset
sacerdotio simul fungeretur. Ipse *Mosis* socr
Iethro Medianitarum princeps holocausta Deo
obtulit *. Testis & ipse *Melchisedec* (a):
Testis ipse in populo Dei *Moses* ante *Aaro-*
nem fuit *. uterque summo cum imperio *,
Rex *Salem* (a), Rex *Jeschurim* (b), jure na-
turali utentes sub cultu naturali, quod ut dixi-
mus jus singulis pro se cuique erat. Sed & cum
ita

* Vid. annot.
ad Gen. 25.
31. & Exod.
24: 5.

* Exod. 28.
29. vers. 44.

* Exod. 18. 17.
Gen. 14. 18.
* Levit. 8.
Exod. 29. &
40. Psalm.
99. 6.
* §. 63. n. 2.
a Gen. 14. 18.
b Dent 33. 5.

singulis esset, jus penes omnes fuit eligendi aliquem qui pro omnibus faceret, quod cum sub generali juris translatione in Imperantem omnem translatum sit, ut eligere jam ipse possit (quod supra probatum *) consequens est, * § 65, ut quam functionem administrandam cuivis alii per se eligendo committere possit (quod voluntatis censeretur debet) ipse administrare vel retinere sibi non prohibeatur *. Nam & * § 42, n. 6. nullis datis iudicibus, cum jus dandi esset, ipse populum iudicare potuit, quod prius Moses, & datis, in tribunali per se causam cognoscere & definire non prohibetur. Adde & finem esse imperii, & ad officium pertinere Imperantis populo salutem etiam animarum procurare *. De modo ipsius esse arbitrium. Et ad * § 65, n. 4. ipsum pertinere doctrinam ut preceptis regere *, quod est pascere Dei populum. unde & * § 71 p. tot. et n. 24. ipsi pastores, episcopi, ut alibi dictum *. Sane * § 63, n. 13. philosophiam, medicinam, jurisprudentiam docere publice Regem, quamvis alii mandavit, si earum scientia peritus esset, nemo negabit. cur Theologiam? si in academiis, cur non e suggesto? templa post Christum nihil 7. sanctimoniam habent. Adde & in personis sanctimoniam nihil esse, nec requiri quidquam, Christianos ejus muneris capaces omnes esse *. a Exo. 29. 44. b Ibid. cap. 30. 7. 8. 10. cod. Num. c. 3. 4. 10. et c. 18. 1. 2. et 1. Chron. 6. 49. c Num. 1. 50. seqq. cap. 3. 6. 8. 12. 41. cod. 1. 10.

Quare adolere Ducibus populi Israël

* *dd. loc.*
 a 1 *Sam.* 13.
 7. *seqq.*
 * 2 *Chr.* 26.

* 1 *Sam.* 1
vers. 1, 20.
junct. 1
Chron. 6.27.
 * 1 *Sam.* 7.9.
 & 13.7. *seqq.*
 & *eo libr.*
passim

* *n.* 3. *supr.*

judicibus qui vocantur, usque ad Saulem Regem, & ab eo Davidi, & Salomoni regibus Israël, deinde regno scisso in Juda & Israël scissarum tribuum Regibus usque ad Zedekiae Judæ Regem, & Hofeæ Israël ultimum (qui Reges omnes certè summam potestatem habuere) non licuisse *, & ipsius Saulis regum primi sacrificia Deo displicuisse (a), & inter Judæ Reges Usiam scabie percussum *, mirum videri ob legis specialitatem non debet; erant etiam ex tribu Benjamin, & Juda, non Levi Reges: quare & ejus temporis argumenta eam, quam nos asserere conamur sententiam, non debilitant. Adde & sacrificia jubere Reges ipsa sub legis specialitate ut prius Mosem potuisse, qua ratione & sacrificia adscribi sæpius Regibus videas, argumento satis manifesto, ni lex obstitisset id Regibus licuisse. Quomodo nec *Samueli* Judici, quem penes tunc summa rerum erat, lex specialis obstitit, cum ex tribu Levi esset *: igitur sacrificia obtulit *. Nec *Eli* obstitit quin & Judex & Sacerdos summus esset cum ex Aaronis, per filium Ithamarum, esset profapia. Et ab *Juda Machabeo* uramque Principatus & Pontificiam functionem in eandem personam coaluisse, manifestissimum est. Illud profiteor functionem sacram non ut potestates summas, seu jure summæ potestatis tunc fecisse; addo autem ut appareat duas qualitates in eisdem personas concurrisse, quo prima nostra ad hanc materiam consideratio * affirmetur. Sed & *extra* sacrificia quæ reliquam spectent functionem sacram loca in plerisque sub veteri testamento Regibus notatu non indigna reperias. De *Iosua* enim legitur, circumscidisse omnes qui
 8.
 9.
 totis

totis XL. annis nati in deserto circumcisi non essent, * quamvis & alios forte in auxilium * *Jos. 5.2.3.* adhibuisse omnino probabile sit. Quid quod & ipsis privatis peritis ejus rei, etiam sub lege Aaronica, idem licuerit? actus equidem fuit qui ad sacra & religionem pertinuit, quippe in signum percussæ fæderis antiqui adhibitus. Ipse Josua legem publicè prælegit populo, ad eundem convocatum publicè verba facit *, * *Jos. 8. 34.* monet, docet, instruit de servanda lege Dei, de colendo vero Deo cum fidelitate & puro corde, de removendis alienis, cum promissione & pœnæ comminatione, Dei in populum beneficia commemorat, & ad gratitudinem hortatur servitii Deo *. Sic & *Io-* * *Vid. Jos. c.23. & 24.* *sias* legem sacerdotibus, Prophetis, totique congregato prælegit populo *. Ad locum * *2 Reg. 23.2. Num: ** quo jubetur populus in festo quod tabernaculorum dicitur, prælegere Dei legem * *c.31. 10. seq.* toti Israël, viris, fæminis, parvulis & peregrinis, ut audiant, & discant, timeantque Jehovam, & observent, & faciant omnia verba legis, notant Viri docti legem à Rege prælectam fuisse, cum accuratissima circumstantiarum observatione. *David* inter alia psalmum tradit in manus *Asaphi* & cognatorum ejus ad celebrandum Deum *. *Salomo* ipse a *1 Chr. 16.7. seqq.* templum consecravit, preces convocato populo ad Deum fudit (a) *Ezechias* ad populum b *1 Reg. 8. 2 c. 13. usq. 54.* concionem habuit *. & quæ evolventi sacras paginas plura occurrent. *Constantinus* * *2 Chr. 32: 6. & seqq.* ipse Imperator in concione verba fecit: gentilium confutavit errorem in plurium Deorum cultu, de singulari Dei Imperio, de providentia, de salutari dispensatione, de divino judicio dixit *. *Sacra* autem matris

monii, id est ceremoniæ, solennia, benedictio, quæ fieri in templis à pastoribus solent, sacraminus proprie dicta, à summa potestate peragi nil video quod impediatur: quid si stylo constanti publicè fieri in foro coram Consulibus placeret? solemnitates civiles sunt. Quod coram facie ecclesiæ dicitur, in cætu est. Sublato ^{10,} per Christi in terris adventum sacerdotio Levitico, abrogatoque cultu ceremoniali, & cessante sanctitate speciali ex segregatione posteritatis Aaronicæ & tribus Leviticæ ad opus divinum speciali, rectè inferitur, restitutam simul *Imperantibus nunc sub Evangelio* videri eandem, qui Melchisedeco, Mosi ante legem, & singulis sub cultu naturali fuerat, facultatem. Manuum certè impositio solennis ^{11,} cum nullo, quem hæctenus vidi sacræ scripturæ textu, in vim legis perpetuæ ad aptitudinem seu habilitatem administrandæ sacræ functionis præcipiatur, vel ipsa sanctitatem aliquam habeat vel conferat, simplex, ut alibi diximus*, ritus videri potest, & nuda ceremonia, voluntate utentium servata, quæ non venit inter necessaria; si instituta, cum legibus ceremonialibus abrogata. Si qui dare jus aliquod vel potestatem vel auctoritatem putet, fieri necessarium non erit, nec verò ab ullo applicari poterit personæ ejus apud quem jus omne & omnis potestas est, & auctoritas. Si applicari a subdito debuerit, jubere potest: Si ab extraneo velis, potestas omnis extranei vim suam intra territorium, nec in pares exercet. Adde ipsos Reges unctos, Christos Domini appellari, ut alia consecratione non indigeant, lege nova sublatis iis quæ in consecrandis sub V. T. sacerdotibus usurpari necessario solita. Quin ut sacerdotio summo quis initiaretur unctionem
ne-

* § 65. n. 17.

- necessariam non fuisse, ex doctissimis Hebraeorum Bertramus notat. *. Quod contra ex morum diversitate arguitur, ad decorum non ad jus pertinet. Locus ad Timoth. epistolâ * optimè interdicat constitutis pastoribus & clericis curis seculi se immiscere, politicis maximè, ut quæ longè gravissimæ: ad Imperantes sermo non dirigitur, quamvis satis congruè forte duci inde argumentum ad perpetuam in Imperantibus sacrorum administrationem posset, sed qualem sustinere nec ipsi quidem vellent, nec hujus quæstionis est. illud suffecerit, si dum libet, liceat, fortassis
13. eo jure rarissimè usuris, quomodo rarius Josua, David, Salomo, Ezechias, Constantinus, alique de sacris in concione verba fecere, & hodie nemo facit: sed quæ interrupta observantia cum facti res & meræ facultatis sit, trahi in argumentum contra jus Principum nequit. Paulus continuo baptizandi munere functus non est *, missus erat ad docendum, alii ad pascendum edoctos. Christus ipse nunquam baptizavit *. Quotusquisque hodie à Pontifice adspergitur? cum tamen neque Christo olim, neque Apostolis, neque Pontifici hodie quoties libuerit baptizandi jus ullus neget. Atque hæc argumenta sunt quæ defendere jus sacræ functionis summæ potestati possint. In baptismo & cænæ exhibitione hactenus sanctimoniam nihil magis vel præcipui,
- 14 quam in verbi prædicatione habetur. Quid autem si in casu necessitatis summæ jus hoc singulis privatis concedamus *?

§. LXXXI. Quicquid tandem ad salutem populi internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse

* D. repubi.
Heb: p. 251.

* 2 Tim. 2. 4

* 1 Cor. I. 14.
seqq.

* Joh. 4. 2.

* Confer § 63
n. 22.

ipse procurat, solus æstimat.] Refer hæc ad
 juris pleni (a) & absoluti (b) materiam, ut
 quod sui ratione singulis in naturæ statu (c)
 idem civitatis respectu Imperanti liceat (d.)
 Concludit nempe jura majestatis plenæ & ab-
 solutæ enunciatum hoc generale, quod nihil
 non eorum complectitur quæ ad imperium ex-
 ercendum pertinent, seu seculi res seu eccle-
 siæ sit. Adde procurandi finis necessitatem *,
 in quo officium imperantis esse diximus. Unde
 jus ad media esse debet *, cum cui imperan-
 di jus sit, & officium finem procurare imperii,
 ejusdem juris imo officii esse debet ad hæc me-
 dia procurare, ne si non liceat procurare
 media, imperandi jus inefficax, & procurandi
 finis officium seu necessitas ipsos summos Im-
 perantes ad impossibile obliget. Quæ apta sunt
 media Princeps solus æstimat *, ne si alii ju-
 dicio demus, * superioritatem in summam
 effingamus, quod natura summitatis non pa-
 titur: si singulis, confusionem repetamus ex
 judiciorum diversitate *. Solum igitur sum-
 mæ potestatis judicium utendis mediis, etiam
 adversus externos, quibusvis sufficere debet *,
 (nam & singulis hoc in naturæ statu ad sui
 conservationem ex facultate & ratione naturali
 dedimus *) dummodo intra naturæ & divi-
 næ legum metas consistat, vel consistere sanã
 & optimã qua valet uti ratione se putet, sic ipse
 judicat. media vero sunt jura majestatis omnia
 de quibus hæctenus dictum. Sed & solius su-
 premæ potestatis adeo universalis hæc procu-
 ratio est, ut qui suo arbitrio, nec jussus, in-
 scioque principe negotiis publicis sese immi-
 scuerit, proba quantumvis & sincera sit in-
 tentio & summo reip. bono instituta, majesta-
 tem

* § 95.

* § 28.

* § 3. 4. 5. 6. 7.

* § 28. n. 2.

* § 14.

* idid.

* § 6.

* Vid. § 5.

* contra § 4.

* § 87.

* § 81. n. 4.

* § 5.

tem violasse dicatur. Inter plures autem si communis ex fœdere sit defensio, corporis magis iudicio quam fœderatorum principum singulari tribuendum*, ut rei communis commune non singulorum sit iudicium, vel quod corporis est pars una concludat: neque vero consentientibus in fœdere singulis quid è re fœderis ullum majus, quam consentientibus in imperium privatis quod è re sit publica concludens est iudicium: utriusque enim restricta libertas est quatenus ab ea consensu recessum, & dandum personæ civili circa ipsius conservationem, quod singulis ante impeira personis naturalibus de sua concessimus. corpus fœderatum, eque atque fœderati singuli, personæ vicem sustinet*, Comitatur autem actus regio * § 25. n. 54
semper recti præsumptio, supra poenam. In inferiores magistratus ex neglectu, vel recta minus administratione actio datur.

1. §. LXXXII. *Jura hæc majestatis sunt, nullis circumscripta limitibus.*] Jura Imperii, jura sublimia, sacra Imperii, sacra sacrorum, sacra individua. Omnis in exteriorem hominem, & circa sacra, & circa profana potestas ab una
2. hac potestate, ut promanat, sic dependet. Potestatem hanc finibus circumscribere nullius terrenæ est potestatis. Non est supra creatoris potestatem ulla creaturæ potestas, quam potestate exuere & exinanire uno supercilii motu potest. Obmutescere ad nutum debent amplissimæ quæque congregationes, conventus, synodi, nemo qui hiscere jure audeat, subjecti omnes. Fines à lege vel alia potestate. Lege
3. Imperatoris excipitur fortuna*: potestatem supra se nullam habet. Confer quæ de imperio summo & absoluto alibi diximus*. Quod
reli-

* § 59. n. 91
85. n. 72

* § 25. n. 54

* Nov. 105
c. 2. § 4. ad
fin
* § 18. n. 4.
§ 28.

reliquum est, ad modum pertinet, & extrajus est imperantis, ut est formæ mutatio, alienatio, testamenti factio, de quibus supra & infra plenius*.

* § 28. n. 8.
§ 94. n. 3. §.
98. 100.

§. LXXXIII. *Quæsi negare subditus, iisve detrabere, vel ipse attrectare majestatis reus fit.*] i.
Qui enim jura majestatis negat, imperium & obedientiam negat. tota vis majestatis in imperio est & obedientia. Sic & omnium legum obsequio se subducit, quippe qui consensu in imperii delatione obedientiam promittit, eam cunctis legibus promittit, quas uno facto omnes violat, dum imperio se subtrahit: itaque amisso jure civitatis, non civis amplius, sed velut hostis habendus quoties de suo præjudicio agitur; quamvis & puniri vi imperii & cum infamia possit. In ordine primus fere locus ei debetur qui turbas, seditiones concitat, quod orationibus maximè sit turbulentis, & doctrinis adversus imperium principum, & auctoritatem & obedientiam debitam*, dum subducere eo facto non se tantum sed & alios conatur, & pacem publicam turbat, & confusionem molitur & belli statum introducere, imperii subvertere, contra naturæ legem quæ exire è belli statu, & pacem & imperium & ordinem jubet. sic pactum fidemque promissam in eo crimine violari rectè Baldus notat*. Adde autem ab attrectante ipsa jura tanto committi crimen gravius, quanto detrectatione seu negatione juris alicujus simplici attrectatio factum majus est: à quo excusari vix potest qui privatus attrectasse negotia publica, etiam bono publico, dicetur. Sancta majestas est, sancta majestatis jura, velut mons ille Sinai*, in quo majestas erat Dei, in quem ascendere toti populo & singulis privatis prohibitum,

* Confer § 67
n. 3. fin. §
70. n. ult.

* I. Virtus
d. II.

* Exod. 19.
12.

- bitum minato mortis supplicio, soli Imperatori Mosi permissum. Speciale autem hujus criminis in gradu supremo perduellionis est nomen, si hostili quis animo in rem publicam feratur, quo facto non omni tantum obedientiæ renunciat, sed & actum ei quam maximè contrarium admittit; quod enim in necem fit Imperantis, in necem dicitur fieri singulorum, quorum omnium is unus personam & corporis animam sustinet. Sed & rectè à Zypæo animadversum, commissa quædam adversus majestatem tam humili consistere loco, ut quandoque ex circumstantiis excusentur. Non committi à non subdito rationem naturalem habet, cum obedientiam ei non debeat, cujus nec imperio se subjecit. Igitur cum liber sit qui inæquali fœdere tenetur, * majestatis crimen non contrahet adversus eum, in cujus fide erit. Quod & verum in eo est qui in clientela erit alterius, vel ratione feudi vel officii subiectus dicitur: * quamvis revereri uterque quodammodo alterius Majestatem debeat. * At pro hoste haberi eum qui Majestatem alterius offendit, & tradi posse, à ratione nonabit *. Verum originis subjectionem in eo crimine spectari juris magistris placuit; nisi quis consensu, vel jussu recesserit, dum cesset utrimque obligatio. Modos quibus committatur crimen Additionatores ad Clarum quadraginta quinque, plerosque ineptos, minusque veros enumeravere. An ex verbis prolatis, vel affectu nudo, vel scientia sola præsumpti ab alio criminis quis reus censendus, eundem confulas *.

* § 23. n. 1.

* Ibid.

* Ibid.

* § 29 n. 14.

* Adde §.

86. n. 2. 3.

§. LXXXIV. *Voluntas pro lege est.*] Talis enim esse debet. Probat hoc vis imperii quæ

ex

* § 17.

* § Vid. 28.

* d. § 28. n.

*

* Cap. 8.

* § 9. 10. §.

20. n. 4.

* Passim

* § 96.

* L. 60. 1. d.
R. 1.* L. 19. ad
municip.

Adde l. 36.

39. d. re jud.

l. 17 § 6. d.

arb. Vide

Carp. 1. decis.

81.

ex consensu vel submissione est populi in concessione imperii *, quæ necessitatem id est vim legis habeat. Hinc Ulpianus, *Quod principi placuit legis habere vigorem*, Justinus, *Arbitria principum pro legibus esse*. Apud Livium, *Dictatoris edictum pro numine observari*; cum populus in eum jus omne, vel imperium contulit *, ut quod velit faciat, quod non velit non faciat *, sui que ac legum potens, uno cuncta regens arbitrio. Apud Ecclesiastem, *Sermo ejus plenus est potestate* *. Liberrimæ dispositionis incommoda qui metuit, is secum pensitet quæ majora sint in naturæ statu *; quid volens concesserit * quæ divisi imperii incommoda *; principem naturæ legis & divinæ metum, & vel unius nefarii hominis, qui durius secum actum putet, temerarium ausum tenere; quamquam postrema hæc ratio prudentiam monet, jus non minuit, mali tamen ejus metus boni quandoque faciat causam existere. Tantum autem confusionis redit quantum per non obedientiam authoritati detrahitur: hoc crescit confusio quod authoritas decrescit: quare quod à legitimo imperante sibi populus sumit hoc sibi calamitatis sumit, falsa sub libertatis imagine.

§. LXXXV. *In statu poliarchico, quod pars major decreverit.* Refertur enim ad universos quod publice fit per majorem partem, teste Ulpiano Icto *. & Scevola dixit *, quod major pars curiæ effecerit, pro eo haberi ac si omnes egerint. Consentiant in hanc rem plurimæ Doctorum sententiæ, ab aliis adductæ. Sed & naturæ lex quæ judicia instituenda præcepit, ne belli status maneret, vel

vel ob datam injuriam manu continuo concer-
tandum, judicandi simul ordinem præscrip-
fisse debuit, quo ad iudicii exitum pervenia-
tur, qui necessario is ordo esse debuit, ut pars
consentientium major minorem vincat; ne si
convenire omnes debeant, vel raro vel nun-
quam iudicii detur exitus: est enim naturalis
hominum ad dissentiendum facilitas, unde ad
confusionem & arma progressus, in rebus
maximè dubiis quæ rationes utrimque habent
probabiles, ut merito dubitare liceat utri ad-
hæreas. Ex quo & necessitas politica apparet,
ne si neutra vincat deliberationes extra conclu-
sionem sint, quod negotia publica non fe-
runt. Sed & cum expediendi ratio aliqua esse
debit, absurdus nihil dari poterit quam ut
pars major minorem sequatur. Singulis igitur
& omnibus in societatem civilem coeuntibus
placuisse consensu tacito ea expediendi ratio

3. videtur, quamvis de jure naturali demat. Un-

4. de regula, *In iis quæ à pluribus ut corpore fiunt,
quod pars major constituerit à minore non debili-
tetur*: sic ut absentibus vel impeditis aliis jus
aliis accrescat, & vel penes unum jus sit col-
legii. Nisi amplius lege speciali dictum, qua-
lis Theodosii, Arcadii, & Honorii extat spe-
cialis *. *Vt in nominatione Magistratum duæ*

partes adsint eorum qui albo curiæ detinentur *.
Et aliæ generales *. Et Alexand. III. *Vt in elec-
tione summi pontificis quo plena sit concordia duæ*

partes consentiant *. Sed & pactum libertati
naturali conveniens est, ut consentire omnes
debeant, vel unius dissensus impedire cæte-
rorum consensum possit: Sed quæ facultas
cum ea prima ac naturalis sit, dubitari nunc
sub Imperio posset, regula ne an exceptio pu-

* L. 45. C. de
decur.

* L. 2. C. de
dece. l. 3. quod
cuiusq. nativ.

nom.
* Cap. 6. de
elect.

V

tanda?

* n. 1. 2. 3.

* Reg. 29. d.
R. 1. in 6.

* § 81. n. 5.

* L. 3. d. p. 17.

* L. 14. de
pos. l. 16. d.
reb. aut. jud.
p. 17.

* § 44. n. 2.

* § 93. n. 3.

tanda? ego magis exceptionem puto, per supra dicta *, sed quæ de libertate naturali tollat. Illud iniquum videtur, cum impar plerumque prudentia, par omnium sententiarum jus sit; sed quod ex incommodis necessariis est. Regula Bonifacii, *Quod omnes tangit ab omnibus debere approbari* *, locum habet in iis, quæ à pluribus ut singulis fiunt: hic enim pars major non vincet minorem, nisi casibus specialiter exceptis. Optima lictorum inter actus necessarios, utiles, & voluntarios est distinctio. Pluribus fæderatis accurata adhibenda distinctio, utrum in terminis affirmativis, an negativis fædus sit positum: ut si in terminis negativis, pars major minorem ne utriusquam vincat; negandi enim qualitas juris & libertatis naturalis manet, dum hoc dictum fædere sit, ne affirmative liceat fæderatis singulis disponere. affirmative igitur disponendi de his quæ singulis non licent, ab universis seu votis consentientibus pendet, sic negativa in affirmativam convertitur. At de his quæ dicta initio in fædere affirmative obligant, magis est ut plurimum votis stetur *. Sed quæ numeranda justius plerumque sit proportionibus, quam per capita computari; quod ut æquitati naturali consentaneum, in plurimum creditorum consensu & Papinianus * & bis Gajus * suis responsis probavere. Conclusio autem quamvis concilii nomine formetur, quæ & ejusdem auctoritate sit exequenda, sententiam tamen dissentientium non mutat externam, ita ut dissentientium nec actio, nec factum dici queat *. utrum vero ipsi exequi decreta contra propriam conscientiam teneantur, ex infra dicendis patebit *. Votis æqualibus res in pristino statu manet.

6.

7.

8.

9.

§. LXXXVI.

- §. LXXXVI. *Voluntati obtemperandum, & universis & singulis **.] Officia subditorum * *Add. §. 84.*
1. complectitur, Tota enim vis majestatis in imperio & obedientia consistit *. (de Imperio * *Livius lib. 2.* superius satis dictum.) Tolle obedientiam jus tollis in personam *; civilis status ad confusio- * *§. 29. 37.* nem revertitur *, confusaquè turba erit, nemo * *Conf. §. 206.* ubi audit neminem; nulla populo securitas, * *n. 4.*
2. nulla salus, itaque nec civitas erit. Adde exigendæ obedientiæ jus efficaciter satis ex voluntatis submissione derivari *; quippe qui * *§. 17. n. 1* velle hoc quod velit imperans intelligitur, si- * *§. 84. n. 1.* mul jam eidem voluntatis obsequium & jubenti parere promisit, cum qui jubenti non pareat vel volenti obsequium non præstet, quod vult imperans ipse non velle intelligitur. Unde collige, ex pacti consequentiâ in ipsa imperii institutione initi, præstandæ obedientiæ obligationem legis naturalis esse, & omni lege seu jussione priorem *. Adde sacram auctoritatem (a). Adde argumenta omnia quæ imperium probant. *Universis dixi, cum & supra ** * *§ 93. n. 4.* dictum sit, Imperantes populo superiores esse, * *a Dent. 17. 16* quippe qui in subjectionis sit statu, qui obe- * *11. 12. Jos.* dientiam includit. Externam intellige obe- * *1. 18.* dientiam, quâ ad factum subditi præcise tenentur. Simpliciter cum quisquis imperaturo promisit, sequitur obedientiam majestati à subjectis simplicem deberi *, quomodo in * *§ 28 n. 4.* familia patri. Obediendum autem jussis universaliter, licet ex eo imperii jure jusserit * *§ 84.* quod in alium transtulerit *. Seu legitimus * *§ 96 n. 2.* ex consensu Imperator, seu despota, seu in- * *§ 98 n. 6.* vador sit *. *Principes sunt, obsequendum. quip-* * *§ 15 n. 2.* *pe ni?* de invasore supra dictum & infra dice- * *§ 16 n. 3.* tur *. *§ 16. n. 4.* Quid quod præstandæ principi obdien- * *§ 89 n. 6.* tix

* § 83

tiæ qui renunciaverit majestatis reum fieri supra dictum fit *? Quanto populi obedientia major, tanto ejus defensio & securitas major. 5.
quod per non obedientiam populus Imperanti detrahit, hoc securitati suæ detrahit. tantum enim licentiæ singulis accedit quantum obedientiæ imperio decedit *. Quando non obedire liceat infra dicetur *.

* § 84 fin.

* § 93. 94.

§. LXXXVII. *De ratione nullus disputat, nullus examinat, singulorum nullum de ea est judicium.*] Enim si subditis de ea judicium permittatur, jam de omni voluntate Principis, de lege, de præceptis, de bello, de pace, de fæderibus, de tributis, judiciis, & cunctis denique principum actionibus, quid in iis æquum quid iniquum, quid justum quid injustum, in compendio, quæ Principem moverit ratio an sit recta, inde cui placito in republica obtemperandum, cui non obtemperandum, penes ipsos subjectos erit arbitrium: Itaque de reip. administratione, & omni publico, penes privatos singulos superius omni mandato erit judicium; cum non propter mandatam quisquis sed propriam mentis suæ sententiam & rationem, nec prius mandato quam proprio judicio obtemperaverint *. Accedit ex multitudine 2.
ipsorum judiciorum diversitas *, ex quo nullum jam erit obsequium, confusa omnia, diffidorum materies, & vel nullum judicium; sed vero æquum iniquum, justum injustum sit præceptum, ratione una ac certa definiendum *: Unde fieri omnino nequit, ut judicium singulis detur. Sed & ordine in concilio 3.
inter singulos ea de ratione disputatio esset agitata, quod iniri nisi auctore principe non potest: itaque subalternum erit, nec singulorum
rum

* § 34 n. 2

per tot.

* Ibid. § 69

n. 7 § 70 n. 4

* § 34.

rum, sed principis iudicium, mediante concilio. Si pro arbitrio liceat ut de ratione principis disputetur, concilium summum erit, princeps nomine tenus, autoritate suadendi magis quam iubendi potestate. Recta igitur voluntatis ratio, ipsaque voluntas iusta iniuste fit, recta vel minus, penes solum principem erit iudicium *, Deo subiectum. Illud enim est regem esse, ita imperare ut alii ratio non debeatur; nisi ultro velit, ut probitatem suam populo testetur, quod quandoque prudentiæ esse potest. Extra hanc, *Quis ei dicat, cur ita facis* *? Sed adhibenda semper concessio soli summæ potestati, negato subiectis iudicio limitatio ex, de qua infra dicetur *: & inter publicum & privatum iudicium distinctio *, quæ summæ utilitatis est.

1. §. LXXXVIII. *Resistere nefas.*] Juris enim naturalis renunciatio non resistendi jus importat *. Obedientiæ promissio, quæ in submissione est, resistantiam excludit *, quippe resistantia obedientiæ repugnat. Sed & quatenus potestas omnis à Deo ordinata est, ordinationi divinæ resistit qui summo Imperanti resistit *. Adde rationes pro obedientia omnes *. Adde exempla: neque enim Christus, neque Apostoli, alique viri Sancti Imperantibus, etiam immanissimis, resistere *. Dantur autem gradus resistantiæ. Nam aut intra nudam mali declinationem & iussi negationem consistit, improprie, quia solam non patientiam & imperati non obedientiam continet; appositè tamen, cum resistere quodammodo videatur qui facere iussa negat: At fugâ non iusta imperantis vitare sævitiam malicita & honesta declinatio est *. Alter gradus

3.
 dus in mali propulsione consistit. Tertius in
 dantis simul offensione. Regulæ exceptiones
 in loco videbimus *. De iudicio damnatis non
 una sententia est.

* §. 10 n. 19.
 § 93 n. 10. 94
 n. 11. seqq.
 C. 15. § 98
 n. 2. fin.

1.
 §. LXXXIX. *Magis solio deturbare.*] Im-
 perio privare, deponere principem. Non
 per formam iudicii quod superioritatem in-
 dicat. Solus princeps omnibus superior est,
 non iudiciis subditus ullis. *Rex est, suo utens
 jure, nulli obnoxius. Nemo nisi solus Deus ju-
 dex principis esse potest.* Hinc & illud, *Nullam
 creaturam iudicare Regem, sed solum Deum be-
 nedictum.* Princeps solutus legibus civilibus *,
 & naturalium & divinarum ipse interpres
 summus & iudex est *. Sed & iudicia omnia
 auctoritatem à summa potestate habent: con-
 vocasse autem principem subditos ut de maje-
 state sua, utrum solio deturbandus discepta-
 rent, nullo jure presumendum est, nisi ver-
 bis expressis id exposuerit; sed quæ ipsa ver-
 ba revocabilia sunt *, ne si non sint, abdi-
 casse a se majestatem censeatur. convocato
 toto licet populo summa penes principem
 manet majestas. Minus extra iudicium licet. 2.
 Probat & juris renunciatio, & pacti vis in ipso
 instituto imperio initi, quo obligaverunt sin- 3.
 guli se inter se sustinendi imperii, & electo
 imperanti præstandæ obedientiæ necessitati *.
 pacto solvere se nemo invito aliis potest. Unde 4.
 nec major pars, si vel unus dissentiat. Nam quod
 dici vulgo solet, *hanc minorem vincere* *, in
 * § 85
 * § 17 n. 5. 7. congregatione civili & ordinata obtinet *,
 facta convocatione legitimâ, positisque arti-
 culis deliberationum extra quos nullius vali-
 dum suffragium est convocati. In tumultibus
 non obtinet, quæ congregatio incivilis, nec
 or-

* §. 26.

* §. 70.

* § 42 n. 3.

* § 17. n. 1. 7

* § 85

* § 17 n. 5. 7.

- ordinata, & non legitime convocatorum est. Adde quod & discerni ibi major pars non potest, & æquales esse omnes ubi nulla in alterius voluntatem coactio. supersuffragatio igitur in congregatione civili est *. Sed nec omnes simul id posse, obedientiæ promissio facta ipsi imperatori probat *, cui cum factæ promissionis acceptationem (acceptatio enim in imperaturo requiritur *) jus quæsitum sit, obstare non consentienti non potest regula, quæ naturale pronunciat, *Vnumquodque eodem modo dissolvi quo colligatum est.* Et consensus cum jus plenum det, & in vim abeat contractus, dissolvendi ejus pænitentia sola ratio non est sufficiens. Positio igitur nostra eadem ratione in imperio Despotico obtinet: nam pellere victorem & pristinum statum repetere victi, postquam juri suo cesserint, nihil magis atque venditor rem venditam possunt. pacta servare oportet *. Nec diversum in Invasore dicendum *, qui postquam pactio seu consensus accesserit hostis esse & occupator injustus desinit. Etenim si remove quasi ob titulum injustum liceret, jam & in remoti locum constitutus obtenti melioris juris removeri ipse, & constitui ejus loco alius poterit, atque ita deinceps: ex quo futurum ut Rex nullus certus, nullum stabile regnum. Quid si durius Rex cum populo agat? Ipse sane Deus per Prophetam jus Regis describens *, sic inquit, *Clamabitis in die illa à facie Regis vestri quem eligeritis vobis, nec exaudiet vos Dominus.* Igitur aperte significat, Regem eum qui eo jure sit usus, Regem etiam mansurum. Adde insignem apud Ieremiam locum (a), & quæ supra dicta *. Limita positionem,

* per * 85

* § 17. n. 7.

* d. § 17 n. 1.
§ 94 n. 2.

* §. 3. n. 16.

* § 16 n. 3. 4.

* 1 Sam. 8.

a cap. 27. 8.

segg.

* § 63 n. 2.

§ 70. n. 18.

* §. 94. n. 9.
19. 11.

nem, si posita imperio conditio sit, ut infra dicetur *. Extra hanc, nec qui absit imperator quærendus, nec qui absit pellendus. bonus civis præsentem reipublicæ statum tuetur, quietem se agit, & voto precatur optima, & sibi, & patriæ *.

* Adde § 91.
n. 2.

* § 88. 89.

§. XC. *Occidere sacrilegium.*] Nec in iudicio, nec extra iudicium: nec à pluribus, nec ab omnibus *. An vero occidere parentem, etiam durum & iniquum licebit? Accedit sacra Davidis de non interficiendo Saule sententia. Ipse ab interficiendo Rege etiam persecutore & ad mortem ipsum quærente, à Deo rejecto, Rex designatus abhorruit, *An facerem hanc rem domino meo, uncto Iehovæ, ut extendam manum meam contra eum? Quin & ob abscissam chlamydis partem conscientia illum torruit **. Adde quæ supra contra resistantiam dicta *. Atrocissimum inter crimina quæ hostili adversus remp. animo machinari quis possit, illud est, quod in personam principis machinatur. Qui regnum invadit antequam pactus sit cum hostis omnibus habeatur *, occidi jure potest. Quid in rege regno privato infra dicetur *.

* 1 Sam: 24. 7
* § 70. n. 18.

* § 16. n. 4.
* § 91. n. 19.

§. XCI. *Qualiscunque ferendus est.*] Sic ex prædictis colligitur: Si facere quod libet, liceat, si obediendum jubenti, si singulis ratio non debeatur, si resistere nullo modo liceat, si nullum adversus ipsum iudicium, si solio privari, si occidi nequeat, certe ferendus: Solo Deo committenda vindicta est. Sancta ea moderatio apud prudentes fuit. ita Seneca, *Æquum atque iniquum Regis imperium feras: Indigna digna habenda sunt, Rex que facit. Imperia habentium perferenda inscitia est.* Apostoli illud

illud est, *Vocatus es ad servitutem, ne id te tor-
queat.* Et Petrus dominos etiam *pravos & du-
ros* ferre jubet. Facit & locus quem supra ex
Samuele produximus *. Taciti dictum est. * § 89. n. 63
*Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, &
cætera naturæ mala, ita luxum, vel avaritiam
dominantium tolerate; vitia erunt donec homi-
nes, sed neque hæc continua, & meliorum inter-
ventu pensantur.* Marcelli dictum apud eun-
dem est, *Bonos Imperatores voto expetere, qua-
lescunque tolerare* *. Placuit nempe Deo &
per bonos & per malos reges opus suum ope- * Adde § 89
rari *: quos & *servos suos, unctos, Christos, &* * Vid. loc.
virtutem suam appellat *. Sed & prius quam *Fer. 27.*
Regis quis in imperio vitia advertat, viderit * d. Cap. 27.
num recte ipse obediverit. Regem malum non *Esai. cap. 44.*
raro improbitas & malitia subditorum facit, 45.
neque facile recte judicat, quem ipsum non
recte facti conscientia condemnat. Sed neque
minima, nec mediocria in principe culpanda;
homines sunt, erroribus obnoxii. unde ini-
que egerit populus qui divinitatem in principe
desideret. Atque hætenus in præcedentibus
de *potestate & jure principum, & obedientia re-
gulæ, quas exceptiones sequuntur.*

§. XCII. *Divinæ autem supremi legislato-
ris, & naturæ, & humanæ positæ imperio leges*
1. *potestatem limitant.*] Absolutam principis po-
testatem capitales hæ exceptiones limitant,
quarum priores velut tacitæ conditiones in
ipsa imperii delatione appositæ, effrenæ libi-
dini modum statuunt. Tertia * plerumque * De m § 84
expressa, aliquando tacite inest. ad quas re-
stringi debent omnia quæ hætenus de jure an-
te imperia privatorum, & potestate Imperan-
tium summa & absoluta diximus. Leges igitur

tur primò divinas & naturales oportet nosca-
 mus, & quæ vis utriusque obligandi sit, ex
 quo virtus potestatis limitativa patebit. Divinæ
 antiquissimæ & generales sunt ipsæ *naturæ le-* 2.
ges, quas coævæ ipsi naturæ rationali ad sum-
 ma capita supra restrinximus *. Recentiores
 * *Introd. § 4.* *positivæ* vel singulis, vel certo populo, vel toti 3.
 * *n. 7. § 3 n. 1. 7* humano generi datæ, unde *singulares*, *parti-*
culares, & *generales* dicendæ: est autem *decalo-*
 * *d. § 4 n. 12* *gi lex* positiva quatenus aliquid præter legem
 * *§ 69 n. 5.* naturalem habet *, cætera non populo Israë-
 * *§ 63 n. 7.* litico particularis, sed generalis. Novissimæ 4.
 positivæ *Christi* * *ritualium abrogatorie*, cete-
 rarum *declaratorie*, & *confirmatorie*, in qui-
 bus *tota doctrina est evangelica*, qualem ipse in
 terris, deinde Apostoli tradidere, quæ quam-
 vis non eadem cum lege, parem tamen cum
 ea hic vim habet, cujus respectu dici & lex
 * *§ 63 n. 8.* potest *. Naturalium autem legum, ut à po- 5.
 * *d. § 4 n. 5. 6* sitivis distinguantur, originem à luce inata pe-
 timus *, quæ lux innata, impropriè licet, &
 verbum Dei dicetur: positivæ propriè verbo
 vel scripto prolatae sunt. diversitas igitur in
 promulgandi modo est, altera tacita est pro-
 mulgatio, quia innata; expressa altera. Utra- 6.
 que lex divina, & quatenus divinitus ad nos
 pervenit, principum nil minus, atque privato-
 rum actionum moderatrix. Sed & naturæ lex
 obligat principes qua homines, qua ratione
 præditos, qua Deo subiectos *. Qua homines,
 ex creatione, quæ omnipotentis est effectus.
 Ipsa nempe natura Dei omnipotens est, & po-
 testatem in omnia habet: potestas autem à par-
 te Dei cum summa, adeoque regnum hæc, à
 parte minus potentium subiectionem oportet
 agnoscamus. Sed & omnipotentia insignis ef-

* n. 9 eod.

effectus cum creatio sit hominis, sequitur
 Deum simul ex ipsa creatione omni homine
 superiorem, ut causam effectui suo esse. His ra-
 tionibus & imperare Deus omni creaturæ, &
 in eas dominium & proprietatem habere dici-
 tur. cessant enim hic rationes, quare imperium
 patris nullum ex creatione alii agnoscant *, * § 16 n. 5.
 quippe dubium esse quin homo sit ipsius Dei
 creatura, & in creatione ejus nulla causæ co-
 operantis virtus concurrat, non possit. Ita cum
 ad Jobum Deus, *Vbi eras tu cum ponerem fun-
 damenta terræ* *? non omnipotentiam tantum, * Job 38. 30
 sed & creationem, & ex his dominium &
 proprietatem adhibere in rationem voluit:
 quasi, *Non nego creavi te?* Sic cum de terræ uni-
 versæ creatione prosequitur, *Cui rei bases ejus
 incumbunt? aut quis jecit lapidem angularem
 ejus* *? *Tota terra mea est* *. quod de populis, * vs. 6. eod.
 hominibusque singulis dictum. Neque alio * Exod. 19. 5.
 quam domini jure vindicare Deus patrum ini-
 quitatem in liberos dicitur in tertiam & quar-
 tam usque generationem eorum qui non pec-
 caverunt: sane quod cum justitia non consistit,
 cum dominio optime convenit. Quod de sin-
 gulis dictum ad Principes transfer, ut æque
 homines, creaturas Dei. Cœli & terræ crea-
 tor Deus. Cœli & terræ dominus. Qui cœlum,
 terram inhabitant, coloni, inquilini, villici
 ejus. Dei habitaculum cœlum, & regni sui so-
 lium: terra subsellium, reges in subsellio pe-
 dum. Inde Deus Rex regum, Dominus domi-
 nantium: subjecti autem reges, *Reges in ipsos
 imperium est Jovis*. Reges divina providen-
 tia constituit sub se, non supra se. Divina
 præsentem majestate quæ maxima est, nullus
 splendor est humanæ quæ minor est. Quomodo
 Re-

* Vid. §. 26.
n. 1.

* Gen. 17. 7.
a Gen. 3.
seqq.
b Gen. 28. 14.
c Exod. 19.
5. seqq.
d 1. Sam.
8. 5. seqq.
e Jer. 31.
vers. 31.
seqq. cum
quo conve-
nit locus ad
Hebræos.
8. 6. seq. E-
zech. 34. 29.
f d. vers. 6.
* Confer.
§. 26. pr.

* Introd.
§. 4. n. 12.
§. 33. n. 5.

Regis superveniente mandato nullum magi-
stratus est, ita Dei præsentem mandato nullum
regis est. Ita terrena majestas se cælesti sub-
mittit: respectu subditorum qui Rex est, res-
pectu mandatorum Dei idem subjectus est. Ob-
ligat etiam lex naturalis Principes qua ratione
præditos, cum tota in dictamine sit recte ra-
tionis. Utraque ratione quæ Deo subjectos.
ex quibus simul manifestum est, ipsum Deum
omnipotentem creatorem regnum suum natu-
rale jure suo obtinere, non delato populi
principisve consensu. Eodem jure potuit le-
ges positivas condere, & obligatos iis tenere
privatos, & æque principes. & vetare, jubere
per easdem, quod jussum, vetitum per natura-
les non erat *. Placuit autem Deo regnum
in Hebræos peculiare pacto sibi constituere,
vetere cum Abrahamo * eoque renovato cum
Isaaco (a) Jacobo (b) deinde cum toto po-
pulo (c.) Eoque rupto, cum populus alium si-
bi Regem peteret (d,) novum cum eodem
populo fœdus errigere (e.) mediante inter
ipsum populum & Deum Christo Dei Filio (f)
dicta conditione, ut & peccata Deus remit-
teret, & pactum à parte sua servantes in Reg-
num suum cæleste reciperet. Itaque servan-
dæ cum ex vi imperii divini, tum ex vi pacti
& naturæ & divinæ leges *, nisi insigniter in
Deum velimus refractarii & contumeliosi
esse. Ad utramque naturalem & divinam per-
tinet regula. *Prohibere Principem non posse im-
perata, non imperare prohibita.* alterutra lege
quæ definita sunt mutandi jus non est humanæ
potentiæ, sive sacra sive profana spectes, ut
supra dictum *: utrum vero rationi hoc est le-
gi naturali vel divinæ jussa vel negata repug-
nent,

nent, ipse per legis interpretationem judica-
 bit *. In concursu harum cum civili non est * § 70.
 peccatum huic non obedire, est peccatum
 obedire *. *Permissa & non prohibita humano* * § 93.n.6.
subsunt arbitrio, quippe cum definita non sint,
 juris & libertatis manent naturalis *, quod * *Introd. § 3.*
 semper in principe cernitur. Illud obiter hic * *n. 8.*
 repetendum, quod licet ab autoritate civili
 utraque naturalis & divina lex recte civilis di-
 cetur, nomen obligationem non variet *: * § 27.n.7.
 & illud supra dictum, ita obligare naturæ le-
 ges ut conscientiam rectam esse sufficiat, nec
 factum requiri; conatum vero enixum, quæ
 perpetua est & constans voluntas, pro facto
 hoc est legis adimpletione haberi *. Quod
 idem de legis positivæ observatione tenen-
 dum. hæc de Principum actionibus circa sub-
 jectos. Inter se quod attinet, eadem natura-
 lis lex, & divina positiva actiones moderatur:
 sunt enim inter se quasi in naturæ statu *, quo * *Introd.*
 naturæ lex obtinebat, hoc est omnia secun- * § 4.n.9.10
 dum lumen innatum seu rationem rectam rege-
 bantur *. Positive tenentur, dum Deum la- * § 1.n.2.
 torem legum supremum agnoscunt *. Adde * § 69.n.1
 Gentium quæ vocant jura, ideo quod populo-
 rum omnium, morationum saltem consensu
 placuere, quatenus aliquid à legibus natura-
 libus diversum habent *, præcipiente naturæ * *Introd. §*
 lege pacta conventa servare: à quibus an re- * *4. n. 14.*
 cedendi justa sit ratio cuique Principi conce-
 dimus iudicium *, donec constitutus utrin- * § 3. n. 22.
 que iudex vel electus arbiter controversiam * *seqq. § 26.*
 terminet, vel dissensus pactione sopiatur. * *n. 8. §. 36. n.*
 17.

1. §. XCIII. *Subditos obsequio solvunt.*] Le-
 ges naturales hic & divinas intellige. de
 conditionibus humanis proximè dicetur *.
 Sol-

Solvunt autem ab *faciendi* obligatione ea quæ ad cultum Dei, seu religionem nihil pertinent: De his enim locus hic specialis fit, cum de *credendis fide interna*, & quæ proximè ad eam materiam accedit, de *faciendis circa cultum, religionem, & professionem fidei externam*, quatenus nempe in iis obsequium præstandum, supra satis distinctè jam dictum sit *. Solam igitur hæc exceptio *non-obedientiam* permittit, quæ facti abstinencia coarctatur: urgenti enim Principi resistere, vel adversari, vel vim eo nomine inferenti vim referre, vel folio deturbare, ab hoc jure multum diversum est. Videndum igitur hic quatenus non obedire liceat. qui articulus cum difficilis sit, & in materia nostra essentialis admodum, in quo cardo fere est totius negotii, revocanda in memoriam distinctio est, inter actiones internas & externas *: inter moraliter vel divina lege definitas vel non definitas *: item jus esse principi utriusque testamenti tabulas publicas faciendi, & robur publicum iis accommodandi *: dubia legis divinæ interpretandi, de doctrinæ controversiis judicandi, eodemque judicio & fidei articulos determinandi *. Circa actiones observandum, internas non cadere sub imperio *, unde nec obedientiam imperanti deberi. Definitas non admittere imperium contrarium *, nec mutationem recipere internam, ut quas lex naturalis vel divina malas dictet adeoque prohibitas, ex imperio humano sint non malæ & licitæ *: recipere externam circumstantiarum non definitarum respectu, quas addere, demere, mutare licet: recedi tamen à definitis ex necessitate posse. Si *dubium* de definitione sit, utrum nempe actio *imperata* defi-

* § 70 n. 15.
seqq. & n.
20 seqq.

* § 33.
* *Ibid.*

* § 69.

* § 70.

* § 33. § 63.
n. 5. II.

* § 92 n. 9.

* § 34.

definita sit nec ne, (neque enim ubique adeo clara lex Dei habetur ut de ea dubitari aliquando non contingat, est quidem una ac certissima ejus definitio, quæ verò sit ea definitio plerumque non adeo certum est.) igitur si dubiè imperatus hæsitet, cum definiendi dubium legis divinæ jus summæ potestatis sit, omnemque actum principis præcessisse prudens semper deliberatio, vel penes se, vel vocato in eam rem concilio nunc vel ante, & dubii si quid in lege occurrisset accurata satis discussio, eamque sequuta definitio justa præsumatur, (quippe justitiæ præsumptio semper adus regios comitetur) obediendum in dubio potius cen-
 feo *, quam non obediendo datam imperii
 initio obedientiæ fidem, atque adeo & ipsam
 legem naturalem certo violare: stante enim
 dubio æquali amplectenda semper ea est sen-
 tentia quæ jure vel præsumptione aliqua juva-
 tur. Igitur in judicio publico judicium priva-
 tum seu conscientia tuto acquiescet: magis
 autem si præsumptio ita dubitantem moveat
 ut in alteram propendeat. Adde quod inter-
 posita definitione dubium jam esse desinit,
 non eo tantum effectu ut princeps actionem
 rectè jam imperare possit; sed & altero, ut pri-
 vatis singulis, postquam publica facta definitio
 & robur publicum ei accommodatum, pro
 dubia lex ad declinandam eo prætextu obe-
 dientiam jam amplius esse non debet: subdi-
 torum enim vel ipsius imperati respectu jus pu-
 blicum facit, quod necessitatem externam
 imponit. sive ipsi imperato deliberandi tem-
 pus, sive non fuerit. Obedientia autem im-
 pleta cum factum requirat, sequitur factum
 5. exigi ab imperato præcisè; si dubius adhuc
 hæ.

* § 70 n. 164

hæsitet, ad factum cogi posse; in contumacem poenam esse licitam. Qui *non dubitet*, (quod dupliciter contingit, vel cum dubitandi argumentum nullum, vel aliud certo sibi persuasum habeat) priore casu exequi simpliciter debet, quomodo iudicum sententias carnifices exequuntur. non quod dubitent, vel de injustitia non plene persuasi sint, sed sola justitiæ præsumptione: omnis etenim dubitatio ex præcedente aliquo argumento est quod dubium moveat, quale nullum vel pro justitia vel pro injustitia sententiæ penes carnifices esse potest, itaque sola justitiæ præsumptione; nisi sententiæ velis justitiam iis explicari, quos sic jurisperitos omnes, & theologos, & medicos quandoque esse oporteret, & penes ipsos superius supra iudices iudicium. Altero casu, si cui certo persuasum manet (non dubiè) actionem imperatam etiam præcedente deliberatione moraliter illicitam, vel lege divina prohibitam esse, adeoque minimè tutum ei videatur sed vel exequi facto externo sine peccato suo in Deum non posse, certe quamdiu in ea perseverat sententia, puto exequendum non esse *: peccat enim, licet non respectu imperantis, læsi tamen, (impune licet, dum ab imperante poenæ jus & iudicia pendeant) & omnipotentis Dei, Imperatoris summi, qui superior omni est imperante. Quin & peccat licet actus re ipsa justus sit. Sic privatum hic valet iudicium: quæ insignis est limitatio factæ submissionis summo Imperanti per singulos, in prima imperii institutione, suæ voluntatis & iudicii *. Sed ne tunc quidem exequendum, cum peccatum putet Imperantis esse: neque enim placet hic argumentatio, quod quis pec-

* § 70. n.
71.

* § 18. n. 1.

catum alienum esse putat sine peccato suo face-
 re posse. Illud concedi posset, quod pecca-
 tum ipse non esse putet, si fecerit imperatus,
 in peccatum ei non imputari *; ea enim opi- * § 5. n. 4 5.
 nio, quam ratiocinando quo meliore possit
 modo quisquam amplectitur, hoc est, quam
 recta ratio cuique dicitur, licet factum per se
 injustum sit, facientem ab injustitia absolvit.
 è converso peccatum suum esse quod faciens
 peccatum suum esse putet, licet factum secun-
 dum legem sit. Quod verò peccatum alienum
 esse putet, Imperantis nempe, id facere sine
 peccato proprio posse, non est concedendum,
 quia facto suo ne efficere quidem debet ut alius
 peccet, quo præcepti peccatum facti peccato
 aggravetur; dum enim peccatum suum non
 esse putet, hoc saltem putat, peccatum alterius
 fore, quod ne velle quidem debet: aliter enim
 præcipit honor & cultus Optimo, Omnipoten-
 tenti Creatori, ac Conservatori suo debitus.
 quippe quod signum esset irreverentiæ & con-
 tumeliæ erga Deum, contra dictante naturæ
 ratione *. Igitur sive per factum se ipsum, vel * Introd. §.
 alium casurum in peccatum certo putet, ab- 4 5.
 stinendum est. Neque à peccato excuso qui
 iustus sub mortis etiam supplicio obtempera-
 verit *, nam & Dei iustus contrarius suppli- * Vid. Dan.
 cium mortis æternæ habet. si imperanti obe- 3. 6
 diendū, superiori erit obediendum. si ob com-
 minatum supplicium, ob majus obediendum.
 Quid enim si adulterari sub pœna imperet? quid
 si obvium quemque confodere? quid si pau-
 peribus dare, parentes liberos alere, suble-
 vant infantes, & alia hominum erga se chari-
 tatis & pietatis officia contra imperet? certe
 marium Hebræorum internecionem imperanti

X

Pha-

* Exod. 1. 16.

* 2. vers. 2.

3.

* 1. Reg. 18.

* hoc n.

* § 30.

* § 92. n. 9.

Dan. 6. 23.

* § 31. n. 2.

§ 66. n. 5.

Pharaoni obstetrices non paruere *. Occidi Achabus Rex prophetas jubet, occultat eos Abdias minister *. Aliud si interficere, quem ipse privata licet sententia mortis reum pronunciet, ut supra dictum *, quia judicandi jus habet. aliud si possessiones alicui eripere, quia in eas jus quoddam habet *, quod quam late pateat discutere non est cujusque privati, maxime cum & reparabile damnum, & compensandi possit adesse animus. Si necessitas facto imperato, accedat quæ nec cum extremâ mali patientiâ, etiam mortis, declinari queat ut si quæ jussa corpus suum præbere cum maxime repugnasset, vi compressa adulterium vel incestum commisisse dicetur, Si quis jussus propriis manibus parentem occidere, cum arripere pugionem nollet, arreptam vi manum princeps in viscera moverit, profecto nihil magis homicidii reus hic, incestus altera, quam qui in fontem vi majore submersus, ipsum sibi mortem conscivisse dicendus, neutrius cum factum, sed cogentis sit, nec mens, nec corpus obedierit. Adde peccatum non esse, non obedire, esse peccatum obedire. * 7.

Sed cum jus sit Principi imperandi dum illicitam vel prohibitam actionem ipse non putet, refugium imperato in patientiæ gloria quærendum, dum parata adversus eum executio sit, & justissima quidem exilii condemnatio, qua efficitur ne subjectus imperatis sit amplius. (velle enim hoc principes posse ut qui definita talia vel similia externa non fecerit, sub imperio suo, morari nulli liceat, extra dubium est *) aliave poena ei infligatur gravior pro qualitate contumaciæ, arbitrio imperantis decernenda. Neque minus justa coactio erit, licet 8. expe-

expediri actionem imperatus sine dispendio salutis suæ æternæ non posse obtendat; quæ enim necessaria sint ad salutem quæ minns, quæ expediri sine dispendio salutis æternæ possint quæ non possint, ipse princeps iudex erit *, * § 70. ne in potestate sit subditorum sub conscientia suæ, hoc est, privata scientiæ prætextu, (cujus ipsi quidem private iudices sunt) & salutis quasi dispendio, omnem tandem civilem obedientiam declinare, quo civitas ad confusionem dilabatur: proindeque & hoc in casu justior ad implendum coactio adversus dubitantem est, nulla excusandum exceptione, quod si illicita sit actio imperata, de qua nunc dubitat, per factum salus sua periclitetur, quia & hoc antequam imperaretur in deliberatione & definitione Principis venit, cui, ut jam dictum, jus sit fidei articulos & necessaria in quibus salus nostra consistit, suo iudicio determinandi *: neque enim video quo alio potissimum * d. §. 70. sine tam sollicitè juberentur Reges, ut exemplar sibi legis ipsi describant, idque penes se asservent, in eoque legant omnibus diebus vitæ suæ *; & Josuæ, ne discedat ab ore suo liber * d. § 70. legis, sed in eo meditetur noctu & interdiu *, n. 4. quam ut ex eo iudicet, quod factum, qui iustus secundum verbum Dei sit, qui non sit, ut ita custodiat verba legis, fervet, & secundum ea faciat * itaque dum jubet edoctus & eruditus ex lege, jam prius iudicio suo determinavit expediri sine dispendio salutis posse. Extrema autem coactio cum morte terminetur, sic facti contra conscientiam necessitatem quivis effugiet, si prius quam facere, pati mortem velit, hoc est, Deo obedire magis quam hominibus, quod Petri ad Judæorum pontificem

- fuit responsum, in materia quidem doctrinæ
 Evangelicæ jussi ne in nomine Jesu doceret*;
 sed quod æque ad actiones alias definitas ex-
 tenditur* ; quod in septem fratribus, jussis
 ab Antiocho Rege carnibus porcinis contra le-
 gem vesci, in Maccabæorum historia*. Resistere 10.
 autem jure suo agenti non licet, minus ob hoc
 folio deturbare, vel ei manus inferre, de quo
 supra, & articulo sequente latius. Quare cui
 imperata divinis legibus adversa videntur, cau-
 te is fecerit, si imperio se subduxerit*, quo
 imperati duritiem & coactionem declinet. A- 11.
 liud in actione mere *voluntaria* est, de ea enim
 si quis dubitet, licitia nec ne sit, omnino ab-
 stinendum censeo, & tutiorem partem eligen-
 dam, quæ manifestò pro abstinentia conclu-
 dit, cum in non factò nullum peccatum, in fa-
 ctò contemptio quædam legis sit, de cujus sen-
 tentia dubites. Si in alterutram vergat judi-
 cium, ut probabilius ea tuto eligetur. Con- 12.
 scientia autem, si præceptis civilibus actiones
 externæ respondeant, interrogari non potest
 *, quæ horrenda est illa in interiora cordis in-
 quisitio. Cor, anima, conscientia Christi pe-
 culium est. mens sei juris est, quæ pars illa
 melior hominis, quæ servitute excepta perhi-
 betur. fides interna, ut cogitatio omnis, libe-
 ra esse debet*: Sed & minime recte, nec vero
 ulli bono coactioni subjicitur conscientia, quæ
 revelata paci publicæ nihil superaddit*, re-
 tenta nihil deminuit. Quod & in pastoribus
 fervandum, qui docere eam quæ publice sit
 probata religio velint, quia sufficere fides seu
 professio externa debet: inquirendi non sunt,
 accusandi sunt quod onus probandi in adversa-
 rium transfert. De actionibus *permis*si lege ci-
 vili

* § 70. n. 19.

* § 33. n. 5.

* 2 Maccob.
7.30. & p. tot.

* § 70. n. 18.

* add. §. 33.
n. 2.

* § 67. n. 6.

* Ibid.

vili hic non quæritur; excusat lex civilis à pœna civili, ut pro crimine admissum in foro civili non habeatur *: quamvis vero violari * § 39. *civ* lex naturalis, & manere legis divinæ pœna ^{fin.} * *Ibid.* possit *.

1. §. XCIV. *Arctius imperium tenet quem conditiones obligant.*] Tertia hæc limitatio est, quæ imperii exercitium spectat *, accuratissimè notanda, quippe nullum fere hodie ab ullo Principe sine conditionibus imperium obtinetur. Possè enim populum imperio conditiones ponere, extra dubium colloco: populus sui juris moderator & arbiter est, cui non placet conditio, repudiat; neque enim invito obtrudetur. Ex pacto imperii est initium. ita enim cum singulis singuli, velle è confusionis statu se exire, & sub ordinato, qui est imperii, vivere, itaque decretum sibi esse juri naturali renunciare, & unius voluntati se submittere, eoque actu ipso imperium in unum conferre, qui illis aut aliis conditionibus imperet, rogantes utrum acceptare velit *: itaque pactum cum imperaturo seu ad imperium designato, non qua rege, sed privato, intercedit *, qui si placet pactum, Imperans sub conditione fit: conditiones in voluntate partium deferentis & acceptantis sunt: liberæ sunt, nemo cogitur, postquam placuere, servare naturæ lex præcipit, itaque obligant. non impedit servum sub conditione se in servitutem tradere; postquam in servitutem transiit, personam amittit, servus ipse, dominus alter sub conditione fit. Generalis, præter supra dictas *, imperanti conditio est. *Vt officium præstet, ad imperii finem, populi salutem administret **, sed quæ ex lege naturæ magis quam ex facto humano est; quam-

* § 92. n. 1.

* *Vid. hæt*

§. 17.

* § 14. n. 3.

* § 92.

* § 14. n. 3.

- vis enim jurisjurandi promissorii accedere so-
leat religio, non nova tamen inde obligatio, sed
naturalis potius confirmatio venit, ut hanc ma-
gis fervet propter poenæ divinæ metum ex du-
plici violatione. Generalis autem hæc condi-
tio imperium non facit non absolutum esse *.
- * § 28. n. 2. Tacita specialis in imperii delatione est, Ne
forma mutetur. Illud indubitatum quidem, pos-
se Principem vel Optimates imperium ad po-
pulum referre, (res facilè eo modo ad primæ-
vam conditionem redit, cum & deseri impe-
rium possit*) quare si ex democratia ortum ha-
buit, ad eandem redit: si ex primæva illa con-
gregatione quæ non democratica sit, de qua
supra *, ad eum statum redit, singuli sui ju-
ris fiunt, & novum imperium, nova forma
erigenda; qui dissentiunt, in hostili manent
conditione. *Populus* autem, cum democrati-
ca initio placuit forma, in principalem vel op-
timatum mutare, reclamante vel parte mino-
re, vel aliquo, nihil magis potest quam Re-
gem folio turbare*, cum fides intercessit &
consensus mutuus de ea forma tenenda; æque
enim consensus in forma, atque in ipso insti-
tuendo imperio valet*, & æque servandus est.
- * § 89. Consistentibus verò sub eo imperio omnibus
quin mutari forma possit, nemo dubitat; nam
cum formæ mutatio sub delatione non venit
imperii, in jure mansit singulorum, etiam post
delatum imperium, quare ut in arbitrio fuit
singulorum quam voluit initio sibi imperii for-
mam constituere, sic in arbitrio est eorundem,
in senatum vel principem mutare: Sic & Rege
mortuo vel ipse tenere populus consensu com-
muni imperium, vel mutare formam in Ari-
stocraticam potest: nisi eligendi eo casu jus
ple-

plenum, sub ipsa imperii institutione, in certas personas translatum sit; ut enim imperii jus irrevocabiliter in Imperantem, sic irrevocabiliter imperii is habendi modus in eas personas transit, dum populus utrumque, non hoc minus quam illud, ab se abdicaverit. *Princeps* verò, etiam simpliciter à populo constitutus statum imperii in *Optimatum*, vel *Optimates* in *Principem* minus rectè, atque in alterutrum populus, mutant. Accedat ratio, quod nec *Principis* nec *Optimatum* fuit induere formam; ejus autem mutandi jus esse non debet, cujus non fuit initio constituendi. Adde quod formæ mutationem ad habendi imperii modum, ad exercitium autem nihil pertinere diximus *: imperium delatum est, & imperii jura exercenda, quod & manente forma manet, erat enim sub ea forma: neque juri vel imperio detrahit qui servari formam cupit, cum & integra & salva esse velit in quem initio collata sint: cui si non placebat eâ formâ præesse, quomodo in arbitrio ejus erat acceptare, erat & repudiare; acceptatò, satis habet * si jura possit majestatis exercere & subditi obedientiam præstent. Adde consensum ex deliberatione esse, quare cum hanc potius formam quam aliam elegerint, deliberantium interfuit sub hac quam alia vivere; unde contra intentionem imperium initio ea forma instituentium mutari, & diversa institui omnino nequit *: etenim si diversa placuisset, instituissent eam, quare cum non instituerint, institutæ retinendæ voluntas manifesta apparet. Possunt autem *Senatus* & *Princeps* mutare si alia singulorum voluntas ex novo consensu appareat, quippe quo à priore recessum sit. Si consentien-

* § 28. n. 4.

* *Ibid.*

* § 98. n. 5

* § 79. n. 3.

* § 87. fin.

* L. 7. C. d.
prec. imp. off.

N. 113. cap. 1.

* L. 1. C. d.
pet. bon. subl.

. Id. l. 12. §.

1. d. SS. Eccl.

di in Regum acta, vel ea approbandi jus sibi
 populus generale servet, Rege per omnia su-
 perior erit, quia & non consentiendi, & im-
 probandi habet*. hoc enim summum est quod
 alterius non subjacet arbitrio, non summum
 quod subjacet: sic princeps propriè, non Rex
 erit. Si ad certos actus speciale, eorum res-
 pectu quatenus non absolutè penes regem, divi-
 sum erit imperium, jus & dispositio penes po-
 pulum, juris exercitium & executio penes
 principem dicetur: neque enim hic regi, sed
 populo adscribitur voluntas, dum regis per se
 nullius efficaciam sit, propositio quam conclu-
 sio magis. Si perpetuum quod regum certos
 actus moderetur placuit esse collegium, ut con-
 venire pro arbitrio nec conscriptum à rege
 liceat, jam & hoc jus majestatis habebit, de ea
 re jure suo conveniendi. Sin ipse Rex non ab
 alio posita limitatione acta sua rata esse nolit,
 nisi à senatu probentur, vel jubenti sibi ob-
 temperare inconsulto senatu, non conditio
 coarctans sed mandata erit auctoritas, pruden-
 tiæ cautio*, (ad arbitrium revocabilis) vel
 ut senatus sententiam exploret quo delibera-
 tione & mature omnia agantur, vel ne fallaciter
 quid à Rege impetretur*, vel ipse importu-
 nis & contra legem flagitationibus illudat*.
 ipsi nempe Imperatores refutari à iudicibus
 rescripta præcipiunt: quare libellorum ma-
 gistros, sigilli custodes habent, qui & oblata,
 & imperata examinent. Itaque non ab autho-
 ritate Senatus sed ab Regis sic jubentis erit nul-
 litas. Alia conditio tempus est, sed quæ natu-
 ram rei non mutat: licet etiam precario, &
 quovis tempore revocabile quis imperium te-
 neat; neque enim ex tempore, sed ex opera-
 tio-

5.

6.

- tionibus & facultate majestas cognoscitur. tempus ad habendi modum spectat. itaque & absolutum manet imperium intra tempus, dum revocatum non sit, quia ad imperium consensus est absolutus, & jus suo arbitrio agendi: jus quidem suo jure agendi concedenti post revocationum redit, ante revocationem nullum ejus imperii jus, nulla dispositio est. Summum etiam manet sub alia conditione delatum *, * § 18 n. 6s (distinguitur enim ab absoluto *summum* *) pro- * § 28. fin. mittit ad imperium designatus Princeps ante §. 96. n. 7. adeptum imperium, adeptò ex stipulata promissione, conditionale ex eodem promisso est: non quod aliquis superior vel in eodem ordine maneat translato in imperantem imperio: jus omne imperii in ipsum transiit, jura majestatis solum penes ipsum sunt, nullus qui attingere
8. ea possit. Summum igitur magis respectu aliarum summarum erit potestatum, quippe quas ex conditiones nil spectent, domesticæ sint, id vero unicum sufficere ad summitatem debeat, quod alii summo non subsint, quare in summarum potestatum erunt ordine. Sunt aliæ conditiones, ut volunt, in vim *Legum* additæ, *fundamentales* appellant, leges improprie, cum nec à majestate promanantes in subjectos invitos nec vetent, nec imperent: pacta igitur, conditiones rectius dixeris fundamentales, quod firmiter stent, nec moveri possint: unde perpetuæ, & adaptari iis actibus solent, quæ mutationem ex tempore vel aliis circumstantiis & accidentibus non recipiunt; successionibus maxime. Quæ mutationem recipiunt, cum firmæ non stent fundamentales dici non possunt. Jus imperii fundamentale, distinctum ab lege, ipsa est Majestas, quippe quo fundamento

totum innititur reipublicæ edificium, quo subducto in confusa rudera dilabitur. Majestas 9.
 impedita quodammodo per conditiones, &
 quæ in conditione vim legis naturalis, est, sive
exercitio limitatio sive *juri* sit posita, quia fa-
 cultas imminuta: unde injustus actus quia con-
 tra jus, hoc est legem: nullus, irritus, inva-
 lidus, quia non est in jure, hoc est, facultate
 agentis, ut sententia ab incompetente ratione
 causæ pronunciata, cujus respectu non judicis
 sed privati conditionem sustinet. Restat autem 10.
 posita conditione & legibus, de violatis *judi-*
cium, quod in dubio altæ potest disquisitionis
 esse, cum diversa plerumque Imperantis ab
 multitudinis sit sententia: igitur si violatæ di-
 centur leges, quid respondendum de judicio
 censes? Supra dictum singulorum aut multitu-
 dinis nullum esse *judicium* *, & congregatio-
 nem omnem illicitam quæ principe authore
 non instituitur *, institutam ut de suis actibus
 judicetur præsumi nunquam *, quin instituto
 imperio nec populus quidem: igitur qui viola-
 tas putet, jam non populum inveniet qui vio-
 latus pronunciet, sed multitudinem subjectam,
 dissolutam, quæ personam non habeat, turba
 confusa erit quæ nihil poterit: si dictum resisti
 violanti posse, de resistendi modo non erit
 concordia: frustra igitur & conditio & lex esse
 videtur, nisi una populus jus sibi servet de vio-
 latis conciliò decernendi, ut certum aliquod
 sit *judicium*: Hinc ut de jure non tantum, sed
 & de modo conveniendi eo casu, initio impe-
 rii dicatur, tutissima quidem juris & salutis
 conservandæ ratio est. Verum qua omissa &
 ego puto, si resistendi, vel amittendi, aliave
 imperio posita conditio fuerit, hac ipsa posita
 refer-

* § 87.

* § 44. 45.

* § 89. n. 1.

reservasse populum & singulos sibi (quippe singulis per conditionem jus sit quæsitum) naturalem conveniendi de negotio communi facultatem videri, ut amissum imperium, & resisti posse, vel conditiones violatas congregati pronuncient. Faciunt rationes, ne cui jus ex conditione damus, media ad effectum negemus, quo inanis futura sit conditio: quomodo qui imperium transtulit, & media ad imperandum transtulisse censetur*, sic qui jus extra imperium sibi servavit, media quibus jus illud obtineatur reservasse censendus est. Voluit etiam effectum populus existente conditione qui ipsam conditionem voluit. Neque profecto in re seria ludere. Igitur & populus in reservatis personam retinet. *Tacite* igitur hoc inesse pacto censeri debet, tanto effectum, ut eadem atque expressi vis sit. In conveniendi modo omnis difficultas sita videtur; licet enim conveniendi eo casu jus adversus principem demus, adversus concives & congregationes forte æquales concedi nullo modo poterit, quare nec valere sententia aliorum, dum contrariam poterint alii dicere. Ordo itaque ad eam rem certus aliquis sit, quo certiorati omnes in unum conveniant, ne probemus eo casu tumultibus omnia agere. Convocatio igitur deficiente jam rege, à magistratibus proxime superioribus facienda, è loco publico, ut cunctis innotescat; non quidem præcisa aliqua juris, vel imperii vel naturalis ratione, sed probabili, ut in statu politico ad ordinem instituto, interrupto eo, is saltem servetur qui magis ordinatus magisque à confusione abest, quæ evitari non poterit si convocationem singulis è multitudine demus: Nisi forte proponas Senatum

vice

* § 28. n. 7.

vice populi cum Principe convenisse, quo casu, ut obligatio quædam esse defendendi pacti, sic & manere ejus defendendi omni meliore modo jus quoddam, videri possit. Sed cum & ipsis Imperantibus jus judicandi sit conditiones non esse violata, inde impedire totis viribus eo fine conventiones soleant & decreta aspernari, nec judex quisquam intermedius, vel utroque superior sit, non semel ad arma proclamatum*, dum jus utrique naturale manet: conditio igitur licet jus dat ei qui stipulatus est, effectus tamen à volente habendus, à nolente armis petendus, quo casu fortior vincit: quare utroque casu, & in modo & executione, prudentia & cautione populo opus est. Ita autem judicio de conditionibus legitime instituto, omnibusque ordine peractis, resistere omnibus & singulis, jure utentibus naturali, & imperio privare Regem ex decreto licere, non dubito*. Ubi judicia cessant recte transitur ad arma. Vis licita, cum & singulis ea facultas ob violatum jus privatum sit ante judicia*, jus alioquin armorum in Principes summos non est singulis. In principe propriè dicto si casus sit, solius Senatus non secus atque de Magistratibus inferioribus est judicium: Nullum est singulorum, ut arma capere adversus Principem injussu eorum quos penes summa est potestas, nulli liceat, dum licentiam principis quamdiu ea ferendam judicat, & populus, plebs judicare debet: subjectus quidem princeps summæ potestati est, sed & populus eidem potestati, sine cujus prævia autoritate nulli quicquam licet, poenæ supponendis iis qui sine publica autoritate manu quid admiserint. Nec plus Magistratibus non summis tribuo, quippe qui

* *Add. §. 96. fin.*

* *Add. §. 89.*

* *§ 37. fin.*

II.

12.

- qui privatorum sint loco *, & sub generalitate, *Omnia anima*, ut loquutum alibi Apostolum audivimus. Neque placere mihi eorum distinctio potest, qui licere hoc singulis in casu notorio & manifestissimo affirmant: eadem enim hic plerumque quæstio manet, quem penes jus definiendi erit notorium: ex negatione enim dubium redditur, vel si factum, vel qualitas negetur; unde inter doctos sæpe controversia, quid sit notorium, quid manifestum? posito autem jure, restat & declarari debere, maxime si facti transeuntis proponatur: Ergo non plebs, multitudo, singuli, vel magistratus judicabunt, quorum nullum, vel confusum seu incertum est iudicium, sed potestas summa, infra quam solam principis est auctoritas.
13. Sed & Regi absolute nullis conditionibus dato tacitam hanc ex negotii natura, præter generalem, manere conditionem, *ne studio perdat populum* quem conservare debet *, resistentiam autem jure adversus admittentem declarari viris doctissimis placuit; præsumitur enim princeps omni ratione destitutus, vel ut homo mentis suæ minime compos, qui imperium moderari nequit, omnia ex insano impetu agere. Quod etiam in Herili imperio quod consensu libero comparatum est, & Despotico affirmare libet: neque enim ex consensu dominus, vel ex victoria despota, licet uterque imperium possit ad propriam utilitatem accommodare, hoc jus consecuti sunt, ut sine ulla ratione totum possint populum, vel partem majorem perdere; (quanquam belli jure ante consensum licebat *) consistere enim simul, (qualecunque sit imperium) imperandi voluntas & perdendi non possunt. Sed & resistentiam

* § 42. n. 4.
§. 48. n. 31

* § 24. n. 31

* § 19. n. 3.
§ 48. n. 5.

tiam recte ob enormem in populum sævitiam declarari, æqua juris magistris visa sententia fuit: sed & hic dispectio restat, quæ enormis sævitia, quid sit perdere populum. Singulos, si sævo furore & impetu princeps in vitam subditi irruat, & occidere paret, arcere malum posse*, sed eâ modestiâ ne manum Regi injiciant, exemplo suo David docuit*. Unde fugavitare licere principis immodestiam & securitati suæ consulere, magis permissum videri debet*. Sed & resistantiam eo casu licitam esse omnino probabile est, quippe cum jus ita prohibitu, vel per lasciviam obvium forte quemque innocentem occidendi translatum non sit*, nec resistendi jus naturale translatum in eo casu videri debet*, proinde in jure mansisse singulorum. At judicio damnatum licet non ordinario sed solius principis*, non resistere, ad imperii exercitium & quietem quam maxime pertinet*, quare nec ipsum Christum resistisse, sed & resistantiam prohibuisse, alibi monuimus*: est enim ea potestas à Deo ordinata, & Dei vices gerit, ut qui resistit Dei ordinationi resistat. Si commotus affectibus princeps judicaverit, ferendum hoc, soli Deo vindicta committenda, ut & alibi dictum*. Inter causas ammittendi statim imperii non est legum, aut juramentorum violatio, nisi expresse dictum; reducendus in viam monitionibus princeps est. Est autem casus proxime memoratus*. Sed & occidere Regem postquam regno legitime privatus ad privati, in naturæ statu, conditionem redactus sit, jure hostili licere, ut singulis in naturæ statu, ex alibi dictis apparet, nisi denuo in societatem se dederit. de jure occidendi in vasorem supra dictum*. §. XCV.

* § 29. n. 6. 10.
 * § 90. & 70 n. 18. med.
 * § 88.
 * § 29. n. 6. 10
 * § 28. n. 15
 * Confer § 17. n. 1.
 * § 29. n. 3. § 88.
 * § 70. n. 19.
 * § 91.
 * n. 13
 * § 90. n. 2.

I. §. XCV. *Non potenter, qui non plenum.*] * § 28. *suu* |
 Is vero *plenum* habet qui majestatis jura omnia habet*: Ex his quod deficit, non plenitudinem sed impotentiam arguit. Quid enim si legislatio desit? alterius legum executor erit. Quid si judicandi, exequendi, puniendi jure destituatur? si armorum jus, vel belli, pacis, foederum, vel tributorum non sit penes Imperantem? si judicium suum alterius subjiciatur judicio? jam mutila potestas erit, & manca per reliquas suas partes, quarum altera in alteram ita influit, ut si una mutiletur, illæ sæ cæteræ vel imminutæ esse non possint: atque iterum ita concatenatæ ac coherentes invicem, ut una sine altera explicari valide sufficienterque non possit. Qua parte igitur mutila est potestas, ea parte non est potestas, quia pars ea tota deest: quâ manca, plena non dicitur, quia cæteræ partes patiuntur. Quæ vero deficit, vel mancā facit, si penes alium sit, cum majestatem oporteat in rep. omnibus numeris perfectam esse, pars divisa dicitur; unde *divisum* vulgo *imperium*. minus accurate, cum actuum, jurium divisio, distributio, non imperii sit. Imperium, majestas una est.

I. §. XCVI. *Divisio interitum minatur.*] Imperium naturâ suâ individuum est. Illud autem videndum, an & quatenus dividi, aut scindi in partes imperium possit: quod per diversos modos explicabitur. Nam & dividi posse distinctis juribus, causis, personis, si præcise ita velis, non quidem negamus. consensus formam dat imperii, cui divisum non placet, in potestate est mittere. Illud autem contendimus minus firmum esse imperium si non omnia & plene*, & absolute penes unum vel Prin- * § *preced.*
 cipem

cipem vel Senatam sint. formam, corpus irregulare appellant, ab incommodis recte morbosum dixeris, sunt enim incommoda morbi imperii *. Sic igitur dividi *commode* non posse, ut jus quoddam majestatis penes unum, reliqua penes alterum, vel nonnulla penes tertios summe & absolute sint, ex proxime dictis apparet *. sunt enim concatenata jura, ut omnibus in jure quidem proprio seu concessio jubentibus, efficere alterius jussus possit ut alterius adimpleri non possit; unde vel nihil singuli habent quatenus impediri ab aliis ipsi, vel omnia quatenus impedire alios possint. Tollē pecuniæ exigendæ facultatem, tollis belli gerendi, tollis pacis servandæ, tollis defensionem, tollis coactionem in subjectos, quæ sine milite haberi non potest, milites non sine stipendio; tollis executionem, tollis judicia, tollis obedientiam, concidit imperium, redit confusio, ab extra nec ab intra securitas, quam præstare utramque ad officium pertinet imperantis *. Concede pecuniæ vim, concedis armorum: concede arma, concedis omnia. ita in aliis, & singulis, & omnibus esse, cuique cogitanti super iis, etiam leviter, occurret. Divisis autem in hunc modum inter plures absolute majestatis juribus, dum in exercitio singulorum consentiunt omnes, optime procedit; sin dissentiant, proclivis ad discordias occasio est, & belli statum *, in quo superior fere semper is est qui arma habet: sic dissipatur regnum. Sed ex quo divisionis incommodo & illud consequitur, si imperii jus quoddam alii concesserit plene jam constitutus princeps, sine quo explicare imperium, & pacem populo procurare & salutem non possit, nihil actum videri *,

* § 25. n. 14.

* § preced.

* § 14.

* § 94. n. 9.
fin.

2.

3. deri *, Eadem incommoda non declinant * § 86. n. 3^a
 causis, actionibus seu materia qui dividunt, ut § 98. n. 6.
 unus judicialibus, alter militaribus, tertius
 ecclesiasticis præsit, dum sublata contrariæ
 jussionis nec discordiarum sit occasio. Sed &
 magis semper ei obsequium præstabitur qui
 imperare sub pœna mortis æternæ potest, vel
 quorum dictis ni pareamus subeundam nobis, * § 68. n. 13^a
 quam minantur, mortem æternam putemus *: *vers: sed ut.*
 itaque superius ecclesiasticum erit imperium *, * *Ibid.*
 cum efficere suo imperio poterint ne civili pa-
 reatur, cui negata obedientia pœnam non nisi
 temporalem habet. Adde si collateralem nec
 civili subjectam ecclesiasticam demus, defen-
 dere illi se adversus hanc armis licere; quo-
 modo homini naturali, & Imperanti summo
 4. adversus æquales, ex naturæ lege. Sed & per-
 sonis qui velit distinguere, nihil quidem effi-
 ciet, nam ubique vincet territorii dominus.
 Hoc ipso quod quisquam sub domini consistit
 territorio, legibus ejusdem ac potestati sub-
 jectus dicitur *. Itaque imperium ex ea ra- * § 31. n. 2.
 tione habere non potest, nisi domini consensu,
 5. quod inferius est. Si territoriiis, ut in suo quis-
 quis libere ageret, nulli subditus, jam tot
 6. efficiuntur regna quot distinctiones. Si plu-
 rium concipias imperium, ut alter sine altero
 nihil possit, sed nec alter alterum suffragio
 superet *, quia diversæ plerumque hominum * *Ibid.* § 85.
 sunt sententiæ, quas pertinaciter tenere sin-
 guli, maxime ubi ambitio subest, quæ con-
 temtum sibi fingere ex sententiæ mutatione so-
 let, concors imperium, proindeque stabile
 esse non potest. unde *Insociabile regnum.* & poë-
 ta, *Sociisque comes discordia regnis.* Minus sta-
 bile, si pluri in solidum sit imperium: om-

Y

nes

nes præcipiunt, nemo exsequitur. Adde & naturæ summitatis repugnare, ut summo æqualis sit *. Summus est qui supra omnes est. summitas æqualitatem ordinis excludit: quo argumento & viri doctissimi Deorum multitudinem oppugnant. Alexandri dictum est, *Mundum non capere duos soles.* & Bodini, *Vnam coronam non convenire duobus capitibus.* & Thesauri Icti, *Duos præsidēs esse in eodem Senatu non posse, nisi subordinatos.* Eleganter Hieronimus ad rusticum monachum *. *In apibus princeps unus est, grues unam sequuntur ordine literario. Imperator unus, iudex unus provincie. Roma, ut condita est, duos fratres simul habere Reges non potuit, & paricidio dedicatur. In Rebecca utero Iacob & Esau bella gessere.* Probat & ipsum divini numinis institutum, quod duos præesse æquali potestate, in statu imperfectionis, non voluit, dum statim post lapsum uxoris voluntatem viro subiecit *.

* § 3. n. II.

§. XCVII. *At tota resolvitur majestas quam vis subegit.*] Quâ voce & impetum maris, & terræ motum, & simile complector, quo totus populus & civitas interit. Si qui supersint, jura populi retinent, dum defendere se adversus alios possint. Armis subactō imperio despoticum seu dominicum resurgit. Si pura deditio sit, liberum victori in victos fit arbitrium *, subjecti omnes, & servi, privati & principes, eodemque omnes loco, ut dare vel eripere victor omnia possit. Res omnes, jusque omne corporale & incorporale statim cum personis transire *, planum ex eo est, quod proprium esse nihil possit eorum, qui ipsi sint alterius, quod alibi dictum *. nullum pristini jus manet ubi omnia victori domino cedunt. Aliud

* § 29. n. 6. 7.

* Confer §. 30. n. 9.

* § 48. n. 5.

- in captivis singularibus, qui res juraquæ extra potestatem hostium habent. Consensum autem requiri supra dictum est *. Quare & capto regi, * § 16. n. 3. quousque non consenserit seque victori non subjecerit, jus manet imperii, exercitium impeditum. inde & tituli, & insignia manent imperii *. * § 16. n. 4.
3. Quid quod occidere jure naturali captos liceat & sine conditione deditos *? addito temperamento, ni cessante hostilitate, positisque armis obedientiæ & fidelitatis sacramento victi victori se obstrinxerint, isque in fidem eos, ut subjectos receperit, quo remissa tacite, licet morte dignum quid admissum, omnis offensa intelligitur *; & altero temperamento, * d. n. 9.
4. de quo supra dictum *. Servi manent ex eodem naturali jure ubi servitus obtinet. Sic imperium ex victoria absolutum, plenum, ac proprium est. Ubi servitus desit, in personas jus arctius ex jure gentium est *, quippe cessante servitute cessare ejus juris effectus debent. In res nulla mutatio est *. Quod electivum ante, vel successivum erat imperium, à solo jam victore pendet, quippe quod jure nunc patrimoniali, hoc est dominio ac proprietate tenet *, ut vel seorsim tanquam populum * § 98. n. 1. habere, vel alteri etiam jungere ut provinciam, vel plures in unam contrahere provinciam, vel temperare quodammodo imperium, seu quia tutius seu ex juris benignitate, possit. Legum authoritas non à victo amplius, sed à victore
5. dicenda. Acta tamen à priore domino rata manent, ut & contractu victor teneatur, in cujus persona civitas debitor spectetur, dum ut jura activa, sic & passiva transeant, cum omnem causam suam faciat. Imperium id est totum regnum, vel partem an dedere impe-

ranti liceat, §. sequente videbimus. Illud hic ex jure gentium monendum, quæ vis abstulit, postliminio recipi. jus enim naturale postliminium ignorat. Sic qui capti ad suos, sociosve qui in iisdem sunt partibus, seu vi bellica recepti, seu sponte ab hoste traditi redierunt, libertatem juraque omnia recipiunt, nisi quæ alienata interim ab hoste in cujus jure jus erat alienandi. Quid igitur si totus populus sub potestate hostili per virtutem sociorum exemptus proponatur? Ex pactione expressa res erit judicanda. Etenim ad auxilium in foedere offensivo vel defensivo pactio nuda ad restituendum pristino statui obligare non videtur; quippe quousque pactio natura sua non pateat: Quæ nec durare cum alterius subjectis potest. Quare ereptos è manu hostium qui postliminii jure pristinam recipere conditionem putet, alia ei ratio investiganda est, quæ superiores vincat. Si locus hic postliminio, & foederi restituitur populus, cum prius in jure erat populi. Restitui autem libertati suæ populum, prius liberum, qui ab hoste libertate fuerit datus, nulli dubium est. At victoris se subducere potestati populo non licet. Ut nec servis fugere, nisi qui vinculis coerceantur, quippe cum fides iis non habeatur, inter ipsos & dominum nullum pactum nulla obligatio intercessit *.

* § 29. n. 8.

* § ult.

§. XCVIII. *A principe recedit si in alium transferat.*] Nullo discrimine, actus inter vivos vel ultimæ voluntatis fit *: in extraneum vel in sanguinem: purè vel sub conditione fiat. At distinctis regnorum speciebus, & applicatione facta ad *Herilis* & *Despotici* species: etiam cum servitus cesset, cum alienatio non servitutis effectus, sed occupationis, & juris patrimonial-

monialis fit. Herilia ex consensu libero, & Despotica quæ per vim meram initio comparata sint, ut res aliæ in patrimonio habentur *; quippe dominus uterque & personas (a,) & res (b,) & territorium (c,) & jus imperii proprium & in dominio habet: unde & ipsi

* § 28. n. 16.
 § 36. n. 1.
 a § 29. n. 6.
 b § 30. n. 9.
 c. § 3.

domini, regnum dominium, imperium dominatus appellatur. Igitur & personas, & res, & imperandi jus seu imperii jura, & regnum seu territorium, vel partes rectè alienat; in alienationis enim & liberæ dispositionis jure jus maximè patrimoniale, dominii & proprietatis cernitur: Quamvis & per conditionem dici

2. herili consensuali ea lex possit, *Ne alienare liceat*. Idem jus Regi institutivo qui vel ex proprio patrimonio vel fructu in usum proprium destinato regnum sibi armis vel prælio comparaverit: pecunia qua bellum geritur ubi vel propria, vel in fructu est *, locus est regulæ, E proprietate & fructu quæsitæ proprietario & fructuario cedere. Itaque non regno sed Regi adjiciuntur, dum in ea sit conditione, ut qui primo regnum per vim sibi constituit, quo respectu merus despota, vel ex contractu est dominus. Si ex *æratio publico*, quod ad servandam, augendam rem, utilitatemque publicam, populicam, quid acquisitum, non rei principis private, & cum jure atque in res privatas, sed rei publicæ, populicæ, acquisitum jure plenissimo & cum facultate alienandi dicetur. Principi quidem quod ad jus imperandi, quod ab se populus totum abdicavit, nam & acquirendi jus dedit, quod sub jure belli venit, & acquisitum imperio regendi: Populo autem quod ad facultatem negativam, *Ne alienare liceat*, cum jus affirmativum seu positivum, id est

* Confer § 62

affirmative seu positive disponendi translatum non sit; quare ejus juris habendi seu retinendi populus personam habet. Nam si ex Democraticæ formâ Monarchica instituta sit, personam populus, quod ad jus in Monarcham non translatum, retinuit, nec per alium hic personatur: Si ex primæva illa congregatione quæ democratica vere non sit *, jus negativum penes singulos mansit, qui juris sui conservandi gratia convenire jure naturali potuerunt *. Sic populo vel multitudini non majestatem realem adfingimus *. non est sine imperio majestas, nec in subjectis conspicitur. sed jus naturale damus. Atque hac nostra interpretatione accipiendos volo DD. qui ea de quibus nunc sermo nobis est, non regi, sed *regno* seu *reipublicæ* acquiri regna scripsere: Extra hanc interpretationem non video quid sibi *regni, reipublicæ* vox velit: nudus vocis sonus absque realitate est. Populi igitur victi respectu regnum alienabile est: Imperantis respectu, in quæstione alienationis, eodem cum ipso imperio institutivo jure ac conditione quod voluntaria submissione obtinetur. Videndum itaque in *hoc institutivo*, Imperanti quid circa alienationem liceat, etiam cum consensu absoluto, nulla conditione habetur. Equidem ut singuli imperandi jus in principem transferre, sic & alienandi seu transferendi eidem principi in alterum jus, præter jura imperii, potuere: itaque alienandi jus sub consensu expresse venit *, rati sufficere singuli quod regantur, vel sub imperio, vel ordinato sint statu, extra hostilem conditionem. Si initio non venerit ea facultas, alienare equidem populus poterit in statu democratico, non qua populus ex imperan-

* § 17. n. 6.

* § 94. n. 10

11.
* § 28. n. 4.

* Vid. §. 28.

perandi jure, (neque enim ad hoc se imperandi jus extendit *) sed qua singuli, novolato consensu ad alienationem, quod dare & initio poterant; nam & eo modo habendi jus, ut alia jura, initio in eorum potestate erat, quippe sub imperii delatione cum translatum non sit, in jure mansit singulorum, etiam post imperia, quare transferre singuli, etiam post imperia possunt, dum, ut translatum sit, singuli consentiant. Quod & in Principe & Senatu verum est, quomodo supra dictum, mutare eos ex novo consensu formam posse *. Ex- * § 94. n. 3.
 tra hos casus (puta si nec initio, nec ex post facto consensus venerit) alienare Princeps, Senatus, vel ipse populus si vel unus ex post facto dissentiat *, non potest. Quare inter vi- * § 89. n. 4.
 vos transferre annitenti Populo, Senatui, Principi, vel aliis subjicere, resisti, & impediri translationis effectus, vel jure vindicari poterit, quasi translatum quod extra jus esset transferentis, neque enim, quod jam dictum, alienandi jus cum imperio transit, vel ipsa alienatio actus est imperii. In Principe seu Rege ratio specialis accedit, quippe cum eadem obligatio Regis ad populum quæ populi ad Regem sit, non est ut facto suo Rex populum alteri subjicere Regi magis, atque populus subducere se imperanti possit, de quo supra plenius *. Adde jure quidem pleno Regem institu- * § 89.
 tivum, non, ut dominus, perfecte proprio imperium obtinere. Quæ rationes & contra jus
 3. Senatus applicentur. Semper autem transferre Senatum & Principem, etiam sine novo consensu posse, si in manus velint restituere eorum à quibus ortum habuit, ex prædictis verum est *. res facile ad suam causam redit. * § 94. n. 3.

Ipsos verò singulos seu multitudinem transferre, seu alienare imperium jam delatum, invito Imperante posse, minime placet, quia instituta post imperia nec ipsum amplius jus imperii, nec personam, nec voluntatem habent: itaque nulla est translatio in secundum, ex jure priori quæsito: aliud si consentiente imperante, cum personam Populo accommodet. De alienatione seu translatione non voluntaria, sed ad quam per vim majorem, hostilem, bellicam Princeps, Senatus, compulsus dicitur, alia potest consideratio esse. necessitas extrema legem non audit, & ad officium pertinet imperantis salutem populi per omnia media, quantum possit maximam, procurare, quare si resistere nequeat, dari posse imperium ac populum pactione, quam omnifariæ bellicæ devastationi, & hostium per vim irruentium permittere arbitrio, videtur. Hinc deditioem puram, per quam & necis jus datur, illicitam esse, omnino probabile est, quippe quæ contraria est conservationi civium. Per pactionem autem quæ vitam salvam facit, & jura quandoque, & privilegia, immunitates, fatendum est, quantum fert necessitas salutem quæri, quod cum ad officium spectet imperantis, videri possit in ejusdem jure hoc esse: At cum in jure proprie sit imperantis quod per actus potest imperii, nec verò imperii actus sit per quem exitur extra imperium*, dicendum ad translationem eam singulorum requiri consensum, ut qui actus nec imperium sit, nec sub dato jure venit imperii. Si tueri imperium Senatus, Princeps, se posse desperet, in medio relinquendum, ut qui non desperet, arripiat, vel singulis, si ita malint,

* Præx. n. 2.
fin.

lint, jus defendendi se naturale relinquatur, quippe quod jus manet *, vel redit, ubi præstari ab imperante nequeat. Translato imperio jura transeunt imperii omnia, & territorium, & quicquid principis erat. De jure quodam alienando, transferendo, vel à se abdicando, non minor dubitatio est. *Iura* quidem cum imperio omnia ut transferre *Dominus* & *Despota* in alium potest, sic ex juribus aliquod, actu inter vivos quolibet. *Rex* vero *institutivus* transferre non potest, ne divisionem instituat, qua totidem summæ fiant potestates, quot summa jura in personas diversas absolutè translata, vel eatenus etiam forma, id est, persona imperantis, vel electi vel successione probati mutetur, contra intentionem consentientium *. inter se enim jura vel penes unum, vel penes concilium sint, supra ubi de formæ mutatione, consideravimus *. Adde, quod ad imperium ne juris quidem alienatio pertineat, se d vel tollat ipsum: Et jura majestatis ad principem institutum jure quidem pleno, non proprio pertineant. Aliud videtur, si *Senatus*, *Princeps*, vel *Rex institutivus*, *Despota*, *Dominus*, jus quoddam toti populo restituat: restituere enim populo posse supra dictum est *. Sed an repetere seu *Dominus*, *Despota*, *Rex institutivus*, *Senatus*, jus vel consensu libero vel cessum extraneo vel subjectis, possit, ardua quæstio est. In Rege institutivo quidem & *Senatu* specialis est ratio, quod alienandi jura majestatis, in extranem vel subjectum, ne facultatem quidem habeant: igitur cessione facta nihil actum videtur. quare vel repetere seu revocare ea jura possunt, vel, si mavis, revocatione non est opus. In Rege despota, cui

* *Infr.* n. 104* *Confr.* §.

42. n. 3. §.

96. n. 1. 2.

* § 94. n. 2.

* *Num.* 7. *hic**fin.* & § 94.

n. 3.

alienandi facultatem nullus negat, sic etiam responderi pro affirmativa posset: Ut si tale sit jus cessum, sine quo exercere reliqua jura majestatis nequeat, repetere omnino possit, quia dum imperare ipse velit, manere semper potestas adæquata fini debet, inde tueri eam potestatem seu jus posse. media non esse definita, omnia esse licita. Sunt enim contradictoria hæc, velle imperare, & jus alteri cedere sine quo imperare nequeas: voluntas igitur quæ manet imperandi, voluntatem alteram qua jus tale ceditur, statim & in ipso actu revocat & irritam esse vult, & nihil actum videri, vel erroneè consensisse *. Adde argumentum alibi ex jure ad conservationem membrorum productum, quod enim singulis in naturæ statu ad conservationem membrorum naturalium jus est, idem & personæ civili ad conservationem membrorum civilium esse debet. Igitur quod metu extortum, vindicare potest: si consensu libero datum, dicendum & revocari consensum posse, quod supra plenius *. Aliud est si quis totum imperium à se abdicet, & ita se declaret, ut imperare penitus nolit, vel nullam imperii partem retinere, de quo statim *. Hoc enim casu si revocare jus cessum liceret, sequeretur, quod nemo puto concesserit, victos victorem pellere posse & regno privare: nec hoc tantum, sed & ipsum imperium Regi & Senatui à populo in conventu democratico, vel ipsa imperii institutione concessum, eripi. Attentâ igitur hac distinctione restituere Princeps & Despota irrevocabiliter jus omne populo, non juris qualem dicimus partem, poterit. Et his argumens repetēdi seu revocandi ejus juris cessi facultatem qui Regi velit defendere, eandem

§ 3. n. 23.

* § 3. n. 3.
22. 23. 24.

* § 99.

* § 36. n. 4.

destinati ad sustentanda reipublicæ, & regię dignitatis onera) cum dictum supra sit *, Principis eas proprias non esse, sequitur ex iisdem fundamentis, nec alienare easdem principem posse. Quæ de alienatione, eadem de infeudatione, & pignoratione dicta sunt. De 9.

* § 62.

pecuniæ publicæ dispositione libera supra dictum *. Quid autem si vis bellica adsit, vel bellum reipbæ indicatur, vel inferatur? Sane ut aliarum partium vel totius reip. imminens declinetur excidium (qua utilitas licet nulla major esse potest) cum tradere hosti civem in-

* § 29. n. 13.

vitum is qui consensu libero imperium tenet, jure præciso nequeat *, ita nec urbem tradere, vel transferre imperii partem in alium imperantem poterit. Videndum igitur an non hic eadem, quæ de cive, consensus præsumptio

* d. n. 13.

cadat *. sane partes imperii & urbes singulas quod ad imperantes summos loco privatorum esse, supra diximus *. Cæterum quo

* § 37. n. 6.

§ 41. n. 4.

gravius ex traditione partis alicujus imperii atque ex singulorum præjudicium, eo difficilius in præsumptionem concedendum: Et fortius lex naturalis, (quæ de salute & conservatione sui) efficaciam suam exerit, quo conservandorum numerus major est, dum singulorum respectu operetur. Quid si fervente bello vis urbi, vel unitæ ipsi sub imperio parti fiat? adhuc puto, dare imperantem eam invitam, dum ipsa defendere se velit, (redit enim relictæ parti defensio naturalis & jus ad media) non posse. habet civitas jus defendendæ & conservandæ partis, vel si mavis, imperium sub onere defendendi. non est autem defensio seu conservatio, nec imperi actus, eam partem alteri in ditionem tradere. Quam

Quamquam si ipse facere ad conservationem
 corporis putet, punire deinceps pertinaciam
 possit. Neque distinguo, an ea pars sub Ordi-
 num imperio votum in regimine faciat; neque
 enim de jure hic agitur imperii: licet enim im-
 perium transtulit ut ipsa in partem non veniat,
 12. consensum tamen liberum retinuit de eo quod
 translatum non est. Cæterum cum vix sit ut in
 eandem sententiam singuli conveniant, ut tene-
 re unanimi consensu omnes velint, (neque verò
 tunc quæstio locum habet) & pars multi-
 tudinis miles sit, (neque enim plus civis valet)
 de quorum etiam conservatione agitur, redit
 in ea confusione (est namque confusio omnis
 dissensus de eo quod translatum non est, nec
 venit sub imperii actibus: de imperii actibus
 confusio esse non potest, cum sit ordinatus sta-
 tus, & una ibi Imperantis voluntas) itaque na-
 turæ is redit status, quo in concludendo de
 conservatione mediopars fortior prævalet*, * § 17. n. 5.
 etiam cum oppressione alterius*; itaque jure, * § 3. n. 6.
 dictante naturæ lege, dare miles, si fortior,
 ad sui conservationem poterit, & subjicere se
 hosti, perque omnia ei obedire in cujus manu
 vita salusque est singulorum, tanquam solutis
 pacto in prima imperii institutione inito, ut qui
 omni jam satisfecerint obedientiæ debitæ,
 singulis licebit; quippe qui ab hoste jam, non
 à propria amplius principe defensionem spe-
 rent. Imperia instituta propter defensionem
 sunt, qua deficiente recte ad eum transitur qui
 defendere queat*. Imperantis vero respectu * § 16. n. 4.
 dare nec miles, nec singuli poterint, dum ipse *hic. n.*
 defendere & bellare velit, & ad defensionem *5. fin.*
 necessaria præstet, de quo ipsius erit judicium,
 & in temerantes, postquam in potestatem re-
 dierint,

* § 89. n. 5.

dierint, animadversio. Sic nec extra vim belliam abscedendi à corpore parti voluntatem liberam esse, facta Imperanti in ipsa imperii concessione *, promisso probat. Neque placet necessitatis exceptio, ubi iussus Imperantis contrarius obstat, ne discederet; ipsius enim Imperantis, nec partis magis quam singularum, de necessitate est iudicium. Quod & dictum de civibus singularibus jure præciso esto, maximè si non discedere civem reip. interfit.

* § 28. n. 3.

* § 98.

* n. 4. 5.

* n. 6. 7.

* n. 7.

§. XCIX. *Vel sponte deserat, cum temporis præscriptione.*] Pro derelicto habita in jure non manent derelipientis, quia habendi voluntas deficit, cum facto significet, nolle se ea amplius in bonis suis esse: quo facto non *actum realem*, ut abjectionem, sed & *verba* complector; quæ licet non vera esse possint, pro verissima tamen animi & voluntatis declaratione in usu juris valere solent, inspecta eorum qualitate, ut Baldus notat. eaque desertio seu derelictio *expressa* dicitur. Igitur cum nullius eæ res sint, reincident in eum statum ut alterius fieri possint. Possunt autem & non fieri alterius, si nemo sit qui apprehendere eas velit; quod & derelictis imperiis accidere propter loci importunitatem, sterilitatem, similemve defectum potest *. Unde aliud est deserere rem, aliud transferre, (de quo proxime *) aliud prehendere desertam. Hoc si ad imperia applicemus, videndum, Qui deserere, & quatenus in alterius præjudicium possint *: deinde quomodo qualificata derelictio tacita, & prehensio esse *, vel quid accedere ei debeat, ut juris derelicti alium dominum faciat: (è quibus tacitæ & expressæ differentia notetur*)
de-

- denique qui acquirere ex derelictione possint*, * n. 8. seqq.
4. quod de utraque specie dicetur. *Deserere* igitur, & pro derelicto habere imperia, juraque, & territorium, tacite & expresse, possunt qui jure proprietatis vel totam vel partem habent. Ita ut nec filio jus maneat post imperii abdicationem, cujus patri libera dispositio & non impedita liberalitas esset, atque alterius rei: Neque enim differre alienatione, testamento, re-
5. stitutione, vel derelictione simplici abdicetur, omnino extra dubium esse debet. Successivo autem renunciari in filiorum præjudicium impedit ratio, quod patre mortuo jus ex lege habent. derelictio civiliter morti æquiparatur.
6. *Tacita* derelictio in *non-facto* consistit: unde argumentis tantum probabilibus, & per ea præsumptionibus de voluntate non facientis colligitur. argumenta nempe probant derelicti præsumtionem. Tale argumentum juris negligentia est, ipsa autem negligentia aliis iterum argumentis colligitur; puta si ipse juris exercitium non curet, ac sciens patientque exerceri jura ab alio videat, qui animo sibi habendi exerceat, maxime si is in bona sit fide*, * § 35. n. 51
- tanto temporis lapsu continuo qui contrariam voluntatis præsumptionem excludat; quod fit, si nullam contrariæ voluntatis justo tempore notam ediderit. atque hic prehensio (licet enim ita juris ab alio exercitium appellare, quamvis nomen maxime rebus corporalibus conveniat) cum simplici derelictionis actu concurrat, quia negligere jura vix possit nisi ab alio eadem exercentur. Derelictionem igitur tacitam scientiâ & patientiâ: prehensionem bona fide & animo sibi habendi: utramque temporis lapsu qualificatam esse oportet. Modus ac-

acquirendi *usucapio* dicitur, quod res per usum capiatur: exceptio ex eo jure veteri domino opponenda *prescriptio* dicitur. Fundamentum utraque non in jure civili, & ex eo tempora præfinita & effectus singulares habet, (quæ solos ejus civitatis subiectos tenent) sed in *naturali voluntatis presumptione* derelicti vel concessi dominii; accedente ratione, ut dominia tandem post longum tempus sint in certo, quod & pax suadet, quam servari inter homines lex naturalis jubet. inde bono publico introductam usucapionem Gajus dixit*.

* L. I. d. usuc.

* § 3. n. 19.
20.

Ab expressa autem tacita & probatione, & effectu, & acquirendi modo ita differt, quod illa statim rem occupantis*, hæc non nisi post tempus faciat; adeo enim manifesta in expressa amittendi voluntas est, ut tempore, vel alio probandi adminiculo non indigeat, nisi forte circumstantia adsit quæ suadeat requirendæ rei animum non abjecisse: In tacita cum non sit manifesta probatio voluntatis amittendi, ex ejus lapsu petenda est, sine quo nemo rem suam alterius esse occupatoris velle intelligitur, quod & supra de prima rerum communiter possessorum occupatione diximus*.

* d. n. 19. 20

In expressa conclusio sit, solam derelicti *prehensionem*, in tacita, *possessionem cum debita qualificatione* dominii jus tribuere occupatori & possessori adversus veterem dominum. Ex utraque derelictione acquisitio originaria dicitur, nisi quasi originariam mavis, cum licet res reciderint in naturalem statum, semel tamen alicujus fuere. Utraque ut inter singulos olim in naturæ statu, eadem ratione nunc inter Reges obtinet: & hoc jus in tacita per *presumptionem usus Gentium* probavit. Minime autem

autem recte ex hac tenet qui possessionem interruptam habet. interruptio contra patientiam arguit, & actum voluntatis deserendi contrarium testatur. itaque qualificationis est vitium.

10. Simile in magistratibus inferioribus, qui velut ministri jura omnia nomine supremæ potestatis, nihil proprio exercent, quippe à quâ dependent *, & personam & qualitatem, nihil à seipso, habent; quod cum sciant, nec non scire possint, animus sibi habendi adesse non potest. & hinc vitium: jure igitur aufertur, vel inhibetur, vel non acquisitum dicitur, quod

* § 41. 42.

11. etiam longissimo tempore exercuerint. Inter hos principes propriè sic dictos censeo. Licet enim personam in Ordine aliquo Imperantium sustinere possint, adeoque inter personas imperantes numerari, imperii tamen partem cum non singuli, sed totus ordo faciat, merito eo respectu ut singuli omnes, cujuscunque sint ordinis, in conditione privatorum censentur, imperio subjecti & legibus: Sin ut decretorum executores, vel quibus demandatum à summa potestate juris alicujus exercitium sit, & inde locum inter magistratus inferiores & ministros tenent *, eodemque cum illis jure in hac materia censendi: Si tamen proprio nomine jura quædam exercuisse proponantur, dicendum profecto animum ea sibi habendi induisse: sed quæ vindicari à majestate posse, supra ubi de imperii & formæ alienatione, & mutatione plenius, probatum

* § 43. n. 3.

12. est *. Inter diversos autem ejusdem reipublicæ Ordines quatenus præscriptio procedat, & alius utrum adversus alium acquirere possit, non adeo expeditum videtur: etenim si imperii jura & Majestatem spectes, privati singuli

* § 94. n. 3.

§ 96. n. 2. §

98. n. 2. 6.

Z

guli

* *Vide sup.*
n. 8.

* *Supra n. 10*

guli videntur, dum non penes Ordines singulos, sed junctim penes omnes imperii majestas consistat; quare ut summi imperantes ex ratione naturali, seposita civili lege, præscribere non possunt: sed & qua ad imperium singuli, ut partes integrantes, veniant, quarum altera alterius non subjacet imperio, unoque vel altero Ordine dimembrato corpore non sit imperium, non privati, sed Imperantes potius videntur: Veram sententiam puto, non secus atque summos imperantes aliosve populos liberos adversus alteros præscribere*: non quia summè imperant, sed quia nemini parent, quæ ratio ab omni civili lege & coactione eos solvit: ortâ igitur de præscriptione inter Ordines controversiâ, pactioe eam sopiri, vel dissolvi rempublicam, vel bello civili fieri ex partibus aliquam superiorem necesse est. Divisa inter Populum vel Senatum & 13. Regem imperii jura, vel quæ in delatione populus sibi servavit, ut acquirere Rex à populo, ita Populus ab rege potest, quia uterque personam civilem habet, quæ juris civilis, ad civitatem pertinentis, acquirendi sit capax. Populus autem acquirere à Rege absoluto ex præ- 14. scriptione, seu derelictione tacita non potest, dum corpus vel personam ei adfingere in societate, etiam simplici, omnino nequeas; cum totum quod imperii & obedientiæ sit, & corporis & personæ, & jus faciendi & habendi omne in Imperantem transit: nec animum induere ipse populus sibi habendi possit*. Quod limita, nisi princeps populo personam juris acquirendi capacem accommodaverit, quam Concilium vel Senatus repræsentet, & jus tale sit, quod exerceri reliqua Majestatis jura

- jura non impediatur, quippe quale jus acquiri
 cessione expressa populo posse, supra dictum
 est *. quod autem cessibile est, idem est præ- * § 98. n. 6.
 scriptibile. Sed vero ex derelictione expres-
 sa congregatus civiliter ipse populus occupan-
 do primus prævenire alios omnino potest *. * § 3. n. 20.
 15. Deserto populo defensio primæva, & jus omne
 16. naturale redit *: quod & in imperii parte ali- * § 14. n. 3.
 qua, & singulis verum *. § 29. fin.
 * § 98. n. 9.

§. C. *At naturaliter deponit, si vita functus,*

1. *hæres imperium non excipit.*] Fit hoc si hæres
 proximus nullus existat, vel ipse, vel testa-
 mento scriptus repudiare malit. Si proximi
 existant nec repudient, nec extraneus scriptus,
 successio ex conjecturata regitur voluntate.
2. Sin quis scriptus, ex expressa voluntate. Perti-
 nent autem hæc ad Monarchici speciem, quam * § 98. n. 12
Herilem supra & Despoticam diximus *; nisi
 aliud initio convenerit. Et in *Patris* imperio
 verum est, qui jure proprio, non limitato, &
 3. in dominio habet. Cæterum cum ad certum
 terminum, ad *vitam* vel ad *tempus* datus, in-
 stituendi hæredis vel qui imperium post termi-
 num excipiat, jus non habeat, manet popu- * § 91. n. 8.
 lo conveniendi naturaliter facultas * ut de *fin. & per tot.*
 successore vel per legem, seu regni specialem,
 seu de successione etiam rerum privatarum
 generalem, vel consensum novum prospiciat.
 (de modo supra dictum *) unde *successivi* & * § 94. n. 9.
electivi nomina: ut enim electio ex consensu
 est populi, sic & ex ejusdem voluntate primæ-
 va, non prædefuncti Regis, successionis est
 ordo. Quare supervacuum & ineptum utro-
 que casu mihi videtur, de nominando successore
 Regem præsentem interpellare: aliud, si ut
 legitimitatem agnoscat, (quamvis & hic du-
 bium,

bium, quatenus agnitio simplex valere in al-
 terius præjudicium possit) dato autem valere,
 Rex filium nominat, præscriptus legibus fun-
 damentalibus successionis ordo Regem desig-
 nat: At vero ut is successorem designet, apud
 quem libera ejus rei dispositio, vel jure pro-
 prio vel delata ex humanitate est, prævidit
 Impt. rem odiosam esse, & plenam tristissimi, &
 * L. ult. c. d. periculosi eventus *. unde prudenter Elisabetha
 pact. & DD. Angliæ Regina, de successore nominando in-
 ibid. terpellata, *Viva sibi sepulchrum non esse fodien-
 dum*, respondit: laceffita deinde Procerum peti-
 tionibus, Majestatis reos pronunciavit omnes,
 * Ann. 1566 qui de regni successione sermones sererent *.
 & 1581. nempe, *Suspectus semper invisusque dominanti
 est, quisquis proximus destinatur* *. Idem, quod de
 * Tac. hist. 1. eo qui ad vitam vel ad tempus datus, dicen-
 dum de Rege cui simpliciter imperium institu- 4.
 tivum consensu absolutissimo, nullaque termi-
 ni præfinitione delatum fuerit: imperium
 nempe delatum est, sub cujus definitione non
 venit alienandi facultas *. non verò imperat
 qui imperium alienat. Quod & testamenti
 factionem complectitur: est enim alienatio,
 dispositio per quam dominium transit: itaque
 constituere successorem sibi testamento ne-
 quit. Testatio pro commendatione apud po- 5.
 pulum valet, quo non assentiente nulla ejus
 virtus est: Manet enim populi jus & disposi-
 tio *, modo quo de imperio conditionato
 dictum *. Jus populi electivum dicitur, nisi
 * § 94. n. 8. in imperii institutione translatum in alios sit *.
 * n. 9. eod. Idem circa exheredationes jus est. Dum elec- 6.
 * n. 3. eod. tio pendet, tempus interregni dicitur, &
 nullum corpus politicum vel persona publica
 existit, nisi ex novo populi congregati ad e-
 lectio-

lectionem consensu : quomodo enim anim^a
 vita est corporis naturalis, sic corporis omnis
 politici anima & spiritus unus Summa potestas
 est, quippe à qua dependet *, & motum ha- * § 44.
 bet, & operationes suas, & efficaciam om-
 nem : quare ea deficiente anima simul è corpo-
 re recedit, ut jam movere se, & operari quic-
 quam efficaciter, & corpus dici, vel publi-
 8. cum quid, omnino nequeat. Manent tamen * § 17. n. 1.
 primæ ante instituta imperia obligationes *,
 quæ & ipse vim pacti habent. Manente & po-
 9. pulo, ut conveniendi de novo Rege, vel aliâ
 imperii formâ erigendâ jure, sic in eo conven-
 tu interim per se negotia publica curandi: Ta-
 cite enim placuisse populi universi ad modum
 Democratix cura censeri debet, donec de
 alia forma expressa convenerit. jus enim om-
 nium æquale est, & jus omnibus, deficiente
 communi curatore, res omnes & communes
 per se omnes & communi consilio procurandi:
 perfectè Democratia non est *, donec pro ea * § 17. n. 6.
 imperii forma conclusum non sit; quare stante
 utcunque decreto seu declaratione voluntatis * n. 1. eod.
 sub imperio vivendi *, si de forma ejus & modo
 convenire nequeant, non pars major minorem
 suffragiis, sed vel minor majorem, si fortior,
 jure naturaliter competente, id est viribus vin-
 cet *; atque eatenus status naturalis redit. * § 17. n. 5.
 Prima illa, de qua diximus, obligatio manet,
 quippe quæ inter ipsos singulos sit: altera, ex
 submissione & juris naturalis in gratiam unius
 Imperantis renunciatione, simul cum morte
 10. exspirat. Electores, quibus eligendi jus da-
 tum, continuandi interim per se imperii jus
 non habent, quippe eligendi solum, non aliud
 11. jus iis datum sit. In regno successivo, dum
 Z 3 fœ-

foetus in utero sit, de cuius vita vel sexu dubite-
 tur, non per modum interregni, sed quomodo
 Rege minore regni negotia curanda, dum jus
 verè ei sit, qui in utero est. At præscriptione 12.
 acquirere Regem à populo, qui non detulit
 disponendi per testamentum facultatem pos-
 se, & Populum a rege acquirere jus quoddam
 delatum circa dispositionem, praxis probavit,
 juris rationibus fulcita*. Soli autem *Monar-*
chiæ convenire hic modus relinquendi ab in-
 testato, & per testamentum, potest. In *plu-* 13.
rium enim imperiis, quæ æterna perhibentur,
 cum mori Senatus non posse dicatur*, huic
 modo locus esse non potest: singuli moriun-
 tur, & in deficientium singulorum locis alii
 singuli succedunt. Deficiente sine hærede do- 14.
 mino, servi sui juris fiunt, ut primævo naturæ
 statu. à quo ut principium fuit, in eo finis
 erit.

* § 97. n. 14.

* § 42. fin.

F I N I S.

ERRORES

HOBBIANI.

Docet nempe Hobbesius, jus esse homini in statu mere naturali, antequam homines ullis pactis sese adstinxisent, facere quæcunque, & in quoslibet possidere, uti, frui omnibus quæ volebat, & poterat de Cive, Cap. 1. n. 10.

Vim, dolum, in eo statu, virtutes principales esse. Leviat. edit. belgica. Cap. 13. pag. 127.

Itaque jus homini in natura statu sola potentia, cupiditate seu appetitu determinat: Vim, dolum licitum esse, & posthabita ratione statum fingit ante vel extra natura legem.

Libertatem naturalem belluinæ equiparat. de Cive. Cap. 7. n. 18.

Libertatis naturalis ad subjectionem eandem proportionem, atque cupiditatis ad rationem esse. d. n. 18.

Sed & juris mensuram utilitatem appellat. de Cive. Cap. 1. n. 10.

Iustitiam & injustitiam in statu natura non dari. Nomina hæc cum imperio, cum pactis, cum lege civili capisse. Leviat. cap. 13. p. 127. cap. 15. p. 144.

Injuriam nihil esse præter pacti violationem. de Cive. cap. 3. n. 3.

Inde homini hominem, priusquam pacta in-

t. rve-

tervenerint, injurium esse non posse de Cive. d.
cap. 1. n. 10. cap. 3. n. 4. & addit cap. 6. n.
13. eod.

Injuriam dari civi ab imperante non posse.
de Cive. cap. 6. n. 13. & addit. cap. 7. n. 14
cap. 8. n. 7. Leviat. cap. 18. n. 4. cap. 21. p.
2. 8. pr.

Etiam occidendi jus cuiusvis esse ex ipso nature
statu. de Cive cap. 2. n. 18.

Actionem omnem in eodem statu esse adiapho-
ram. de Cive. cap. 12. n. 1.

Nihil proprium, in eo statu, omnia esse omnium,
proprietas cum imperio cœpisse. de Cive cap. 1.
n. 11. cap. 6. n. 15. cap. 12. n. 7. Leviat. cap.
13. p. 127. cap. 15. p. 144. cap. 18. n. 7.
cap. 24. p. 254.

Huc furtum ante imperia non dari. de Cive,
& Leviat. eod.

Adulteria ex lege civili desiniri. de Cive.
cap. 6. n. 16. cap. 14. n. 9. cap. 17. n. 10.

Falsi testimonii originem cum judiciis publicis
cœpisse. de Cive cap. 14. n. 9.

Boni & mali cognitionem indistinctè penes
solum Imperantem esse. Reges quæ imperant,
justa facere imperando; quæ vetant, injusta ve-
tando. de Cive cap. 6. n. 9. cap. 11. n. 6. fin.
cap. 12. n. 1. Leviat. cap. 13. p. 127. cap. 29.
p. 335. 578.

Impossibile esse Imperantem lege civili quic-
quam iubere contra legem nature. de Cive cap.
14. n. 10.

In civitate Christiana nullam repugnantiam
inter mandata Dei & civitatis esse. de Cive.
cap. 18. n. 13. Leviat. cap. 43. p. 621.

Ipsam legem naturalem pro parte civilis ha-
bendam Leviat. cap. 26. p. 175. & p. 706.

Imperanti simpliciter obediendum in materia
religionis, & cultus divini, etiam ei qui aliter
definitum lege naturali vel divina putet: singulis
indistincte nullum de religione concedit judi-
cium. de Cive. cap. 15. n. 18. cap. 16. n. 18.
Leviat. cap. 42. pag. 512. cap. 43. p. 620. 621.

Idem cunctis imperatis civilibus deberi. Fa-
cere quemquam sine peccato suo posse, quod pec-
catum alterius esse putet. de Cive. cap. 12. n.
12. Leviat. cap. 42. p. 512.

Imperata facere contra conscientiam pecca-
tum non esse Leviat. cap. 29. p. 335.

Igitur nec hic iudicium privatum agnoscit ibid.

Pacta, neutro statim quicquam præstante,
frustra atque invalida esse, si ex utraque parte
metus oriatur, ut si alter impleverit, alter im-
pleturus non sit. de Cive. cap. 2. n. 11. Leviat.
cap. 14. p. 138. fin. cap. 20. p. 203.

Pacta latroni servanda. de Cive. cap. 2. n. 16.
Leviat. cap. 14. p. 138. fin. cap. 20. p. 203.

Quod imperii attinet initium, potentiam irre-
sistibilem, jus conferre imperandi, & subigendi
per vim alios. de Cive. cap. 1. n. 14. cap. 5. n.
12. confer. cap. 15. n. 5 eod.

Domini & Monarchæ institutivi nomina per-
miscet. Regem esse vocat, dominium in personas
mul-

multas: Dominum, in pauciores habere. de Cive. cap. 8. n. 1.

Servitutem imperata facere. d. n. 1. post med.

Jura omnium & Domini, Despotæ, & Monarchæ instituti (quanquam nomina hæc diversa, & modos acquirendi diversos agnoscat) confundit, & omnium eadem facit. de Cive. cap. 9. n. 10. 12. Leviat. cap. 20. p. 204. 208.

Matri in liberos imperium naturaliter asserit, commune patri negat. Hujus imperium ex pacto cum matre derivat. de Cive. cap. 9. n. 1. 2. 3. 5. 6. Leviat. cap. 20. p. 205.

Ex eodemque fundamento mariti in uxorem imperium. de Cive. cap. 9. n. 5.

Translationem juris appellat, si quis signo declaret, velle se, licitum sibi non amplius esse Imperaturo resistere, prout resistere ei antea licebat. de Cive. cap. 2. n. 4. cap. 5. n. 11. post med.

Obedientiam ex pacto de non resistendo derivat. de Cive. cap. 5. n. 7.

Aristocratia ex Democratia originem ducit. de Cive. cap. 7. n. 8.

De instituendo primo imperio congregationem vult Democraticam fuisse, in qua major pars minorem vicerit. Leviat. cap. 18. n. 3. de Cive. cap. 7. n. 5.

Provincias per præsidem Imperio Monarchico regi. Leviat. cap. 19. p. 196. 197.

In translatione imperii jus omne transisse. de Cive. & in Leviat. passim.

Ius imperanti in personam tale esse, ut occidere

dere ei subiectum sine injuria liceat. de Cive
cap. 7. n. 14. cap. 8. n. 7. Leviat. cap. 18. n.
4. cap. 21. p. 218.

In res aequae Regi institutio ut Herili, jus do-
mini & proprietatis concedit. de Cive. cap. 6. n.
15. cap. 8. n. 5. cap. 12. n. 7. Leviat. cap. 24.
p. 255 337.

Possessiones privatorum ex distributione impe-
rantium vult profluxisse. d. p. 255. eod.

Principis respectu proprium nihil privatorum
esse. dd. loc.

Ad poenae jus non facere, juris naturalis re-
nunciationem. Leviat. cap. 28. p. 321.

Paulum Apostolum Presbyteros non consti-
tuisse. Leviat. cap. 42. p. 547. 548.

Dictum Apostoli, Deo magis quam homini-
bus obediendum, obtinere in Regno Dei naturali
negat, Leviat. cap. 31. p. 383.

Pacto effici non posse, ut resistere damnatum
sententiam Imperanti, vel alii vim corpori infe-
renti non liceat. de Cive. cap. 2. n. 18. Leviat.
cap. 14. pag. 131. 140. cap. 21. p. 222. cap.
28. pag. 321.

Jus regnandi Deo ab Omnipotentia, seu po-
tentia irresistibili esse, obligationem ad prae-
stendam obedientiam ei hominibus propter imbecil-
litatem incumbere. de Cive. cap. 16. n. 5. 7.
Leviat. cap. 31. p. 372.

Limitari conditionibus imperium non posse.
Positis conditionibus liberare Principem vi im-
perii se iis posse de Cive. cap. 7. n. 7. 8. 9.
11. 12.

E-

Et populum, utcumque posita ea imperii initio
conditione, de negotio communi, convenire non
posse. cap. 7. n. 16. eod.

Nec imperantem ad convocandum populum
teneri, licet convocare certis temporibus pro-
miserit. ibid.

Mutare imperanti imperii formam licere.
de Cive. cap. 7. n. 8. II. 15,

Reges electivos non summos, sed Civitatis
ministros esse. Leviat. cap. 19, p. 196. 197.
199.

Idem de datis ad tempus affirmat. d. cap. n. 9.
II. cap. 7. n. 16.

Et de omnibus iis qui sub conditionibus impe-
rant: Populum nempe summum esse, Reges hos
summitatis ministros. ibid.

Dividi imperium neutiquam posse. de Cive.
cap. 7. n. 4. & addit. cap. 12. n. 5. Leviat.
cap. 18. p. 185. 186. 338. 343.

Alienare imperium, & pretio & dono dare
regem institutum jure suo posse. de Cive. cap.
7. n. 11. cap. 9. n. 13.

Alienare & populum posse, qua imperans est.
d. cap. 7. n. 89.

Idem Senatam posse. ibid.

Legem Imperanti dici non posse, Ne alie-
netur. dd. loc.

Principem populo jus nullum restituere irre-
vocabiliter posse, cum dividi posse neget. supra.

Ad transferendum imperium in despotam suf-
fragia numeranda. Leviat. cap. 20. pr.

De-

Desertum imperium rapere sibi cuiilibet liceat
se. de Cive. cap. 7. n. 16. 18.

Idem si hæres nullus existat. d. cap. 7. eod.

Testamento relinquere Regem institutum
& ad certum terminum, vel ad tempus datum
posse. de Cive. cap. 7. n. 15. 16. cap. 9. n. 10.
seqq. Leviat. cap. 19. p. 196. seqq. p. 199. seqq.

Errata Typographica.

- In Introduct. §. 4. n. 19. lin. 8. post verbum, commer-
cii, adde, *causa*
- In Summariis, §. 20. n. 21. internæ, lege, *internè*
- In Notis pag. 15. lin. 34. quoque, *quoquo*
- p. 28. l. 32. electo, *electio*
- p. 33. l. 6. ad finem, *fidem*
- p. 51. l. 15. promissioni, *permissioni*
- p. 58. l. 30. male, *malie*
- p. 62. l. 23. &, *in*
- p. 83. l. 21. pr. dele *ad*
l. 24. pr. supple, *ad*
- p. 88. quale, *qualem*
- p. 91. l. 6. quis, *quasi*
- p. 96. l. 30. post restituere, suple, *existimationi*
- p. 102. l. 19. nec, *et*
- p. 125. l. 24. ad, *ab*
- p. 130. l. 32. naturalem, *ritualem*
- p. 131. l. 13. dele, *a*
- p. 143. l. 16. nosti, *nostri*
- p. 194. l. 2. vere, *vero.* & l. 27. falso, *falsè*
- p. 211. l. 37. &, *e*
- p. 200. l. 17. passi, *passis*
- p. 216. l. 25. uramque, *utramque*
- p. 229. l. 25. ex, *est.*

